

VSEBINA

UVOD	3
1 METODOLOŠKI PRISTOP	9
1.1 DEFINICIJA KULTURNE DEDIŠČINE	9
1.2 KONCEPT KULTURNE DEDIŠČINE KOT POTENCIAL RAZVOJA	16
1.3 VREDNOTE KULTURNE DEDIŠČINE	21
2 INVENTARIZACIJA KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENSKE ISTRE	26
2.1 KULTURNA DEDIŠČINA V RAZVOJNIH DOKUMENTIH 2007-2013	26
2.1.1 LIZBONSKA STRATEGIJA	26
2.1.2 RAZVOJNA STRATEGIJA REPUBLIKE SLOVENIJE	28
2.1.2.1 Nacionalni strateški referenčni okvir in operativni programi	28
2.1.3 STRATEGIJA GOSPODARSKEGA RAZVOJA SLOVENIJE IN DRŽAVNI RAZVOJNI PROGRAM	28
2.1.3.1 CAMP Slovenija	30
2.1.4 REGIONALNI IN IZVEDBENI RAZVOJNI PROGRAMI	33
2.1.5 KULTURNA DEDIŠČINA IN DRUGI PROGRAMSKI PREDLOGI	41
2.2 INVENTARIZACIJA KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENSKE ISTRE	42
2.2.1 NEPREMIČNINE KULTURNE DEDIŠČINE NA DAN 29. 11. 2007 V OBČINAH IZOLA, KOPER IN PIRAN	42
2.2.2 KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENSKE ISTRE PO UNESCO 2003 KATEGORIZACIJI	57
2.2.2.1 Kraji kulturne dediščine (ang. Cultural Heritage Sites)	59
2.2.2.1.1 Arheološka najdišča	59
2.2.2.1.2 Kraji kulturne dediščine – stavbe mest Koper, Izola in Piran	63
2.2.2.1.3 Od II. Svetovne vojne dalje	68
2.2.2.2 Zgodovinska mesta (ang. Historic Cities)	71
2.2.2.3 Kulturna krajina (ang. Cultural Landscapes)	71
2.2.2.3.1 Kulturna krajina - območje	77
2.2.2.3.2 Naselja (vasi)	77
2.2.2.3.3 Stavbe (domačije)	79
2.2.2.3.4 Stavbni elementi	82
2.2.2.3.5 Soline	83
2.2.2.3.6 Mlini	83
2.2.2.3.7 Vodnjaki	83
2.2.2.3.8 Mostovi in predori	84
2.2.2.3.9 Perišča	84
2.2.2.3.10 Melioracijsko območje	84
2.2.2.3.11 Drevoredi in parki	84
2.2.2.3.12 Kulturne terase	85
2.2.2.4 Sveti kraji v naravi (ang. Natural Sacred Sites)	85
2.2.2.4.1 Cerkve in samostani	87
2.2.2.4.2 Kapelice	89
2.2.2.4.3 Pokopališča	90
2.2.2.4.4 Znamenja	91
2.2.2.4.5 Spomeniki in obeležja	91
2.2.2.5 Podvodna dediščina (ang. The Underwater Cultural Heritage)	91
2.2.2.6 Muzeji (ang. Museums)	92
2.2.2.7 Premična kulturna dediščina (ang. The Movable Cultural Heritage)	95
2.2.2.8 Obrti	95
2.2.2.9 Dokumentirana in digitalna dediščina	96
2.2.2.10 Ustno izročilo	97
2.2.2.11 Jezik	97
2.2.2.12 Dogodki in prazniki	99
2.2.2.13 Literatura	100

2.2.2.14	Tradicija kulinarike	100
2.2.2.15	Tradicionalni športi in igre	101
2.3	ANALIZA STANJA	101
2.3.1	PROBLEMATIKA OBMOČJA Z VIDIKA KULTURNE DEDIŠČINE	101
2.3.2	TRENDI GOSPODARKEGA RAZVOJA IN KULTURNA DEDIŠČINA	103
2.3.3	PONUDBA KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENSKE ISTRE	105
2.4	ANALIZA POVPRAŠEVANJE PO PRODUKTIH KULTURNEGA TURIZMA	109
3	<u>GOSPODARSKO OVREDNOTENJE POTENCIALOV KULTURNE DEDIŠČINE IN TURISTIČNIH RAZVOJNIH POTENCIALOV Z VIDIKA ČLOVEŠKIH VIROV</u>	112
3.1	PREDMET IN KRITERIJI VREDNOTENJA	112
3.2	RELEVANTNOST	114
3.3	KONSISTENTNOST	115
3.4	UČINKOVITOST	118
3.5	USPEŠNOST	119
3.6	TRAJNOST	121
3.7	POTENCIALI KULTURNE DEDIŠČINE KOT TURISTIČNI POTENCIALI	123
3.8	KULTURNA DEDIŠČINA KOT POTENCIAL RAZVOJA ZAPOSLENOSTI IN ČLOVEŠKIH VIROV	129
4	<u>IDENTIFIKACIJA IN ANALIZA DOBRIH PRAKS</u>	136
4.1	IDENTIFIKACIJA DOBRIH PRAKS	136
4.2	ANALIZA	149
	<u>ZAKLJUČEK</u>	155
	IZHODIŠČA ZA ŠTUDIJO IZVEDLJIVOSTI	157

UVOD

Tri faze Izdelave študije izvedljivosti valorizacije kulturne dediščine Slovenske Istre

Ta dokument predstavlja poročilo zaključene prve in druge faze Izdelave študije izvedljivosti valorizacije kulturne dediščine Slovenske Istre.

Vsebina prve faze je »Inventarizacija potencialov s področja kulturne dediščine in turističnih razvojnih potencialov z vidika človeških virov in njuno gospodarsko ovrednotenje«, druge pa »Analiza dobrih poslovnih praks pri ohranjanju kulturne dediščine in identifikacija dobrih praks«.

Sestavina druge faze je tudi izdelava priročnika za pomoč pri oblikovanju projektov, ki pa je predstavljen kot drugi, temu dokumentu priložen, sestavni del.

V nadaljevanju bo v okviru tretje faze izdelana študije izvedljivosti in razdelitev programskih vsebin študije izvedljivosti v zasnove projektov in pripravljena projektna dokumentacije za projekt za prijavo na razpise evropskih skladov Evropske Unije (v nadaljevanju EU).

Za razdelitev programskih vsebin študije izvedljivosti, ki se nanašajo na aktivacijo potencialov kulturne dediščine v zasnove projektov za prijavo na razpise evropskih skladov EU, je namreč pomembno povezati snovanje zamisli za vzpostavitev osnovne turistične infrastrukture z dediščino, njeno identiteto kakor tudi potenciale v vseh oblikah in kombinacijah. Prisotnost kulturne dediščine velja presoјati in spodbujati v podjetniških zamislih, potrebah in priložnostih. Za izkoriščanje potencialov, ki jih kot priložnost lahko ponuja kulturna dediščina, velja združevati najrazličnejše partnerje in spodbujati vrednoto partnerstva ter širiti mrežo za turistični in gospodarski razvoj. Pomembno postane pritegovanje novih partnerjev v razvojne projekte: krepitev ekonomske osnove in mreže za izpeljavo projektov.

Identifikacija potrebnih podjetniških znanj bo pripomogla k razvoju. Še zlasti bo pripomogla k razvoju kraja z dediščino na podlagi valorizacije kulturne dediščine in z njo povezanih možnosti kulturnega turizma. Hkrati pa so možnosti za usmerjanje neizkoriščenih človeških potencialov, to so brezposelni, delno zaposleni in tisti, ki imajo ideje za posle.

Ne nazadnje je v okviru ohranjanja kulturne dediščine ob hkratnem aktiviranju vseh potencialov kulturne dediščine posebej za Slovensko Istro dragoceno ohranjanje izvirne suhe gradnje. V ta namen je treba izrabiti lokalne resurse: človeške vire, potenciale

naravne in kulturne dediščine. Treba je doseči tudi ekonomske učinke in rezultate: razvoj, blaginjo, več in nove zaposlitve.

Zato bo študija izvedljivosti obsegala naslednje sklope:

1. Vsebinska utemeljitev študije: izhodišča, namen, cilji, doseženi rezultati.
2. Zasnova študije izvedljivosti.
3. Način evalvacije (ovrednotenja) učinkovitosti posameznih rezultatov študije izvedljivosti.
4. Opredelitev potrebnih resursov.
5. Način vključevanja različnih ciljnih skupin vključenih v projekt študije izvedljivosti.

Želja in namen te študije sta, da bi študija doprinesla k dolgoročnim rezultatom, to so: revitalizacija kulturne dediščine in njena valorizacija v luči turističnega razvoja območja in razvoj lokalnih poslov, podjetništva in podjetnikov kulturnega turizma.

Bogastvo kulturne dediščine Slovenske Istre in razvojne možnosti

Izhodišče za javno naročilo za izdelavo študije izvedljivosti je bilo, da je »Bogastvo kulturne dediščine izjemen potencial, ki ob strokovnem vodenju in aktivnostih ter osveščanju prebivalcev in lastnikov/upraviteljev virov predstavlja za območje pomembne razvojne možnosti. Na njih temelji razvoj bio-kmetijstva in dopolnilnih dejavnosti, mehkega turizma, kmečke obrti in trdnosti družbe t.j. socialne kohezije kot končnega rezultata. Med cilje programske perspektive 2007-2013 sodita dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva in mreženje potencialov kulturne dediščine kot razvojnih prioritet t.i. Operativnega programa Evropskega sklada za regionalni razvoj (OP ESRR).

Predmet preiskovanja in analiziranja je kulturna dediščina kot dejavnik razvoja. Z vidika človeških virov je gospodarsko ovrednotenje potencialov kulturne dediščine kot turističnih razvojnih potencialov v Slovenski Istri širšega pomena kot zgolj gledano lokalno, saj gre v številnih primerih za skupno dediščino Evrope.

Slovenska Istra¹ obsega območja občin Koper, Izola in Piran. Njeni razvojni potenciali pa so v naravni in kulturni dediščini, ki so pomembne vsebine projektov in programov, ki so že zaključeni, potekajo in bodo še izpeljani. V Regionalnem razvojnem programu Južne Primorske za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju RRP), je posebej izpostavljena »1.3.2. Aktivnost: Povezovanje in razvoj storitev v turizmu ter vzpostavitev destinacijske upravljalске organizacije z upravljanjem območij naravnih vrednot za trajnostni razvoj turizma« (RRP, str. 76) n.pr. zato, ker ni zgolj pomembno ohranjati in varovati dediščino ter

---

¹ Slovenski del Istre je v literaturi poimenovan tudi za Šavrinska brda ali pa Koprsko Primorje. Gre za enovit, a po površini merjeno z globalnega vidika res majhen prostor, kjer trčijo tri pomembne skupine: Romani, Germani in Slovani. Odtod nemirnost področja v zgodovini, nihanje prirodnih in selitvenih prirastov, pritiski in spremembe na tradicijo in kulturno dediščino.

vzpostavljati infrastrukturo, ampak je treba za preboj gospodarstva pozicionirati produkt kulturnega turizma tudi kot destinacijo s kulturno dediščino območja vred. Največja koncentracija objektov dediščine v R Sloveniji je na obalnem območju občin Izola, Piran in Koper. Pokriva jo Območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine: ozemlja je v obsegi 384,1 km², število prebivalcev se približuje 100.000. Evidentirana kulturna dediščina v Sloveniji odraža značilnosti poselitvene slike in razpršenosti 5890 naselij v državi ter razdeljenost v skoraj 200 lokalnih skupnosti. Tudi zato je zelo veliko število raznolikih varovanih enot dediščine in nad 7000 razglašenih kulturnih spomenikov. Po ocenah je na območju treh slovenskih obalnih občin, Furlanije-Julijske krajine in Benetk zabeleženih več kot 47 tisoč primerov premične in nepremične kulturne dediščine (kulturni, zgodovinski in umetnostni spomeniki). Ob severnem Jadranu se z dediščino ukvarja 250 različnih podjetij in organizacij. Samo v beneški pokrajini ta podjetja ustvarijo za 240 milijonov evrov letnega prihodka (Kako skupaj varovati kulturno dediščino, 20.09.2004).

Vsebine RRP so razgrajene v specifičnem t.i. Izvedbenem načrtu regionalnega razvojnega programa Južne Primorske za obdobje 2007-2009. Za celotno obdobje 2007-2013 je namenjenih v navedene namene in v okviru Južne Primorske (in ne le Slovenske Istre) 30 milijonov Evrov, od tega v obdobju 2007-2009 10 milijonov Evrov. Za to obdobje je že narejen nabor projektov. Za območje Slovenske Istre so tudi projekti, ki se nanašajo na kulturno dediščino. Projekti se prijavijo na razpis za prednostno usmeritev »Regionalni razvojni programi« v okviru Operativnega programa krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, za razvojne prioritete »Razvoj regij«.

Pomembno je nadgraditi in tudi povezati dosedanje aktivnosti in rezultate programov CRPOV in programov razvoja podeželskih razvojnih jeder. Treba je povezati razdrobljene projekte in vanje umestiti valorizirano kulturno in etnološko dediščino podeželja ter vgraditi vsebine tudi v razvoj eko kmetij in eko turističnih območij Slovenske Istre. Študija izvedljivosti pa je most za vzpostavitev potrebnega managementa, da se zagotovi tudi potrebne organizacijske in informacijske potenciale območja.

Inventarizacije potencialov, valorizacija in dobri primeri prakse

Namen inventarizacije potencialov kulturne dediščine Slovenske Istre in turističnih razvojnih potencialov ter njihovo ovrednotenje z vidika človeških virov naj bi doprinesel k doseganju rezultatov projektov in razvojnih programov. To pomeni, da bi se oblikovale nove in več boljših zaposlitev povezanih s kulturnim turizmom. Razvoj koncepta kulturne dediščine kot ekonomskega, zaposlitvenega in socialnega potenciala, bi doprinesel ne nazadnje k socialno-ekonomski koheziji družbe.

Metodološki del študije opredeli definicije in temeljne vrednote povezane s kulturno dediščino. Indikativni del študije pa opredeli definicijo in pojem kulturne dediščine; kaj

pomeni pristop in kaj koncept kulturne dediščine za stanje kulturnega bogastva. Metodologije so več kot zgolj teorija: so sestavni del sistemskega managementa EU. Sistemski management je po uredbah o strukturnih in kohezijskih skladih zapovedan, v njegovem okviru je možno črpanje EU virov. Bistvo sistemskega managementa je, da ni nič prepuščeno naključjem, kar je možno, je treba predvideti vnaprej, postaviti sistem in sledljivost. Temelji sistema – kot so okviri (ang. Frameworks), klasifikacije, indikatorji itd. so isti: tako za EU kot za države in regije EU. Zato strukturni del podrobneje definira vsebinske sestavine (elemente) programskega strateškega načrtovanja vseh nivojev v hierarhiji vseobsežnega sistema Lizbonske strategije, pa tudi povsem poslovnega načrtovanja, ki v globalnem okolju in okolju EU temelji na strateškem tržnem konceptu.

Kulturna dediščina je v okviru Evropske Unije vrednota posebne vrednosti: ima svojo uporabno vrednost, ki lahko doprinaša k novi in dodani vrednosti na znanju zasnovane družbe. Kulturna dediščina je družbeno bogastvo, ki je tudi ustavna kategorija in ne zgolj ekonomska kategorija, je individualni in socialni kapital, je tudi lahko ekonomska kategorija, celo blagovna znamka, ki je premoženje in ima to lastnost, da lahko kot premoženje nenehno ustvarja vrednost in uporabno vrednost. Kulturna dediščina ima svoje mesto v pravu EU in v izpeljavi Lizbonske strategije, saj je kulturna dediščina pomemben intelektualni kapital in kot tak pomemben del »na znanju zasnovane razvite družbe«. Lizbonska strategija sprejeta marca 2000 daje okvir razvojnemu ukrepanju, njeni cilji pa so dogovorjeni in naprej usklajeni – tudi v konkretnih številkah. Zato indikatorji v programiranemu sistemu, v prostoru in času, na vseh nivojih omogočajo sledljivost uresničevanja ciljev, med njimi na prvem mestu zaposlitev in preboja v konkurenčnosti.

V izpeljavi Lizbonske strategije naj bi bile še posebej prebojne v razvoju tri politike in z njimi povezani ukrepi, ki so: zaposlitvena, ekonomska in socialna. Pri povezavi z njimi pa se gleda na dediščino kot koncept, ki lahko odigra vlogo pomembnega dejavnika razvoja in bistveno pripomore k aktiviranju potencialov: človeških, materialnih in finančnih. Zato pa mora biti ukrepanje zamišljeno tako, da se spodbudi vpetost sestavin kulturne dediščine v posamezne ukrepe, instrumente, aktivnosti (t.j. programov) in operacije (t.j. projekte), z njimi pa poveže strategijo trženja rezultatov aktivnosti in projektov ter trženjske spletke produktov kulturnega turizma.

Nacionalni strateški referenčni okvir države temelji na Lizbonski strategiji. Je povezava med usmeritvami za ukrepanje v okviru Evropske Unije in države oz. regije EU. Na njem temeljijo Operativni programi. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije je bila sprejeta za obdobje 2007-2023. Resolucijo o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023 je sprejela Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) na seji 12. oktobra 2006.

V Operativnem programu krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, ki je dokument, ki izpeljuje nacionalne strateške usmeritve ena od štirih prioritet, t.j. 3.- tretja po vrsti - vloga kulturne dediščine kot »povezovanje naravnih in kulturnih potencialov (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, str. 57). Rezultat usmeritev in aktivnosti programa pa naj bi bil »inovativna, dinamična in odprta Slovenija, z razvitimi regijami in konkurenčnim, na znanju temelječim gospodarstvu« (ibid. str. 56). Na slednjem temelji Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007-2013, RRP, njegova izpeljava pa je za prva leta programskega obdobja; njegov Izvedbeni načrt za obdobje 2007-2009 (s celim naslovom Regionalni razvojni program Južne Primorske, Izvedbeni načrt za obdobje 2007-2009).

Inventarizacija kulturne dediščine Slovenske Istre in njeno vrednotenje obravnava vprašanj in probleme vključevanja kulturne dediščine v razvojne ukrepe. Z vidika gospodarskega ovrednotenja mora biti še posebej izpostavljena tudi potreba po strateškem pristopu trženja kulturne dediščine in tržnem snovanju produktov kulturne dediščine.

Turizem je v drugi polovici prejšnjega stoletja postal pomembna gospodarska panoga. V Istri temelji zlasti na morskem kopališkem turizmu. To je privedlo do koncentracije turistične ponudbe in z njo povezanih možnosti za zaposlitev in gospodarski razvoj na ožji priobalni pas in na poletne mesece, kar je med drugim pripomoglo k izseljevanju iz notranjosti v obalna mesta in mesteca, k nenaseljenosti podeželja, opuščanju kmetijstva in zapostavljanju kulturne dediščine in potencialnih turističnih destinacij v notranjosti polotoka ter posledično k razkrajanju tradicionalne kulturne krajine kot celostne podobe dežele. V današnjem času se pojavljajo potrebe po razširitvi turistične ponudbe čez vse leto in na celoten prostor Istre ter po dvigu zlasti kakovosti podeželja z valorizacijo kulturnih in človeških virov na obeh straneh meje.

V Slovenski Istri je kulturna krajina pomembna prvina prepoznavnosti regije, zlasti so to: soline in dolina Dragonje, območje Strunjana, Šavrini in Kraški rob. Mnoga od teh območij so hkrati tudi nosilci velikih naravnih kakovosti: morja in morske obalo z značilnimi reliefnimi pojavi (npr. klifi) in poselitvijo (mestna jedra), značilne oblike poselitve (arhitektura in urbanizem vasi in mestnih jeder v Slovenski Istri), in termofilno rastje (Kraški rob) in obvodne krajine (Dolina reke Dragonje), kulturne krajine (skladnost poselitve z naravno zgradbo prostora v Slovenski Istri).

Ključni problem je varstvo kulturne dediščine: Naselbinska, etnološke in kulturna krajina, je prepuščena propadanju. Neurejenost je posledica neurejenega lastništva. Prihaja pa tudi do neusklajenosti gospodarskih, družbenih, kulturno varstvenih in okoljskih vidikov razvoja v prostoru. Veliko je nedovoljenih gradenj, še zlasti pa je kulturna dediščina slabo vključena v krajevne, regijske in državne razvojne programe. Krajinske spremembe so posledica gradnje velikih infrastrukturnih objektov. Slovenska Istra in predvsem obalno

območje je z izgradnjo prometne in turistične infrastrukture -cest, marine, pristanišča in naselij - doživelo spremembe krajine zaradi gradnje velikih infrastrukturnih objektov v treh občinah Slovenske Istre: Kopru s 49.272 prebivalci, Piranu s 17.486 in Izoli s 15.074 prebivalci.

Širi se disperzne zazidave. Arhitekturnim značaj v večini primerov ne predstavlja nadgradnje lokalne tipologije. Objekti imajo velik volumen, in izrazit vizualni vpliv. Urbanizacija je intenzivna, vendar so še neurejena zemljišča in objekti neposredno na obalnem pasu. Veliko je neoblikovane montažne arhitekture z gostinsko in turistično funkcijo, neurejene in nenačrtovane so površine skladiščenja prikolic, neorganizirana parkirišča in neurejene dostopne pešpoti. Propadajo stara vaška jedra: ta so zaradi svoje strukture in oblike večinoma sicer zavarovana kot naselbinski spomeniki, vendar večinoma propadajo zaradi neustrezne politike prenove, razdrobljenega lastništva, neprimerne velikosti in gostote zazidave, ki ne ustreza današnjim bivalnim zahtevam.

Namen študije je boljše varovanje kulturne dediščine in razviti kulturne turističnih dejavnosti ter spodbuditi razvoj območja z dvigom vsebinske kakovosti in širitvijo dostopnosti, povečati kvantiteto in kakovost ponudbe kulturnega turizma. To so cilji ukrepanja, rezultati pa so zaposlitve. Hkrati z aktiviranjem dediščine kot razvojnega potenciala je treba izpeljati njeno ohranjanje. Tako je možna ne le optimalna raba ampak pomemben je tudi pristop, ker je možno preseči nekatere prakse iz preteklosti, ki so menile, da gre za nezdružljive aktivnosti. Dobre prakse po državah to potrjujejo.

1 METODOLOŠKI PRISTOP

1.1 Definicija kulturne dediščine

Med teoretiki obstoje različne definicije kulturne dediščine (Bogataj, Humer, Smith, Drummond). Vsem pa je skupno spoznanje, da gre za tradicijo kulture, vrednote in vrednost, ki jo lahko doprinese tudi v sedanjosti ter da se nanaša na prostor in čas. Janez Bogataj meni, da turistični razvoj, ki vključuje dediščinsko miselnost, lahko postane gonilna sila, ki bo spodbujala ljudi k večjemu zanimanju za svojo kulturno dediščino in identiteto (Bogataj, 1992, str. 12).

Černe, T., Kovačec-Naglič, K., Molek, L., Mrvič, S., Petrič, M., Pirković, J in Zupan, G. v Analizi stanja na področju varstva kulturne dediščine in arhivskega gradiva (str. 342) ugotavljajo, da je ena od izjemnih vrednot naše dediščine v pojavljanju določenega tipa v geografsko razprostranjenih »serijah«. Naslednja prednost je gosta ohranjenost dediščinskih prvin. Največja vrednost načrtne skrbi za ovrednotenje prispeva k splošnemu dvigu standardov.

Obstoječi Zakon o varovanju kulturne dediščine, ZVKD, v 2. členu opredeljuje pojem kulturne dediščine kot: »Kulturna dediščina (v nadaljnjem besedilu: dediščina) so območja in kompleksi, grajeni in drugače oblikovani objekti, predmeti ali skupine predmetov oziroma ohranjena materializirana dela kot rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja v slovenskem in širšem prostoru, katerih varstvo je zaradi njihovega zgodovinskega, kulturnega in civilizacijskega pomena v javnem interesu. Dediščina so predvsem arheološka najdišča in predmeti; naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra, oblikovana narava in kulturna krajina, stavbe, njihovi deli ali skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti; stavbe in drugi predmeti, ki so v zvezi s pomembnimi osebami in dogodki naše politične, gospodarske in kulturne zgodovine; arhivsko gradivo; knjižnično gradivo; predmeti ali skupine predmetov zgodovinskega, umetnostnozgodovinskega, arheološkega, umetnostnega, sociološkega, antropološkega, etnološkega ali naravoslovnega pomena, ki izpričujejo zgodovinska dogajanja na Slovenskem. Dediščina so po tem zakonu nepremičnine ali njihovi posamezni deli, skupine nepremičnin in območja (v nadaljnjem besedilu: nepremična dediščina) ter premičnine in njihove zbirke (v nadaljnjem besedilu: premična dediščina).«

K politiki obnove in revitalizacije objektov kulturne dediščine zavezuje 3. člen ZVKD, ki opredeljuje funkcijo dediščine in sicer: »Kulturna funkcija dediščine pomeni neposredno vključevanje dediščine v prostor in aktivno življenje v njem, predvsem na področju vzgoje,

posredovanja znanj in izkušenj preteklih obdobj, v krepitevi narodne samobitnosti in kulturne identitete.«

Po predlogu Zakona o varstvu kulturne dediščine, ZVKD (sprejela ga je na 131. seji Vlada RS 19.7. 2007) so »Dediščina dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske etnične skupnosti, drugih etničnih skupin ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas (1. člen, 2. odstavek). Dediščina se deli na materialno in živo dediščino. Materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina (1. člen, 3. odstavek).

Po mnenju Vlade obstoječi ZVKD (Ur. l. RS, št. 7/99, 110/0 2 in 126/03, ZKVD) ne nudi nedvoumne pravne podlage za učinkovito uveljavljanje mednarodno sprejetih in primerljivih standardov varstva premične dediščine in za okrepitev koordinacijske in svetovalne vloge državne javne službe.

Ohranjanje dediščine je po mnenju dr. Pirkovičeve² treba dosledno razumeti kot prevod angleškega conservation kot najširši pojem. Združuje vse vrste ukrepov politik, strategij, zakonskih, upravnih in tehničnih ukrepov ter dejavnosti v povezavi z dediščino. Varstvo je termin, ki je prevod angleškega protection. Obsega predvsem zakonsko, upravno in strokovno dejavnost. Zaščita je prevod angleškega preservation in pomeni konkretne ukrepe in aktivnosti, katerih namen je preprečevanje nezaželenih sprememb in slabšanja stanja dediščine.

Ohranjanje dediščine v širšem pomenu so ukrepi in dejanja, ki vodijo k zavarovanju, ohranjanju in skupnem uživanju dediščinskih celot. Država in lokalne skupnosti v javnem interesu zagotavljajo pravno varstvo (režime varstva) in omogočajo izvajanje posameznih delov varstvene dejavnosti, med drugim z razporejanjem javnih sredstev, s primernim vključevanjem varstva v razvojne in izvedbene načrte na različnih ravneh in s spodbujanjem dostopa javnosti do dediščine.

V vsebinskem pogledu se ohranjanje deli na:

- razvijanje politike in strategije varstva,
- zagotavljanje kakovosti varstva in nadzor nad njo,
- analiziranje učinkov varstva in oblikovanje varstvenih standardov,
- določanje zahtev za izvedbo varstva,

---

² Černe, T., Kovačec-Naglič, K., Molek, L., Mrvič, S., Petrič, M., Pirković, J in Zupan, G. v Analizi stanja na področju varstva kulturne dediščine in arhivskega gradiva (str. 342).

- pripravljanje in vodenje izvedbenih projektov,
- izvajanje posegov na dediščini,
- stalno upravljanje dediščinskih celot (Analiza stanja na področju varstva kulturne dediščine in arhivskega gradiva, str. 316).

Sodobno pojmovanje varstva dediščine presega zaščito posameznih objektov in predmetov ter deluje sintezno, z nadgrajevanjem dela temeljnih strok, upošteva prostorske celote in širše vrednot kulturnega okolja, kot so:

- območja naselbinske dediščine in njihova stavbna, vrtno arhitekturna in druga dediščina,
- kulturne krajine in njihova stavbna, arheološka, zgodovinska in druga dediščina,
- prostorsko razumljena arheološka dediščina,
- stavbna dediščina skupaj s premičninami, ki so njen del,
- nematerialna dediščina v obliki spominov, navad, znanj in načina uporabe prostora prejšnjih in sedanjih prebivalcev,
- območja kot elementi socialne kohezije in gospodarske vitalnosti določenega okolja,
- prepoznavni znak nacionalne, regionalne in lokalne pripadnosti,
- prispevek h kakovosti vsakdanjega življenja,
- prispevek k boljši izrabi prostega časa,
- prispevek k splošni vzgoji in kulturni razgledanosti posameznika in družbenih skupin kot nenadomestljiv materialni vir in pomemben element trajnostnega razvoja.

Trajnostna raba dediščine je raba dediščine le na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube spomeniških lastnosti, tako da ostaja neokrnjena njena sposobnost zadovoljevanja kulturnih potreb in pričakovanj sedanje in bodočih generacij.

Trajnostni razvoj dediščine je zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bile s tem okrnjene možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih potreb v povezavi z dediščino.

Evidentiranje kulturne dediščine se je pričelo v letu 1991. Sistem Zbirnega registra dediščine, ZRD, evidentira vso nepremično kulturno dediščino na območju Slovenije ne glede na vrsto, tip, obseg, lastništvo ali varstveni status enote. Osnovni namen vodenja ZRD je določitev evidenčne številke dediščine (EŠD), ki identificira posamezno enoto kulturne dediščine.

EŠD je identifikacija enote, opis enote, lokacija enote, pristojnosti, varstveni status, in opombe. Uporablja se v različnih strokovnih in upravnih postopkih, povezanih z varstvom kulturne dediščine, hkrati pa služi tudi kot povezovalni element za potrebe dokumentiranja dediščine in razvoja informacijskega sistema kulturne dediščine.

Vrednostne stopnje ali ključne lastnosti predmetov varstva so po mednarodnih konvencijah in Zakonu štiri:

- spomenik na seznamu svetovne kulturne in naravne dediščine,
- spomenik državnega pomena,
- spomenik lokalnega pomena in
- kulturna dediščina, evidentirana in vpisana v register dediščine.

Stroka vztraja, da ostaja seznam potencialnih spomenikov odprt in da je vrednotenje kontinuiran proces.

Vsa za državne spomenike valorizirana dediščina in vsa območja dediščine so predmet regionalne obravnave. Za večja območja in komplekse ter za izbrane državne spomenike je treba zagotoviti še posebno prostorsko obravnavo. To je: pripravo podrobnejših prostorskih planskih aktov, državnih prostorskih izvedbenih aktov, vključitev v regionalne strategije.

Meje območja, način prostorskega urejanja, namenska raba in način njenega izvajanja, rešitve urbanističnega in krajinskega oblikovanja so predmet posebne ocene pri ugotavljanju usklajenosti.

2. člen predloga ZVKD določa javno korist varstva dediščine in sicer:

(1) Varstvo dediščine je v javno korist. Javna korist varstva dediščine se določa v skladu s kulturnim, vzgojnim, razvojnim, simbolnim in identifikacijskim pomenom dediščine za državo, pokrajine in občine.

(2) Javna korist varstva dediščine obsega:

- identificiranje dediščine, njenih vrednot in vrednosti, njeno dokumentiranje, preučevanje in interpretiranje,
- ohranitev dediščine in preprečevanje škodljivih vplivov nanjo,
- omogočanje dostopa do dediščine ali do informacij o njej vsakomur, še posebej mladim, starejšim in invalidom,
- predstavljanje dediščine javnosti in razvijanje zavesti o njenih vrednotah,
- vključevanje vedenja o dediščini v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje,
- celostno ohranjanje dediščine,

- spodbujanje kulturne raznolikosti s spoštovanjem različnosti dediščine in njenih interpretacij ter
- sodelovanje javnosti v zadevah varstva.

(3) Država, pokrajine in občine uresničujejo javno korist varstva tako, da organizirajo in podpirajo dejavnosti in ravnanja iz prejšnjega odstavka in izvajajo ukrepe na podlagi tega zakona.

(4) Pri uresničevanju javne koristi varstva dediščine država, pokrajine in občine sodelujejo z lastnicami in lastniki dediščine (v nadaljnjem besedilu: lastnik), poslovnimi subjekti, nevladnimi organizacijami in civilno družbo v okviru, ki ga določajo zakoni in strategija iz 73. člena zakona.

Podatki o evidenci kulturne dediščine

Po obstoječem Zakonu o varstvu kulturne dediščine (Ur. l. RS, št. 7/99, 110/02 in 126/03, ZKVD) enoten register dediščine ni zadostna podlaga za vzpostavitev enotnega registra (premične, nepremične in nematerialne, tako imenovane »žive«) dediščine ter sistema registriranja premične dediščine in vključevanja registriranih enot v enotni register kulturne dediščine.

Predlog novega zakona vzpostavlja enotni register dediščine, v katerega se vpisuje nepremična, premična in nematerialna, to je »živa dediščina«. Postopek vpisa je glede na veljavni ZVKD precej hitrejši in bolj enostaven. Predlog zakona nadalje vzpostavlja sistem registriranja premične dediščine in vključevanja registriranih enot v enotni register kulturne dediščine. Do neke mere pa naj bi tudi poenotil sistem varstva premične in nepremične dediščine (zrcaljenje postopkov prepoznavanja dediščine in varstva). Predvsem pa »naj bi omogočil enoten dostop do podatkov o dediščini, ki jih je šele tako urejene moč uporabiti na področjih izobraževanja, promocije, turističnega gospodarstva in kreativnih industrij« (131. seja Vlade R Slovenije 19.7. 2007).

Od vzpostavitve Prostorskega regionalnega informacijskega sistema – PRIS se pričakuje veliko. V PRIS bodo združeni vsi podatki in informacije, ki nastajajo v procesu prostorskega načrtovanja oziroma so v njem potrebni. PRIS bo omogočal zbiranje, uporabo in izmenjavo na način, da bo spodbudil in omogočil boljše sodelovanje med vsemi akterji v procesu prostorskega načrtovanja. Sistem bo omogočal pregled in obvladovanje dogajanja v prostoru, pregled nad razpoložljivimi podatki in možnostmi za njihovo uporabo ter zagotavljati hiter in enostaven dostop do njih. V letu 2007 je bila izpeljana 1. faza in izdelana analiza, kateri podatki so razpoložljivi in katere bi rabili. Analiza pa bo osnova za vzpostavitev sistema racionalnega pridobivanja in izmenjave prostorskih podatkov na vseh nivojih in vzpostavitev relevantnega metapodatkovnega sistema.

Vse pomembnejša postaja tudi premična dediščina. Nadalje so posebej cenjeni narava in naravna dediščina, v katere se kulturna dediščina umešča, človek pa v njej biva in živi. Poleg bivanja pa sta še dve primarni človekovi potrebi – po hrani in pijači, ki pa so tudi lahko bile kot dediščina ponujene ob svojem času na svojstven način, kar ima specifično kakovost in patino. Diskin, S. izpostavlja, da obstajajo pravzaprav kar trije tipi identitet: statični, dinamični in hiperdinamični. Prvo identiteto določa fizična forma, drugo ljudje, ki soustvarjajo ali pa ne, tretja identiteta pa je gibanje. Prav gibanje pa naj bi bilo tisto, ki umesti idejo v stvarno okolje (ZAPS, Posvet Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije, Ljubljana, 13. november 2007, Diskin, S.)

Unesco klasificira kulturno dediščino po konvenciji iz leta 2003. Ta klasifikacija je izhodišče preglednosti njene inventarizacije in daje izhodišče strokovnim in poslovnim raziskavam. Tako je ta klasifikacija tudi v okviru Lizbonske strategije koristen instrument, ki pripomore k preglednemu in učinkovitemu načrtovanju in kombiniranju produktov kulturne dediščine.

Kategorizacija UNESCO (Konvencija iz leta 2003) pa razvršča kulturno dediščino v naslednje tematske skupine:

1. Kraji kulturne dediščine (ang. Cultural Heritage Sites)
2. Zgodovinska mesta (ang. Historic Cities)
3. Kulturna krajina (ang. Cultural Landscapes)
4. Sveti kraji v naravi (ang. Natural Sacred Sites)
5. Podvodna dediščina (ang. The Underwater Cultural Heritage)
6. Muzeji (ang. Museums)
7. Premična kulturna dediščina (ang. The Movable Cultural Heritage)
8. Obrti (ang. Handicrafts)
9. Dokumentirana in digitalna dediščina (ang. The Documentary and Digital Heritage)
10. Kinematografija kot dediščina (ang. The Cinematographic Heritage)
11. Ustno izročilo (ang. Oral Traditions)
12. Jezik (ang. Language)
13. Dogodki in prazniki (ang. Festive Events)
14. Ritualni in verovanja (ang. Rites and Beliefs)
15. Glasbila in pesmi (ang. Music and Songs)
16. Izvedbene umetnosti (ang. The Performing Arts)
17. Tradicionalna medicina (ang. Traditional Medicine)
18. Literatura (ang. Literature)
19. Tradicija kulinarike (ang. Culinary Traditions)
20. Tradicionalni športi in igre (ang. Traditional Sports and Games)

Koncept gospodarskega ovrednotenja potencialov, kulturne dediščine in turističnih razvojnih potencialov izhaja pri snovanju pristopa iz te klasifikacije. Iz njenega široka

nabora pa snuje vedno nove produkte kulturnega turizma v okviru prav določene destinacije.

Za trženje na temeljih kulturne dediščine pomeni turizem kulture specifičen pristop. Hkrati pa predstavlja turizem znaten pomen komunikacije in dialoga med posamezniki in civilizacijami, kot tudi ekonomsko aktivnost in seveda prezentiranje in spoznavanje kulturne dediščine. Promocija kulturne raznolikosti, ki je ena izmed osnovnih strategij organizacije UNESCO³, se mora razumeti ne samo kot poskus izražanja kulturne pripadnosti, ki izhaja iz preteklosti, pač pa tudi spodbujanje nastajanja in oblikovanja novodobnih kultur. Če se je kulturna raznolikost obdržala skozi stoletja, narodni dialog ni več le možnost, pač pa nuja za nadaljnjo mednarodno komunikacijo in mir.

Turizem je namreč lahko odličen pristop in koncept za ohranjanje, obnavljanje in vzdrževanje vseh vrst dediščine, saj kot specifičen gospodarski sektor spodbuja predvsem medkulturno spoznavanje in razumevanje. Kot storitvena dejavnost pa generira pozitivne ekonomske, okoljske, kulturne in družbene učinke hkrati. *Kulturni turizem pa je specifična, tipična in trendna nišna turistična ponudba produktov z pomembnimi elementi kulturne dediščine, tudi standardizirane visoke kakovosti, in ki so usmerjeni na specifične tržne segmente in turistične trge. Tovrstna turistična ponudba pa tudi razvija tržne znamke in prepoznavnost turističnih destinacij.*

Kulturna dediščina kot koncept

»Zgodbe nas obnavljajo, kadar smo prizadeti, celo uničeni. Pripovedovalec zgodb, sanjač, ustvarjalec mitov je naš feniks, ki predstavlja najboljše in najbolj ustvarjalno v nas« pravi pisateljica Doris Lessing, Nobelova nagrajenka 2007. V globalizaciji, ko je komunicirati enostavno, obstaja bojazen, da se kultura poenoti. Zato mora človek izražati svojo kreativno naravo, lasten obstoj in ohranяти individualnost. Res je, freske bledijo, palače razpadajo: s časom vse tone v pozabo, a kulturna dediščina je inštrument, ki povezuje našo preteklost s sedanjostjo in prihodnostjo. Kot zbirka spominov, predstavlja simbolično vrednost kulturne identitete in predstavlja osnovno podlago za razvoj družbe, omogoča nam razumeti sebe in s tem druge. Spoštovati sebe in človeško raznolikost je odvisno tudi od tega, kolikšen vpliv imamo na druge, oziroma v kolikšni meri jih lahko navdušimo. »Ker je kulturna dediščina večni dialog med civilizacijami in kulturami, omogoča in vzdržuje mir med ljudmi«, izpostavlja Unesco.

---

³ Ker je dediščina skupna, so pomembne mednarodna partnerstva in so se oblikovale različne specializirane mednarodne mreže, kot so Mednarodni glasbeni zbor (International Music Council – IMC), Mednarodni gledališki inštitut (International Theatre Institute – ITI), Mednarodni plesni zbor (International Dance Council – IDC), Mednarodno združenje književnikov (PEN International), Mednarodno združenje igralcev (International Federation of Actors – FIA), Mednarodno združenje glasbenikov (International Federation of Musicians – FIM) in še mnogo drugih.

Pomen kulturne dediščine ni bil zmeraj enak. V zadnjih desetletjih se je znatno spremenil z namenom bolj globalnega, holističnega pristopa, še večjega poudarka univerzalnosti narave in njenih bitij.

Sprva je kulturna dediščina obsegala le spomeniško varstvo, vendar se je njen pomen izjemno razširil na nove kategorije neumetniškega sektorja, kot sta na primer industrijska dediščina ali morski svet. Današnji pomen dediščine je bolj odprt in raje postavlja v ospredje nove pomene, ki predstavljajo živo kulturo in ne več toliko preteklo. V preteklih tridesetih letih se je namreč ugotovilo, da narava in kultura ne smeta biti obravnavani ločeno, če se želi ugotoviti resnično kulturo, predvsem tam, kjer je povezanost narave in ljudi izjemna.

V zadnjem času je fokus koncepta dediščine bolj v komplementarni dimenziji, spiritualni in filozofski, kjer individualnost zasleduje kreativnost. Kulturna dediščina je postala izredno kompleksna. Vse bolj smo ozaveščeni, kakšno vlogo ima kulturna dediščina pri razvoju in življenju civilizacij. V post industrializaciji so spori in kraje le še pripomogli k hitrejšemu ozaveščanju.

Zavarovanje dediščine za prihodnje generacije je enako nujno kot spoštovanje človeške dostojanstvenosti. Zavarovanje dediščine pa je hkrati tudi obvezno, če želijo pripadniki različnih etničnih skupin živeti na istem območju. Odgovor na vprašanje, kaj naj bi postalo del dediščine, leži v preteklosti in v živečih kulturnih tradicijah in se razvija v kontaktu z drugimi družbami. Dediščina mora biti deljena izkušnja, ki dovoljuje vsakemu živemu bitju možnost in zadovoljstvo samospoznavanja, četudi določena kultura ni njegova, saj je osnovna vrednost dediščine, raznolikost. Vsak posameznik deli to izkušnjo in jo dopolnjuje s svojo lastno identiteto in pričakovanjem raznolikosti drugih. Dialog pa je med različnimi kulturami nujnost.

Uživanje kulturne dediščine v vsej njeni raznolikosti nas vodi do skupne človeške dediščine. Naša skupna odgovornost je postaviti določene zakonske okvire za njeno ohranitev. Zadnja leta dvajsetega stoletja so nas naučila glede odgovornosti skupnega pristopa do človeške dediščine, danes pa smo soočeni z novim izzivom. Kulturna dediščina mora postati inštrument medsebojnega dialoga in sporazumevanja.

1.2 Koncept kulturne dediščine kot potencial razvoja

Da je dediščina pravzaprav koncept, to izhodišče daje že določilo 151. Člena Pogodbe o ustanovitvi EU, (Treaty) Pogodba sam pa izrecno izpostavlja pomen evropske identitete. Pri tem je identiteta odvisna od socialnih, političnih, še zlasti pa od kulturnih in vedenjskih vrednot, vse te vrednote pa temelje na podeljenih izkušnjah, spominjanju, tradiciji in jeziku.

Člen 151 Pogodbe pa izpostavlja pomen varovanja nepremične in premične dediščine kot osrednje naloge njenega ohranjanja.

Na ta način dejansko Pogodba gradi mostove med kulturo in politikami ukrepanja EU. Napotuje, da se kritično presoja, kako ukrepi politik vplivajo nanjo; še zlasti gre za vplive naslednjih politik: raziskovanje, izobraževanje, regionalni razvoj, zunanje zadeve, okolje, podjetništvo in trgovina. To je tudi okvir te študije.

Koncept kulturne dediščine pomeni, da potencial kulturne dediščine lahko delujejo kot vzvod gospodarskega razvoja in razvoja blaginje. To pomeni, da je dediščina sredstvo za doseganje ekonomskih rezultatov in ni zgolj strošek in ovira gospodarskemu razvoju. Ravno nasprotno: razumevanje in spoštovanje dediščine in njeno programsko-projektno varstvo je izvrstna razvojna priložnost.

Opredelitev v skladu s konvencijo UNESCO (2003) je izrazito strateško pa tudi trženjsko naravnana, t.j. na ciljne skupine kupcev. Njena trženjska⁴ naravnost pa hkrati spodbuja ponudnike produktov in storitev, da snujejo potenciale na takšen način, da bodo kar najbolj ustregli kupcem.

Potenciali kulturne dediščine, razporejeni v Unescovih 20 kategorij, pomenijo v enaindvajsetem stoletju in v času globalizacije pomemben prehod v tržno naravnost koncepta kulturne dediščine.

Kraji kulturne dediščine, zgodovinska mesta, sestavine kulturne krajine, sveti kraji v naravi, podvodna dediščina, muzeji, premična kulturna dediščina, obrti, dokumentirana in digitalna dediščina, kinematografija kot dediščina, ustno izročilo, jezik, dogodki in prazniki, rituali in verovanja, glasbila in pesmi, izvedbene umetnosti, tradicionalna medicina, literatura, tradicija kulinarike ter tradicionalni športi in igre se koncipirajo v produkte kulturnega turizma in postajajo destinacija in »zgodbe«, ki so namenjene »kupcu«.

Kulturna dediščina je tudi ekonomska kategorija. »Simboli nacionalne kulturne dediščine so premoženje in pomniki preteklih civilizacij. Zgodovinska mesta in predmeti dolgujejo svoj nastanek umetnikom, inženirjem, arhitektom, gradbincem in obrtnikom, ki morda niso niti sanjali da bodo postali družbeno bogastvo in jih bodo občudovale prihodnje generacije. Prav zato cenimo te ikone kulture, katerim nenehno grozi zloraba, onesnaženje, mikroorganizmi in vremenske neprilike, pa tudi naravne sile in človek« (C. Gutierrez Cortines, članica EU Parlamenta, EU research for sustainable urban development and land

---

4 Program LEADER 2007-2013 izpostavlja kot eno od 4 področij »Pravilna raba kulturne dediščine na podeželju«. Pristop in naziv sodita v proizvodno naravnost aktivnosti, vendar pa bi bila zaželena trženjska naravnost

use cultural heritage, New technologies for the future of our past, 6th, Framework programme, Brussels, 2003

Ekonomski učinek ohranjanja dediščine je pomemben. Vendar pa je ekonomski učinek ohranjanja dediščine precej manj pomemben kot je pomemben njegov izobraževalni, okoljevarstveni, kulturni, estetski, in učinek na družbo. Kulturna dediščina je kapital, ki preživi. Lastnike nepremičnin, poslance, bankirje, vlagatelje – zanima gospodarski vidik stavbne kulturne dediščine. V gospodarskem kontekstu vrednost virov dediščine ni omejena na kratkoročno obdobje. So kratkoročni gospodarski učinki ohranjanja dediščine in dolgoročni vplivi.

Ohranjanje dediščine daje najprej kratkoročne učinke. Meri se jih s petimi glavnimi merljivimi postavkami gospodarskega vpliva, ki jih ima ohranjanje dediščine:

1. delovna mesta in prihodek gospodinjstev;
2. oživljanje mestnih središč;
3. turizem v krajih z dediščino;
4. vrednost nepremičnin; in
5. inkubator malega gospodarstva.

UNESCO se je v prvem desetletju XXI. stoletja osredotočil na pomembnost lokalnih in prvotnih znanj. V njih išče resurse in izvor za promoviranje kulturne raznolikosti. UNESCO je v srednjeročno strategijo za obdobje 2002 – 2007 vključil projekt Sistem lokalnega in prvobitnega znanja v globalni družbi (Local and Indigenous Knowledge Systems in a Global Society – LINKS), ki združuje vseh pet programskih sektorjev : naravo, družbeno – socialno znanost, kulturo, komunikacijo in informatiko ter izobrazbo. Preučuje sinergijo med prvotnimi in znanstvenimi znanji, namen je stopnjevati biološko in kulturno raznolikost, povečati pravičnosti, da imajo lokalne oblasti pod nadzorom spremembe ekoloških, kulturnih in socialnih procesov. Nadalje skrbi, da se v lokalnih skupnostih obnavlja znanja in da se krepi vezi med starejšimi in mlajšimi, da se navade in običaje identificira ter se jih tudi skušati zaščititi.

Unesco se je n.pr. še posebej zavzel za ohranitev podvodne kulturne dediščine. Podvodna kulturna dediščina je tudi del žive dediščine in je izredno ogrožena. Konvencija UNESCO iz leta 2001, the Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, ščiti takšne arheološke in zgodovinske objekte. To je pomembno, saj so deli, najdeni v bližini potopljenega plovila velikega pomena. Najdeno kameno sidro lahko priča o trgovski poti, ki so jo uporabljali v historičnih časih.

UNESCO je trideset let po konvenciji iz leta 1972⁵, ko je sprejel listo najpomembnejših svetovnih dediščin postal vodilna organizacija na področju svetovne kulturne in naravne dediščine. Ideji o svetovni zaščiti kulturne dediščine pridružilo 167 narodov, ki sledijo ideji in misiji, da se zaščiti skupno dediščino. Od 721 zavarovanih krajev, jih je 31 v nevarnosti, zaradi različnih vzrokov, kot so revščina, vojna, neprimernega upravljanja ali pa zaradi nezadostnega turizma.

Nekatere analize kažejo še druge učinke – povezava med zgodovinskimi objekti in uprizoritvenimi umetnostmi, ustvarjanje davčnih prihodkov, in drugo.

Prednostni nalogi gospodarskega razvoja sta prav ustvarjanje delovnih mest in povečanje prihodkov lokalnih gospodinjstev. V tem oziru je zlasti pomembno obnavljanje zgodovinskih stav: gre za storitve, aktivnosti, za materiale in za delo. Pri obnovi suhogradnje v Slovenski Istri je to lahko razmerje šestdeset odstotkov za več dela. Delovna intenzivnost vpliva na lokalno gospodarstvo na več ravneh: delo omogoči zaslužek, zaslužek kupuje produkte in storitve— kar vse v skupnosti pospešuje kroženje denarja, ki ga je prejel za delo. Ohranjanje dediščine je delovno intenzivna aktivnost in pospešuje razvoj tradicionalnih obrti in veščin.

»Milijon dolarjev za novogradnjo ustvari 36,1 delovnega mesta. Milijon dolarjev za obnovo zgodovinske stavbe pa 40 delovnih mest« (D. D. Rypkema, Evropski forum za kulturno dediščino, Kulturna dediščina v Evropi nekaj velja, Europa Nostra, Bruselj, Belgija 7. december 2005. »Nadalje - proizvodnja v vrednosti milijon dolarjev doda 604.000 \$ k prihodkom lokalnih gospodinjstev. Novogradnje v vrednosti milijon dolarjev dodajo 764.000 \$, milijon dolarjev za prenovalo pa več kot 826.000 \$. Na Norveškem ustvari prenova zgodovinskih stavb 16,5% več delovnih mest kot novogradnja in vsako dejansko delovno mesto v sektorju kulturne dediščine ustvari 26,7 posrednih delovnih mest. V avtomobilski industriji to razmerje znaša le 6,3 proti 1. Ni mogoče preveč poudariti kako pomembni so restavratorji in koliko priložnosti se jim nudi. V Franciji daje popravilo in vzdrževanje kulturne dediščine delo 40.000 ljudem. V Halmstadu na Švedskem so nekateri dolgotrajno brezposelni z restavratorskimi deli spet dobili zaposlitev, z njimi pa so poskrbeli tudi za usposabljanje priseljencev, vajencev in žensk.... Ohranjanje dediščine ne le zagotavlja delovna mesta, ampak da gre za dobra delovna mesta in da so potrebe po še večjem številu delavcev... Vsak dolar vložen v lokalni program v ZDA *Glavna ulica* je služil kot vzvod za skoraj 27 dolarjev drugih vlaganj.« (ibid.). Tudi študija v Združenem kraljestvu tudi dokazujejo, da investicija v obnovo kulturne dediščine za vsakih 10000

---

⁵ Konvencija UNESCO iz leta 1972 je sprejela listo najpomembnejših svetovnih dediščin, ki imajo stopnjo najvišje zavarovanosti in hkrati služijo kot primer drugim krajem in območjem, ki bi jih ravno tako bilo potrebno zavarovati. Kulturna dediščina je vse prevečkrat tarča uničenja, saj predstavlja simbol vrednot določenega naroda in ne inštrument, ki naj bi združeval različne narode.

funtov spodbudi investicije nadaljnjih 48.000 funtov zasebnih in javnih sredstev (Measuring the results of English Heritage Regeneration, 1999).

Turizem v krajih s kulturno dediščino je področje s številnimi izzivi. Turizem je sicer eno najhitreje rastočih področij svetovnega gospodarstva, vendar si ne more in ne sme vsako mesto prizadevati, da postane njegov glavni vir zaslužka. Poleg tega je narobe, če s turizmom povezujemo le zgodovinske stavbe. Te so lahko lokalni vir koristi tudi na številne druge načine. V ZDA 95% zgodovinskih virov ni na noben način povezanih s turizmom.

V zvezni državi Virginija so primerjali vzorce zapravljanja pri obiskovalcih zgodovinskih krajev z vzorci turistov, ki teh krajev niso obiskovali. Ugotovitve kažejo, da obiskovalci zgodovinskih znamenitosti ostanejo dlje, obiščejo dvakrat več krajev in porabijo 2 in polkrat več kot ostali obiskovalci (ibid.). Kjerkoli po svetu so ocenjevali turizem zgodovinskih znamenitosti, so opazili enako težnjo: obiskovalci zgodovinskih znamenitosti ostanejo dlje, porabijo več na dan, kar pomeni, da je gospodarski učinek njihovih potovanj večji kot drugod.

Na Norveškem so prišli do podobnih rezultatov: pri obisku kulturne dediščine je le 6-10% sredstev porabljenih na kraju kulturne znamenitosti same, vse ostalo se porabi v skupnosti okoli te znamenitosti.

Z vsemi temi številkami pridemo do zelo pomembnega zaključka: če se turizma v krajih s kulturno dediščino lotimo na pravi način, največ ne pridobijo obiskovalci ampak lokalni prebivalci, ki začnejo z novim ponosom ponovno ceniti svoje mesto in zgodovino. Tudi zaščitene stavbe dosegajo na trgu nepremičnin višje cene od tistih, ki niso zaščitene.

Podcenjen doprinos zgodovinskih stavb pa je, da lahko igrajo vlogo naravnega inkubatorja za nove posle in mala podjetja. To je tudi ena od idej v zaledju podeželja Slovenske Istre (n.pr. Krkavče). Zaželeno bi bilo, da bi lokalni organi oblasti proučili, katere zgodovinske stavbe bi lahko postanejo naravni inkubatorji, brez kakršnih koli subvencij. Je kar nekaj razpadajočih, in sanitarno zanemarjenih stavb, ki bi jih kazalo spremeniti v inkubacijski in/ali info center, lahko bi dodali malo starinarnico, knjigarno in galerijo, kar bi spodbudilo prodajo tako turistom kot lokalnemu prebivalstvu.

Širšo gospodarsko vlogo ohranjanja dediščine pa je sprožila globalizacija, gospodarska globalizacija in kulturna globalizacija. Globalizacija, najsi bo gospodarska ali kulturna, pomeni spremembo, in to spremembo, ki je tako hitra, da lahko povzroči politične, gospodarske, družbene in psihološke motnje. Prilagodljiva ponovna uporaba kulturne dediščine daje občutek stabilnosti in kontinuitete ljudem in družbi. Odtod torej velika potreba po vračanju v preteklost, ker je most v prihodnost in služi kot protiukrep motnji in tveganjem negotovosti, ki jo gospodarska globalizacija pospešuje. Zato ima kulturna dediščina še posebej pomembno mesto, tudi kot ekonomski faktor gospodarskega

preboja, celo za stabilnost zaposlenosti. Dediščine je tisto razpoznavno, posebno in s tem doprinese k celi vrsti prednostnih nalog v družbi.

Te prioritete, ki jih kompenzira kreiranje produktov kulturno dediščine, so naslednje:

1. Ustvariti lokalno, kar bi sicer kupili drugje. Ohranjanje dediščine je lokalno, saj uporablja znanje, delo in material, ki so na lokalnem trgu. Nadomešča se uvoz, treba pa je tudi usposobiti lokalne delavce.
2. Napredek pri razvoju metod za prenovo zgodovinskih stavb na nov način in pristop, ki jih prilagodi sodobnim potrebam, ne da bi pri tem poškodovali fizično strukturo njihovega arhitekturnega značaja.
3. So koristi od ponovne uporabe zgodovinskih struktur.
4. Mesta in kraji so razpršeni po celi državi, tako da so lahko prostorsko razpršene tudi razvojne strategije, ki temeljijo na ohranjanju dediščine.
5. Ker so projekti različnih velikosti. So finančne omejitve, politična nasprotja in okoljevarstveni zadržki bolj obvladljivi, možne so tudi prerazporeditve od velikih na majhne projekte.
6. Zaradi njihove velikosti, stroškov in delovne intenzivnosti pa je projekte ohranjanja dediščine pogosto mogoče izpeljati tudi v obdobjih slabših gospodarskih gibanj, kar daje lokalnemu gospodarstvu določeno stopnjo stabilnosti.
7. So dobra osnova za krepitev nevladnih organizacij. Nevladne organizacije so dokazale, da se zelo učinkovito odzivajo na vprašanja po celem svetu, zlasti ko gre za ohranjanje dediščine.
8. Raznolikost izdelkov se mora razlikovati od drugih in izražati raznolikost, identiteto in individualnost mesta – raznolikost produkta.

1.3 Vrednote kulturne dediščine

Kulturna dediščina je sama po sebi vrednota in ima poleg vrednosti kot take tudi svoj ekonomski potencial. To pomeni, da je tudi ekonomska kategorija. Odtod potreba po povezovanju s kriteriji učinkovitosti in uspešnosti. Kulturna dediščina je potencial, ki lahko daje učinke in rezultate, vendar ob upoštevanju posebnih pogojev. Kulturni dediščini je v korist multidisciplinarnost, kar pomeni kombiniranje različnih vrst dediščine v produkt ponudbe različnih partnerjev v projektu, itd. Povezave dediščino nadgrajujejo. Tudi

strategija ohranjanja dediščine mora biti multidisciplinarna (»Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2004, str. 14).

Kadar se želi potenciale in priložnosti izkoristiti, je treba obravnavati kulturno dediščino čim bolj celovito, v vsej njeni sestavljenosti. Prav tako je potrebno kulturno dediščino integrirati v čas in prostor ter s tem v kontekst in ozadje dogajanja.

Vidikov vrednot kulturne dediščine kot jo je obravnavati, je več. To so:

- vrednota, ki je last vseh, kar pomeni, da se je ne sme noben polastiti – načelo dostopnosti, tudi načelo javnosti;
- vrednota, ki mora trajati, vzdržati - načelo trajnostnega razvoja,
- vrednota, ki je gospodarski potencial.

Identiteta in dostopnost

»Dediščina se udejanja na različne načine. Če želimo zajeti vse njene manifestacije, moramo povzeti čim širši možni koncept, ki vključuje tako zgodovinski in prostorski vidik ter njene pojavnne oblike. Zanimariti ne smemo niti vpliva dediščine na lokalni in nacionalni ravni« (Modeli dostopnosti in razvojnih možnosti kulturne dediščine, končno poročilo Ciljni raziskovalni program »Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2004, str. 9).

Identiteta

Evropska prostorska razvojna perspektiva (EPRP) iz leta 1998 izpostavlja razumno upravljanje kulturne dediščine in priporoča takšno njeno rabo, ki bo vzdržala (vzdržna raba). Kulturno dediščino obravnava kot pomembno gonilno silo razvoja. Nadalje pa vrednoti elemente kulturne dediščine /v heterogenem okolju kot je Evropa/ ter je jamstvo za regionalno in lokalno identiteto.

Načelo dostopnosti

Kulturna dediščina je delo človeka. Namen je ohranjanje kulturne dediščine tudi v prihodnosti, tako v času kot prostoru - načelo dostopnosti za vse. Pomembnih je več vidikov. To so:

1. Javnost njene uporabe in predpogoj, da je kulturna dediščina dostopna.
2. Če v naravi ni dostopna, je to potrebno omogočiti, ker predstavlja kulturna dediščina družbeno bogastvo. Po ustavi gre za človekove pravice do uporabe skupnih dobrin. Raba dediščine mora biti dogovorjena in spoštovana.

3. V primeru, da je dediščina vzvod rasti ali pomemben potencial, je nujno potrebno skrbno programiranje vsebin ukrepanja, njenih rezultatov in posledic⁶.
4. Kadar ima funkcijo vzvoda, je treba aktivnosti programirati tako, da bodo koristile vedno večji od stroškov. V primeru, ko to ni mogoče, je potrebno vnaprej zagotoviti javno ali partnersko sofinanciranje.
5. Dostopnost dediščine lahko ovirajo »nevidni« dejavniki, lahko celo zgrešeni ali napačni prevodi. »V okviru dimenzije kognitivne dostopnosti dediščine govorimo o nedostopnosti zaradi nerazumevanja informacije« (»Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2004, str. 10).
6. Verodostojnost ponudbe kulturne dediščine v pogojih globalne konkurenčnosti.

Vzdržna raba in razvoj kulturnega turizma

Za kulturno dediščino, za njeno varovanje in rabo za kulturni turizem je bilo pomembno sprejetje specifičnega pristopa, t.i. vzdržnega turizem. Definicija vzdržnega turizma izpostavlja, da gre za gospodarsko dejavnost, ki – ko ustvarja profit in zaposlitve za lokalne prebivalce – skuša kar najmanj škodovati okolju in lokalni kulturi, hkrati pa spodbuja ohranjanje lokalnega ekosistema.

Definicija odraža torej koncept, ki je bil zasnovan leta 1995 v Lanzarotu. Pomeni ekološko formulo, pozitivno finančno poslovanje in naklonjenost z družbenega in etičnega vidika do lokalnih skupnosti. Za zagotovitev vzdržnega turizma pa morajo sodelovati številni partnerji: predstavniki lokalne skupnosti, konzervatorji, upravljavci dediščine, lastniki, načrtovalci politike ukrepanja in načrtovanja.

Znanje in vedenje o prostoru, zgodovinska zavest in geografsko obzorje sta zelo pomembna vidika in sestavini proučevanja in usmeritev, ki jih je treba dajati še posebej takrat, ko naj postane kulturna dediščina vzvod razvoja.

Listino mednarodnega združenja za turizem pa je povezala turizem kot dejavnost in kulturno dediščino. Kulturna dediščina, če naj spodbudi razvoj, mora biti koncipirana dolgoročno, premišljeno in upoštevati mora pomembne zadeve.

Načela kulturnega turizma, ki so bila določena z listino mednarodnega združenja za turizem ICOMOC (International cultural tourism charter) v Mehiki leta 1999⁷, izpostavila naslednje pomembne zadeve:

---

⁶ Skozi delovanje na delavnicah, srečanjih, razgovorih, ipd. se mora vzpostaviti partnerstvo med privatnim, nevladnim in vladnim sektorjem in vzpostaviti potrebne ustrezne pogoje, da se ustanovi t.i. Lokalna akcijska skupina (LAS). To so še posebej izpostavili na srečanjih v zvezi s tematiko »programa LEADER«.

⁷ International cultural tourism charter: ICOMOS 12th general assembly, Mexico, 1999

- **Ohranjanje kulturne dediščine mora zagotoviti dostopnost.** Gre za fizično, intelektualno in/ali dostopnosti javnosti, da sočustvuje, da se zagotovi njene relevantne in dostopne interpretacije. Ohranjanje mora biti dolgoročno. Dediščina se nadalje ohranja tako, da se promovira raznolika okolja kulturne dediščine.
- **Vzdržno obvladovanje konflikta se vzpostavlja zato, ker obstaja med varovanjem dediščine in turizmom konflikt interesov.** Tovrstne konflikte je potrebno zajezi in premostiti. Ohranja se avtentičnost dediščine, turizem pa mora upoštevati ali se celo podrediti estetskimi, družbenim in kulturnim dimenzijam tematik dediščine. V razvojnih planih turizma naj bi se opredelile sprejemljive meje sprememb vpliva na fizične značilnosti, integriteto, ekologijo, transport in lokalno prebivalstvo. Evalvacije programov pa so pomembne zato, da se preverja, ali se delajo prave stvari in ali se delajo tudi na pravi način.
- **Ohranjanje in planiranje turizma mora zagotoviti pozitivno izkušnjo uporabnika.** O dediščini naj bodo podane kvalitetne informacije. Turist naj ima možnost samostojnega ogleda. Na voljo naj bi bila ustrezna infrastruktura.
- Poudarjena je **pomembnost vključevanja lokalne skupnosti** že v fazi planiranja turističnega razvoja.
- Za lokalne skupnosti je **dobičkonosnost turističnih dejavnosti** zelo pomembna.
- Pri trženju turizma je treba zagotoviti varovanje in ohranjanje značilnosti dediščine, ohraniti realna pričakovanja in ohraniti avtentičnost.

Ti koncepti so bili turizmu v korist. Na turizem kot panogo dejavnosti se gleda kot pozitivno naravnane, da ohranja naravno in kulturno dediščino. Hkrati pa so tudi razvili metodologijo in kazalci merjenja vzdržnosti rabe.

Metodologija in kazalci merjenja vzdržnosti rabe kulturne dediščine v R Sloveniji so bili razviti v ciljnem raziskovalnem programu, CRP, (»Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2004) in prikazani so uspešni rezultati preizkusa na konkretnem primeru in soočenja s prakso drugih EU držav pa so potrdili, da je primerjava s slovenskim stanjem, tudi na ožjih območjih, relevantna (ibid., str. 24) in da so zakonske osnove, tudi v Pogodbi o ustanovitvi EU relevantne in da jih je moč operacionalizirati v praksi, tudi v korist ciljev regionalnega razvoja.

Metodologija je pri operacionalizaciji uporabila skupino indikatorjev pomembnosti, skupino indikatorjev priljubljenosti in skupino indikatorjev upravljanja. Skupaj 17 indikatorjev (ibid., str. 25).

Skupina indikatorjev pomembnosti opisuje fizične, geografske in ekonomske značilnosti kulturne dediščine. Ti indikatorji so:

- koncentracija enot dediščine
- stratifikacija (večplastnost, raznolikost).

Skupina indikatorjev priljubljenosti opisuje potenciale ali možnosti uživanja dediščine glede na »optimalno« stopnjo. Ti indikatorji so:

- pritisk turistov na mesto/kraj/enoto
- turističnost mesta/kraja/enote
- obsežnost turističnega območja
- stopnja konflikta v rabi prostora
- stopnja konflikta v rabi javnega transporta
- cene
- prisotnost infrastrukture v bližini mesta/kraja/enote
- stopnja kriminala
- kapaciteta.

Skupina indikatorjev upravljanja pa opisuje način upravljanja dediščine. Ti indikatorji so:

- režim upravljanja, režim lastništva
- režim odločanja
- razvojna kontrola in obstoj regionalnega planiranja glede mesta/kraja/enote
- koordinacija in upravljanje kulturnih dobrin
- vključenost skupnosti.

2 INVENTARIZACIJA KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENSKE ISTRE

Namen inventarizacije potencialov kulturne dediščine Slovenske Istre⁸ je dobiti vpogled v inventar kulturne dediščine na območju občin Izola, Koper in Piran, t.j. Slovenske Istre. Nad registrom skrbno bdi Ministrstvo za kulturo.

Ker pa je pomemben potencial kulturne dediščine z družbeno-ekonomskega vidika, še pred inventarizacijo prikažemo mesto in vlogo kulturne dediščine v razvojnih dokumentih Slovenije, in še specifične vidike za Slovensko Istro. Takšen pristop je potreben zato, ker nadaljnji namen po prikazu stanja enot dediščine, še zlasti pa tistih v zaledju podeželja, treba l-te ovrednotiti tudi kot agri in turistične razvojne potenciale z vidika kulturne dediščine, tako njihove kratkoročne kot dolgoročne.

Njihovo ovrednotenje z vidika človeških virov osvetljuje realne možnosti ustvarjanja novih in boljših zaposlitev vzporedno z razvojem kulturnega turizma. Razvoj koncepta kulturne dediščine kot ekonomskega, zaposlitvenega in socialnega potenciala naj bi doprinesel k socialno-ekonomski koheziji t.j. trdni in gospodarsko razviti družbi. Kulturna dediščina je v Evropski Uniji vrednota, ki lahko doprinaša k novi in dodani vrednosti na znanju zasnovane družbe.

2.1 Kulturna dediščina v razvojnih dokumentih 2007-2013

2.1.1 Lizbonska strategija

Na znanju zasnovana družba je temeljni cilj strategije in programa, poimenovanega Lizbonska strategija. Sprejeli so ga predsedniki vlad v Lizboni marca leta 2000. Spremenjen in dopolnjen je bil leta 2005. Lizbonska strategija daje okvir razvojnemu ukrepanju tako EU kot državam članicam. Temeljni kamni sistema so indikatorji inputov, outputov in rezultatov ukrepanja. Le-ti v sistemu, v prostoru in času, na vseh hierarhičnih nivojih ukrepanja omogočajo sledljivost uresničevanja ciljev na poti doseganja temeljnega rezultata Lizbonske strategije: zaposlenost.

Ustvarjati zaposlitve je po Lizbonski strategiji temeljna vrednota in temeljni cilj, rezultat ukrepanja pa nove in boljše zaposlitve.

V izpeljavi Lizbonske strategije naj bi bile v razvoju države EU še posebej prebojne tri politike: zaposlitvena, ekonomska in socialna politika. Te politike pa izpeljujejo konkretni

---

⁸ Slovenski del Istre je v literaturi poimenovan tudi za Šavrinska brda ali pa Koprsko Primorje. Gre za enovit, a po površini merjeno z globalnega vidika res majhen prostor, kjer trčijo tri pomembne skupine: Romani, Germani in Slovani. Odtod nemirnost področja v zgodovini, nihanje prirodnih in selitvenih prirastov, pritiski in spremembe na tradicijo in kulturno dediščino.

ukrepi, ki temeljijo na nacionalnem strateškem okviru, na slednjem operativni programi in slednji do osnova regionalnim in konkretnim izvedbenim načrtom.

Lizbonska strategija spodbuja konkurenčnosti vseh subjektov, pravnih in fizičnih. Rezultat ukrepanja naj bi bila konkurenčnost vseh subjektov, pravnih in fizičnih. Dejavniki konkurenčnosti je tudi kulturna dediščina. Je sredstvo za doseganje rezultatov. Odtod številni pozivi, usmeritve in ukrepi za mobiliziranje tega endogenega⁹ razvojnega potenciala, ki je kulturna dediščina. Kulturna dediščina lahko odigra vlogo pomembnega dejavnika razvoja in bistveno pripomore k aktiviranju potencialov: človeških, materialnih in finančnih. Mora pa biti ukrepanje koncipirano na takšen način, da se spodbudi vpetost sestavin kulturne dediščine v posamezne ukrepe, instrumente, aktivnosti (t.j. programov) in operacije (t.j. projekte). V konkurenčnem okolju globalizacije pa ni ekonomskih učinkov, če ni trženskega pristopa in v razvoju razdelana strategijo trženja rezultatov aktivnosti in projektov. Potrebno je aktivno partnerstvo subjektov, pravnih in fizičnih v območju, ki trženske spletke produktov kulturnega turizma sinergično umeščajo v dogovorjene okvire.

Kulturna dediščina v izpeljavi Lizbonske strategije zaseda posebno pomembno mesto zato, ker je družbeno bogastvo, je individualni in socialni kapital, je premoženje in potencial, ki lahko ustvarja še novo in dodano vrednost in doprinaša k rezultatom: podjetja, lokalne skupnosti, države in EU, na znanju zasnovane družbe (ang. knowledge based economy).

Zavzetost za delovanje na področju kulture v kontekstu Lizbonske strategije je razglasil Državni zbor z Deklaracijo o usmeritvah za delovanje Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) v institucijah EU v letu 2005 (Ur. l. št. 39/2005). V tem dokumentu je zapisano: »Slovenija si bo prizadevala uresničevati cilje delovnega načrta Sveta na področju kulture...še posebej na področju Lizbonske strategije, saj se zaveda, da ustvarjalnost in kulturne industrije doprinašajo k evropski rasti in povezanosti. Zavzemala se bo tudi za učinkovito črpanje sredstev Evropskega regionalnega sklada za področje kulturne dediščine.« (Deklaracijo o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v letu 2005 z objavo v Ur.l. št. 39/2005, str. 3664).

Deklaracija izpostavi tudi pomen kulturne dediščine; o njej posebej govori med prioritetami, kjer izpostavlja pomen človeškega kapitala, opredmetenega in neopredmetenega premoženja, med katerim je še posebej pomembno tisto (in tudi z Ustavo varovano), ki ima status družbenega bogastva.

---

⁹ (»It also contributes to the competitiveness of regions by tapping underutilised resources and mobilising endogenous potential. In the realisation of the Lisbon objectives geography matters« (Cohesion Policy in support of growth and jobs, Community Strategic Guidelines, 2007-2013, p. 5, 2005).

2.1.2 Razvojna strategija Republike Slovenije

2.1.2.1 Nacionalni strateški referenčni okvir in operativni programi

Državi je za izpeljavo Lizbonske strategije v pomoč priporočen instrument EU, ki predstavlja okvir s priporočenimi usmeritvami ukrepanja. Te smernice država preoblikuje v Nacionalni strateški referenčni okvir (NSFR). Preko njega se vzpostavi neposredno povezava med razvojnimi smernicami ukrepanja. Na nacionalnem strateškem referenčnem okviru in na njegovih usmeritvah temeljijo Operativni programi.

Za valorizacijo kulturne dediščine sta pomembna Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013 in Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013.

Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013 določa za to obdobje štiri prioritete nacionalne strateške usmeritve. Tretja po vrsti izpostavlja kulturno dediščino v smislu »povezovanja naravnih in kulturnih potencialov« (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, str. 57). Rezultat usmeritev in aktivnosti programa pa naj bi bila »inovativna, dinamična in odprta Slovenija, z razvitimi regijami in konkurenčnim, na znanju temelječim gospodarstvu« (ibid. str. 56). Operativnemu programu krepitve regionalnih razvojnih potencialov sledijo usmeritve Lizbonske strategije. Pristop ukrepanja glede kulturne dediščine pa gre v smer razvoja kulturnega turizma in večjega števila zaposlitev.

Na Operativnem programu krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013 temelji naslednji dokument nižjega hierarhičnega nivoja, ki je Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007-2013 (v nadaljevanju RRP). RRP v prvi fazi tega obdobja izpeljuje Izvedbeni načrt za obdobje 2007-2009.

2.1.3 Strategija gospodarskega razvoja Slovenije in Državni razvojni program

Strategija gospodarskega razvoja Slovenije je bila sprejeta za obdobje 2007-2023. Resolucijo o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023 je sprejela Vlada RS na seji 12. oktobra 2006. Na isti seji je bila sprejeta tudi resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije (SRS) je ključni razvojni dokument države in je konceptualni okvir razvoja obdobja 2007 – 2013. Resolucija opredeljuje vizijo in cilje razvoja države v okviru skupnih evropskih pravil, politik in strategij, zlasti prenovljene Lizbonske strategije. V Sloveniji smo se zavezali izpolnjevati Program reform za izvajanje Lizbonske strategije. Ta program odgovarja na izzive Lizbonske strategije z ukrepi za spodbujanje prestrukturiranja in nadaljevanje liberalizacije gospodarstva, konkurenčnosti gospodarstva, izboljšanja učinkovitosti države ter z ukrepi za spodbujanje gospodarske rasti in zaposlenosti, ki ga je vlada sprejela

oktobra 2005. Ukrepi za doseganje ciljev SRS in Lizbonske strategije so opredeljeni v Okviru gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje Slovenije, ki ga je vlada sprejela 3. novembra 2005.

Razvojne prioritete SRS so podlaga za programe in ukrepe Državnega razvojnega programa (v nadaljevanju DRP) oz. Nacionalnega strateškega referenčnega okvira (v nadaljevanju NSRO) in na njem temelječih Operativnih programih (v nadaljevanju OP). DRP, sprejet leta 2006 je instrument izpeljave razvojno-investicijskih programov in projektov. V DRP so vključeni vsi tisti razvojno-investicijski programi in projekti v Sloveniji v obdobju 2007–2013, ki so financirani ali sofinancirani iz državnega in občinskih proračunov, NSRO in OP pa vključujejo tiste programe in projekte, ki se financirajo iz evropskega proračuna in izpolnjujejo merila novih uredb EU s področja kohezijske politike za obdobje 2007–2013.

Razvojno-investicijske prioritete DRP in SRS so enake, struktura operativnih programov in njihovih razvojnih prioritetah pa mora upoštevati logistiko ukrepanja EU. Poleg DRP in SRS, kot osrednjih strateških dokumentov, je bila v Sloveniji pripravljena vrsta državnih programov: na področjih prometa, visokega šolstva, raziskav in razvoja, varstva okolja, kulture, izobraževanja odraslih, varnosti cestnega prometa, razvoja trga dela in zaposlovanja ipd. Tudi ti dokumenti so pomembni za sledenje ukrepanja povezanega z aktiviranjem kulturne dediščine kot vzvoda rasti.

Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih 2007-2023 zajema ključne (velike) razvojno-investicijske projekte, pri uresničitvi katerih bo sodelovala država. Gre za tiste projekte, pri katerih se bo izvedba na državni, pa tudi regionalni ravni, osredotočila na razvojne pobude in sredstva ter z njimi dosegla razvojni preboj države kot celote. Gre za partnerski razvojni načrt, pripravljen po eni strani na podlagi razvojnih pobud posameznih ministrstev (od zgoraj navzdol), po drugi strani pa na podlagi pobud regionalnih in lokalnih razvojnih partnerstev in drugih deležnikov (od spodaj navzgor). Resolucija z umestitvijo programov v pravni red Slovenije presega deljenje projektov na letne načrte in posamezne postopke resorjev ter tako predstavlja večletni program dela ministrstev. To je za teme povezane z kulturno dediščino pomembno.

Pomembno je tudi, kot ugotavlja SRS, da bo ta »razvojni signal spodbudil pripravo projektov na izvedbeni ravni, pa tudi koncentracijo razpršenih sredstev na tiste vsebine, ki bodo prinesle večji učinek in razvojni preboj« (SRS, str. 10).

V programskem obdobju SRS kot enega glavnih ciljev R Slovenija izpostavlja kulturno identiteto (SRS, str. 9-10).

Dokument Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih 2007-2023 uvaja razvojno-investicijske projekte. Po resolucije so to projekti katerih finančna vrednost presega 50 milijonov Evrov. Učinki teh projektov segajo čez meje regije, ki dosegajo čez-sektorske učinke in so sposobni koncentrirati vsebine in usmeritve več sektorjev. Področja, v katera se razvojno-investicijski projekti lahko umestijo so: razvojna mreža Slovenije, povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, učinkovito upravljanje okolja in trajnostna energetika, mobilnost za podporo gospodarskemu razvoju, institucionalna in administrativna usposobljenost. Torej je bilo področje povezovanja naravnih in kulturnih potencialov pomembno izpostavljeno tudi v SRS.

Tako je SRS še posebej izpostavil:

- Pomembno je povezati naravne in potencialne kulture družbe
- gre izkoristiti izredno pestrost in gostoto naravnih in kulturnih danosti
- naravno in kulturno bogastvo je še premalo izkoriščena gospodarska in socialna razvojna možnost
- potrebno je vzpostaviti mrežo naravnih in kulturnih potencialov za njihovo ekonomsko rabo ter za trajnostno varstvo naravne in kulturne dediščine
- naravna in kulturna dediščina je pogoj za kakovost življenja in za konkurenčnost njenega gospodarstva.
- Dosegati bi bilo potrebno sinergične učinke kulture in varstva okolja in sinergične učinke med njima in v povezavi z drugimi razvojnimi področji. Navedeno pomeni, da je treba vključevati civilno družbo in zasebni kapital in razvijati javno-zasebno partnerstvo (SRS, str. 11).

SRS izpostavlja, da razvojno povezovanje omogoči razvoj kulture in izboljša okolje, spodbudi razvoj sektorjev, zlasti storitvenih dejavnosti v turizmu, informacijski tehnologiji in socialnem sektorju (s povečanjem zaposlitvenih možnosti in investicijami v znanje).

2.1.3.1 CAMP Slovenija

Program upravljanja z obalnim območjem (Coastal Area Management Programme ali skrajšano CAMP) je program, ki je specifičnega pomena za Slovenije. Izpeljan je bil v okviru Sredozemskega akcijskega načrta (Mediterranean Action Plan ali skrajšano MAP). Usmerjen je v trajnostno upravljanje z obalnim območjem, združuje skrb za okolje in razvojno planiranje.

Projekt CAMP Slovenija so izdelali skupaj predstavniki MAP, Republika Slovenije in občine Južne Primorske.

V času izvajanja projekta je v regiji potekala priprava Regionalnega razvojnega programa za obdobje 2007–2013. Vzpostavljena je bila tesna integracija med obema procesoma, saj se vsebini obeh projektov dopolnjujeta: CAMP Slovenija nadgrajuje in

podrobneje opredeljuje Regionalni razvojni program v delu, ki se nanaša na okolje in prostorski razvoj. S tem izrablja vso institucionalno infrastrukturo in izvedbene (predvsem finančne) instrumente, kar krepi njegovo implementacijsko sposobnost.

CAMP Slovenija temelji na prioritetah MAP (vključno z Mediteransko strategijo trajnostnega razvoja, ki je bila sprejeta na 14. zasedanju pogodbenic Barcelonske konvencije novembra 2005 v Portorožu), upošteva načela in določbe novega MAP ICAM protokola, 6. okoljski program EU in njegove tematske strategije, kakor tudi sprejete državne strateške dokumente (predvsem Strategijo prostorskega razvoja Slovenije in Nacionalni program varstva okolja 2005–2012).

V okviru CAMP Slovenija sta se izvajali dve vrsti projektov: individualni in horizontalni.

Individualni projekti obravnavajo naslednje izbrane tematike:

- Zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske
- Podrobnejša zasnova prostorskih ureditev obalnega pasu
- Upravljanje zavarovanih območij narave
- Regionalna strategija trajnostnega razvoja turizma
- Regionalni program varstva okolja in vodnih virov
- Karte občutljivosti slovenske obale.

Horizontalni projekti pa povezujejo aktivnosti kot sistem:

- Sistemska analiza in analiza perspektiv trajnostnega razvoja
- Prostorski regionalni informacijski sistem
- Program sodelovanja javnosti, usposabljanje in javna promocija.

Prvi dokument »Zasnova prostorskega razvoja Južne Primorske« kot temeljni prostorski strateški dokument usmerja prostorski in trajnostni razvoj Južne Primorske.

Nadalje opredeljuje prostorsko integracijo pomembnih strategij in programov, ki so bile sprejete na nacionalni in regionalni ravni. Posebno pozoren je do ožjega obalnega pasu, upravljanja z zavarovanimi območji narave ter varstvu vodnih virov. Predstavlja tudi sodobne metodologije in orodja za prostorsko planiranje (vključno s strateško presojo vplivov na okolje, planiranjem s pomočjo scenarijev in oceno zmogljivosti okolja za razvoj turizma).

Sistemska analiza in analiza perspektiv trajnostnega razvoja je pristop strokovne participacije 50 lokalnih, nacionalnih in tujih strokovnjakov, institucij, državnih organov in občin ter nevladnih organizacij. Ti so dogovorili sistem, udeležence partnerskih odnosov, povezave in indikatorje trajnosti, ocenili so stanje sistema z vidika trajnostnega razvoja,

pripravili scenarij možnih in zelenih prihodnosti. Prostorski regionalni informacijski sistem (PRIS) pa naj bi omogočal različnim uporabnikom, pravnim in fizičnim za različne potrebe – od raziskav do trženja in podjetništva - zbiranje, uporabo in izmenjavo podatkov.

Za kulturno dediščino Slovenske Istre in za aktiviranje kulturne dediščine Slovenske Istre za razvoj turizma in zaposlenosti je pomemben projekt Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske. Na podlagi analize različnih vidikov razvoja turizma je opredeljena vizija, cilji in strategija razvoja turizma v regiji, usklajena z načeli trajnostnega razvoja in z nosilno zmogljivostjo okolja. Pripravljen je program ukrepanj, kar je vgrajeno v del regionalnega razvojnega programa za obdobje 2007– 2013, ki se nanaša na razvoj turizma.

Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske obsega štiri prioritete. Te prioritete pa izpeljuje 10 programov. V to strategijo je ločeno umeščeno varovanje dediščine (prva prioriteta) in krepitev turizma (tretja prioriteta). Tretja prioriteta je učinkovito varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, ohranjanje biotske raznovrstnosti. Izpeljuje jo program pod št. 7 »Upravljanje kulturne dediščine, naravnih vrednot in bio diverzitete ter njihovo vključevanje v razvojne procese«. Trajnosten razvoj turizma je eden od treh programov, ki naj bi izpeljali prvo prioriteto usmeritev, ki je Krepitev trajnostnega značaja ključnih dejavnosti – turizem, promet. (Obstaja tveganje ob takšnem pristopu ukrepov, da ne bodo doseženi optimalni rezultati in kot je že bilo izpostavljeno, da naj »razvojno povezovanje omogoči razvoj kulture in izboljša okolje, spodbudi razvoj sektorjev, zlasti storitvenih dejavnosti v turizmu, informacijski tehnologiji in socialnem sektorju (s povečanjem zaposlitvenih možnosti in investicijami v znanje)« Strategija gospodarskega razvoja Slovenije je bila sprejeta za obdobje 2007-2023. Pomembno je tudi, kot ugotavlja SRS, da bo ta »razvojni signal spodbudil pripravo projektov na izvedbeni ravni, pa tudi koncentracijo razpršenih sredstev na tiste vsebine, ki bodo prinesle večji učinek in razvojni preboj« (SRS, str. 10).

Preglednica: Umestitev načina ukrepanja za razvoj turizma in kulturne dediščine, CAMP Slovenija, Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske.

Prednostno področje 1: Krepitev trajnostnega značaja ključnih dejavnosti – turizem, promet PROGRAM 1: Trajnosten razvoj turizma PROGRAM 2: Trajnostna mobilnost v regiji PROGRAM 3: Varstvo okolja in pomorske dejavnosti
--

Prednostno področje 2: Zmanjšanje pritiskov na okolje (vode, zrak) PROGRAM 4: Varstvo vodnih virov in zmanjšanje obremenitev voda PROGRAM 5: Sistem celovitega ravnanja z odpadki v regiji
--

PROGRAM 6: Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, vključno s klimatskimi spremembami

Prednostno področje 3: Učinkovito varstvo kulturne dediščine in naravnih vrednot, ohranjanje biotske raznovrstnosti

PROGRAM 7: Upravljanje kulturne dediščine, naravnih vrednot in biodiverzitete ter njihovo vključevanje v razvojne procese

Prednostno področje 4: Zagotoviti trajnostni prostorski razvoj za večjo konkurenčnost in višjo kvaliteto življenja v regiji

PROGRAM 8: Usmerjanje prostorskega razvoja v podporo večji konkurenčnosti regije

PROGRAM 9: Izboljšanje kvalitete življenja v regiji

PROGRAM 10: Prostorsko urejanje za trajnostni razvoj obalnega območja.

Vir: CAMP, Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske.

2.1.4 Regionalni in izvedbeni razvojni programi

Regionalni razvojni program Južne Primorske za obdobje 2007-2013, RRP, je umestil interventne ukrepe za aktivacijo kulturne dediščine v okvir razvojnih projektov gospodarstva, pod njegov tretji ukrep, ki je razvoj turističnih storitev¹⁰. Kulturna dediščina pa je postavljena na nivo aktivnosti in klasificirana kot 1.3.2 Aktivnost: »Povezovanje in razvoj storitev v turizmu ter vzpostavljanje destinacijske upravljalvske organizacije z upravljanjem območij naravnih vrednot za trajnostni razvoj turizma«.

Regionalni razvojni program Južne Primorske za obdobje 2007-2013 navaja na str. 14 SWOT analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti Južne Primorske (med drugim: številne kulturne znamenitosti in ugodni pogoji za nadaljnji razvoj turizma, posebej trajnostnega turizma na podeželju. Med priložnostmi ni neposredno izpostavljenega potenciala aktivacije kulturne dediščine za razvoj. Vendar pa v nadaljevanju prav to dejstvo ta dokument izpostavlja kot pomembno razvojno priložnost.

Regionalni razvojni program Južne Primorske za obdobje 2007-2013 v izvedbenem delu (RRP, str. 67) podrobneje napotuje na projekte v okviru naslednjih prioritet:

---

¹⁰ Kulturna dediščina je bila v Regionalnem razvojnem programu Južne Primorske (v nadaljevanju RRP) v obdobju 2002-2006 pojmovana kot eden od ciljev podprograma razvoja podeželja. Kulturna dediščina ni bila umeščena kot vzvod razvoja, ampak naj bi se varovalo naravne vrednote in kulturno dediščino (RRP, str. 51). Za preteklo obdobje je bilo opredeljenih pet prednostnih nalog.

Na področju prve prednostne naloge naj bi se razvijalo gospodarstvo s povečevanjem konkurenčnost podjetij in rastjo naložbe, razvijal turizem ter *kmetijstvo in gozdarstvo, podeželje in ribištvo*. Tretji program t.j. program kmetijstvo in gozdarstvo, podeželje in ribištvo se je izpolnjeval preko treh podprogramov.

Znotraj podprograma razvoj podeželja je umeščena kulturna dediščina z vidika cilja varovanja (podprogram 1.3.2, RRP 2002-2006, str. 51).

1. Razvojni projekti programa gospodarstvo.
2. Razvojni projekti programa človeški viri.
3. Razvojni projekti programa podeželje, kmetijstvo, ribištvo in gozdarstvo.
4. Razvojni projekti programa okolje in okoljska infrastruktura.

Vsebine RRP so razgrajene v specifičnem t.i. Izvedbenem načrtu regionalnega razvojnega programa Južne Primorske za obdobje 2007-2009.

Izvedbeni načrt regionalnega razvojnega programa Južne Primorske za obdobje 2007-2009

Za celotno obdobje 2007-2013 je namenjenih v navedene namene in v okviru Južne Primorske (in ne le Slovenske Istre) 30 milijonov Evrov, od tega 10 milijonov Evrov za obdobje 2007-2009. Za to obdobje je že narejen nabor projektov. Med njimi tudi za območje Slovenske Istre, kjer so tudi projekti, ki se nanašajo na kulturno dediščino. Projekti se prijavijo na razpis za prednostno usmeritev »Regionalni razvojni programi« v okviru Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, za razvojne prioritete Razvoj regij«.

Po Uredbi o regionalnih razvojnih programih predlog Izvedbenega načrta RRP-ja pripravi subjekt spodbujanja razvoja na regionalni ravni (regionalna razvojna agencija) na poziv SVLR-ja.

Izhodiščni okvir za izdelavo Izvedbenega načrta RRP za obdobje 2007 – 2009 so poleg pogodbe za pripravo načrta in zgoraj navedenih dokumentov predstavljali Uredba o dodeljevanju regionalnih spodbud (osnutek – 28. 1. 2007) in ustna ter pisna pojasnila SVLR.

S pisnimi odgovori SVLR na vprašanja z dne 9. 3. 2007 se je okvir za pripravo načrta spremenil in aktualiziral v naslednjo obliko:

- Načrt naj zajema projekte financirane iz sredstev razvoja regij (četrta prioriteta Operativnega programa (OP) za krepitev regionalnih razvojnih potencialov), pri čemer se ločeno prikaže projekte za podporo RRP-ju in posebej projekte Programa razvoja obmejnih območij s Hrvaško. Poleg tega naj bi po mnenju SVLR-ja Izvedbeni načrt vseboval tudi vse ostale razvojne programe v regiji, ki bodo financirani iz ostalih razpoložljivih virov.
- Minimalna vrednost projekta za prijavo na poziv SVLR-ja bo predvidoma znašala:
  - 600.000 EUR (z DDV) za investicijske projekte in
  - 150.000 ERU (z DDV) za t.i. »mehke projekte«.

- Pripravljen bo »katalog upravičenih stroškov«, ki bo opredelil upravičene stroške in način njihovega uveljavljanja. Pri tem upravičenost DDV-ja kot stroška za sofinanciranje še vedno ni dokončno dogovorjena.
- Z vidika evropskih pravil kohezijske politike je potrebno zagotoviti 15 % nacionalnih (občinskih) sredstev. Pri tem se delež lokalnega sofinanciranja bistveno spremeni, če se v projekt vključujejo tudi zasebna sredstva.
- Vsi projekti, podvrženi Zakonu o financiranju občin (ZFO-1; Ur.l. RS, št. 123/06), morajo biti opredeljeni v občinskih načrtih razvojnih programov (NRP), sicer jih SVLR ne bo vključila v NRP državnega proračuna in ne bodo upravičeni do sofinanciranja.
- Poziv za kandidiranje za sredstva bo praviloma leten oz. po načelu »t + 1«; v letu 2007 se namerava razpisati vsa sredstva za leti 2007 in 2008.
- Sredstva »razvoja regij«, ki predstavljajo le 15 % vseh kohezijskih sredstev, so praviloma namenjena vsebinam, ki jih ni mogoče financirati iz drugih naslovov, in projektom, ki se izvajajo na pobudo občin. Zaradi tega se priporoča prijavljanje na razpise drugih resorjev, ki razpolagajo z obsežnejšimi sredstvi v okviru tega in drugih OP. Vsebine teh instrumentov pa se trenutno šele oblikujejo in pripravljajo.

Za projekte iz OP RR so predvidene naslednje vsebine:

- **ekonomska in izobraževalna infrastruktura** – ključno in prioritarno področje (mreže inkubatorjev, tehnoloških parkov, poslovnih con in regionalna visokošolsko-inovacijska središča);
- **prometna infrastruktura** (mobilnost);
- **okoljska infrastruktura** (komunalna in okoljska infrastruktura);
- **razvoj urbanih naselij** (prenova mest in degradiranih območij usmerjena v oživitev in prestrukturiranje dejavnosti);
- **javna infrastruktura v varovanih naravovarstvenih območjih** (razvojno aktiviranje naravne in kulturne dediščine);
- **socialna infrastruktura** (investicije v kulturne, zdravstvene, športne, socialnovarstvene in druge ustanove regionalnega pomena – le v jasno utemeljenih primerih).

Finančni okvir kvota triletnega izvajanja za našo regijo 13,29 MEUR. Izračun okvirnih indikativnih kvot (triletnih) po občinah je razviden iz spodnje tabele.

Tabela 1: Kvota finančnih sredstev po občinah Slovenske Istre, 2007-2013 (Podatki so izraženi v milijonih EUR)

Občina/Območje	%	Kvota	Kvota x 1,40
Koper	31,5	4,2	5,9
Izola	11,7	1,6	2,2
Piran	14,4	1,9	2,7
Slovenska Istra	57,5	7,6	10,8

Vir: Izvedbeni načrt RRP Južne Primorske

»Kvota« pomeni 85 % delež sofinanciranja. Pri programu razvoja obmejnih območij s Hrvaško je finančni prispevek 100 %. V okviru tega programa se prednostno financirajo projekti, s katerimi se razrešuje problematika dostopov po slovenskem ozemlju do bivališč in proizvodnih objektov ter prometna, okoljska in gospodarska infrastruktura ob meji. Do sredstev iz te prednostne naloge so upravičene tri v spodnji tabeli navedene občine.

Tabela 2: Financiranje projektov v obmejnem območju s Hrvaško, 2007-2013 (Podatki so izraženi v milijonih EUR)

Občina	Meja-km	%	Kvota 2007- 2013	Kvota 2007-2009	Kvota x 1,40 2007-2009
Koper	51,58	7,7	2,54	1,09	1,53
Piran	9,52	1,42	0,47	0,20	0,28
Hrpelje - Kozina	10,89	1,63	0,54	0,23	0,32
SKUPAJ RS	670	100	33	14,1	19,74

Vir: Izvedbeni načrt RRP Južne Primorske

Nabor projektov je bil zbran na podlagi poziva občinam in javnim institucijam. Rezultat takega načina izbora projektov je, da tudi v predlaganih prioritetnih projektih močno prevladujejo komunalno infrastrukturni projekti.

Svet regije je na podlagi pripravljenega predloga Izvedbenega načrta potrdil ožjo listo projektov, ki naj bi se financirali iz sredstev »razvoja regij« v obdobju 2007 - 2009. Možnost dopolnjevanja načrta bo predstavljalo vsakoletno usklajevanje Izvedbenega načrta. Pričakuje pa se, da bo letošnji poziv SVLR-ja pokrival obdobje 2007 - 2008.

Navajamo najprej nabore vseh projektov, nato tiste za katere je predlog povečan za 40% in nato tiste, ki so predlagani za sofinanciranje razvoja obmejnih področij s Hrvaško.

Tabela 3: Nabor projektov občin ali občinskih zavodov

NOSILEC	NAZIV PROJEKTA
MO Koper	Gospodarsko obrtna razvojna cona Sermin
MO Koper	Tehnološki park ¹⁰
MO Koper	Obnova gledališča Koper ⁶
MO Koper	Olimpijski center Koper - izdelava projektne dokumentacije ^{2,6}
Občina Izola	Prenova starega mestnega jedra v funkciji trajnostnega razvoja ⁶
Občina Izola	Kopališča, parki in sprehajalne poti ob morju - Lungomare ^{5, 6}
Občina Izola	Komunalno opremljanje izolskega podeželja
Občina Izola	Poti in parki arheološke dediščine ^{5, 6}
Občina Izola	Ureditev mirujočega prometa v starem mestnem jedru ⁷
Občina Piran	Nova prometna ureditev v občini Piran - izgradnja začasnih parkirnih mest na Fornačah ⁵
Občina Piran	Nadgraditev sistema odvajanja odpadnih in meteornih voda v občini Piran ⁸
Občina Piran	Vzpostavitev sistema trajnostnih oblik mobilnosti v Slov. Istri
Občina Piran	Celovita ureditev območja Seča
Občina Piran	Izdelava energetskega koncepta občin
Občina Piran	Prenova zgodovinsko - kulturnih objektov v mestnem jedru Pirana
Občina Piran	Prenova trgov v mestnem jedru Pirana
Občina Piran ali MO Koper	Pot zdravja in prijateljstva Parenzana
Občina Piran	Ureditev ribiških pristanišč
Občina Piran	Varna hiša na Obali

Občina Piran	Ureditev obalnega pasu od Seče do Strunjana

Vir: Izvedbeni načrt RRP za obdobje 2007 – 2009

Legenda:

1 - ne dosega minimalnega praga	6 - ni podano v zahtevanih obrazcih
2 - izven prioritet programa	7 - ni opredeljeno sofinanciranje
3 - nepopoln predlog; izven prioritet programa	8 - ni načrtovanih podatkov
4 - nepopoln predlog	9 - neusklajeni zneski med načrtovanji posameznih faz projekta in skupnim obrazcem načrtovanje
5 - ni dispozicije, ni načrtovalnih podatkov	10 - ni dispozicije, 11 - ni nobene dokumentacije

Tabela 4: Nabor projektov drugih nosilcev. Vir: Izvedbeni načrt RRP za obdobje 2007 – 2009

DRUGI NOSILCI	Območje izvajanja	NAZIV PROJEKTA	VREDNOST PROJEKTA (z DDV) V EUR	EU SREDSTVA V EUR
RRC Koper, Inkubator d.o.o. Sežana	Regija	Krepitev regionalnih razvojnih potencialov	600.000,00	510.000,00
RRC Koper	Regija	Štipendijska shema Južne Primorske	150.000,00	-
Univ. na Primorskem, Občina Izola	Regija	Univ. kampus Livade na Primorskem	7.984.000,00	6.440.000,00
Univ. na Primorskem, Mestna občina Koper	Regija	Adaptacija Servitskega samostana in prizidava novega dela na območju ruševine	11.167.455,35	8.496.640,79
Univerz. inkubator Primorske d.o.o., Mestna občina Koper	Regija	Spodbujanje novih na znanju temelječih podjetij	360.000,00	255.000,00
Pangea	Regija	Razvojno turistična agencija za podežel. Slov. Istre (Brkinov Krasa)	193.000,00	112.583,33
Ravbar Julijana, Dodič Jadranka, Ravbar Vidmar Miha	Kras	Ustanovitev centra za nevladni sektor	246.000,00	246.000,00
Rižanski vodovod Koper	Slovenska Istra	Rekonstrukcija vodovodnih cevi Rižanskega vodovoda Koper ¹⁰	26.900.000,00	-
LU Koper	Slovenska Istra	Razvoj in širitev mreže inform. in svet. storitev ter storitev poklicne orientacije in Razvoj mreže javno dostopnih točk vseživljenjskega učenja	1.319.783,00	968.517,00
LU Koper	Slovenska Istra	Poklicno in vseživljenjsko učenje - širitev ponudbe programov in dvigovanje ravni pisnih in drugih temeljnih spretnosti	629.966,67	472.475,00
Pangea	Slovenska Istra	Etno Istra	189.500,00	110.541,65
Zaposlitveni center Papilot, zavod, Koper	Koper	Zaposlitveni center Papilot	600.264,77	138.000,00
DOPPS	Koper	Gradnja parkovne infrastr. in dokončna krajinska ureditev naravnega rezervata Škocjanski zatok	3.709.800,00	2.733.702,00
Zveza paraplegikov Slovenije	Piran	Izgradnja nastanitvenega dela in pokritje bazena - Pacug	2.805.532,00	1.402.766,00
SKUPAJ REGIJA			20.454.455,35	
SKUPAJ KRAS			246.000,00	
SKUPAJ SLOVENSKA ISTRA			36.154.846,44	
SKUPAJ			56.855.301,79	

Tabela 5: Projekti, ki ne dosegajo minimalnega praga.

DRUGI NOSILCI	Območje izvajanja	NAZIV PROJEKTA	VREDNOST PROJEKTA (z DDV) V EUR
Univ. na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče Koper	Regija	Spodbujanje socialne vključenosti (okrepitev soc. vključenosti in boj proti diskriminaciji) ^{6,7}	6.486,00
Univ. na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče Koper	Regija	Spodbujanje socialne vključenosti ^{6,7}	6.486,00
Papilot	Koper	Zavod za spodbujanje in razvijanje kvalitete življenja	121.731,50
Občina Hrpelje-Kozina	Občina Hrpelje-Kozina	Dom starejših občanov Kozina ¹⁰	125.000,00
Občina Izola	Občina Izola	Parenzana - muzej	140.400,00

Vir: Izvedbeni načrt RRP za obdobje 2007 – 2009.

Tabela 6: Projekti za katere je predlog povečan za 40%

NOSILEC	NAZIV PROJEKTA	VREDNOST PROJEKTA (z DDV) V EUR	EU SREDSTVA V EUR
MO Koper	Gospodarsko obrtna razvojna cona Sermin	16.573.307,52	5.900.000,00
		16.573.307,52	5.900.000,00
Občina Izola	Prenova starega mestnega jedra v funkciji trajnostnega razvoja	784.170,00	666.544,50
Občina Izola	Kopališča, parki in sprehajalne poti ob morju - Lungomare	1.350.000,00	1.147.500,00
Občina Izola	Komunalno opremljanje izolskega podeželja	1.118.344,00	385.955,50
		3.252.514,00	2.200.000,00
Občina Piran	Nova prometna ureditev v občini Piran - izgradnja začasnih parkirnih mest na Fornačah	2.621.842,00	2.097.473,60
Občina Piran	Nadgraditev sistema odvajanja odpadnih in meteornih voda v občini Piran	5.664.000,00	603.000,00
		8.285.842,00	2.700.473,60
SKUPAJ		41.278.889,52	18.700.696,61

Vir: Izvedbeni načrt RRP za obdobje 2007 – 2009, priloga.

Tabela 7: Projekti, ki so predlagani za sofinaciranje razvoja obmejnih področij s Hrvaško.

NOSILEC	NAZIV PROJEKTA	VREDNOST PROJEKTA (z DDV)	EU SREDSTVA
MOK	Vodovod Zazid	2.174.201,30	1.530.000
Občina Hrpelje Kozina	Zagotavljanje požarne varnosti na obmejnem območju	926.000,00	540.000 ¹
Občina Piran	Nadgraditev sistema odvajanja odpadnih in meteornih voda v občini Piran	280.000 ²	280.000
SKUPAJ		5.464.064,30	2.350.000

Vir: Izvedbeni načrt RRP za obdobje 2007 – 2009, priloga.

2.1.5 Kulturna dediščina in drugi programski predlogi

Nacionalni program za kulturo

V pripravi je Nacionalni program za kulturo (NPK) za obdobje 2008–2011, po katerem se bo ravnala kulturna politika v prihodnjih štirih letih. Štiriletna veljavnost obstoječega NPK se izteče v letu 2007.

Zakon o varstvu kulturne dediščine predstavlja pravno podlago za celovito ohranjanje kulturne dediščine. V primerjavi z zakonom iz leta 1999 daje prenovljeni zakon osnove za varstvo materialne in nematerialne dediščine ter natančneje opredeljuje razlike v varstvu dediščine in spomenikov. Posebej določa pravila glede posegov v dediščino, njene uporabe, hranjenja, dostopnosti in upravljanja. Dopolnjeval bo sistem registra in dokumentiranja dediščine, javno službo varstva, izvajanje varstva na podlagi licenc, vlogo nevladnih organizacij pri varstvu in inšpekcijski nadzor ter predlaga posebna nadomestila za financiranje varstvenih projektov predvsem na ravni lokalnih skupnosti.

Temeljne naravovarstvene usmeritve v prostoru Slovenske Istre izhajajo iz vrste zakonskih določil in predpisov občinskega, republiškega in mednarodnega značaja. Maja 2005 so bile izdelane »Naravovarstvene smernice za regionalno zasnovo prostorskega razvoja Južne Primorske«, ki jih je izdelal Zavod RS za varstvo narave – OE Piran. Opredeljujejo temeljne usmeritve za varstvo zavarovanih območij, varstvo naravnih vrednot, varstvo habitatnih tipov, varstvo ekološko pomembnih območij, varstvo posebnih varstvenih območij (Natura 2000), usmeritve in priporočila za načrtovanje prostorskih ureditev.

V strategiji prostorskega razvoja Slovenije (2004) so opredeljene usmeritve ohranjanja, varovanja, rabe in trženja kulturne dediščine z vidika prostorskega razvoja. Temeljni cilj je celo krepitev kulturne raznovrstnosti zato, da postane temelj nacionalne prostorske

prepoznavnosti. Kulturni turizem pa je v strategiji celo izpostavljen kot primerjalna prednost (ang. benchmarking) določenega okolja.

2.2 Inventarizacija kulturne dediščine Slovenske Istre

Na dan 29.11.2007 je imela Republika Slovenija, Ministrstvo za kulturo, v Registru nepremične kulturne dediščine v seznamu naslednje enote nepremične kulturne dediščine.

Register nepremične kulturne dediščine, RKD, je uradna zbirka podatkov, ki vsebuje osnovne podatke o posameznih enotah nepremične kulturne dediščine na območju Republike Slovenije in ga vodi Ministrstvo za kulturo na osnovi Zakona o varstvu kulturne dediščine (ZVKD, Ur.l. RS 7/99) in pravilnika o registru nepremične kulturne dediščine (Ur.l. RS 25/02).

Podatki so inventarizirani po Evidenčni številki dediščine, EŠD, vpisana je vrsta dediščine (nepremična kulturna dediščina ali integralna dediščina, premične dediščine še ni. Številke na desni označujejo vrsto (1 nepremične in 3 integralna dediščina), tip (0-neznano, 1-arheološka dediščina, 2-profana, 3-sakralna stavbna dediščina, 4-sakralno profana, 5-memorialna, 6-vrstno arhitekturna, 7-naselbinska, 11-kulturna krajina, 12-zgodovinska in 13-ostalo), obseg (0-neznano, 1-območje, 2-skupina objektov, 3-objekt, 4-del objekta, 6-predmet, 7-ostalo) in vrsto spomenika (0-neznano, 1-kulturni spomenik lokalnega in 2-državnega pomena). Oznaka »valor« pomeni, da je enota valorizirana za spomenik državnega pomena, vendar še ni razglašena za spomenik državnega pomena, SPD.

V nadaljevanju najprej navajamo nabor nepremične kulturne dediščine, nato pa ta nabor prikažemo skozi klasifikacijo UNESCO, 2003.

2.2.1 Nepremičnine kulturne dediščine na dan 29. 11. 2007 v občinah Izola, Koper in Piran

Preglednica iz Registra nepremične kulturne dediščine na dan 29. 11. 2007

Razlaga - Enote, vpisane v RKD

občina EŠD ime vrsta tip obseg spom. SDP

IZOLA 21659 Baredi - Arheološko najdišče Sv. Donat 1 1 1

IZOLA 21658 Cetore - Arheološko najdišče Medljan 1 1 1

IZOLA 14149 Cetore - Vas 1 7 1

IZOLA 14286 Dobrava nad Izolo - Hotelski kompleks Belvedere 1 2 3

IZOLA 194 Izola - Arheološko najdišče Izola mesto 1 1 1 valor

IZOLA 195 Izola - Arheološko najdišče Simonov zaliv 1 1 1 2 SDP

IZOLA 21660 Izola - Arheološko najdišče Stari dor 1 1 1

IZOLA 7239 Izola - Arheološko območje Červinjan 1 1 1 0

IZOLA 7220 Izola - Arheološko območje Viližan 1 1 1 0 valor

IZOLA 3717 Izola - Cerkev Marije Alietske 1 3 3 0 valor

IZOLA 3714 Izola - Cerkev sv. Dominika 1 3 3

IZOLA 3716 Izola - Cerkev sv. Janeza Krstnika 1 3 3
 IZOLA 3721 Izola - Cerkev sv. Katarine 1 3 3
 IZOLA 196 Izola - Cerkev sv. Mavra 1 3 3 0 valor
 IZOLA 3720 Izola - Cerkev sv. Roka 1 3 3
 IZOLA 21620 Izola - Delavsko naselje 1 7 1
 IZOLA 21622 Izola - Doprsni kip revolucionarja Franca Štoke-Rada 1 5 3
 IZOLA 21619 Izola - Drevored 1. maja 3 6 3
 IZOLA 7935 Izola - Drevored pinij med Izolo in Portorožem 3 6 3 valor
 IZOLA 21621 Izola - Dvojni drevored pri cerkvi sv. Mavra 3 6 3
 IZOLA 7256 Izola - Hiša Alietova 18 1 2 3 0
 IZOLA 7221 Izola - Hiša Drevored 1. maja 11 1 2 3 0
 IZOLA 7257 Izola - Hiša Gregorčičeva 59 1 2 3 0
 IZOLA 7222 Izola - Hiša Gregorčičeva 74 1 2 3 0
 IZOLA 7223 Izola - Hiša Kraška 2 1 2 3 0
 IZOLA 7225 Izola - Hiša Ljubljanska 41 1 2 3 0
 IZOLA 197 Izola - Hiša Manziolijev trg 5 1 2 3 0 valor
 IZOLA 21626 Izola - Hiša Premrlova 6 1 2 3
 IZOLA 7228 Izola - Hiša Smrekarjeva 63 1 2 3 0
 IZOLA 7231 Izola - Hiša Trg republike 3 1 2 3 0
 IZOLA 7232 Izola - Hiša Verdijeva 1 1 2 3 0
 IZOLA 7233 Izola - Hiša Verdijeva 2 1 2 3 0
 IZOLA 9761 Izola - Kulturna krajina Izolski amfiteater 3 11 1
 IZOLA 193 Izola - Mestno jedro 1 7 1 0 valor
 IZOLA 21623 Izola - Mladinsko okrevališče 1 2 2
 IZOLA 198 Izola - Palača Besenghi degli Ughi 1 2 3 0 valor
 IZOLA 7224 Izola - Palača Krpanova 5 1 2 3 0
 IZOLA 7226 Izola - Palača Smrekarjeva 50 1 2 3 0
 IZOLA 7227 Izola - Palača Smrekarjeva 51 1 2 3 0
 IZOLA 21618 Izola - Park ob Drevoredu 1. maja 3 6 1
 IZOLA 21617 Izola - Park Punta 3 6 1
 IZOLA 21647 Izola - Park Trga padlih za svobodo 3 6 1
 IZOLA 3719 Izola - Pokopališče 1 3 3
 IZOLA 25542 Izola - Spodnji vodni rezervoar Rikorvo 1 2 3
 IZOLA 7234 Izola - Spomenik padlim borcem NOB 1 5 3 0
 IZOLA 7235 Izola - Spomenik padlim za svobodo 1 5 3 0
 IZOLA 21646 Izola - Spominska plošča delovanju Komunistične partije Italije 1 5 4
 IZOLA 21624 Izola - Stara šola 1 2 3
 IZOLA 15110 Izola - Tovarna Delamaris 1 2 2
 IZOLA 10235 Izola - Tovarna Droga 1 2 2
 IZOLA 8104 Izola - Veleposestvo Polje 29 1 2 3 valor
 IZOLA 21648 Izola - Vila Dantejeva 37 1 2 3
 IZOLA 7229 Izola - Vila Tomažičeva 1 1 2 3 0
 IZOLA 7230 Izola - Vila Tomažičeva 2 1 2 3 0
 IZOLA 25543 Izola - Zgornji vodni rezervoar Rikorvo 1 2 3
 IZOLA 11090 Izola - Železniška postaja 1 2 3
 IZOLA 21664 Jagodje - Arheološko najdišče Montekalvo 1 1 1
 IZOLA 3718 Jagodje - Cerkev Loretske Matere božje 1 3 3
 IZOLA 9760 Jagodje - Kulturna krajina Koštrlag 3 11 1
 IZOLA 9759 Jagodje - Predor pod Šaletom 1 2 3
 IZOLA 7242 Jagodje - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašizma 1 5 3 0
 IZOLA 21663 Jagodje - Trasa rimskodobnega vodovoda v Šaletu 1 1 3
 IZOLA 7240 Korte - Arheološko najdišče Bocan 1 1 1 0
 IZOLA 7238 Korte - Arheološko najdišče Kaštelir pri Čedljah 1 1 1 0
 IZOLA 16278 Korte - Arheološko najdišče Stara vas pri Medoših 1 1 1
 IZOLA 3637 Korte - Cerkev sv. Antona Puščavnika 1 3 3 0
 IZOLA 14150 Korte - Domačija Stara vas 129 1 2 2
 IZOLA 7236 Korte - Hiša Korte 80 1 2 3 0
 IZOLA 21649 Korte - Kamniti most na Medljanščici 1 2 3
 IZOLA 261 Korte - Kmečki dvorec Korte 97, 98, 99 1 2 3 0
 IZOLA 21627 Korte - Kulturna krajina Cetore-Korte 3 11 1
 IZOLA 7237 Korte - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašizma 1 5 3 0
 IZOLA 21644 Korte - Stara šola 1 2 3
 IZOLA 260 Korte - Vas 1 7 1 0
 IZOLA 21645 Korte - Zadružni dom 1 2 3

IZOLA 21661 Malijski hrib - Arheološko najdišče Malijski hrib 1 1 1
 IZOLA 3639 Malijski hrib - Cerkev Karmelske Matere božje 1 3 3
 IZOLA 9762 Malijski hrib - Kmetijska hiša Mikac 1 2 1
 IZOLA 7243 Malijski hrib - Spominsko znamenje žrtvi fašizma 1 5 3 0
 IZOLA 14151 Malijski hrib - Vas 1 7 1
 IZOLA 21662 Šared - Arheološko najdišče Grublje 1 1 1
 IZOLA 3715 Šared - Cerkev sv. Jakoba 1 3 3
 IZOLA 7258 Šared - Spomenik padlim borcem v NOB 1 5 3 0
 KOPER 2 Abitanti - Domačija Abitanti 4 1 2 2 0 valor
 KOPER 1410 Abitanti - Gradišče Malinska 1 1 1
 KOPER 1 Abitanti - Vas 1 7 1 0 valor
 KOPER 1546 Abitanti - Vodnjak 1 2 3 0
 KOPER 1536 Abitanti - Zaselek Stara Mandrija 1 7 1
 KOPER 1330 Ankarani - Arheološko najdišče Hotel Adria 1 1 1
 KOPER 1332 Ankarani - Arheološko najdišče Valdoltra 1 1 1
 KOPER 1303 Ankarani - Arheološko najdišče Zaliv sv. Jerneja 1 1 1
 KOPER 1278 Ankarani - Arheološko območje Debeli Rtič 1 1 1
 KOPER 1331 Ankarani - Arheološko območje Internistična bolnišnica 1 1 1
 KOPER 17092 Ankarani - Bolnišnica Ankarani 1 2 1
 KOPER 15676 Ankarani - Drevored cipres 3 6 3
 KOPER 15677 Ankarani - Hotel Adria Convent 3 2 1
 KOPER 17045 Ankarani - Kmetijska hiša Jadranska cesta 33 1 2 3
 KOPER 13925 Ankarani - Kulturna krajina Ankaranska bonifika 3 11 1
 KOPER 15085 Ankarani - Kulturna krajina Debeli rtič 3 11 1
 KOPER 17056 Ankarani - Letni dvorec Jadranska 11 1 2 3
 KOPER 14408 Ankarani - Melioracijsko območje 1 2 2
 KOPER 1422 Ankarani - Samostan sv. Nikolaja 1 4 3 0
 KOPER 22709 Ankarani - Spomenik Alešu Beblerju 1 5 3
 KOPER 12282 Ankarani - Vila Jadranska 31a 1 2 3
 KOPER 17059 Ankarani - Vila Jadranska cesta 29 1 2 3
 KOPER 25416 Ankarani - Vila Oljčna pot 10 1 2 3
 KOPER 12283 Ankarani - Vila Oljčna pot 12 1 2 3
 KOPER 1372 Babiči - Razvaline cerkve sv. Janeza in Pavla 1 3 3
 KOPER 1371 Babiči - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašizma 1 5 3 0
 KOPER 1333 Barizoni - Arheološko najdišče Jurjev hrib 1 1 1
 KOPER 16591 Bertoki - Arheološko najdišče Pri Tottu 1 1 1
 KOPER 1334 Bertoki - Arheološko območje Arjol 1 1 1
 KOPER 1302 Bertoki - Arheološko območje Sermin 1 1 1 valor
 KOPER 1423 Bertoki - Cerkev Marijinega vnebovzetja 1 3 3 0
 KOPER 1547 Bertoki - Gospodarsko poslopje Med vinogradi 30 1 2 3 0
 KOPER 1418 Bertoki - Graščina Panajotopulo 1 2 3
 KOPER 1350 Bertoki - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 KOPER 1490 Bertoki - Vodnjak Istrskega vodovoda 1 2 3
 KOPER 1347 Bezovica - Arheološko najdišče Murišče 1 1 1
 KOPER 1419 Bezovica - Cerkev Marijinega vnebovzetja 1 3 3 0
 KOPER 3945 Bezovica - Cerkev sv. Apolonije 1 3 3
 KOPER 1348 Bezovica - Gradišče Br gode 1 1 1
 KOPER 1346 Bezovica - Kaštelir Stena 1 1 1
 KOPER 22708 Bezovica - Spominska plošča padlim borcem NOB 1 5 4
 KOPER 1548 Bočaji - Vodnjak pri hiši Bočaji 12 1 2 3
 KOPER 16494 Bonini - Arheološko najdišče Cerej 1 1 1
 KOPER 16495 Bonini - Arheološko najdišče sv. Ubald 1 1 1
 KOPER 16123 Bonini - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3
 KOPER 22707 Bonini - Spominsko znamenje partizanski učiteljici 1 5 3
 KOPER 17100 Bonini - Vodnjak v steni gospodarskega poslopja Bonini 39 1 2 4
 KOPER 16493 Boršt nad Dragonjo - Arheološko območje Hrbec 1 1 1
 KOPER 37 Boršt nad Dragonjo - Cerkev sv. Roka 1 3 3 0
 KOPER 14409 Boršt nad Dragonjo - Cisterna v Gorenjih 1 2 3
 KOPER 16492 Boršt nad Dragonjo - Gradišče Varda 1 1 1
 KOPER 17114 Boršt nad Dragonjo - Kapelica v vasi 1 3 3
 KOPER 15089 Boršt nad Dragonjo - Kulturna krajina notranja Slovenska Istra 3 11 1
 KOPER 15249 Boršt nad Dragonjo - Spominska plošča padlim v NOB in Taboriščnikom 1 5 4
 KOPER 15248 Boršt nad Dragonjo - Spominska plošča prvim svobodnim volitvam 1 5 4
 KOPER 15294 Boršt nad Dragonjo - Stara šola 1 2 3

KOPER 14410 Boršt nad Dragonjo - Transformatorska postaja med Borštom in Laborjem 1 2 3
 KOPER 1493 Boršt nad Dragonjo - Vas 1 7 1
 KOPER 1373 Bošamarin - Cerkev sv. Hieronima 1 3 3
 KOPER 17103 Brezovica pri Gradinu - Kapelica pred vasjo 1 3 3
 KOPER 1426 Brezovica pri Gradinu - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 KOPER 1494 Brezovica pri Gradinu - Vas 1 7 1
 KOPER 16496 Brežec pri Podgorju - Arheološko najdišče Brežec 1 1 1
 KOPER 15678 Brič - Območje drevoredov cipres 3 1 1 1
 KOPER 1408 Čentur - Arheološko najdišče Mali in Veliki Čentur 1 1 1
 KOPER 17036 Čentur - Domačija Čentur 1a, 3, 4 1 2 2
 KOPER 15086 Čentur - Kulturna krajina 3 1 1 1
 KOPER 1363 Čentur - Spomenik aktivistu NOB pri jezeru 1 5 3
 KOPER 15250 Čentur - Spominska plošča padlim borcem NOB in umrlim v taboriščih 1 5 4
 KOPER 17030 Čežarji - Arheološko najdišče Golava 1 1 1
 KOPER 14173 Čežarji - Spominska plošča žrtvi fašističnega pohoda 1 5 4
 KOPER 1369 Čežarji - Spominsko znamenje aktivistoma OF 1 5 3 0
 KOPER 1286 Črni Kal - Arheološko najdišče Barkole 1 1 1
 KOPER 1289 Črni Kal - Arheološko najdišče Katinara 1 1 1
 KOPER 1291 Črni Kal - Arheološko najdišče Stranice 1 1 1
 KOPER 1317 Črni Kal - Cerkev sv. Valentina 1 3 3 0
 KOPER 81 Črni Kal - Domačija Črni Kal 17 1 2 2 0
 KOPER 82 Črni Kal - Domačija Črni Kal 37 1 2 3 0
 KOPER 1553 Črni Kal - Hiša Črni Kal 38 1 2 3 0
 KOPER 83 Črni Kal - Kmečka hiša Črni Kal 46 1 2 3 0 valor
 KOPER 1328 Črni Kal - Spomenik NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3 0
 KOPER 7249 Črni Kal - Stavbni niz pod hišo Črni Kal 18 1 2 2 0
 KOPER 1320 Črni Kal - Utrdba San Sergio 1 2 3 0 valor
 KOPER 80 Črni Kal - Vas 1 7 1 0 valor
 KOPER 1412 Črnotiče - Arheološko najdišče Jama pod Škorjašco 1 1 3
 KOPER 1290 Črnotiče - Arheološko najdišče Jama v kamnolomu 1 1 3
 KOPER 91 Črnotiče - Arheološko najdišče Marija Snežna 1 1 1 valor
 KOPER 1425 Črnotiče - Cerkev Marije Snežne 1 3 3
 KOPER 1424 Črnotiče - Cerkev sv. Pavla 1 3 3 0
 KOPER 1555 Črnotiče - Domačija Črnotiče 18 1 2 2 0
 KOPER 1557 Črnotiče - Domačija Črnotiče 37 1 2 2 0
 KOPER 92 Črnotiče - Domačija Črnotiče 40 1 2 3 0
 KOPER 1558 Črnotiče - Domačija Črnotiče 42 1 2 2 0
 KOPER 1285 Črnotiče - Gradšče Mozar 1 1 1
 KOPER 93 Črnotiče - Porton Črnotiče 45 1 2 4 0
 KOPER 90 Črnotiče - Vas 1 7 1 0
 KOPER 7252 Črnotiče - Vodnjak 1 2 3 0
 KOPER 1367 Dekani - Arheološko najdišče Dekanski hrib 1 1 1
 KOPER 1366 Dekani - Arheološko najdišče Fratovec-Grubelce 1 1 1
 KOPER 16575 Dekani - Arheološko najdišče Kaštelir 1 1 1
 KOPER 1368 Dekani - Arheološko najdišče Strzar 1 1 1
 KOPER 16491 Dekani - Arheološko območje Na Vardi 1 1 1
 KOPER 1446 Dekani - Cerkev Marijinega vnebovzetja 1 3 3 0
 KOPER 14411 Dekani - Območje mlinar, mostu in viadukta v Brtutih 1 2 2
 KOPER 15251 Dekani - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 8342 Dekani - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3 0
 KOPER 15295 Dekani - Spominsko znamenje na Hribu 1 5 3
 KOPER 15252 Dekani - Spominsko znamenje žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3
 KOPER 14412 Dekani - Transformatorska postaja 1 2 3
 KOPER 1496 Dekani - Vas 1 7 1
 KOPER 16834 Dekani - Vrtec 1 2 3
 KOPER 16833 Dekani - Železniška postaja 1 2 2
 KOPER 16497 Dilici - Arheološko območje Štrčanca 1 1 1
 KOPER 1497 Dilici - Vas 1 7 1
 KOPER 1559 Dilici - Vodnjak 1 2 3 0
 KOPER 1359 Dol pri Hrastovljah - Arheološko najdišče Brgodec 1 1 1
 KOPER 16578 Dol pri Hrastovljah - Arheološko najdišče Gradež 1 1 1
 KOPER 1361 Dol pri Hrastovljah - Arheološko najdišče sv. Marko 1 1 1
 KOPER 3947 Dol pri Hrastovljah - Cerkev sv. Janeza Evangelista 1 3 1
 KOPER 14413 Dol pri Hrastovljah - Napajališče 1 2 3

KOPER 14015 Dol pri Hrastovljah - Spominska plošča 3. bataljonu Istrskega odreda 1 5 4
 KOPER 1499 Dvori pri Movražu - Vas 1 7 1
 KOPER 16490 Fijeroga - Arheološko najdišče sv. Štefan 1 1 1
 KOPER 1525 Fijeroga - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1322 Gabrovica pri Črnem Kalu - Bunker partizanske tehnike Žena 1 2 3 0
 KOPER 3866 Gabrovica pri Črnem Kalu - Cerkev sv. Nikolaja 1 3 3
 KOPER 17068 Gabrovica pri Črnem Kalu - Napajališče in perišče 1 2 3
 KOPER 1284 Gabrovica pri Črnem Kalu - Naselje Nova Gabrovica 1 7 1
 KOPER 17099 Gabrovica pri Črnem Kalu - Stari vodnjak 1 2 3
 KOPER 1283 Gabrovica pri Črnem Kalu - Zgodovinsko območje Gabrovica-Osp 1 12 1 0
 KOPER 1401 Gažon - Arheološko najdišče Hrib nad Gažonom 1 1 1
 KOPER 16594 Gažon - Arheološko najdišče Stare njive 1 1 1
 KOPER 16595 Gažon - Arheološko najdišče Velike njive 1 1 1
 KOPER 1447 Gažon - Cerkev sv. Petra in Pavla 1 3 3 0 valor
 KOPER 17037 Gažon - Domačija Gažon 81 1 2 2
 KOPER 17088 Gažon - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 17083 Gažon - Spomenik padlim za svobodo 1 5 3
 KOPER 1500 Gažon - Vas 1 7 2
 KOPER 1335 Glem - Arheološko območje sv. Nazarij 1 1 1
 KOPER 1448 Glem - Cerkev Marijinega vnebovzetja 1 3 3 0
 KOPER 1449 Glem - Cerkev sv. Nazarija 1 3 3 0
 KOPER 139 Glem - Domačija Glem 17 1 2 2 0
 KOPER 1538 Glem - Domačija Glem 9 1 2 2 0
 KOPER 1539 Glem - Hiša Glem 16 1 2 3 0
 KOPER 1540 Glem - Kmečka hiša Glem 21 1 2 3 0
 KOPER 1526 Glem - Vas 1 7 1 0
 KOPER 166 Gračišče - Domačija Gračišče 27 1 2 2 0
 KOPER 167 Gračišče - Domačija Gračišče 33 1 2 2 0 valor
 KOPER 1311 Gračišče - Gradišče Griža 1 1 1
 KOPER 1305 Gračišče - Gradišče Lačna 1 1 1
 KOPER 17101 Gračišče - Kapelica pred vasjo 1 3 3
 KOPER 8343 Gračišče - Spomenik padlim v NOB in žrtvam 1 5 3 0
 KOPER 15253 Gračišče - Spominska plošča Istrskemu odredu 1 5 4
 KOPER 1308 Gračišče - Vas 1 7 1
 KOPER 3809 Gračišče - Zvonik sv. Nikolaja 1 3 3
 KOPER 160 Gradin - Arheološko najdišče Tabor 1 1 1
 KOPER 1450 Gradin - Cerkev sv. Križa 1 3 3 0
 KOPER 15254 Gradin - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 17077 Gradin - Stara šola 1 2 3
 KOPER 1468 Gradin - Utrdba V Gradu 1 2 1 0
 KOPER 16601 Grinjan - Arheološko najdišče nad Šalarskim poljem 1 1 1
 KOPER 17038 Grintovec pri Šmarju - Hiša Grintovec b.št. 1 2 3
 KOPER 14414 Grintovec pri Šmarju - Perišče 1 2 3
 KOPER 16596 Grintovec pri Šmarju - Villa rustica Kaverljag 1 1 1
 KOPER 1357 Hrastovlje - Arheološko najdišče Vrh 1 1 1
 KOPER 1358 Hrastovlje - Arheološko območje sv. Trojica 1 1 1
 KOPER 179 Hrastovlje - Cerkev sv. Trojice 1 3 3 0 valor
 KOPER 180 Hrastovlje - Domačija Hrastovlje 38 1 2 2 0
 KOPER 1356 Hrastovlje - Kaštelir Ključ 1 1 1
 KOPER 178 Hrastovlje - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1380 Hrvatini - Arheološko najdišče Božiči 1 1 1
 KOPER 17150 Hrvatini - Doprsni kip Aleša Beblerja 1 5 3
 KOPER 16122 Hrvatini - Spominska plošča padlim v NOB 1 5 4
 KOPER 4077 Hrvoji - Cerkev sv. Zenona 1 3 3
 KOPER 201 Jelarji - Arheološko najdišče Kaštelir 1 1 1 valor
 KOPER 1276 Kastelec - Arheološko najdišče Hrib 1 1 1
 KOPER 16499 Kastelec - Arheološko najdišče Podmol na Petrinjskem Krasu 1 1 3
 KOPER 1323 Kastelec - Cerkev sv. Križa 1 3 3 0
 KOPER 1287 Kastelec - Gradišče Varda 1 1 1
 KOPER 22706 Kastelec - Spominska plošča padlim v NOB 1 5 4
 KOPER 17093 Kastelec - Spominska plošča VOS 1 5 4
 KOPER 17107 Kastelec - Vodnjak s kapelico 1 4 3
 KOPER 1462 Kavaliči - Senik s spominsko ploščo 1 5 3 0
 KOPER 1378 Kolomban - Arheološko najdišče sv. Kolomban 1 1 1

KOPER 1382 Kolomban - Arheološko najdišče Sv. Mihael 1 1 1
 KOPER 1397 Kolomban - Cerkev sv. Brigite 1 3 3
 KOPER 1377 Kolomban - Pokopališče sv. Bride 1 5 3
 KOPER 3551 Kolomban - Pokopališče v Lovranu 1 5 3
 KOPER 17078 Kolomban - Stara šola 1 2 3
 KOPER 236 Koper - Arheološko najdišče Koper 1 1 1 valor
 KOPER 1392 Koper - Arheološko najdišče Markovec 1 1 1
 KOPER 16581 Koper - Arheološko najdišče Pri Angelu 1 1 1
 KOPER 17032 Koper - Arheološko najdišče Žusterna 1 1 1
 KOPER 237 Koper - Armeria 1 2 3 0
 KOPER 1420 Koper - Cerkev Marije priprošnjice za zdravje 1 3 3
 KOPER 239 Koper - Cerkev Marijinega vnebovzetja 1 3 3 0 valor
 KOPER 3767 Koper - Cerkev sv. Bassa 1 3 3 0
 KOPER 3768 Koper - Cerkev sv. Blaža 1 3 3 0
 KOPER 8345 Koper - Cerkev sv. Frančiška Asiškega 1 3 3 0 valor
 KOPER 3770 Koper - Cerkev sv. Jakoba 1 3 3 0
 KOPER 3773 Koper - Cerkev sv. Miklavža 1 3 3 0 valor
 KOPER 14080 Koper - Delavsko naselje Šalara 1 7 1
 KOPER 15679 Koper - Drevored pinij 3 6 3
 KOPER 241 Koper - Foresteria 1 2 3 0
 KOPER 8298 Koper - Gimnazija Gimnazijski trg 7 1 2 3 0
 KOPER 8281 Koper - Gravisijev grad 1 2 3 0
 KOPER 8282 Koper - Hiša Belveder 8 1 2 3 0
 KOPER 8285 Koper - Hiša Carpacciov trg 6 1 2 3 0 valor
 KOPER 8286 Koper - Hiša Čevljarska 1 1 2 3 0
 KOPER 8290 Koper - Hiša Čevljarska 23 1 2 3 0
 KOPER 8292 Koper - Hiša Čevljarska 30 1 2 3 0
 KOPER 8287 Koper - Hiša Čevljarska 5 1 2 3 0
 KOPER 8288 Koper - Hiša Čevljarska 8 1 2 3 0
 KOPER 8283 Koper - Hiša De Rin 1 2 3 0
 KOPER 8295 Koper - Hiša Gallusova 5 1 2 3 0
 KOPER 8296 Koper - Hiša Garibaldijeva 24 1 2 3 0
 KOPER 8297 Koper - Hiša Garibaldijeva 26 1 2 3 0
 KOPER 242 Koper - Hiša Gramscijev trg 4 in 5 1 2 3 0 valor
 KOPER 8301 Koper - Hiša Kettejeva 12 1 2 3 0
 KOPER 8303 Koper - Hiša Kidričeva 29, 31 in 33 1 2 2 0
 KOPER 8304 Koper - Hiša Kidričeva 35 1 2 3 0
 KOPER 8305 Koper - Hiša Kosovelov trg 1 1 2 3 0
 KOPER 8307 Koper - Hiša Mladinska 4 1 2 3 0 valor
 KOPER 8308 Koper - Hiša Obzidna 9 1 2 3 0
 KOPER 8312 Koper - Hiša Sabinijeva 10 in 10a 1 2 3 0
 KOPER 8311 Koper - Hiša Sabinijeva 3 1 2 3 0
 KOPER 251 Koper - Hiša Solinska 2 1 2 3 0 valor
 KOPER 8313 Koper - Hiša Tovarniška 2 1 2 3 0
 KOPER 8321 Koper - Hiša Ulica OF 16 1 2 3 0
 KOPER 8323 Koper - Hiša Verdijeva 2 1 2 3 0
 KOPER 8324 Koper - Hiša Verdijeva 4 1 2 3 0
 KOPER 8325 Koper - Hiša Verdijeva 6 1 2 3 0
 KOPER 8326 Koper - Hiša Verdijeva 7, 7a 1 2 3 0
 KOPER 8327 Koper - Hiša Vergerijev trg 2 1 2 3 0
 KOPER 8328 Koper - Hiša Župančičeva 17 1 2 3 0
 KOPER 8329 Koper - Hiša Župančičeva 23 1 2 3 0
 KOPER 8333 Koper - Hiša Župančičeva 41 1 2 3 0
 KOPER 243 Koper - Hiše Ribiški trg 9, 10, 11 in 12 1 2 2 0 valor
 KOPER 17074 Koper - Hotel Istrska cesta 61 1 2 3
 KOPER 17060 Koper - Hotel Žusterna 1 2 3
 KOPER 3777 Koper - Kapela sv. Justa 1 3 3 0
 KOPER 3778 Koper - Kapela sv. Tomaža 1 3 3 0
 KOPER 3779 Koper - Kapela sv. Trojice 1 3 3 0
 KOPER 238 Koper - Krstilnica sv. Janeza Krstnika 1 3 3 0 valor
 KOPER 14415 Koper - Lokomotiva U-37 1 13 6
 KOPER 244 Koper - Loža Titov trg 1 1 2 3 0 valor
 KOPER 8319 Koper - Luška kapetanija 1 2 3 0 valor
 KOPER 255 Koper - Mestna vrata Muda 1 2 3 0 valor

KOPER 7591 Koper - Mestni trg 1 7 3
 KOPER 235 Koper - Mestno jedro 1 7 1 1 valor
 KOPER 21849 Koper - Mestno obzidje na Prešernovem trgu 1 2 3 0
 KOPER 21848 Koper - Mestno obzidje na Vojkovem nabrežju in Gramscijevem trgu 1 2 3 0
 KOPER 21643 Koper - Mestno obzidje v Pristaniški ulici 1 2 3 0
 KOPER 8280 Koper - Mestno obzidje v ulici Izolska vrata 1 2 3 0
 KOPER 23776 Koper - Minoritski samostan sv. Frančiška Asiškega 1 4 3 0
 KOPER 8284 Koper - Palača Cankarjeva 5 1 2 3 0
 KOPER 249 Koper - Palača Cankarjeva 9 1 2 3 0 valor
 KOPER 8289 Koper - Palača Čevljarska 17 1 2 3 0
 KOPER 8291 Koper - Palača Čevljarska 25 1 2 3 0
 KOPER 8293 Koper - Palača Čevljarska 38 1 2 3 0
 KOPER 8294 Koper - Palača Gallusova 1, 3 1 2 3 0
 KOPER 250 Koper - Palača Gallusova 2 1 2 3 0
 KOPER 8299 Koper - Palača Gortanov trg 11 1 2 3 0
 KOPER 245 Koper - Palača Gortanov trg 13 1 2 3 0 valor
 KOPER 8300 Koper - Palača Izolska vrata 6 1 2 3 0
 KOPER 247 Koper - Palača Kidričeva 19 1 2 3 0 valor
 KOPER 8302 Koper - Palača Kidričeva 22, 22a in 22b 1 2 3 0
 KOPER 246 Koper - Palača Kreljeva 6 1 2 3 0
 KOPER 8306 Koper - Palača Kreljeva 8 1 2 3 0
 KOPER 8310 Koper - Palača Resslera 2 1 2 3 0
 KOPER 248 Koper - Palača Trg Brolo 1 1 2 3 0 valor
 KOPER 8314 Koper - Palača Trg Brolo 3 1 2 3 0
 KOPER 8316 Koper - Palača Trubarjeva 2 1 2 3 0
 KOPER 8317 Koper - Palača Ulica OF 12 1 2 3 0 valor
 KOPER 8320 Koper - Palača Ulica OF 3 1 2 3 0
 KOPER 1582 Koper - Palača Ulica OF 8 in 10 1 2 3 0
 KOPER 8322 Koper - Palača Verdijeva 1 1 2 3 0
 KOPER 8330 Koper - Palača Župančičeva 28 1 2 3 0
 KOPER 8331 Koper - Palača Župančičeva 35 1 2 3 0
 KOPER 8332 Koper - Palača Župančičeva 39 1 2 3 0 valor
 KOPER 8337 Koper - Porta del Corte 1 2 4 0
 KOPER 8336 Koper - Portal hiše Čevljarska 7 1 2 4 0
 KOPER 8339 Koper - Portal škofijske palače 1 2 4 0
 KOPER 252 Koper - Pretorska palača 1 2 3 0 valor
 KOPER 253 Koper - Rotunda sv. Elije 1 3 3 0 valor
 KOPER 3769 Koper - Samostan klarisinj 1 3 3 0
 KOPER 8346 Koper - Samostan Santorijeva 9 1 4 2 2 SDP
 KOPER 3775 Koper - Samostan sv. Ane 1 4 3 0
 KOPER 8309 Koper - Skladišče Pristaniška 1 1 2 3 0 valor
 KOPER 17080 Koper - Spomenik Dušana Bordona v Semedeli 1 5 3
 KOPER 17072 Koper - Spominsko znamenje 2. prekomorski brigadi v Semedeli 1 5 3
 KOPER 1437 Koper - Spominsko znamenje na mestu fašistične mučilnice 1 5 3 0
 KOPER 240 Koper - Stavba Fontico 1 2 3 0
 KOPER 8335 Koper - Steber sv. Justine 1 2 3 0
 KOPER 8318 Koper - Stulp Trubarjeva 2 1 2 3 0
 KOPER 8315 Koper - Škofijska palača 1 2 3 0
 KOPER 8341 Koper - Verzijev portal 1 2 3 0 valor
 KOPER 17061 Koper - Vila Istrska cesta 97 v Žusterni 1 2 3
 KOPER 17062 Koper - Vila Istrska cesta 99 v Žusterni 1 2 3
 KOPER 254 Koper - Vodnjak Da Ponte 1 2 3 0 valor
 KOPER 8334 Koper - Vodnjak na Carpacciovem trgu 1 2 3 0
 KOPER 8340 Koper - Vodnjaka na Trgu Brolo 1 2 2 0
 KOPER 17147 Koper - Znamenje sv. Marka na Markovcu 1 3 3
 KOPER 17116 Koper - Znamenje v Markovcu 1 3 3
 KOPER 9758 Koper - Železniška postaja ozkotirne železnice 1 2 3
 KOPER 17113 Koromači-Boškini - Kapelica pred vasjo 1 3 3
 KOPER 1288 Kortine - Arheološko najdišče Podstaje 1 1 1
 KOPER 1406 Koštabona - Arheološko najdišče sv. Helena 1 1 1
 KOPER 1451 Koštabona - Cerkev sv. Andreja 1 3 3 0
 KOPER 1452 Koštabona - Cerkev sv. Kozme in Damijana 1 3 3 0
 KOPER 17097 Koštabona - Dvoriščni zid z nišo hiše Koštabona 1 na Plešivici 1 4 3
 KOPER 16586 Koštabona - Gradišče Koštabonske poljane 1 1 1

KOPER 1453 Koštabona - Kapela sv. Elije 1 3 3 0
 KOPER 1429 Koštabona - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3 0
 KOPER 268 Koštabona - Vas 1 7 1 0 valor
 KOPER 17108 Koštabona - Vodno zajetje Draga s periščem 1 2 2
 KOPER 17069 Koštabona - Vodno zajetje ob zaselku Hrvatini 1 2 3
 KOPER 14416 Kozloviči - Vaški vodni zbiralnik 1 2 3
 KOPER 15233 Kozloviči - Zaselek Jurasí 1 7 1
 KOPER 7204 Krkavče - Arheološko najdišče Sv. Štefan 1 1 1 0
 KOPER 1402 Krkavče - Arheološko območje Gradišče 1 1 1 valor
 KOPER 1405 Krkavče - Arheološko območje Žvabi 1 1 1
 KOPER 292 Krkavče - Cerkev sv. Mihaela 1 3 3 0 valor
 KOPER 293 Krkavče - Domačija Krkavče 69, 71, 74 1 2 2 0
 KOPER 11095 Krkavče - Hiša Pri Kuzmini 1 2 3
 KOPER 291 Krkavče - Vas 1 7 1 0 valor
 KOPER 16598 Kubed - Arheološko najdišče Varda 1 1 1
 KOPER 26145 Kubed - Arheološko območje Utrdba 1 1 1
 KOPER 1319 Kubed - Cerkev sv. Mihaela 1 3 3 0
 KOPER 14417 Kubed - Kamniti most 1 2 3
 KOPER 17095 Kubed - Kapelica pred vasjo 1 3 3
 KOPER 1545 Kubed - Mlin pri Mostičju 1 2 3
 KOPER 1430 Kubed - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3 0
 KOPER 1318 Kubed - Tabor in cerkev sv. Florijana 1 4 2 0
 KOPER 16603 Labor - Arheološko najdišče sv. Martin 1 1 1
 KOPER 15299 Labor - Arheološko območje Jurinčiči 1 1 1
 KOPER 1428 Labor - Frenkov bunker v Hrpeljih 1 5 3 0
 KOPER 1529 Labor - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1445 Labor - Zgodovinsko območje Hrpeljci 1 12 1 0
 KOPER 1354 Loka - Arheološko najdišče Za gradom 1 1 1
 KOPER 14418 Loka - Območje vodnega zbiralnika 1 2 3
 KOPER 3946 Loka - Ruševine cerkve sv. Cecilije 1 1 3
 KOPER 1384 Lopar - Arheološko najdišče sv. Ruf 1 1 1
 KOPER 4086 Lopar - Cerkev sv. Rufa 1 3 3
 KOPER 17106 Lopar - Kapelica v vasi 1 3 3
 KOPER 17148 Lopar - Samostojno stoječa kuhinja 1 2 3
 KOPER 15255 Lopar - Spominska plošča Mornariškemu odredu Koper 1 5 4
 KOPER 17109 Lopar - Vodnjak pred vasjo 1 2 3
 KOPER 1394 Manžan - Arheološko najdišče Na pilju 1 1 1
 KOPER 1385 Marezige - Arheološko najdišče sv. Križ 1 1 1
 KOPER 1409 Marezige - Cerkev sv. Križa 1 3 3
 KOPER 17149 Marezige - Kapelica na robu vasi 1 3 3
 KOPER 1431 Marezige - Spomenik NOB in predvojnim žrtvam fašizma 1 5 3 0
 KOPER 1442 Marezige - Spomenik padlima borcema v Sabadinih 1 5 3
 KOPER 15257 Marezige - Spominska plošča predvojnemu revolucionarju 1 5 4
 KOPER 15256 Marezige - Spominska plošča uporabi vaščanov proti fašistom 1 5 4
 KOPER 1312 Maršiči - Gradišče Veliki Badin 1 1 1
 KOPER 14419 Maršiči - Vodno zajetje 1 2 3
 KOPER 464 Mlini - Mlin Mlini 46 1 2 3 0 valor
 KOPER 1375 Movraž - Arheološko najdišče Goričica 1 1 1
 KOPER 16577 Movraž - Arheološko najdišče Grad 1 1 1
 KOPER 1376 Movraž - Arheološko najdišče Sazid 1 1 1
 KOPER 3850 Movraž - Cerkev Marijinega vnebovzetja 1 3 3
 KOPER 15088 Movraž - Kulturna krajina Movraška vala 3 11 1
 KOPER 1508 Movraž - Vas 1 7 1
 KOPER 1314 Olike - Vas 1 7 1
 KOPER 1340 Osp - Arheološko najdišče Zasedski potok 1 1 1
 KOPER 1432 Osp - Bunker partizanske tehnike Snežnik 1 5 4 0
 KOPER 1324 Osp - Cerkev sv. Tomaža 1 3 3 0
 KOPER 8338 Osp - Domačija Osp 14 1 2 3 0
 KOPER 1326 Osp - Hiša Osp brez številke 1 2 3 0
 KOPER 14420 Osp - Kamniti most 1 2 3
 KOPER 15258 Osp - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 1304 Osp - Utrdba Jama 3 2 3 0
 KOPER 1282 Osp - Vas 1 7 1
 KOPER 1313 Pisari - Arheološko območje V Ležajih 1 1 1

KOPER 15573 Pisari - Domačija Pisari 5 1 2 3
 KOPER 4043 Plavje - Cerkev sv. Lucije 1 3 3
 KOPER 1433 Plavje - Jamškova domačija 1 2 3 0
 KOPER 15259 Plavje - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 17085 Plavje - Spomenik NOB in ustanovitvi 1. odbora OF za Slovensko Istro 1 5 3
 KOPER 17091 Plavje - Spominska plošča aktivistu NOB v Badihi 1 5 4
 KOPER 15260 Plavje - Stara šola 1 2 3
 KOPER 17070 Plavje - Vodnjak ob hiši Plavje 18 1 2 3
 KOPER 1434 Pobegi - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3 0
 KOPER 16589 Pobegi - Villa rustica 1 1 1
 KOPER 3894 Podgorje pod Slavnikom - Cerkev sv. Sabe 1 3 3 0
 KOPER 7347 Podgorje pod Slavnikom - Domačija Podgorje 52 1 2 2 0
 KOPER 17039 Podgorje pod Slavnikom - Domačija Podgorje 57 1 2 2
 KOPER 15672 Podgorje pod Slavnikom - Hiša Podgorje 29 1 2 3
 KOPER 15224 Podgorje pod Slavnikom - Vas 1 7 1
 KOPER 532 Podgorje pod Slavnikom - Znamenje sv. Antona 1 4 3 0
 KOPER 14421 Podgorje pod Slavnikom - Železniška postaja 1 2 2
 KOPER 16590 Podpeč pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Kontrade 1 1 1
 KOPER 16500 Podpeč pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Podpeč 1 1 1
 KOPER 1454 Podpeč pri Črnem Kalu - Cerkev sv. Helene 1 3 3 0
 KOPER 1543 Podpeč pri Črnem Kalu - Domačija Podpeč 5 1 2 2 0
 KOPER 543 Podpeč pri Črnem Kalu - Kmečka hiša Podpeč 16 1 2 3 0 valor
 KOPER 544 Podpeč pri Črnem Kalu - Kmečka hiša Podpeč 30 1 2 3 0
 KOPER 15087 Podpeč pri Črnem Kalu - Kulturna krajina Kraški rob 3 1 1 1
 KOPER 1469 Podpeč pri Črnem Kalu - Obrambni stolp 1 2 3 0 valor
 KOPER 542 Podpeč pri Črnem Kalu - Vas 1 7 1 0 valor
 KOPER 1370 Poletiči - Arheološko območje Beli Kamen 1 1 1
 KOPER 15673 Poletiči - Komunski vodnjak 1 2 3
 KOPER 9513 Pomjan - Arheološko najdišče Labor 1 1 1
 KOPER 20887 Pomjan - Arheološko najdišče Monte Romano 1 1 1
 KOPER 12823 Pomjan - Arheološko najdišče Poljane 1 1 1
 KOPER 17031 Pomjan - Arheološko najdišče Straža 1 1 1
 KOPER 1455 Pomjan - Cerkev Marijinega rojstva 1 3 3 0
 KOPER 1435 Pomjan - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja 1 5 3 0
 KOPER 17094 Pomjan - Spominsko znamenje žrtvama fašizma v Poljanah 1 5 3
 KOPER 1407 Pomjan - Srednjeveško grobišče 1 1 1
 KOPER 1530 Pomjan - Vas 1 7 1 0
 KOPER 16599 Popetre - Arheološko najdišče Hrib 1 1 1
 KOPER 1456 Popetre - Cerkev sv. Andreja 1 3 3 0
 KOPER 17051 Popetre - Domačija Popetre 37 1 2 2
 KOPER 560 Popetre - Domačija Popetre 6 1 2 3 0 valor
 KOPER 1510 Popetre - Vas 1 7 2
 KOPER 16583 Prade - Arheološko najdišče Babuder 1 1 1
 KOPER 1417 Prade - Gravisijev grad 1 2 3
 KOPER 15261 Prade - Spominska plošča partizanski učiteljici 1 5 4
 KOPER 1438 Prade - Spominsko znamenje žrtvam italijanskih fašistov 1 5 3
 KOPER 1414 Praproče pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Jama pod Krogom 1 1 3
 KOPER 1349 Praproče pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Na štirni 1 1 1
 KOPER 14422 Praproče pri Črnem Kalu - Območje vodnega zajetja 1 2 3
 KOPER 17073 Praproče pri Črnem Kalu - Spomenik padlim v NOB 1 5 3
 KOPER 1344 Predloka - Arheološko najdišče sv. Janez Krstnik 1 1 1
 KOPER 1457 Predloka - Cerkev sv. Janeza Krstnika 1 3 3 0 valor
 KOPER 16592 Pregara - Arheološko najdišče Fined 1 1 1
 KOPER 3950 Pregara - Cerkev Karmelske Matere božje 1 3 3
 KOPER 1458 Pregara - Cerkev sv. Simona 1 3 3 0
 KOPER 17040 Pregara - Domačija Solari v zaselku Reparac 1 2 2
 KOPER 9703 Pregara - Hiša Pregara brez številke 1 2 3 valor
 KOPER 17053 Pregara - Kapelica Srca Jezusovega 1 3 3
 KOPER 14423 Pregara - Napajališče in perišče v Brežinarjih 1 2 3
 KOPER 572 Pregara - Vas 1 7 1 0 valor
 KOPER 15225 Pregara - Zaselek Abrami 1 7 1
 KOPER 1511 Pregara - Zaselek Reparac 1 7 1
 KOPER 16600 Puče - Arheološko najdišče Fernet 1 1 1
 KOPER 16593 Puče - Arheološko najdišče Hrib 1 1 1

KOPER 1460 Puče - Cerkev Karmelske matere božje 1 3 3 0
 KOPER 17041 Puče - Hiša Puče 35 1 2 3
 KOPER 15090 Puče - Kulturne terase med Krkavškim potokom in Supotom 3 11 1
 KOPER 15293 Puče - Spomenik padlim in žrtvam NOB 1 5 3
 KOPER 17079 Puče - Stara šola 1 2 3
 KOPER 17065 Puče - Studenec Brače v Brečih 1 2 3
 KOPER 17064 Puče - Studenec Kostanjevec v Brečih 1 2 3
 KOPER 15227 Puče - Zaselek Breči 1 7 1
 KOPER 15228 Puče - Zaselek Planjave 1 7 1
 KOPER 1415 Rakitovec pri Hrastovljah - Arheološko najdišče Jama pod Gabrkom 1 1 3
 KOPER 3895 Rakitovec pri Hrastovljah - Cerkev sv. Križa 1 3 3 0
 KOPER 17090 Rakitovec pri Hrastovljah - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 15229 Rakitovec pri Hrastovljah - Vas 1 7 1
 KOPER 23693 Rakitovec pri Hrastovljah - Znamenje v bližini vasi 1 3 3
 KOPER 14424 Rakitovec pri Hrastovljah - Železniška postaja 1 2 2
 KOPER 15297 Rakitovec pri Hrastovljah - Železniški vodovod in cisterna 1 2 3
 KOPER 1294 Rožar - Arheološko najdišče sv. Jurij 1 1 1
 KOPER 1461 Rožar - Cerkev sv. Jurija 1 3 3 0
 KOPER 1293 Rožar - Kulturna krajina 3 11 1
 KOPER 17054 Rožar - Marijina kapelica 1 3 3
 KOPER 15674 Sirči - Hiša Sirči 7 1 2 3
 KOPER 14436 Sirči - Kamniti prepust 1 2 3
 KOPER 1516 Sirči - Zaselek 1 7 2
 KOPER 16579 Smokvica - Arheološko najdišče Stara Griža 1 1 1
 KOPER 1463 Smokvica - Cerkev sv. Marije Magdalene 1 3 3 0
 KOPER 668 Smokvica - Domačija Smokvica 10, 13, 14 in 15 1 2 2 0 valor
 KOPER 15675 Smokvica - Domačija Smokvica 25 1 2 2
 KOPER 1309 Smokvica - Gradišče Na jamicah 1 1 1
 KOPER 1310 Smokvica - Vas 1 7 1
 KOPER 1280 Socerb - Arheološko najdišče Vas 1 1 1
 KOPER 1321 Socerb - Cerkev sv. Socerba 1 3 3 0
 KOPER 1329 Socerb - Domačija Socerb 13 1 2 3 0
 KOPER 671 Socerb - Grad 1 2 3 2 SDP
 KOPER 11170 Socerb - Območje gradu Socerb 1 11 1 2 SDP
 KOPER 17081 Socerb - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 1279 Socerb - Vas 1 7 1 0
 KOPER 677 Sočerga - Arheološko najdišče sv. Kvirik 1 1 1 valor
 KOPER 4013 Sočerga - Cerkev sv. Justa in sv. Evfemije 1 3 3
 KOPER 1316 Sočerga - Cerkev sv. Kvirika 1 3 3
 KOPER 17105 Sočerga - Kapela v hiši Sočerga 1 1 3 4
 KOPER 15262 Sočerga - Spominska plošča NOB 1 5 4
 KOPER 15565 Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Križišče 1 1 1
 KOPER 1398 Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Purissimo 1 1 1
 KOPER 14299 Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Školarice 1 1 1 valor
 KOPER 4041 Spodnje Škofije - Cerkev Srca Jezusovega 1 3 3
 KOPER 16369 Spodnje Škofije - Cerkev sv. Mateja 1 3 3
 KOPER 17075 Spodnje Škofije - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 17058 Spodnje Škofije - Spomenik Oskarju Kovačiču 1 5 3
 KOPER 22704 Spodnje Škofije - Spomenik padlim v NOB in drugim žrtvam fašizma 1 5 3
 KOPER 15263 Spodnje Škofije - Spominska plošča žrtvam fašizma 1 5 4
 KOPER 17087 Spodnje Škofije - Vila Spodnje Škofije 18 1 2 2
 KOPER 15230 Srgaši - Vas 1 7 1
 KOPER 16576 Stepni - Arheološko najdišče Na Selinci 1 1 1
 KOPER 3948 Stepni - Cerkev sv. Jakoba 1 3 3
 KOPER 1391 Sveti Anton - Arheološko najdišče Kavaliči 1 1 1
 KOPER 1387 Sveti Anton - Arheološko najdišče Kortina 1 1 1
 KOPER 1364 Sveti Anton - Arheološko najdišče Pečki 1 1 1
 KOPER 3964 Sveti Anton - Cerkev sv. Antona Puščavnika 1 3 3 0
 KOPER 1389 Sveti Anton - Gradišče Jazbine 1 1 1
 KOPER 17044 Sveti Anton - Kuhinja v hiši Šušteri 7 1 2 4
 KOPER 15264 Sveti Anton - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 8344 Sveti Anton - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 KOPER 15265 Sveti Anton - Spominska plošča borcem in talcem 1 5 4
 KOPER 1439 Sveti Anton - Spominsko znamenje aktivistu v Turkih 1 5 3

KOPER 17084 Sveti Anton - Spominsko znamenje žrtvam fašizma v Pečkih 1 5 3
 KOPER 15296 Sveti Anton - Spominsko znamenje žrtvam fašizma v Šuštetih 1 5 3
 KOPER 17112 Sveti Anton - Vodnjak ob cesti v zaselku Turki 1 2 3
 KOPER 15231 Sveti Anton - Zaselek Kocjančiči 1 7 1
 KOPER 16580 Šalara - Arheološko najdišče Paderna 1 1 1
 KOPER 16489 Šalara - Arheološko najdišče Sv. Štefan 1 1 1
 KOPER 16582 Šeki - Arheološko območje Bravnica 1 1 1
 KOPER 1396 Škocjan pri Kopru - Arheološko najdišče Sveti Tomaž 1 1 1
 KOPER 1393 Škocjan pri Kopru - Arheološko območje Škocjan 1 1 1
 KOPER 15266 Škocjan pri Kopru - Grobnica De Grassi 1 5 3
 KOPER 14311 Škocjan pri Kopru - Obcestni kamen beneške ceste 1 5 3
 KOPER 15267 Škocjan pri Kopru - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 1443 Škocjan pri Kopru - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 KOPER 1560 Škocjan pri Kopru - Veleposestvo Škocjan 36, 37 1 2 2
 KOPER 17104 Škocjan pri Kopru - Znamenje ob cesti za Bertoke 1 3 4
 KOPER 1399 Šmarje pri Kopru - Arheološko območje Marijino brezmadežno spočetje 1 1 1
 KOPER 1464 Šmarje pri Kopru - Cerkev Brezmadežnega spočetja 1 3 3 0
 KOPER 17071 Šmarje pri Kopru - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 1444 Šmarje pri Kopru - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 KOPER 15268 Šmarje pri Kopru - Spominska plošča Istrskemu odredu 1 5 4
 KOPER 16587 Tinjan - Arheološko najdišče Kolombar 1 1 1
 KOPER 1298 Tinjan - Arheološko najdišče Tinjanski hrib 1 1 1
 KOPER 1325 Tinjan - Cerkev sv. Mihaela 1 3 3 0
 KOPER 17102 Tinjan - Kapelica na robu zaselka Urbanci 1 3 3
 KOPER 17111 Tinjan - Kapelica pred vasjo 1 3 3
 KOPER 1299 Tinjan - Kulturna krajina 3 1 1 1
 KOPER 15269 Tinjan - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 15270 Tinjan - Stara šola 1 2 3
 KOPER 1465 Topolovec - Cerkev sv. Jerolima 1 3 3 0
 KOPER 17034 Topolovec - Domačija Topolovec 13 v Žrnjovcu 1 2 2
 KOPER 17055 Topolovec - Marijina kapelica 1 3 3
 KOPER 1528 Topolovec - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1520 Topolovec - Zaselek Hrvoji 1 7 1
 KOPER 4014 Trebeše - Cerkev sv. Martina 1 3 3
 KOPER 17066 Trebeše - Spominski kamen ob cesti 1 5 3
 KOPER 1531 Trebeše - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1395 Triban - Arheološko najdišče Sv. Sebastjan 1 1 1
 KOPER 4084 Trsek - Cerkev sv. Brigite 1 3 3 0
 KOPER 783 Trsek - Mazurinov mlin 1 2 3 0 valor
 KOPER 1532 Trsek - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1336 Truške - Arheološko najdišče Bržanka 1 1 1
 KOPER 1337 Truške - Arheološko najdišče Križni drev in Mačji hrib 1 1 1
 KOPER 1466 Truške - Cerkev sv. Kancijana 1 3 3 0
 KOPER 17063 Truške - Marijina kapelica 1 3 3
 KOPER 17115 Truške - Marijino znamenje 1 3 3
 KOPER 17089 Truške - Pokopališče 1 5 3
 KOPER 15271 Truške - Stara šola 1 2 3
 KOPER 15234 Truške - Zaselek Vršič 1 7 2
 KOPER 14437 Tuljaki - Regulacija struge 1 2 3
 KOPER 1522 Tuljaki - Vas 1 7 1
 KOPER 1421 Vanganel - Cerkev Marije Pomočnice 1 3 3
 KOPER 17052 Vanganel - Domačija Vanganel 34 1 2 2
 KOPER 1388 Zabavlje - Arheološko najdišče Zabavska Varda 1 1 1
 KOPER 22705 Zabavlje - Spominska plošča v zahvalo vaščanom za pomoč v NOB 1 5 4
 KOPER 1533 Zabavlje - Vas 1 7 1 0
 KOPER 1355 Zaniograd - Arheološko najdišče Kovk 1 1 1
 KOPER 1362 Zaniograd - Arheološko najdišče sv. Štefan 1 1 1
 KOPER 1467 Zaniograd - Cerkev sv. Štefana 1 3 3 0 valor
 KOPER 26779 Zaniograd - Spominsko znamenje padlim v NOB 1 5 3
 KOPER 1523 Zaniograd - Vas 1 7 1
 KOPER 7331 Zazid - Arheološko območje Mojbrma 1 1 1 0
 KOPER 7332 Zazid - Arheološko območje Na Krasu 1 1 1 0
 KOPER 9170 Zazid - Arheološko območje Ozki dol 1 1 1 0
 KOPER 7333 Zazid - Arheološko območje Zjat 1 1 1 0

KOPER 3949 Zazid - Cerkev sv. Martina 1 3 3 0
 KOPER 15235 Zazid - Vas 1 7 1
 KOPER 4042 Zgornje Škofije - Cerkev Kristusa Kralja 1 3 3
 KOPER 17098 Zgornje Škofije - Kapela in vodnjak v Drugi Škofiji 1 4 3
 KOPER 901 Župančiči - Domačija Župančiči 14 1 2 2 0
 KOPER 900 Župančiči - Domačija Župančiči 5, 6 1 2 2 0
 PIRAN 7259 Bernardin - Cerkev sv. Bernardina 1 4 3 0
 PIRAN 7203 Dragonja - Arheološko najdišče Grubelce pri Dragonji 1 1 1 0
 PIRAN 22712 Dragonja - Spominska plošča padlim v NOB in internirancem 1 5 4
 PIRAN 14000 Nova vas nad Dragonjo - Hiša Nova vas 48 1 2 3
 PIRAN 7215 Nova vas nad Dragonjo - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 PIRAN 22714 Nova vas nad Dragonjo - Spominska plošča padlim za svobodo 1 5 4
 PIRAN 14152 Nova vas nad Dragonjo - Vas 1 7 1
 PIRAN 7198 Padna - Arheološko najdišče Pod Sabatom 1 1 1 0
 PIRAN 3801 Padna - Cerkev sv. Blaža 1 3 3 0
 PIRAN 15575 Padna - Hiša Padna 27 1 2 3
 PIRAN 22711 Padna - Kamniti most na Drnici 1 2 3
 PIRAN 26061 Padna - Poljska hiška vzhodno od vasi 1 2 3
 PIRAN 22715 Padna - Spominska plošča padlim v NOB 1 5 4
 PIRAN 508 Padna - Vas 1 7 1 0 valor
 PIRAN 7205 Parecag - Arheološko najdišče Sv. Nedelja pri Medoših 1 1 1 0
 PIRAN 7167 Piran - Arheološko najdišče Fornače 1 1 1 0
 PIRAN 24978 Piran - Arheološko najdišče Piran mesto 1 1 1
 PIRAN 3874 Piran - Cerkev Marije Snežne 1 3 3 0 valor
 PIRAN 3875 Piran - Cerkev Marije Tolažnice 1 3 3 0
 PIRAN 515 Piran - Cerkev Marije Zdravja 1 3 3 0
 PIRAN 3879 Piran - Cerkev sv. Frančiška Asiškega 1 3 3 0
 PIRAN 516 Piran - Cerkev sv. Jurija 1 3 3 2 SDP
 PIRAN 517 Piran - Cerkev sv. Petra 1 3 3 0
 PIRAN 3877 Piran - Cerkev sv. Roka 1 3 3 0
 PIRAN 3878 Piran - Cerkev sv. Štefana 1 3 3 0
 PIRAN 7189 Piran - Dolfinova vrata z obzidjem 1 2 4 0
 PIRAN 520 Piran - Frančiškanski samostan 1 4 3 0 valor
 PIRAN 7174 Piran - Gledališče Kidričevo nabrežje 6 1 2 3 0 valor
 PIRAN 514 Piran - Hiša Benečanka 1 2 3 0 valor
 PIRAN 7169 Piran - Hiša Bolniška 12 1 2 3 0
 PIRAN 7171 Piran - Hiša Gallusova 2 1 2 3 0
 PIRAN 7172 Piran - Hiša Gregorčičeva 8 1 2 3 0
 PIRAN 7176 Piran - Hiša Levstikova 8 1 2 3 0
 PIRAN 7178 Piran - Hiša Prvomajski trg 2 1 2 3 0
 PIRAN 7179 Piran - Hiša Pusterla 11 1 2 3 0
 PIRAN 7180 Piran - Hiša Savudrijska 9 1 2 3 0
 PIRAN 7183 Piran - Hiša Tartinijev trg 10 1 2 3 0
 PIRAN 518 Piran - Hiša Tartinijev trg 8 1 2 3 0 valor
 PIRAN 7184 Piran - Hiša Trg bratstva 7 1 2 3 0
 PIRAN 7187 Piran - Hiša Ulica svobode 5 1 2 3 0
 PIRAN 7181 Piran - Hotel Stjenkova 3 1 2 3 0
 PIRAN 7185 Piran - Kazina 1 2 3 0
 PIRAN 3873 Piran - Krstilnica sv. Janeza Krstnika 1 3 3 2 SDP
 PIRAN 513 Piran - Mestno jedro 1 7 1 0 valor
 PIRAN 7191 Piran - Miljska vrata z obrambnim stolpom in obzidjem 1 2 4 0
 PIRAN 7190 Piran - Obzidje na pobočju Mogorona 1 2 3 0
 PIRAN 7192 Piran - Obzidje v Ulici IX. korpusa 1 2 3 0 valor
 PIRAN 9151 Piran - Osrednja vrata z obzidjem v Obzidni ulici 1 2 4 0 valor
 PIRAN 7170 Piran - Palača Cankarjevo nabrežje 3 1 2 3 0 valor
 PIRAN 7173 Piran - Palača Kidričevo nabrežje 2 1 2 3 0
 PIRAN 7175 Piran - Palača Leninova 1 1 2 3 0
 PIRAN 7182 Piran - Palača Tartinijev trg 1 1 2 3 0 valor
 PIRAN 519 Piran - Palača Tartinijev trg 2 1 2 3 0 valor
 PIRAN 7186 Piran - Palača Ulica Janka Premrla-Vojka 1 1 2 3 0
 PIRAN 920 Piran - Palača Ulica svobode 24 1 2 3 0 valor
 PIRAN 9034 Piran - Pekarna Ulica Alme Vivode 13 1 2 4
 PIRAN 7193 Piran - Poljska vrata 1 2 3 0
 PIRAN 7194 Piran - Prva Rašporska vrata 1 2 4 0

PIRAN 22716 Piran - Spominsko znamenje pred Domom mladine 1 5 3
 PIRAN 7196 Piran - Stebra za zastave na Tartinijevem trgu 1 2 3 0 valor
 PIRAN 7177 Piran - Stolp Prešernovo nabrežje 20 1 2 3 0
 PIRAN 7592 Piran - Tartinijev spomenik 1 5 3 0 valor
 PIRAN 521 Piran - Tartinijev trg 1 2 3 valor
 PIRAN 522 Piran - Vodnjak na Prvomajskem trgu 1 2 3 0 valor
 PIRAN 7195 Piran - Vrata Marciana z delom obrambnega obzidnega stolpa 1 2 3 0
 PIRAN 7188 Piran - Zvonik sv. Jurija 1 3 3 2 SDP
 PIRAN 7199 Portorož - Arheološko najdišče Fizine 1 1 1 0
 PIRAN 7197 Portorož - Arheološko najdišče Metropol 1 1 1 0
 PIRAN 7208 Portorož - Hiša Obala 27 1 2 3 0 valor
 PIRAN 561 Portorož - Hiša Stara cesta 28 1 2 3 0
 PIRAN 562 Portorož - Hotel Palace 3 2 3 0 valor
 PIRAN 7886 Portorož - Park hotela Palace 3 6 3
 PIRAN 7207 Portorož - Skladišči soli Obala 10 1 2 2 0 valor
 PIRAN 7216 Portorož - Spomenik partizanom pomorščakom 1941-1945 1 5 3 0
 PIRAN 7217 Portorož - Spomenik žrtvam nacifašizma 1 5 3 0
 PIRAN 9035 Portorož - Vila Obala 55 1 2 3
 PIRAN 7209 Portorož - Vila Stara cesta 1 1 2 3 0
 PIRAN 14146 Portorož - Železniška postaja 1 2 3
 PIRAN 7200 Seča - Arheološko najdišče sv. Marija na Seči 1 1 1 0
 PIRAN 647 Seča - Forma viva 3 2 1 0 valor
 PIRAN 25999 Seča - Škver 1 2 2
 PIRAN 26281 Seča - Villa maritima Rt Seča 1 1 1
 PIRAN 3982 Sečovelje - Cerkev sv. Martina 1 3 3
 PIRAN 14147 Sečovelje - Letna kuhinja na domačiji Sečovelje 49 1 2 3
 PIRAN 13697 Sečovelje - Muzej solinarstva v Sečoveljskih solinah 1 2 1 2 SDP
 PIRAN 7868 Sečovelje - Sečoveljske soline 3 11 1 0
 PIRAN 22718 Sečovelje - Spomenik letalcu Josipu Križaju 1 5 3
 PIRAN 7218 Sečovelje - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 PIRAN 22717 Sečovelje - Spominska plošča padlim pilotom 1. in 2. Eskadrilje NOVJ 1 5 4
 PIRAN 14148 Sečovelje - Železniška postaja 1 2 2
 PIRAN 7201 Strunjan - Arheološko najdišče San Basso 1 1 1 0
 PIRAN 4021 Strunjan - Cerkev Marijinega prikazovanja 1 3 3 0 valor
 PIRAN 7253 Strunjan - Domačija Strunjan 101 1 2 3 0
 PIRAN 7254 Strunjan - Domačija Strunjan 114 1 2 3 0
 PIRAN 703 Strunjan - Domačija Strunjan 79 1 2 2 0
 PIRAN 704 Strunjan - Domačija Strunjan 81 1 2 2 0
 PIRAN 705 Strunjan - Domačija Strunjan 94 1 2 2 0 valor
 PIRAN 14155 Strunjan - Hiša Strunjan 80 1 2 3
 PIRAN 14156 Strunjan - Naselje 1 7 1
 PIRAN 9152 Strunjan - Samostan 1 4 3 0
 PIRAN 14157 Strunjan - Solinska hiša ob hiši Strunjan 152 1 2 3
 PIRAN 14153 Strunjan - Solinska hiša Strunjan 152 1 2 3
 PIRAN 14154 Strunjan - Solinska hiša Strunjan 153 1 2 3
 PIRAN 7219 Strunjan - Spomenik padlim v NOB 1 5 3 0
 PIRAN 8077 Strunjan - Strunjanske soline 3 11 1 0 valor
 PIRAN 706 Strunjan - Veleposestvo Strunjan 95, 96 1 2 2 0
 PIRAN 7902 Strunjan - Vrt ob vili Tartini 3 6 3 0
 PIRAN 3803 Sveti Peter - Cerkev sv. Petra 1 3 3 0
 PIRAN 608 Sveti Peter - Domačija Sveti Peter 36 1 2 3 0 valor
 PIRAN 4769 Sveti Peter - Vas 1 7 1 0
 PIRAN 607 Sveti Peter - Zaselek Goreli 1 7 1 0 valor
 PIRAN 14158 Sveti Peter - Zaselek Šterni 1 7 1

Enote v postopku vpisa v RKD pa so naslednje:

občina predlog ime vrsta tip obseg spom. SDP

IZOLA 850142 Dobrava - Drevored pinij 3 6 1
IZOLA 850150 Dobrava - Naselje 1 7 1
IZOLA 850124 Izola - Doprsni kip partizanke Vojke Šmuc 1 5 3
IZOLA 850133 Izola - Drevored pinij med Koprom in Izolo 3 6 1
IZOLA 850009 Izola - Drevored pinij od Viližana do Loreta 3 6 3
IZOLA 850092 Izola - Hiša Skladiščna ulica 2 1 2 3
IZOLA 850123 Izola - Krožna procesijska pot 1 12 1
IZOLA 850089 Izola - Park Arrigoni 3 6 1
IZOLA 850110 Izola - Spominska plošča na nekdanjem ljudskem domu 1 5 4
IZOLA 850114 Izola - Trasa in objekti Rižanskega vodovoda 1 2 1
IZOLA 850093 Izola - Trasa in objekti železniške proge Trst - Poreč od do A 1 2 3
IZOLA 850115 Izola - Trasa in objekti železniške proge Trst - Poreč od do B 1 2 2
IZOLA 850116 Izola - Trasa in objekti železniške proge Trst - Poreč od do C 1 2 2
IZOLA 850084 Izola - Vila Kosovelova 22 1 2 3
IZOLA 850131 Malija - Stara šola 1 2 3
IZOLA 850038 Šared - Zaselek Grbci 1 7 1
KOPER 850048 Ankaran - Arboretum Debeli rtič 1 6 1
KOPER 850036 Ankaran - Kompleks bolnišnice Valdoltra 1 2 2
KOPER 850049 Ankaran - Objekt in park MORS 1 6 1
KOPER 860010 Babiči - Arheološko najdišče sv. Janez in Pavel 1 1 1
KOPER 850033 Bertoki - Potek beneške ceste 1 5 1
KOPER 850040 Bertoki - Zadržni dom 1 2 3
KOPER 850020 Bonini - Spominsko obeležje na mestu, kjer je padel borec NOV 1 5 3
KOPER 850023 Boršt - Spominsko obeležje na kraju pristanka ameriškega padalca 1 5 3
KOPER 850041 Boršt - Zadržni dom 1 2 3
KOPER 850027 Cepki - Karavla 1 5 3
KOPER 800050 Črni Kal - Arheološko najdišče Jernejeva jama 1 1 3
KOPER 850018 Črni Kal - Arheološko območje Utrdba 1 1 1
KOPER 850028 Debeli rtič - Utrjena topovska gnezda 1 5 3
KOPER 800323 Gabrovica pri Črnem Kalu - Novi vodnjak 1 2 3
KOPER 850029 Kastelec - Karavla 1 5 3
KOPER 850078 Koper - Barka Aura 1 1 1
KOPER 850030 Koper - Beneškoavstrijska meja 1 5 1
KOPER 850053 Koper - Cerkev sv. Marte 1 3 3
KOPER 850057 Koper - Palača Cankarjeva 33 1 2 3
KOPER 850079 Koper - Stojanova barka 1 1 1
KOPER 850014 Koper - Trasa in objekti Rižanskega vodovoda 1 2 2
KOPER 850011 Koper - Trasa železnice Trst - Poreč od A do B 1 2 1
KOPER 870002 Koper - Trasa železnice Trst-Poreč od C do D 1 2 3
KOPER 800306 Koštabona - Znamenje na hiši Koštabona 3 na Plešivici 1 3 4
KOPER 800287 Kozloviči - Hiša Kozloviči 7 1 2 3
KOPER 850002 Kubed - Vas 1 7 1 0
KOPER 860012 Labor - Cerkev sv. Martina 1 3 3
KOPER 850043 Marezige - Zadržni dom 1 5 3
KOPER 800403 Osp - Arheološko območje Osapska jama 1 1 1
KOPER 800329 Plavje - Vodnjak ob hiši Plavje 12 1 2 3
KOPER 850042 Pobegi - Zadržni dom 1 2 3
KOPER 870011 Podgorje pod Slavnikom - Domačija Podgorje 12 1 2 2
KOPER 860022 Pomjan - Cerkev sv. Jurija 1 3 3
KOPER 800155 Praproče - Arheološko najdišče Jama velikih podkovnjakov 1 1 3
KOPER 850019 Praproče - Arheološko najdišče Ladrice 1 1 3
KOPER 850052 Pregara - Zaselek Krištije 1 7 2
KOPER 800331 Puče - Komunski vodnjak 1 2 3
KOPER 800290 Puče - Porton domačije Puče 87 1 2 4
KOPER 850045 Rakitovec - Kulturna krajina Rakitovski ravnik 3 11 1
KOPER 850149 Rakitovec - Spomenik NOB 1 5 3
KOPER 860275 Rižana - Spominsko znamenje v Bertoših 1 5 3 0
KOPER 850034 Rižana - Vrtec 1 2 3
KOPER 860006 Socerb - Arheološko najdišče Gradišče 1 1 1
KOPER 800294 Sočerga - Porton domačije Sočerga 2 1 2 4

KOPER 850044 Sočerga - Zadrugi dom 1 2 3
 KOPER 830086 Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Valmarin 1 1 1
 KOPER 860008 Spodnje Škofije - Mejna kontrolna točka med cono A in cono B STO 1 5 3
 KOPER 860043 Spodnje Škofije - Naldinijeva poletna rezidenca 1 2 2
 KOPER 800295 Stepni - Hiša Stepni 9 1 2 3
 KOPER 800132 Škocjan pri Kopru - Arheološko najdišče Sv. Mihael 1 1 1
 KOPER 850035 Škocjan pri Kopru - Kmetijska šola 1 2 3
 KOPER 860007 Škocjan pri Kopru - Spominsko obeležje sedmim ubitim partizanom 1 5 3
 KOPER 850003 Tinjan - Vas 1 7 1 0
 KOPER 800139 Topolovec - Arheološko najdišče Sv. Hieronim 1 1 1
 KOPER 870006 Topolovec - Arheološko območje Ovzide 1 1 1
 KOPER 800140 Trebeše - Arheološko najdišče Stub 1 1 1
 KOPER 800297 Trebeše - Domačija Trebeše 28 1 2 2
 PIRAN 850086 Lucija - Arheološko najdišče Lucan 1 1 1
 PIRAN 850097 Lucija - Arheološko najdišče Vinjole 1 1 1
 PIRAN 860013 Lucija - Cerkev sv. Lucije 1 3 3
 PIRAN 850165 Lucija - Spominska plošča Ciril metodovi šoli 1 2 4
 PIRAN 850154 Lucija - Spominska plošča padlim borcem NOB, internirancem in talcem 1 5 4
 PIRAN 860014 Nova vas nad Dragonjo - Cerkev Rožnovenske Matere božje 1 3 3
 PIRAN 850098 Nova vas nad Dragonjo - Naselbina 1 7 1
 PIRAN 870014 Padna - Razvaline c.sv. Katarine 1 3 3
 PIRAN 850112 Parecag - Arheološko območje Zeleni hrib 1 1 1
 PIRAN 870015 Parecag - Cerkev sv. Križa 1 3 3
 PIRAN 870007 Piran - Cerkev sv. Donata 1 3 3
 PIRAN 870005 Piran - Hiša Kumarjeva 3 1 4 4
 PIRAN 850060 Piran - Kulturna krajina Piranski polotok 3 1 1 1
 PIRAN 850100 Piran - Pokopališče 1 5 3
 PIRAN 850139 Piran - Tovarna Salvetti 1 2 2
 PIRAN 850101 Portorož - Drevored ob Koprski cesti 3 6 3
 PIRAN 850187 Portorož - Drevored pinij ob Koprski cesti do Valet 3 6 3
 PIRAN 850188 Portorož - Kompleks vrtov in parkov ob poslovni stavbi Droge 3 6 1
 PIRAN 860038 Portorož - Nadhod nad železniško progo 1 2 3
 PIRAN 850173 Portorož - Naselje Šentjane 1 7 1
 PIRAN 850135 Portorož - Poslovna stavba Splošne plovbe 1 2 3
 PIRAN 860045 Portorož - Predor ob stari progi 1 2 3
 PIRAN 850151 Portorož - Spomenik padlim za svobodo narodov 1 5 3
 PIRAN 860023 Portorož - Stara cerkev 1 3 3
 PIRAN 850171 Portorož - Vila Koprška cesta 3 1 2 3
 PIRAN 850170 Portorož - Vila Koprška cesta 5 1 2 3
 PIRAN 850169 Portorož - Vila Koprška cesta 9 1 2 3
 PIRAN 850168 Portorož - Vila Mirni kot 1 1 2 3
 PIRAN 850159 Portorož - Vila Mirni kot 9 1 2 3
 PIRAN 860036 Portorož - Vila Obala 16 1 2 3
 PIRAN 860044 Portorož - Vila Obala 23, 25 1 2 3
 PIRAN 850037 Portorož - Vila Obala 29 1 2 3
 PIRAN 850167 Portorož - Vila Obala 47 1 2 3
 PIRAN 860039 Portorož - Vila Obala 73 1 2 3
 PIRAN 860040 Portorož - Vila Obala 75 1 2 3
 PIRAN 860034 Portorož - Vila Postajališka ulica 3 1 2 3
 PIRAN 860035 Portorož - Vila Postajališka ulica 5 1 2 3
 PIRAN 850005 Portorož - Vila Prečna pot 2 1 2 3
 PIRAN 860024 Portorož - Vila Senčna pot 1 1 2 3
 PIRAN 860028 Portorož - Vila Senčna pot 14 1 2 3
 PIRAN 860029 Portorož - Vila Senčna pot 15 1 2 3
 PIRAN 860030 Portorož - Vila Senčna pot 17 1 2 3
 PIRAN 860032 Portorož - Vila Senčna pot 22 1 3 3
 PIRAN 860033 Portorož - Vila Senčna pot 24 1 2 3
 PIRAN 860026 Portorož - Vila Senčna pot 4 1 2 3
 PIRAN 860025 Portorož - Vila Senčna pot 5 1 2 3
 PIRAN 860027 Portorož - Vila Senčna pot 8 1 2 3
 PIRAN 860041 Portorož - Vila Senčna pot 9 1 2 3
 PIRAN 850016 Portorož - Vila Stara cesta 2 1 2 3
 PIRAN 850054 Portorož - Vila Stara cesta 3 1 2 3
 PIRAN 850017 Portorož - Vila Stopniška pot 6 1 2 3

PIRAN 850006 Portorož - Vila Stopniška pot 8 1 2 3
 PIRAN 850134 Seča - Bivša tovarna Začimba 1 2 2
 PIRAN 860017 Seča - Cerkev sv. Jerneja 1 3 3
 PIRAN 850063 Seča - Kulturna krajina Seča polotok 3 11 1
 PIRAN 850051 Seča - Nadvoz nad železniško progo 1 2 3
 PIRAN 860002 Seča - Naselje 1 7 1
 PIRAN 850136 Sečovlje - Rudnik 1 2 2
 PIRAN 850166 Sečovlje - Spominska plošča - delavci prevzeli rudnik v upravljanje 1 5 4
 PIRAN 860005 Sečovlje - Vas 1 7 1
 PIRAN 850102 Sečovlje - Vila Sečovlje 95 1 2 3
 PIRAN 850103 Sečovlje - Zaselek Krog 1 7 1
 PIRAN 850104 Strunjan - Arheološko najdišče Borgola 1 1 1
 PIRAN 850164 Strunjan - Doprsni kip Elvire Vatovec 1 5 3
 PIRAN 850119 Strunjan - Drevo red pinij od Strunjana do Portoroža 3 6 3
 PIRAN 860018 Strunjan - Kapela Marije prikazanja 1 3 3
 PIRAN 850107 Strunjan - Kulturna krajina Strunjanska dolina 3 11 1
 PIRAN 860015 Sveti Peter - Cerkev sv. Duha 1 3 3
 PIRAN 850061 Sveti Peter - Kulturna krajina Sveti Peter - Padna - Nova vas 3 11 1
 PIRAN 850161 Sveti Peter - Spominska plošča padlim v NOB in ustreljenemu talcu 1 5 4
 PIRAN 850056 Šternici - Arheološko območje Pejžanc, Nad Valo 1 1 1 0

Inventarizacija kulturne dediščine Slovenske Istre je narejena po klasifikaciji UNESCO.

2.2.2 Kulturna dediščina Slovenske Istre po UNESCO 2003 kategorizaciji

Premoženje kulturne dediščine Slovenske Istre je v preglednicah, ki sledijo razvrščeno po kategorizaciji UNESCO, vmes je izpostavljenih v ilustracijo nekaj poudarkov s fotografijami in utrinki dediščine preteklosti. Poglavju 2.2.2 pa sledi v poglavju 2.2.3 podrobneje inventarizirana kulturna dediščina podeželja Slovenske Istre, ki je osrednja tema tega dokumenta.

Obstoječe nepremičnine kulturne dediščine lahko uvrstimo pod naslednje kategorije:

1. Kraji kulturne dediščine (ang. Cultural Heritage Sites)
  - 1.1 Arheološka najdišča (141 enot po stanju na dan 29.11.2007)
  - 1.2 Stavbe in kraji obalnih mest Izola, Koper, Pira (81)
  - 1.3 Kraji – spomeniki od II. Svetovne vojne dalje (81)
2. Zgodovinska mesta (ang. Historic Cities) 3 mestna jedra
3. Kulturna krajina (ang. Cultural Landscapes)
  - 3.0 Krajina (10)
  - 3.1 Naselja-vasi (56 vasi po stanju na dan 29.11.2007)
  - 3.2 Stavbe (domačije – 102 enoti)
  - 3.3 Stavbni elementi (25)
  - 3.4 Soline (3)
  - 3.5 Mlini (5)
  - 3.6 Vodnjaki (29)
  - 3.7 Mostovi in predori (6)
  - 3.8 Perišča (3)

- 3.9 Melioracijsko območje (1)
- 3.10 Drevoredi in parki (15)
- 3.11 Kulturne terase
- 4. Sveti kraji v naravi (ang. Natural Sacred Sites)
  - 4.1 Cerke, samostan in njihove sestavine (96+1+8)
  - 4.2 Kapelice
  - 4.3 Pokopališča
  - 4.4 Znamenja
- 5. Podvodna dediščina (ang. The Underwater Cultural Heritage) (1)
- 6. Muzeji (ang. Museums)(1)
- 7. Premična kulturna dediščina (ang. The Movable Cultural Heritage)(1).

Nov Zakon o varstvu kulturne dediščine bo bistveno doprinesel k vrednotenju zlasti premične dediščine. Izpostaviti je treba delovanje še dveh muzejev: v Kopru in v Piranu (podrobnosti v nadaljevanju).

Seznam UNESCO-ve klasifikacije pa s še nadaljuje in sicer gre za naslednje pomembne sklope kulturne dediščine:

- Obrti (ang. Handicrafts)
- Dokumentirana in digitalna dediščina (ang. The Documentary and Digital Heritage)
- Kinematografija kot dediščina (ang. The Cinematographic Heritage)
- Ustno izročilo (ang. Oral Traditions)
- Jezik (ang. Language)
- Dogodki in prazniki (ang. Festive Events)
- Ritualni in verovanja (ang. Rites and Beliefs)
- Glasbila in pesmi (ang. Music and Songs)
- Izvedbene umetnosti (ang. The Performing Arts)
- Tradicionalna medicina (ang. Traditional Medicine)
- Literatura (ang. Literature)
- Tradicija kulinarike (ang. Culinary Traditions)
- Tradicionalni športi in igre (ang. Traditional Sports and Games).

Le teh seveda ni v obstoječem registru; uvodoma pa smo izpostavili dokumente na katerih bo temeljila tudi tovrstna evidenca oz. informacijski sistem iz katerega bodo lahko v najrazličnejše namene različni uporabniki črpali informacije.

ENOTE VPISANE V REGISTER KULTURNE DEDIŠČINE (register nepremične kulturne dediščine)

Vir: Ministrstvo za kulturo RS in http://fjz1.web.si/ol.com/Rkd_212/Zacetek.asp

2.2.2.1 Kraji kulturne dediščine (ang. Cultural Heritage Sites)

2.2.2.1.1 Arheološka najdišča

#1330	Ankaran - Arheološko najdišče Hotel Adria
#1332	Ankaran - Arheološko najdišče Valdoltra
#1303	Ankaran - Arheološko najdišče Zaliv sv. Jerneja
#1278	Ankaran - Arheološko območje Debeli Rtič
#1331	Ankaran - Arheološko območje Internistična bolnišnica
#21659	Baredi - Arheološko najdišče Sv. Donat
#1333	Barizoni - Arheološko najdišče Jurjev hrib
#16591	Bertoki - Arheološko najdišče Pri Tottu
#1334	Bertoki - Arheološko območje Arjol
#1302	Bertoki - Arheološko območje Sermin
#1347	Bezovica - Arheološko najdišče Murišče
#16494	Bonini - Arheološko najdišče Cerej
#16495	Bonini - Arheološko najdišče sv. Ubald
#16493	Boršt nad Dragonjo - Arheološko območje Hrbec
#16496	Brežec pri Podgorju - Arheološko najdišče Brežec
#21658	Cetore - Arheološko najdišče Medljan
#1408	Čentur - Arheološko najdišče Mali in Veliki Čentur
#17030	Čežarji - Arheološko najdišče Golava
#1286	Črni Kal - Arheološko najdišče Barkole
#1289	Črni Kal - Arheološko najdišče Katinara
#1291	Črni Kal - Arheološko najdišče Stranice
#1412	Črnotiče - Arheološko najdišče Jama pod Škorjašco
#1290	Črnotiče - Arheološko najdišče Jama v kamnolomu
#91	Črnotiče - Arheološko najdišče Marija Snežna
#1367	Dekani - Arheološko najdišče Dekanski hrib
#1367	Dekani - Arheološko najdišče Dekanski hrib
#1366	Dekani - Arheološko najdišče Fratovec-Grubelce
#1366	Dekani - Arheološko najdišče Fratovec-Grubelce
#16575	Dekani - Arheološko najdišče Kaštelir

#16575	Dekani - Arheološko najdišče Kaštelir
#1368	Dekani - Arheološko najdišče Strzar
#1368	Dekani - Arheološko najdišče Strzar
#16491	Dekani - Arheološko območje Na Vardi
#16491	Dekani - Arheološko območje Na Vardi
#16497	Dilici - Arheološko območje Štrčanca
#7203	Dragonja - Arheološko najdišče Grubelce pri Dragonji
#16490	Fijeroga - Arheološko najdišče sv. Štefan
#15529	Gabrovica pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Boško
#1401	Gažon - Arheološko najdišče Hrib nad Gažonom
#16594	Gažon - Arheološko najdišče Stare njive
#16595	Gažon - Arheološko najdišče Velike njive
#1335	Glem - Arheološko območje sv. Nazarij
#160	Gradin - Arheološko najdišče Tabor
#16601	Grinjan - Arheološko najdišče nad Šalarskim poljem
#1357	Hrastovlje - Arheološko najdišče Vrh
#1358	Hrastovlje - Arheološko območje sv. Trojica
#1380	Hrvatini - Arheološko najdišče Božiči
#194	Izola - Arheološko najdišče Izola mesto
#195	Izola - Arheološko najdišče Simonov zaliv
#21660	Izola - Arheološko najdišče Stari dor
#7239	Izola - Arheološko območje Červinjan
#7220	Izola - Arheološko območje Viližan
#21664	Jagodje - Arheološko najdišče Montekalvo
#201	Jelarji - Arheološko najdišče Kaštelir
#1276	Kastelec - Arheološko najdišče Hrib
#16499	Kastelec - Arheološko najdišče Podmol na Petrinjskem Krasu
#1378	Kolomban - Arheološko najdišče sv. Kolomban
#1382	Kolomban - Arheološko najdišče Sv. Mihael
#236	Koper - Arheološko najdišče Koper
#1392	Koper - Arheološko najdišče Markovec
#16581	Koper - Arheološko najdišče Pri Angelu
#17032	Koper - Arheološko najdišče Žusterna
#7240	Korte - Arheološko najdišče Bocan
#7238	Korte - Arheološko najdišče Kaštelir pri Čedljah

#16278	Korte - Arheološko najdišče Stara vas pri Medoših
#1288	Kortine - Arheološko najdišče Podstaje
#1288	Kortine - Arheološko najdišče Podstaje
#1406	Koštabona - Arheološko najdišče sv. Helena
#7204	Krkavče - Arheološko najdišče Sv. Štefan
#1402	Krkavče - Arheološko območje Gradišče
#1405	Krkavče - Arheološko območje Žvabi
#16598	Kubed - Arheološko najdišče Varda
#26145	Kubed - Arheološko območje Utrdba
#16603	Labor - Arheološko najdišče sv. Martin
#15299	Labor - Arheološko območje Jurinčiči
#1354	Loka - Arheološko najdišče Za gradom
#1384	Lopar - Arheološko najdišče sv. Ruf
#21661	Malijski hrib - Arheološko najdišče Malijski hrib
#1394	Manžan - Arheološko najdišče Na pilju
#1385	Marezige - Arheološko najdišče sv. Križ
#1375	Movraž - Arheološko najdišče Goričica
#16577	Movraž - Arheološko najdišče Grad
#1376	Movraž - Arheološko najdišče Sazid
#1340	Osp - Arheološko najdišče Zasedski potok
#7198	Padna - Arheološko najdišče Pod Sabatom
#7205	Parecag - Arheološko najdišče Sv. Nedelja pri Medoših
#7167	Piran - Arheološko najdišče Fornače
#24978	Piran - Arheološko najdišče Piran mesto
#1313	Pisari - Arheološko območje V Ležajih
#16590	Podpeč pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Kontrade
#16500	Podpeč pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Podpeč
#1370	Poletiči - Arheološko območje Beli Kamen
#9513	Pomjan - Arheološko najdišče Labor
#20887	Pomjan - Arheološko najdišče Monte Romano
#12823	Pomjan - Arheološko najdišče Poljane
#17031	Pomjan - Arheološko najdišče Straža
#16599	Popetre - Arheološko najdišče Hrib
#7199	Portorož - Arheološko najdišče Fizine
#7197	Portorož - Arheološko najdišče Metropol

#16583	Prade - Arheološko najdišče Babuder
#1414	Praproče pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Jama pod Krogom
#1349	Praproče pri Črnem Kalu - Arheološko najdišče Na štirni
#1344	Predloka - Arheološko najdišče sv. Janez Krstnik
#16592	Pregara - Arheološko najdišče Fined
#16600	Puče - Arheološko najdišče Fernet
#16593	Puče - Arheološko najdišče Hrib
#1415	Rakitovec pri Hrastovljah - Arheološko najdišče Jama pod Gabrkom
#1294	Rožar - Arheološko najdišče sv. Jurij
#7200	Seča - Arheološko najdišče sv. Marija na Seči
#16579	Smokvica - Arheološko najdišče Stara Griža
#1280	Socerb - Arheološko najdišče Vas
#677	Sočerga - Arheološko najdišče sv. Kvirik
#15548	Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Kortinca
#15565	Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Križišče
#1398	Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Purissimo
#15547	Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Reber
#14299	Spodnje Škofije - Arheološko najdišče Školarice
#16576	Stepani - Arheološko najdišče Na Selinci
#7201	Strunjan - Arheološko najdišče San Basso
#1391	Sveti Anton - Arheološko najdišče Kavaliči
#1387	Sveti Anton - Arheološko najdišče Kortina
#1364	Sveti Anton - Arheološko najdišče Pečki
#16580	Šalara - Arheološko najdišče Paderna
#16489	Šalara - Arheološko najdišče Sv. Štefan
#21662	Šared - Arheološko najdišče Grublje
#16582	Šeki - Arheološko območje Bravnica
#1396	Škocjan pri Kopru - Arheološko najdišče Sveti Tomaž
#1393	Škocjan pri Kopru - Arheološko območje Škocjan
#1399	Šmarje pri Kopru - Arheološko območje Marijino brezmadežno spočetje
#16587	Tinjan - Arheološko najdišče Kolombar
#1298	Tinjan - Arheološko najdišče Tinjanski hrib
#1395	Triban - Arheološko najdišče Sv. Sebastjan
#1336	Truške - Arheološko najdišče Bržanka
#1337	Truške - Arheološko najdišče Križni drev in Mačji hrib

#1388	Zabavlje - Arheološko najdišče Zabavska Varda
#1355	Zanigrad - Arheološko najdišče Kovk
#1362	Zanigrad - Arheološko najdišče sv. Štefan
#7331	Zazid - Arheološko območje Mojbrma
#7332	Zazid - Arheološko območje Na Krasu
#9170	Zazid - Arheološko območje Ozki dol
#7333	Zazid - Arheološko območje Zjat

Aegido - rimski Koper?

V Serminu so odkrili del antične naselbine, v kateri so najstarejše najdbe iz 1. stoletja našega štetja. Našli so ostanke rimske krušne peči, del odtočnega kanala z obokom. Odkrili so tlak, pod katerim so kurili in imeli talno in centralno ogrevanje, nekaj bronastih novcev iz prvih stoletij našega štetja, nekatere ostanke lepo zidanih sten iz ravnih, klesanih kamnov, dele amfor, rimski vodnjak, ...

2.2.2.1.2 Kraji kulturne dediščine – stavbe mest Koper, Izola in Piran

Gravisijev Grad v Kopru

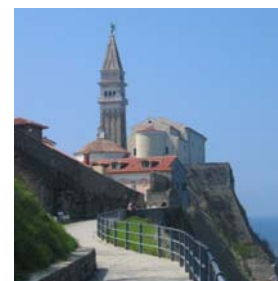
Gravisijev grad iz leta 1885 v Semedeli stoji na vrhu vzpetine, ki se dviguje nad Koprskim zalivom ob cesti, ki povezuje Koper z Izolo. Gravisi, plemiška rodbina, so bili lastniki palač in meščanskih hiš. Ta stanovanjski objekt je dobil obliko gradu leta 1885, namembnost pa je bila letna rezidenca.

Piran

Piran naj bi bil star krepko čez tisoč let in priča dogajanja od prvih stoletij našega štetja rimske države.

Piran ima daleč naokoli, v Sloveniji pa sploh, najdaljše in najbolj ohranjeno srednjeveško obzidje. Mesto je bilo prvič obzidano že v sedmem stoletju (na Puntì), drugič so ga obzidali v 13. stoletju.

#17092	Ankaran - Bolnišnica Ankaran
#15677	Ankaran - Hotel Adria Convent
#17045	Ankaran - Kmetija Jadranska cesta 33
#17056	Ankaran - Letni dvorec Jadranska 11
#12282	Ankaran - Vila Jadranska 31a
#17059	Ankaran - Vila Jadranska cesta 29
#25416	Ankaran - Vila Oljčna pot 10
#12283	Ankaran - Vila Oljčna pot 12
#14412	Dekani - Transformatorska postaja
#16834	Dekani - Vrtec
#16833	Dekani - Železniška postaja
#14286	Dobrava nad Izolo - Hotelski kompleks Belvedere
#21620	Izola - Delavsko naselje
#7256	Izola - Hiša Alietova 18
#7221	Izola - Hiša Drevored 1. maja 11
#7257	Izola - Hiša Gregorčičeva 59
#7222	Izola - Hiša Gregorčičeva 74
#7223	Izola - Hiša Kraška 2
#7225	Izola - Hiša Ljubljanska 41
#197	Izola - Hiša Manziolijev trg 5
#21626	Izola - Hiša Premrlova 6
#7228	Izola - Hiša Smrekarjeva 63
#7231	Izola - Hiša Trg republike 3
#7232	Izola - Hiša Verdijeva 1
#7233	Izola - Hiša Verdijeva 2
#21623	Izola - Mladinsko okrevališče
#198	Izola - Palača Besenghi degli Ughi
#7224	Izola - Palača Krpanova 5
#7226	Izola - Palača Smrekarjeva 50
#7227	Izola - Palača Smrekarjeva 51
#21624	Izola - Stara šola
#15110	Izola - Tovarna Delamaris
#10235	Izola - Tovarna Droga
#21648	Izola - Vila Dantejeva 37
#7229	Izola - Vila Tomažičeva 1

#7230	Izola - Vila Tomažičeva 2
#11090	Izola - Železniška postaja
#237	Koper - Armeria
#14080	Koper - Delavsko naselje Šalara
#241	Koper - Foresteria
#8298	Koper - Gimnazija Gimnazijski trg 7
#8281	Koper - Gravisijev grad
#8282	Koper - Hiša Belveder 8
#8285	Koper - Hiša Carpacciov trg 6
#8286	Koper - Hiša Čevljarska 1
#8290	Koper - Hiša Čevljarska 23
#8292	Koper - Hiša Čevljarska 30
#8287	Koper - Hiša Čevljarska 5
#8288	Koper - Hiša Čevljarska 8
#8283	Koper - Hiša De Rin
#8295	Koper - Hiša Gallusova 5
#8296	Koper - Hiša Garibaldijeva 24
#8297	Koper - Hiša Garibaldijeva 26
#242	Koper - Hiša Gramscijev trg 4 in 5
#8301	Koper - Hiša Kettejeva 12
#8303	Koper - Hiša Kidričeva 29, 31 in 33
#8304	Koper - Hiša Kidričeva 35
#8305	Koper - Hiša Kosovelov trg 1
#8307	Koper - Hiša Mladinska 4
#8308	Koper - Hiša Obzidna 9
#8312	Koper - Hiša Sabinijeva 10 in 10a
#8311	Koper - Hiša Sabinijeva 3
#251	Koper - Hiša Solinska 2
#8313	Koper - Hiša Tovarniška 2
#8321	Koper - Hiša Ulica OF 16
#8323	Koper - Hiša Verdijeva 2
#8324	Koper - Hiša Verdijeva 4
#8325	Koper - Hiša Verdijeva 6
#8326	Koper - Hiša Verdijeva 7, 7a
#8327	Koper - Hiša Vergerijev trg 2

#8328	Koper - Hiša Župančičeva 17
#8329	Koper - Hiša Župančičeva 23
#8333	Koper - Hiša Župančičeva 41
#243	Koper - Hiše Ribiški trg 9, 10, 11 in 12
#17074	Koper - Hotel Istrska cesta 61
#17060	Koper - Hotel Žusterna
#244	Koper - Loža Titov trg 1
#8319	Koper - Luška kapetanija
#7591	Koper - Mestni trg
#8284	Koper - Palača Cankarjeva 5
#249	Koper - Palača Cankarjeva 9
#8289	Koper - Palača Čevljarska 17
#8291	Koper - Palača Čevljarska 25
#8293	Koper - Palača Čevljarska 38
#8294	Koper - Palača Gallusova 1, 3
#250	Koper - Palača Gallusova 2
#8299	Koper - Palača Gortanov trg 11
#245	Koper - Palača Gortanov trg 13
#8300	Koper - Palača Izolska vrata 6
#247	Koper - Palača Kidričeva 19
#8302	Koper - Palača Kidričeva 22, 22a in 22b
#246	Koper - Palača Kreljeva 6
#8306	Koper - Palača Kreljeva 8
#8310	Koper - Palača Resslera 2
#248	Koper - Palača Trg Brolo 1
#8314	Koper - Palača Trg Brolo 3
#8316	Koper - Palača Trubarjeva 2
#8317	Koper - Palača Ulica OF 12
#8320	Koper - Palača Ulica OF 3
#1582	Koper - Palača Ulica OF 8 in 10
#8322	Koper - Palača Verdijeva 1
#8330	Koper - Palača Župančičeva 28
#8331	Koper - Palača Župančičeva 35
#8332	Koper - Palača Župančičeva 39
#252	Koper - Pretorska palača

#8309	Koper - Skladišče Pristaniška 1
#240	Koper - Stavba Fontico
#17061	Koper - Vila Istrska cesta 97 v Žusterni
#17062	Koper - Vila Istrska cesta 99 v Žusterni
#9758	Koper - Železniška postaja ozkotirne železnice
#7174	Piran - Gledališče Kidričevo nabrežje 6
#514	Piran - Hiša Benečanka
#7169	Piran - Hiša Bolniška 12
#7171	Piran - Hiša Gallusova 2
#7172	Piran - Hiša Gregorčičeva 8
#7176	Piran - Hiša Levstikova 8
#7178	Piran - Hiša Prvomajski trg 2
#7179	Piran - Hiša Pusterla 11
#7180	Piran - Hiša Savudrijska 9
#7183	Piran - Hiša Tartinijev trg 10
#518	Piran - Hiša Tartinijev trg 8
#7184	Piran - Hiša Trg bratstva 7
#7187	Piran - Hiša Ulica svobode 5
#7181	Piran - Hotel Stjenkova 3
#7185	Piran - Kazina
#7170	Piran - Palača Cankarjevo nabrežje 3
#7173	Piran - Palača Kidričevo nabrežje 2
#7175	Piran - Palača Leninova 1
#7182	Piran - Palača Tartinijev trg 1
#519	Piran - Palača Tartinijev trg 2
#7186	Piran - Palača Ulica Janka Premrla-Vojka 1
#920	Piran - Palača Ulica svobode 24
#9034	Piran - Pekarna Ulica Alme Vivode 13
#7592	Piran - Tartinijev spomenik
#521	Piran - Tartinijev trg
#7208	Portorož - Hiša Obala 27
#561	Portorož - Hiša Stara cesta 28
#562	Portorož - Hotel Palace
#7207	Portorož - Skladišči soli Obala 10
#9035	Portorož - Vila Obala 55

#7209	Portorož - Vila Stara cesta 1
#14146	Portorož - Železniška postaja

2.2.2.1.3 Od II. Svetovne vojne dalje

#22709	Ankaran - Spomenik Alešu Beblerju
#1371	Babiči - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašizma
#1350	Bertoki - Spomenik padlim v NOB
#22708	Bezovica - Spominska plošča padlim borcem NOB
#16123	Bonini - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#22707	Bonini - Spominsko znamenje partizanski učiteljici
#15249	Boršt nad Dragonjo - Spominska plošča padlim v NOB in taboriščnikom
#15248	Boršt nad Dragonjo - Spominska plošča prvim svobodnim volitvam
#1426	Brezovica pri Gradinu - Spomenik padlim v NOB
#1363	Čentur - Spomenik aktivistu NOB pri jezeru
#15250	Čentur - Spominska plošča padlim borcem NOB in umrlim v taboriščih
#14173	Čežarji - Spominska plošča žrtvi fašističnega pohoda
#1369	Čežarji - Spominsko znamenje aktivistoma OF
#1328	Črni Kal - Spomenik NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#8342	Dekani - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#8342	Dekani - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#15295	Dekani - Spominsko znamenje na Hribu
#15295	Dekani - Spominsko znamenje na Hribu
#15252	Dekani - Spominsko znamenje žrtvam fašističnega nasilja
#15252	Dekani - Spominsko znamenje žrtvam fašističnega nasilja
#14015	Dol pri Hrastovljah - Spominska plošča 3. bataljonu Istrskega odreda
#22712	Dragonja - Spominska plošča padlim v NOB in internirancem
#1322	Gabrovica pri Črnem Kalu - Bunker partizanske tehnike Žena
#17083	Gažon - Spomenik padlim za svobodo
#8343	Gračišče - Spomenik padlim v NOB in žrtvam
#15253	Gračišče - Spominska plošča Istrskemu odredu
#17150	Hrvatini - Doprsni kip Aleša Beblerja
#16122	Hrvatini - Spominska plošča padlim v NOB
#21622	Izola - Doprsni kip revolucionarja Franca Štoke-Rada

#7234	Izola - Spomenik padlim borcem NOB
#7235	Izola - Spomenik padlim za svobodo
#21646	Izola - Spominska plošča delovanju Komunistične partije Italije
#7242	Jagodje - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašizma
#22706	Kastelec - Spominska plošča padlim v NOB
#17093	Kastelec - Spominska plošča VOS
#17080	Koper - Spomenik Dušana Bordona v Semedeli
#17072	Koper - Spominsko znamenje 2. prekomorski brigadi v Semedeli
#1437	Koper - Spominsko znamenje na mestu fašistične mučilnice
#7237	Korte - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašizma
#1429	Koštabona - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#1430	Kubed - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#1428	Labor - Frenkov bunker v Hrpeljih
#15255	Lopar - Spominska plošča Mornariškemu odredu Koper
#7243	Malijska - Spominsko znamenje žrtvi fašizma
#1431	Marezige - Spomenik NOB in predvojnim žrtvam fašizma
#1442	Marezige - Spomenik padlima borcema v Sabadinah
#15257	Marezige - Spominska plošča predvojnemu revolucionarju
#15256	Marezige - Spominska plošča uporji vaščanov proti fašistom
#7215	Nova vas nad Dragonjo - Spomenik padlim v NOB
#22714	Nova vas nad Dragonjo - Spominska plošča padlim za svobodo
#1432	Osp - Bunker partizanske tehnike Snežnik
#22715	Padna - Spominska plošča padlim v NOB
#17085	Plavje - Spomenik NOB in ustanovitvi 1. odbora OF za Slovensko Istro
#17091	Plavje - Spominska plošča aktivistu NOB v Badihi
#1434	Pobegi - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#1435	Pomjan - Spomenik padlim v NOB in žrtvam fašističnega nasilja
#17094	Pomjan - Spominsko znamenje žrtvama fašizma v Poljanah
#7216	Portorož - Spomenik partizanom pomorščakom 1941-1945
#7217	Portorož - Spomenik žrtvam nacifašizma
#15261	Prade - Spominska plošča partizanski učiteljici
#1438	Prade - Spominsko znamenje žrtvam italijanskih fašistov
#17073	Praproče pri Črnem Kalu - Spomenik padlim v NOB
#15293	Puče - Spomenik padlim in žrtvam NOB

#22718	Sečovlje - Spomenik letalcu Josipu Križaju
#7218	Sečovlje - Spomenik padlim v NOB
#22717	Sečovlje - Spominska plošča padlim pilotom 1. in 2. eskadrilje NOVJ
#15262	Sočerga - Spominska plošča NOB
#17058	Spodnje Škofije - Spomenik Oskarju Kovačiču
#22704	Spodnje Škofije - Spomenik padlim v NOB in drugim žrtvam fašizma
#15263	Spodnje Škofije - Spominska plošča žrtvam fašizma
#7219	Strunjan - Spomenik padlim v NOB
#8344	Sveti Anton - Spomenik padlim v NOB
#15265	Sveti Anton - Spominska plošča borcem in talcem
#1439	Sveti Anton - Spominsko znamenje aktivistu v Turkih
#17084	Sveti Anton - Spominsko znamenje žrtvam fašizma v Pečkih
#15296	Sveti Anton - Spominsko znamenje žrtvam fašizma v Šuštetih
#7258	Šared - Spomenik padlim borcem v NOB
#1443	Škocjan pri Kopru - Spomenik padlim v NOB
#1444	Šmarje pri Kopru - Spomenik padlim v NOB
#15268	Šmarje pri Kopru - Spominska plošča Istrskemu odredu
#22705	Zabavlje - Spominska plošča v zahvalo vaščanom za pomoč v NOB
#26779	Zanigrad - Spominsko znamenje padlim v NOB

Obrambni stolpi in utrjene jame predstavlja

kompleks z vasmi: Socerb, Osp, Gabrovica, Rožar, Črni Kal, Loka, Podpeč, Hrastovlje, Zazid in Rakitovec. To arhitekturo obrambnega značaja je treba povezovati z zgodovinskim dogajanjem in mejami, ki so se v zgodovini Slovenske Istre pogosto menjavale, še bolj pa lastniki ozemelj in njihove države. V času najhujših turških vdorov v Istro (med leti 1470 in 1502) so bili zgrajeni tabor v Hrastovljah, jama Podpeč, jama Črni Kal ter Grad pri Gradinu. Obrambni stolpi so povezani od kraškega roba naprej v notranjost hribovite Istre, kjer sta se ohranili utrdba v Kubedu in obrambna stolpa pri Gradinu. Kraški rob in Breg sta vedno imela strateški pomen:

lokalno sta ločevala dva svetova, lokalno flišno Istro in apnenčasti Kras, v širšem smislu pa Sredozemlje od celine.

2.2.2.2 Zgodovinska mesta (ang. Historic Cities)

#193	Izola - Mestno jedro
#235	Koper - Mestno jedro
#513	Piran - Mestno jedro

2.2.2.3 Kulturna krajina (ang. Cultural Landscapes)

Kulturna krajina Slovenske Istre je pomembna prvina prepoznavnosti regije, kar je na pretežnem delu Južne Primorske še posebej izraženo na območjih izjemnih krajin¹¹ in na območjih kompleksnega varstva kulturne dediščine.

Med najkakovostnejša krajinska območja Južne Primorske se uvrščajo:

---

¹¹ Kulturna krajina obsega: Obalni pas, svet obalnega gričevja in zaledje obalnih občin. To geografsko razdelitev območja po zaključenih pokrajinah je izpeljal D. Plut, po njem pa jo je povzel Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran:

Obalni pas obsega spodnji del akumulacijskih ravnin: raven, ponekod zamočvirjen svet z majhno nadmorsko višino. Obširne aluvialne ravnice so ob spodnjih vodotokih reke Dragonje, Drnice, Strunjanskega potoka, reke Rižane in Badaševce. V preteklosti so se ob izlivih rek razvili obsežni kompleksi solin, v vseh obalnih mestih. Do danes sta se ohranila dva kompleksa nekdanjih Piranskih solin, v Sečovljah in Strunjanu. Predstavljata veliko premoženje, njune karakteristike pa nosijo potenciale izjemne in edinstvene kulturne krajine tudi v globalnem merilu.

Svet obalnega gričevja, do 200 m visok, je reliefno bolj razgiban. Vključuje zaobljene hrbte najbližjih obalnih slemen kot tudi bolj razrezana in strma pobočja ob številnih hudournikih. Nato prehaja pokrajina preko višjega gričevja (200 - 400 m) do strmih pobočij flišnega sveta in v globoko, visoko flišno zaledje nadmorske višine 300 – 500 m. Na vzhodu preide flišni svet preko strmih sten iz oceanskega apnenca v kraško pokrajino višine 500 – 700 m.

Zaledje treh obalnih občin je razdeljeno na dve večji kompleksni območji varovanja kulturne krajine: kraški rob in notranjo Slovensko Istro. (Znotraj teh so posamezna območja ovrednotena kot kulturni spomeniki):

1. **Kraški rob** predstavlja ozek pas ob kraškem lomu od državne meje z Italijo pri Socerbu na severu do meje s Hrvaško pri Dvorih in Rakitovcu na jugu. To je tip kulturne krajine, kjer se dominantne geomorfološke poteze luskaste zgradbe Kraškega roba prepletajo z vmesnimi uravnavami, valami, dolinami in kraškimi ravniki, ki so bolj ali manj antropogeno preoblikovani. Celotno območje Kraškega roba lahko razdelimo v tipološke enote s svojimi specifičnimi krajinskimi posebnostmi: Osapsko dolino, Breg, območje val, Rakitovski kras in Podgorski kras. Značaj krajine določajo intenzivno morfološko razgiban relief, slikovita, ob robovih locirana naselja, zgrajena iz avtohtonega materiala v značilnem arhitekturnem stilu, številni ostanki utrdb na robovih apnenčastih sten in značilno obdelane kmetijske površine. Vale in doline so večinoma razdeljene na dolge ozke parcele, na katerih rastejo predvsem poljščine, kraški ravniki so v glavnem pokriti s travniki, ki se zaradi opuščanja košnje počasi zaraščajo. Na pobočjih pod stenami roba prevladujejo vinogradi in oljčniki. Tako raznolika ter z naravnimi vrednotami in kulturno dediščino bogata krajina je treba poimenovati v Sloveniji ne le redkost, ampak poseben potencial družbenega bogastva.
2. **Zaledje Slovenske Istre** poteka južno od črte Sv. Anton – Marezige – Pomjan – Šmarje, ki je hkrati naravna meja, po kateri poteka razvodnica med področjema Dragonje ter Rižane in Badaševce. Živahno razčlenjen flišni gričevnat svet, gosto razrezan z omrežjem rečic in potokov, sega do hrvaške meje. Gričevje je nanizano v dolgih hrbtih z značilno planotasto slemensko uravnavo, ki se skladno z dolinami vodotokov postopoma znižuje proti morskemu obrežju. Krajinsko podobo območja poleg naravnih vrednot odlikujejo predvsem obdelane planotaste slemenske uravnave z značilnimi raztresenimi strnjenimi naselji oz. zaselki, ki se ponekod kot dominantna dvigajo nad globokimi rečnimi dolinami, od koder obvladujejo pogled na okolico ter sistem kulturnih teras, ki je nastal na prehodu iz planotastih slemenskih uravnav v strma pobočja nad dolino Dragonje, na katerih prevladujeta oljka in vinska trta. (RPP, str. 54-56).

- morje in morsko obalo z značilnimi reliefnimi pojavi (npr. klifi) in poselitvijo (mestna jedra)
- značilne oblike poselitve (arhitektura in urbanizem vasi in mestnih jeder na Krasu in v Slovenski Istri)
- naravne prvine matičnega Krasa (značilen relief in mikro relief s plitvimi tlemi, vrtačami, skalami na površju, pa tudi termofilno rastje (Škocjanske jame, Kraški rob, Vrtača pod Čebulovico) in obvodnih krajin (Dolina reke Dragonje), kulturne krajine (skladnost poselitve z naravno zgradbo prostora na Krasu in Slovenski Istri).

Kulturna dediščina podeželja je nasledek dejstva, da je bilo obalno zaledje v preteklosti gosto naseljeno, prebivalci pa kmetje, ki so površino razdelili na polja, pašnike, travnike, vinograde. Na pobočjih so uredili terase. Gradili so naselja, ki so postala neločljiv sestavni del kulturne krajine, skupaj z mnogimi drugimi objekti: mlini, kažetami, kapelicami, vodnimi zajetji, komunikacijami.

Elementi tradicionalne kulturne krajine

Inventarizacija izpostavlja širok nabor enot elementov tradicionalne kulturne krajine, ki bi lahko postal pomemben vzvod gospodarskega razvoja, novih poslov in zaposlitev. Kar 56 je vasi (56 vasi po stanju na dan 29.11.2007), nadalje kar 102 domačije, stavbnih elementov 25, dragocen območji specifičnih poselitev in dela so nadalje soline. Zadnja ura bije, da se reši pozabe in obnovi mline kale, perišča itd. V registru jih je namreč zelo malo: mlini (5), vodnjaki (29), mostovi in predori (6), perišča (3) ali pa so registrirani v sklopu celote.

V nadaljevanju so izpostavljene bistvene karakteristike posameznih skupin teh dragocenih elementov kulturne dediščine, med katerimi jih je veliko treba rešiti pozabe.

Naselja

Mlinarski zaselki so bili nanizani ob strugah rek in potokov. Posebnost so solinska naselja, ki so nastala na stiku kopnega in morja. Na osojnih straneh položnih obalnih gričev so naselja, kjer so se ljudje preživljali z gojenjem sadja in vrtnin. Širše obalno zaledje zaznamujejo strnjena naselja in zaselki z domačijami pretežno malih kmetov.

Poselitev sega v prazgodovino, do t.i. gračišč. Tradicionalna naselja so se oblikovala postopno. Najstarejše stavbe znotraj vasi so iz 15. stoletja. V naslednjih stoletjih so se naselja širila in gostila znotraj svojih obodov do največjega razcveta, ki so ga vasi doživele v drugi polovici 19. stoletja, ko so bile gospodarske razmere ugodne in nato do prekinitve v drugi svetovni vojni in po njej.

»Naselja so se razvijala kot živi organizmi, zrasli iz danega okolja. Pri oblikovanju stavb so dobro razvidne skupne poteze, kot so gradivo, orientacija stavb, naklon strešin,

gabariti in oblika stavb, razpored in oblika fasadnih odprtín, itd. Skupna značilnost je tudi, da so vsa ta naselja strnjena na razmeroma majhnem prostoru. To in pa prilagajanje stavbnega tkiva terenu, komunikacijam, parcelam in drugo ustvarja tisto značilno slikovitost kraških in predvsem istrskih vasi in zaselkov. Po drugi strani pa je vsako naselje, zaselek, kot tudi posamezen objekt individualen organizem, ki ga je oblikovalo več dejavnikov. Predvsem so naselja oblikovali prebivalci oziroma življenjski utrip družin skozi več generacij. Poudarek večjih vasi so cerkve, ki izstopajo po svoji masi, stavbnem oblikovanju in višini zvonika. Stavbno dediščino, pa naj gre za naselja, posamezne stavbe ali njih sklope, povezujejo skupne značilnosti, ki so jih narekovali zlasti naravni vplivi: konfiguracija terena ali podnebne razmere in materiali, ki so bili na voljo. Naravne razmere so bile najmočnejši dejavnik že pri izbiri lokacij. Pomembno je bilo, da je stalo naselje na zavetrnem in osončenem kraju, v bližini pitne vode. Naselja so največkrat pomaknjena v strma pobočja, na skalne pomole, pod skalne stene, na slemena, na vrhove gričev, redkeje na robove dolin. Po eni strani so na tak način obvarovali najrodovitnejšo zemljo, po drugi strani pa je bila taka lega predvsem v srednjem veku in prej pomembna iz obrambnih razlogov« (Na osnovi Razvojnega programa podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran, str. 65, bo Ministrstvo za kmetijstvo razpisalo financiranje ukrepov kulturne dediščine. Vendar pa je pomembno vedeti, da niso vsi elementi v uradnem registru in treba je razumeti širši kontekst in ozadje kulturne dediščine, ker je ne nazadnje to tudi ključnega pomena za preboj agri turizma).

Mejni zidovi

Način gradnje se je, tako kot pri stavbah in drugih zidanih objektih, razlikoval glede na menjavo okolja oziroma vrsto in kvaliteto razpoložljivega kamna. Zidovi pričajo o nekdanjem izjemnem graditeljskem znanju domačega prebivalstva. Kljub lokalnim razlikam je princip gradnje povsod enak: kamni so zloženi v vodoravne plasti - ležeče. Posamezni kosi se tako dobro medsebojno prilegajo, da uporaba veziva ni bila potrebna. Suhozidani zidovi med njivami ter med njivami in cestami so značilni za večje, kmetijsko obdelane, ravne površine. Kmetje so kamenje, ki so ga morali odstraniti iz njive, zlagali v meter in več visoke mejne zidove, ki so tako postali koristni kot zasilni branilci pred vetrom. Veliko je ohranjenih zidov po ozemlju celotne Slovenske Istre (npr. dandanes odlično viden Mejni zid ob cesti od Marežig do Sv. Antona).

Kažete

Kažete so neopazne, majhne kamnite konstrukcije, vkomponirane v mejne zidove ali škarpe. Namenjene so bile hrambi orodja, a tudi zatočišču pred neugodnimi vremenskimi razmerami in včasih počitku med pripeko v teku dela.

Stavbe

Osnovna stavbna celica (hiša, hlev ali drugi gospodarski objekti) je preprosta in enotna: s tlorisom pravokotnika, katerega krajša stranica redko presega dolžino šestih metrov,

največkrat je dvoetažna. V strmih terenih je pritličje deloma ali v celoti vkopano. Kamnite hiše pripovedujejo zgodbe.

Med območji so razlike v številu in sistemu povezovanja osnovnih stavbnih celic; odvisno od premožnosti kmečkih domačij, prevladujoče kmetijske dejavnosti - poljedelske ali živinorejske. Tradicionalno kulturno krajino, njene kulture in kmetijske površine so najbolj zaznamovali oljčni nasadi, vinogradi in vrtnarstvo. Ob tem so sadili še sadno drevje, koruzo, krompir in drugo zelenjavo. Kjer je bila razvita živinoreja, je tip značilne zaprte domačije z večjimi gospodarskimi poslopji, stanovanjski in gospodarski objekti pa so nanizani okrog zaprtih dvorišč. Drugi tip je domačija združena pod eno streho, z gospodarskim pritličjem in bivalnim nadstropjem; tretji tip pa je, ko sta stanovanjska hiša in gospodarsko poslopje ločena. Starejši tip hiše - arhaičen - je tip enocelične, v teren vkopane hiše, s hlevom v pritličju in skromno bivalno enoto v nadstropju (npr. arhaičen tip hiše v Podgorju).

Stavbni elementi

Stavbni elementi so številni in enkratna kulturna dediščina, tudi detajla in individualnosti, ki jo tako ceni globalizacija in XXI. stoletje: baladurji, ganki, ognjiščni prizidki, dimniki, strešni venci ter hišni in dvoriščni portali. Njihov namen je popestriti zunanjo podobo stavb in se kot arhitekturni elementi pojavljajo v številnih in zanimivih oblikah.

Strokovno najmanj obdelan je način gradnje, ki se razlikuje med posameznimi območji in ga je treba ohraniti kot bistven sestavni del kulturne dediščine. Razlika je v gradnji, h kateri so pristopali v apnenčastem kraškem svetu in v flišnih predelih Istre. Raznolika je tudi gradnje iz peščenjaka, katerega bistvena uporabna lastnost je, da se lahko lomi v velike pravokotne bloke in oblikuje. Uporaba peščenjaka slabše kvalitete se kaže kot raba velikih in pravilno klesani kamniti zidakov na vogale hiš, kot potreben statičen element. Mešano gradnja iz peščenjaka in apnenca, pa se pojavlja na primer v Krkavčah in Gračišču. Z ometom so zaščitili kamnite fasade in zasilno termalno izolirali notranjost hiše. Omet je bil iz apnene malte, enoslojen, tanek in fino »zariban«.

Soline

Ohranjena sta dva kompleksa nekdanjih Piranskih solin, tiste v Sečovljah in v Strunjanu. Soline so enkratno sožitje kulturne in naravne dediščine, pa tudi dediščina glavne dejavnosti mest, ki je preživela številne družine. Dragoceno je, da se še dandanes ohranila pridelava soli na takratni zgodovinski način, saj je le-ta edinstven dodatek kakovosti soli. Dandanes pa celo dajejo soline poleg soli tudi zdravilno morsko blato (fango) in slanico, ki se uporabljata za zdravilne in lepotne kopeli.

Ohranjena kompleksa pričata o dveh tipih solinarske dejavnosti: srednjeveški v t.i. Fontaniggah ter v začetku XX. stoletja modernizirani Leri in Strunjanu. Soline so

izoblikovale enkratno kulturno krajino. Sistemi kanalov, nasipov, mostov, solnih polj, poslopij in vsega, kar je človek v tem prostoru ustvaril, so čudovit primer uravnoteženosti med naravnimi in antropogenimi elementi, ki se stapljajo v celoto.

Kulturne terase

Kulturne terase so osnovna fiziogramska značilnost flišne Slovenske Istre. Na pobočjih so zgradili kamnit oporni zid, na katerega so narinili in nanosili prst in jo urejali v obliki teras. Tako so preprečili erozijo, izravnane površine pa je bilo lažje obdelati. V XIX. stoletju pa so pristop spremenili. Zato je tovrstna dediščina kulturne krajine še posebej dragocena.

Do XIX. stoletja so bile vse terase pozidane (npr. terase podprte s kamnitimi škarpami so še danes dobro vidne pri vaseh Lopar, Krkavče, Nova Vas, Puče, itd.). Potem so jih ponekod, kjer je to omogočal teren, zamenjali z nagnjenimi in zaraščenimi brežinami. Z nagibom približno 45% so pridobili nove površine za zasaditev z vinsko trto ali sadnim drevjem. Tako so se obenem izognili zidanju kamnitih škarp. Kjer pa so se te ohranile, pomenijo pomemben oblikovni moment kulturne krajine.

Gre za pestrost in mojstrstvo gradnje, kjer je lahko kulturna dediščina most do številnih novih atraktivnih načinov rabe in novega razvoja aktivnosti in poslov (rekreacija, out door aktivnosti, sprehodi, dogodki, itd.). V nižjih predelih, kjer je bila klima ugodnejša, so bile terase na vseh pobočjih, tudi severnih. V višje ležečih krajih, predvsem pa v JV delu zaledja, so terase le na južnih pobočjih. Zaradi boljše izolacije je bila površina vedno nekoliko nagnjena v smeri padanja pobočja. Širina teras je bila odvisna od nagnjenosti pobočij. Kjer je bil nagib manjši od 20%, so bile terase zelo široke, njivske. V teh krajih ima največ pobočij naklon med 20 in 40 %, kar pomeni, da dopuščajo gradnjo dokaj kratkih in razmeroma ozkih teras. Najmanj je teras na pobočjih s preko 40 % nagiba. Vzdrževanje in obdelava le-teh je zahtevala veliko truda, pridelka pa je bilo malo. To so bile ozke parcele z visokimi podpornimi škarpami in kvečjemu nekaj kvadratnimi metri obdelovalne površine. Pomembna kulturna dediščina je namreč, da je ohraniti in izpostaviti sledove takih teras, ki jih je v šestdesetih letih XX. stoletja zaslediti le še na južnem pobočju Rožarja, severnih pobočjih Padne in Piranskega polotoka ter nad Izolo.

Nekaj površin so namenili pašnikom in travnikom, ostale površine je preraščal gozd. Oblika in obseg obdelovalnih površin sta bila odvisna od naravne konfiguracije terena in od razparceliranosti zemljišč. Na ravnih površinah (ravninah, slemenskih izravninah, valah) so bile njive, ki jih je bilo možno orati. Pobočja so priredili za kmetijsko obdelavo tako, da so na njih gradili kulturne terase, s tem pa so povezane ostale pomembne sestavine dediščine kot so mejni zidovi, terase, itd. na katere pa je treba ne le opozoriti (informacijske table), ampak tudi organizirati ustrezne dogodke in aktivnosti.

Poti

V pokrajini so številne poti vodile do obdelovalnih površin, vodnih virov, mlinov. Te so bile prevozne, druge so bile namenjene tovorjenju in tretje so se kot pešpoti ohranile do danes. Npr. oživljena je pot Živega muzeja Krkavče in Pot k vodnemu zajetju Brače pri Pučah). Večji posegi so bili suhozidane škarpe iz lokalnega kamna, kamniti mostovi čez vodotoke in hudourniške grape, dragocene so preproste konstrukcije z značilnimi nosilnimi loki.

Kmalu po drugi svetovni vojni se je podeželje treh obalnih občin drastično izpraznilo. Kmetijstvo je zamrlo, velik del obdelovalnih površin je bil opuščen. Šele zadnja leta je opaziti vračanje kmetijske dejavnosti. Kljub temu je še veliko površin opuščenih, poraslih z grmičevjem in drevjem. Stare poti so ostale le deloma v uporabi. Večinoma so zaraščene in opuščene.

Vodni mlini

Vodni mlini so domačije ali manjši zaselki v bližini rek, sredi kmetijskih površin, z dovoznimi potmi vred. Mlini so pravzaprav del sistema mletja; tudi jezov in jarkov za dovajanje in odvajanja vode na mlinska kolesa, kamnitih korit z zapornicami ob reki, od koder so uravnavali njen dotok po mlinščici (jarek od jezu do mlina, ki je bil dolg tudi po nekaj sto metrov) na mlinska kolesa in od tam nazaj v reko. V preteklosti je bilo veliko vodnih mlinov zlasti ob Rižani in Dragonji. Danes je edini delujoč Fontaničev mlin v Mlinih, obnavlja se Mazurinov mlin ob Dragonji, pod vasjo Trsek.

Vodna zajetja na izvirih pitne vode

Danes je eden najbolj znanih in obiskanih izvir pri Živem muzeju v Krkavčah, na domačiji Šavrink in tradicionalno postavitvijo jaslic. Gre za inovativno oblikovno raznolikost in domiselno gradnjo. Večina izvirov pitne vode je opuščenih in zaraščениh, vsi sploh niso evidentirani in inventarizirani. Dokumentirani vodni viri so v okolici Koštabone, Krkavč, Puč, Nove vasi in Laborja. Gre za inovativno oblikovno raznolikost in domiselno gradnjo, ki kar človeka osupne.

Napajališča

Ker se je kmalu po drugi svetovni vojni podeželje treh obalnih občin drastično izpraznilo, je to močno vplivalo na objekte kulturne dediščine. Napajališča ob poteh ali v vaseh, ki so bila včasih namenjena živini niso posebej inventarizirali (npr. Krkavče).

Perišča

Šavrinske so običajno prale ob izvirih ali pa imele posebna zgrajena perišča. Edinstven primer je npr. pod Novo vasjo. Perišča so bila locirana ob poteh, v neposredni bližini vasi.

Kal

Kal je nekdanj premogla skoraj vsaka vas. Pomenil je pomembno zalogo vodo skozi vse leto, še zlasti pa v sušnih dneh, npr. kal in vodni viri v Kortah in Cetorah. Tudi ti so bili

locirani v neposredni bližini poti, kjer se je gibala živina in na pašnikih. V flišni Istri so bili kali pretežno manjši in obzidani s suhim zidom iz peščenjaka, na kraškem območju pa so bili praviloma večji, v obliki mlak, brez zidanih delov. Puč je kal ali mlaka, ki so jih pred desetletji v Istri in na Krasu na primernih mestih delali ljudje, vanje pa se je stekala voda s pobočij, včasih tudi iz manjših izvirov. Za Istrane je bila dragocena vsaka kaplja in seveda vsak puč, saj so tukaj napajali živino. Zdaj pa so mlake postale naravna in tudi kulturna znamenitost.

2.2.2.3.1 Kulturna krajina - območje

#15085	Ankaran - Kulturna krajina Debeli rtič
#15086	Čentur - Kulturna krajina
#1283	Gabrovica pri Črnem Kalu - Zgodovinsko območje Gabrovica-Osp
#9761	Izola - Kulturna krajina Izolski amfiteater
#9760	Jagodje - Kulturna krajina Koštrlag
#21627	Korte - Kulturna krajina Cetore-Korte
#1445	Labor - Zgodovinsko območje Hrpeljci
#1293	Rožar - Kulturna krajina
#647	Seča - Forma viva
#25999	Seča - Škver
#1299	Tinjan - Kulturna krajina

2.2.2.3.2 Naselja (vasi)

#1	Abitanti - Vas
#1536	Abitanti - Zaselek Stara Mandrija
#1493	Boršt nad Dragonjo - Vas
#1494	Brezovica pri Gradinu - Vas
#14149	Cetore - Vas
#80	Črni Kal - Vas
#90	Črnotiče - Vas
#1496	Dekani - Vas
#1497	Dilici - Vas
#1499	Dvori pri Movražu - Vas
#1525	Fijeroga - Vas
#1284	Gabrovica pri Črnem Kalu - Naselje Nova Gabrovica
#1500	Gažon - Vas
#1526	Glem - Vas

#1308	Gračišče - Vas
#178	Hrastovlje - Vas
#8104	Izola - Veleposestvo Polje 29
#260	Korte - Vas
#268	Koštabona - Vas
#15233	Kozloviči - Zaselek Jursi
#291	Krkavče - Vas
#1529	Labor - Vas
#14151	Malijska - Vas
#1508	Movraž - Vas
#14152	Nova vas nad Dragonjo - Vas
#1314	Olika - Vas
#1282	Osp - Vas
#508	Padna - Vas
#15224	Podgorje pod Slavnikom - Vas
#542	Podpeč pri Črnem Kalu - Vas
#1530	Pomjan - Vas
#1510	Popetre - Vas
#572	Pregara - Vas
#15225	Pregara - Zaselek Abrami
#1511	Pregara - Zaselek Reparac
#15227	Puče - Zaselek Breči
#15228	Puče - Zaselek Planjave
#15229	Rakitovec pri Hrastovljah - Vas
#1516	Sirči - Zaselek
#1310	Smokvica - Vas
#1279	Socerb - Vas
#15230	Srgaši - Vas
#14156	Strunjan - Naselje
#706	Strunjan - Veleposestvo Strunjan 95, 96
#15231	Sveti Anton - Zaselek Kocjančiči
#4769	Sveti Peter - Vas
#607	Sveti Peter - Zaselek Goreli
#14158	Sveti Peter - Zaselek Šternci
#1528	Topolovec - Vas

#1520	Topolovec - Zaselek Hrvoji
#1531	Trebeše - Vas
#1532	Trsek - Vas
#15234	Truške - Zaselek Vršič
#1522	Tuljaki - Vas
#1533	Zabavlje - Vas
#1523	Zanigrad - Vas
#15235	Zazid - Vas

2.2.2.3.3 Stavbe (domačije)

#2	Abitanti - Domačija Abitanti 4
#1410	Abitanti - Gradišče Malinska
#1547	Bertoki - Gospodarsko poslopje Med vinogradi 30
#1418	Bertoki - Graščina Panajotopulo
#1348	Bezovica - Gradišče Brgode
#1346	Bezovica - Kaštelir Stena
#16493	Boršt nad Dragonjo - Gradišče Varda
#15294	Boršt nad Dragonjo - Stara šola
#14410	Boršt nad Dragonjo - Transformatorska postaja med Borštom in Laborjem
#17036	Čentur - Domačija Čentur 1 a, 3, 4
#81	Črni Kal - Domačija Črni Kal 17
#82	Črni Kal - Domačija Črni Kal 37
#1553	Črni Kal - Hiša Črni Kal 38
#83	Črni Kal - Kmečka hiša Črni Kal 46
#7249	Črni Kal - Stavbni niz pod hišo Črni Kal 18
#1320	Črni Kal - Utrdba San Sergio
#1555	Črnotiče - Domačija Črnotiče 18
#1557	Črnotiče - Domačija Črnotiče 37
#92	Črnotiče - Domačija Črnotiče 40
#1558	Črnotiče - Domačija Črnotiče 42
#1285	Črnotiče - Gradišče Mozar
#1285	Črnotiče - Porton Črnotiče 45
#17037	Gažon - Domačija Gažon 81
#139	Glem - Domačija Glem 17
#1538	Glem - Domačija Glem 9

#1539	Glem - Hiša Glem 16
#1540	Glem - Kmečka hiša Glem 21
#166	Gračišče - Domačija Gračišče 27
#167	Gračišče - Domačija Gračišče 33
#1311	Gračišče - Gradišče Griža
#1305	Gračišče - Gradišče Lačna
#17077	Gradin - Stara šola
#1468	Gradin - Utrdba V Gradu
#17038	Grintovec pri Šmarju - Hiša Grintovec b.št.
#16596	Grintovec pri Šmarju - Villa rustica Kaverljag
#180	Hrastovlje - Domačija Hrastovlje 38
#1356	Hrastovlje - Kaštelir Ključ
#1287	Kastelec - Gradišče Varda
#1462	Kavaliči - Senik s spominsko ploščo
#17078	Kolomban - Stara šola
#14150	Korte - Domačija Stara vas 129
#7236	Korte - Hiša Korte 80
#261	Korte - Kmečki dvorec Korte 97, 98, 99
#21644	Korte - Stara šola
#21645	Korte - Zadržni dom
#16586	Koštabona - Gradišče Koštabonske poljane
#293	Krkavče - Domačija Krkavče 69, 71, 74
#11095	Krkavče - Hiša Pri Kuzmini
#9762	Mališa - Kmetija Mikac
#1312	Maršiči - Gradišče Veliki Badin
#14000	Nova vas nad Dragonjo - Hiša Nova vas 48
#8338	Osp - Domačija Osp 14
#1326	Osp - Hiša Osp brez številke
#1304	Osp - Utrdba Jama
#15575	Padna - Hiša Padna 27
#26061	Padna - Poljska hiška vzhodno od vasi
#15573	Pisari - Domačija Pisari 5
#1433	Plavje - Jamškova domačija
#15260	Plavje - Stara šola
#16589	Pobegi - Villa rustica

#7347	Podgorje pod Slavnikom - Domačija Podgorje 52
#17039	Podgorje pod Slavnikom - Domačija Podgorje 57
#15672	Podgorje pod Slavnikom - Hiša Podgorje 29
#14421	Podgorje pod Slavnikom - Železniška postaja
#1543	Podpeč pri Črnem Kalu - Domačija Podpeč 5
#543	Podpeč pri Črnem Kalu - Kmečka hiša Podpeč 16
#544	Podpeč pri Črnem Kalu - Kmečka hiša Podpeč 30
#15087	Podpeč pri Črnem Kalu - Kulturna krajina Kraški rob
#1407	Pomjan - Srednjeveško grobišče
#17051	Popetre - Domačija Popetre 37
#560	Popetre - Domačija Popetre 6
#1417	Prade - Gravisijev grad
#17040	Pregara - Domačija Solari v zaselku Reparac
#9703	Pregara - Hiša Pregara brez številke
#17041	Puče - Hiša Puče 35
#17079	Puče - Stara šola
#14424	Rakitovec pri Hrastovljah - Železniška postaja
#26281	Seča - Villa maritima Rt Seča
#14148	Sečovlje - Železniška postaja
#15674	Sirči - Hiša Sirči 7
#668	Smokvica - Domačija Smokvica 10, 13, 14 in 15
#15675	Smokvica - Domačija Smokvica 25
#1309	Smokvica - Gradišče Na jamicah
#1329	Socerb - Domačija Socerb 13
#671	Socerb - Grad
#17087	Spodnje Škofije - Vila Spodnje Škofije 18
#7253	Strunjan - Domačija Strunjan 101
#7254	Strunjan - Domačija Strunjan 114
#703	Strunjan - Domačija Strunjan 79
#704	Strunjan - Domačija Strunjan 81
#705	Strunjan - Domačija Strunjan 94
#14155	Strunjan - Hiša Strunjan 80
#14157	Strunjan - Solinska hiša ob hiši Strunjan 152
#14153	Strunjan - Solinska hiša Strunjan 152
#14154	Strunjan - Solinska hiša Strunjan 153

#1389	Sveti Anton - Gradišče Jazbine
#608	Sveti Peter - Domačija Sveti Peter 36
#1560	Škocjan pri Kopru - Veleposestvo Škocjan 36, 37
#15270	Tinjan - Stara šola
#17034	Topolovec - Domačija Topolovec 13 v Žrnjovcu
#15271	Truške - Stara šola
#17052	Vanganel - Domačija Vanganel 34
#901	Župančiči - Domačija Župančiči 14
#900	Župančiči - Domačija Župančiči 5, 6

2.2.2.3.4 Stavbni elementi

#15089	Boršt nad Dragonjo - Kulturna krajina notranja Slovenska Istra
#255	Koper - Mestna vrata Muda
#21849	Koper - Mestno obzidje na Prešernovem trgu
#21848	Koper - Mestno obzidje na Vojkovem nabrežju in Gramscijevem trgu
#21643	Koper - Mestno obzidje v Pristaniški ulici
#8280	Koper - Mestno obzidje v ulici Izolska vrata
#8337	Koper - Porta del Corte
#8336	Koper - Portal hiše Čevljarska 7
#8339	Koper - Portal škofijske palače
#8318	Koper - Stolp Trubarjeva 2
#8341	Koper - Verzijev portal
#17097	Koštabona - Dvoriščni zid z nišo hiše Koštabona 1 na Plešivici
#17148	Lopar - Samostojno stoječa kuhinja
#7189	Piran - Dolfinova vrata z obzidjem
#7191	Piran - Miljska vrata z obrambnim stolpom in obzidjem
#7190	Piran - Obzidje na pobočju Mogorona
#7192	Piran - Obzidje v Ulici IX. korpusa
#9151	Piran - Osrednja vrata z obzidjem v Obzidni ulici
#7193	Piran - Poljska vrata
#7194	Piran - Prva Rašporska vrata
#7196	Piran - Stebra za zastave na Tartinijevem trgu
#7177	Piran - Stolp Prešernovo nabrežje 20
#7195	Piran - Vrata Marciana z delom obrambnega obzidnega stolpa
#1469	Podpeč pri Črnem Kalu - Obrambni stolp

#14147	Sečovelje - Letna kuhinja na domačiji Sečovelje 49
#17044	Sveti Anton - Kuhinja v hiši Šušteri 7

2.2.2.3.5 Soline

#7869	Sečovelje - Krajinski park Sečoveljske soline
#7868	Sečovelje - Sečoveljske soline
#8077	Strunjan - Strunjanske soline

2.2.2.3.6 Mlini

#14411	Dekani - Območje mlina, mostu in viadukta v Brtucih
#14411	Dekani - Območje mlina, mostu in viadukta v Brtucih
#1545	Kubed - Mlin pri Mostičju
#464	Mlini - Mlin Mlini 46
#783	Trsek - Mazurinov mlin

2.2.2.3.7 Vodnjaki

#1546	Abitanti - Vodnjak
#1490	Bertoki - Vodnjak Istrskega vodovoda
#1548	Bočaji - Vodnjak pri hiši Bočaji 12
#17100	Bonini - Vodnjak v steni gospodarskega poslopja Bonini 39
#14409	Boršt nad Dragonjo - Cisterna v Gorenjcih
#7252	Črnotiče - Vodnjak
#7252	Črnotiče - Vodnjak
#17099	Gabrovica pri Črnem Kalu - Stari vodnjak
#25542	Izola - Spodnji vodni rezervoar Rikorvo
#25543	Izola - Zgornji vodni rezervoar Rikorvo
#21663	Jagodje - Trasa rimskodobnega vodovoda v Šaletu
#17107	Kastelec - Vodnjak s kapelico
#254	Koper - Vodnjak Da Ponte
#8334	Koper - Vodnjak na Carpacciovem trgu
#8340	Koper - Vodnjaka na Trgu Brolo
#17108	Koštabona - Vodno zajetje Draga s periščem
#17069	Koštabona - Vodno zajetje ob zaselku Hrvatini
#14416	Kozloviči - Vaški vodni zbiralnik

#14418	Loka - Območje vodnega zbiralnika
#17109	Lopar - Vodnjak pred vasjo
#14419	Maršiči - Vodno zajetje
#522	Piran - Vodnjak na Prvomajskem trgu
#17070	Plavje - Vodnjak ob hiši Plavje 18
#15673	Poletiči - Komunski vodnjak
#14422	Praproče pri Črnem Kalu - Območje vodnega zajetja
#17065	Puče - Studenec Brače v Brečih
#17064	Puče - Studenec Kostanjevec v Brečih
#15297	Rakitovec pri Hrastovljah - Železniški vodovod in cisterna
#17112	Sveti Anton - Vodnjak ob cesti v zaselku Turki
#14437	Tuljaki - Regulacija struge

2.2.2.3.8 Mostovi in predori

#9759	Jagodje – Predor pod Šaletom
#21649	Korte - Kamniti most na Medljanščici
#14417	Kubed - Kamniti most
#14420	Osp - Kamniti most
#22711	Padna - Kamniti most na Drnici
#14436	Sirči - Kamniti prepust

2.2.2.3.9 Perišča

#17068	Gabrovica pri Črnem Kalu - Napajališče in perišče
#14414	Grintovec pri Šmarju - Perišče
#14423	Pregara - Napajališče in perišče v Brežinarjih

2.2.2.3.10 Melioracijsko območje

#14408	Ankaran - Melioracijsko območje
--------	---------------------------------

2.2.2.3.11 Drevoredi in parki

#15676	Ankaran - Drevored cipres
#15678	Brič - Območje drevoredov cipres
#21619	Izola - Drevored 1. maja
#7935	Izola - Drevored pinij med Izolo in Portorožem

#21621	Izola - Dvojni drevored pri cerkvi sv. Mavra
#21618	Izola - Park ob Drevoredu 1. maja
#21617	Izola - Park Punta
#21647	Izola - Park Trga padlih za svobodo
#15679	Koper - Drevored pinij
#15088	Movraž - Kulturna krajina Movraška vala
#7886	Portorož - Park hotela Palace
#7255	Strunjan - Krajski park Strunjan
#7902	Strunjan - Vrt ob vili Tartini
#14311	Škocjan pri Kopru - Obcestni kamen beneške ceste
#17066	Trebeše - Spominski kamen ob cesti

2.2.2.3.12 Kulturne terase

#15090	Puče - Kulturne terase med Krkavškim potokom in Supotom
#11170	Socerb - Območje gradu Socerb

2.2.2.4 Sveti kraji v naravi (ang. *Natural Sacred Sites*)

Krkavški kamen

Krkavški kamen je prazgodovinski kamen sakralnega značaja. Krkavški kamen je najstarejše tematsko obeležje in daleč presega pomen lokalnega obeležja. Je več kot zgolj največja znamenitost Krkavč); je skrivnostni kamen ali menhir z reliefnima figurama, najbrž Orion. Izvira iz časov pozne železne dobe, konec drugega ali prvega stoletja pr.n.št. in stroka meni, da gre za keltski spomenik.

Kamen med drugim uporabljali tudi kot sramotilni steber. Drugi vedo povedati, da je bil kamen dolgo vzidan v neko staro hišo, ki je tudi ni več. Eno od zanimivejših študij o simbolnem pomenu kamna meni, da so podobi v kamen izklesali Kelti, predstavljali pa naj bi žveplo kot simbol sonca in Merkur kot simbol lune.

Kapelice

Večina ohranjenih kapelic je iz XIX. in začetka XX. stoletja. Kapelice se razlikujejo po velikosti in obliki. Prvotno so bile vse ometane in dekorativno pobarvane, saj so imele poseben (sakralni) pomen. Ker se je kmalu po drugi svetovni vojni podeželje treh obalnih občin drastično izpraznilo, je to odločilno vplivalo na objekte kulturne dediščine. Kapelice ljudje še vzdržujejo, vendar so večkrat neprimerno obnovljene. Kapelice so ljudje gradili

pretežno v vaseh ali v njihovi neposredni bližini, veliko jih je tudi ob poteh, kjer predstavljajo na izpostavljenih legah pomembne akcente v kulturni krajini.

Spominska znamenja in obeležja

Veliko je novodobnih spominskih znamenj in obeležij, zlasti iz XX. stoletja, ki so oblikovana kot plastične enote, postavljena ob poteh, na kraje dogodkov, ki so postali dediščina. Tematsko se nanašajo na dogodke in osebe iz NOB. Večkrat imajo obeležja tudi posvetila, povečini v obliki stihov, ki so jih napisali primorski pesniki in pisatelji: France Bevk, Ciril Kosmač, Rado Bordon, Igor Gruden, Ciril Zlobec in drugi. Nekatera od njih so kiparske mojstrovine in pomenijo izjemne akcente v širšem prostoru: tako na primer spomenika na Črnokalskem klancu in v Marezigah. Inventarizacija teh spominskih obeležij je pomembna zato, ker se povezuje z ljudskim izročilom.

Cerkve

V pokrajini Slovenske Istre imajo cerkve poleg sakralne dediščine tudi svoj poseben vizualni (npr. Cerkev s pokopališčem v Zanigradu, Kubedu, Krkavčah) in vsebinski pomen (npr. v Krkavčah). Cerkve so farne ali druge, največkrat na izpostavljenih legah, stavbno maso in z zvonikom, katerega višina daleč presega stavbo v naselju, a še vedno v sklopu naselij in njihov sestavni del. So več kot pomemben akcent v širšem prostoru. Manj je cerkva izven naselij, so manjše, a so locirane na vidna mesta. Notranjost cerkva hrani dragocene umetniške bogato okrašene oltarje, kipe svetnikov in freske. Med njimi najbolj slavna Mrtvaški ples, cerkev Sv. Trojice v Hrastovljah¹², ki nujno potrebuje sanacijo, sicer bo propadla. Znana je pot do Marijine cerkve v Strunjanu in križa nad morjem ter do cerkvice na Loretu v bližini Hotela Belvedere.

Pokopališča

Največ podeželskih pokopališč je bilo urejenih okoli cerkva, znotraj obzidja. Imajo posebno razvrstitev grobov, ki so krožno obrnjeni proti središčnemu objektu, cerkvi ali znamenju. Obzidan prostor pravokotnih oblik poudarja mrliška vežica, največkrat pa še posaditev, kjer prevladujejo ciprese. Pokopališča so največji kulturni objekti izven naselij. Navadno so postavljena na izpostavljene, dobro vidne lege. Poleg pokopališč na robovih naselij, obsega dediščina tudi tista na samotnih legah.

---

¹² Delo je v Sredo 26.09.2007 poročalo, da so restavratorji ljubljanskega Zavoda za varstvo kulturne dediščine začeli odkrivati poslikave v cerkvi svetega Pavla v Podpeči pri Gabrovki. Freske, ki so bile že doslej odkrite in jih zgodovinarji še na novo odkrivajo, so iz 14. stoletja, ko so v teh krajih domovali Gallensteini. Država bo morala cerkev slej ali prej zaščititi

Bogata kulturna dediščina cerkve je primerljiva z romansko cerkvijo Svete trojice v Hrastovljah, v kateri so upodobljene freske mrtvaškega plesa.

2.2.2.4.1 Cerkve in samostani

#1422	Ankaran - Samostan sv. Nikolaja
#1372	Babiči - Razvaline cerkve sv. Janeza in Pavla
#7259	Bernardin - Cerkev sv. Bernardina
#1423	Bertoki - Cerkev Marijinega vnebovzetja
#1419	Bezovica - Cerkev Marijinega vnebovzetja
#3945	Bezovica - Cerkev sv. Apolonije
#37	Boršt nad Dragonjo - Cerkev sv. Roka
#1373	Bošamarin - Cerkev sv. Hieronima
#1317	Črni Kal - Cerkev sv. Valentina
#1425	Črnotiče - Cerkev Marije Snežne
#1424	Črnotiče - Cerkev sv. Pavla
#1446	Dekani - Cerkev Marijinega vnebovzetja
#3947	Dol pri Hrastovljah - Cerkev sv. Janeza Evangelista
#3866	Gabrovica pri Črnem Kalu - Cerkev sv. Nikolaja
#1447	Gažon - Cerkev sv. Petra in Pavla
#1448	Glem - Cerkev Marijinega vnebovzetja
#1449	Glem - Cerkev sv. Nazarija
#3809	Gračišče - Zvonik sv. Nikolaja
#1450	Gradin - Cerkev sv. Križa
#179	Hrastovlje - Cerkev sv. Trojice
#4077	Hrvoji - Cerkev sv. Zenona
#3717	Izola - Cerkev Marije Alietske
#3714	Izola - Cerkev sv. Dominika
#3716	Izola - Cerkev sv. Janeza Krstnika
#3721	Izola - Cerkev sv. Katarine
#196	Izola - Cerkev sv. Mavra
#3720	Izola - Cerkev sv. Roka
#3718	Jagodje - Cerkev Loretske Matere božje
#1323	Kastelec - Cerkev sv. Križa
#1397	Kolomban - Cerkev sv. Brigite
#1420	Koper - Cerkev Marije priprošnjice za zdravje
#239	Koper - Cerkev Marijinega vnebovzetja
#3767	Koper - Cerkev sv. Bassa
#3768	Koper - Cerkev sv. Blaža

#8345	Koper - Cerkev sv. Frančiška Asiškega
#3770	Koper - Cerkev sv. Jakoba
#3773	Koper - Cerkev sv. Miklavža
#238	Koper - Krstilnica sv. Janeza Krstnika
#23776	Koper - Minoritski samostan sv. Frančiška Asiškega
#253	Koper - Rotunda sv. Elije
#3769	Koper - Samostan Klarisinj
#8346	Koper - Samostan Santorijeva 9
#3775	Koper - Samostan sv. Ane
#8335	Koper - Steber sv. Justine
#8315	Koper - Škofijska palača
#3637	Korte - Cerkev sv. Antona Puščavnika
#1451	Koštabona - Cerkev sv. Andreja
#1452	Koštabona - Cerkev sv. Kozme in Damijana
#292	Krkavče - Cerkev sv. Mihaela
#1319	Kubed - Cerkev sv. Mihaela
#1318	Kubed - Tabor in cerkev sv. Florijana
#3946	Loka - Ruševine cerkve sv. Cecilije
#4086	Lopar - Cerkev sv. Rufa
#3639	Malijska - Cerkev Karmelske Matere božje
#1409	Marezige - Cerkev sv. Križa
#3850	Movraž - Cerkev Marijinega vnebovzetja
#1324	Osp - Cerkev sv. Tomaža
#3801	Padna - Cerkev sv. Blaža
#3874	Piran - Cerkev Marije Snežne
#3875	Piran - Cerkev Marije Tolažnice
#515	Piran - Cerkev Marije Zdravja
#3879	Piran - Cerkev sv. Frančiška Asiškega
#516	Piran - Cerkev sv. Jurija
#517	Piran - Cerkev sv. Petra
#3877	Piran - Cerkev sv. Roka
#3878	Piran - Cerkev sv. Štefana
#520	Piran - Frančiškanski samostan
#3873	Piran - Krstilnica sv. Janeza Krstnika
#7188	Piran - Zvonik sv. Jurija

#4043	Plavje - Cerkev sv. Lucije
#3894	Podgorje pod Slavnikom - Cerkev sv. Sabe
#1454	Podpeč pri Črnem Kalu - Cerkev sv. Helene
#1455	Pomjan - Cerkev Marijinega rojstva
#1456	Popetre - Cerkev sv. Andreja
#1457	Predloka - Cerkev sv. Janeza Krstnika
#3950	Pregara - Cerkev Karmelske Matere božje
#1458	Pregara - Cerkev sv. Simona
#1460	Puče - Cerkev Karmelske matere božje
#3895	Rakitovec pri Hrastovljah - Cerkev sv. Križa
#1461	Rožar - Cerkev sv. Jurija
#3982	Sečovlje - Cerkev sv. Martina
#1463	Smokvica - Cerkev sv. Marije Magdalene
#1321	Socerb - Cerkev sv. Socerba
#4013	Sočerga - Cerkev sv. Justa in sv. Evfemije
#1316	Sočerga - Cerkev sv. Kvirika
#4041	Spodnje Škofije - Cerkev Srca Jezusovega
#16369	Spodnje Škofije - Cerkev sv. Mateja
#3948	Stepani - Cerkev sv. Jakoba
#4021	Strunjan - Cerkev Marijinega prikazovanja
#9152	Strunjan - Samostan
#3964	Sveti Anton - Cerkev sv. Antona Puščavnika
#3803	Sveti Peter - Cerkev sv. Petra
#3715	Šared - Cerkev sv. Jakoba
#1464	Šmarje pri Kopru - Cerkev Brezmadežnega spočetja
#1325	Tinjan - Cerkev sv. Mihaela
#1465	Topolovec - Cerkev sv. Jerolima
#4014	Trebeše - Cerkev sv. Martina
#4084	Trsek - Cerkev sv. Brigite
#1466	Truške - Cerkev sv. Kancijana
#1421	Vanganel - Cerkev Marije Pomočnice
#1467	Zanigrad - Cerkev sv. Štefana
#3949	Zazid - Cerkev sv. Martina
#4042	Zgornje Škofije - Cerkev Kristusa Kralja

2.2.2.4.2 Kapelice

#17114	Boršt nad Dragonjo - Kapelica v vasi
#17103	Brezovica pri Gradinu - Kapelica pred vasjo
#17101	Gračišče - Kapelica pred vasjo
#3777	Koper - Kapela sv. Justa
#3778	Koper - Kapela sv. Tomaža
#3779	Koper - Kapela sv. Trojice
#17113	Koromači-Boškini - Kapelica pred vasjo
#1453	Koštabona - Kapela sv. Elije
#17095	Kubed - Kapelica pred vasjo
#17106	Lopar - Kapelica v vasi
#17149	Marezige - Kapelica na robu vasi
#17053	Pregara - Kapelica Srca Jezusovega
#17054	Rožar - Marijina kapelica
#17105	Sočerga - Kapela v hiši Sočerga 1
#17102	Tinjan - Kapelica na robu zaselka Urbanci
#17111	Tinjan - Kapelica pred vasjo
#17055	Topolovec - Marijina kapelica
#17098	Zgornje Škofije - Kapela in vodnjak v Drugi Škofiji

2.2.2.4.3 Pokopališča

#15251	Dekani - Pokopališče
#15251	Dekani - Pokopališče
#17088	Gažon - Pokopališče
#15254	Gradin - Pokopališče
#3719	Izola - Pokopališče
#1377	Kolomban - Pokopališče sv. Bride
#3551	Kolomban - Pokopališče v Lovranu
#15258	Osp - Pokopališče
#15259	Plavje - Pokopališče
#1407	Pomjan srednjeveško grobišče
#17090	Rakitovec pri Hrastovljah - Pokopališče
#17081	Socerb - Pokopališče
#17075	Spodnje Škofije - Pokopališče
#15264	Sveti Anton - Pokopališče

#15267	Škocjan pri Kopru - Pokopališče
#17071	Šmarje pri Kopru - Pokopališče
#15269	Tinjan - Pokopališče
#17089	Truške - Pokopališče

2.2.2.4.4 Znamenja

#17147	Koper - Znamenje sv. Marka na Markovcu
#17116	Koper - Znamenje v Markovcu
#22716	Piran - Spominsko znamenje pred Domom mladine
#532	Podgorje pod Slavnikom - Znamenje sv. Antona
#23693	Rakitovec pri Hrastovljah - Znamenje v bližini vasi
#17104	Škocjan pri Kopru - Znamenje ob cesti za Bertoke
#17063	Truške - Marijina kapelica
#17115	Truške - Marijino znamenje

2.2.2.4.5 Spomeniki in obeležja

#15266	Škocjan pri Kopru - Grobnica De Grassi
--------	--

2.2.2.5 Podvodna dediščina (ang. *The Underwater Cultural Heritage*)

#21615	Izola - Ladja Rex
--------	-------------------

Na morskem dnu, kakih 23 metrov globoko sredi Koprskega zaliva, že več kot stoletje počiva potopljena oklepna dvo ali celo trojambornica, najverjetneje vojaška ladja avstro-ogrske mornarice. Arheologi bi radi ladjo pokrili in zavarovali s posebno kovinsko kletko, kar je vse pogostejša praksa sodobne podvodne arheologije. Leži v koridorju plovne poti, kjer se ji vijaki velikih tankerjev zelo približajo in jo turbulence vode še bolj uničujejo ter ni evidentirana v registru.

V registru je ladja Rex.

Slovensko morje je bogato s podvodno kulturno dediščino, ki pripada vsem in da jo je treba zaščititi ter kazalo bi jo predstaviti javnosti v ustrezni obliki. Z odkritjem avtonomne potapljaške opreme in z njeno vse bolj razširjeno uporabo je lahko del teh lokacij dostopen širšemu krogu potapljačev in drugih obiskovalcev. /Pravilnik o potapljanju, predvsem pa zakon o varovanju kulturne dediščine, sicer prepovedujeta potapljačevo poseganje v objekt podvodne kulturne dediščine, od posameznika pa je odvisno, kako se bo v teh razmerah dejansko ravnal./

2.2.2.6 Muzeji (ang. Museums)

#13697	Sečovelje - Muzej solinarstva v Sečoveljskih solinah
--------	--

V registru je inventariziran Muzej solinarstva v krajinskem parku Sečoveljske soline. Muzej solinarstva v krajinskem parku Sečoveljske soline so odprli leta 2003 in predstavlja stare piranske soline. Te so delovale na območju lucijskega kanala Fazan in na območju Fontanigge ob kanalu Giassi. Predstavljeno imajo tudi slikovno, predmetno in pisno gradivo življenja in dela v starih piranskih solinah.

Po premični kulturni dediščini pa sta pomembna Pokrajinski muzej Koper in Pomorski muzej Sergej Mašera Piran.

Koncept pokrajinskega muzeja Koper je kompleksen zgodovinski prikaz Slovenske Istre oziroma južnoprimorske regije z njenimi etničnimi, gospodarskimi, političnimi in kulturnimi posebnostmi. Poleg kustodiat za arheologijo in umetnostno ter kulturno zgodovino ima še dislocirana oddelka za etnologijo in novejšo zgodovino, restavratorsko delavnico za kovino, steklo, keramiko in les, fototeka, dokumentacijo in strokovno knjižnico.

Čeprav segajo zametki muzeja v Kopru že v 18. stoletje, je njegov nastanek povezan s prvo istrsko pokrajinsko razstavo leta 1910, ki je zajemala tudi kulturno dediščino. Leto dni pozneje je tedanja koprška občina ustanovila Mestni muzej za zgodovino in umetnost (Museo Civico di Storia e d'Arte) in mu namenila palačo Belgramoni-Tacco, v kateri je še danes. Jedro stalne zbirke je bila umetnostna in kulturnozgodovinska zbirka, ki pa je bila med drugo svetovno vojno zaradi preselitve dragocenejših umetnin v Furlanijo, ob koncu vojne pa večinoma v Rim, kjer so še danes, močno osiromašena.

Tabela 8: Število evidentiranega gradiva v muzejih

M u z e j	do 31. decembra 2000	leto 2000	leto 2001
Pokrajinski muzej Koper	4728	148	371
Pomorski muzej Sergej Mašera Piran	4384	88	1023

Vir: Letni poročilo 2000 in Letna poročila muzejev 2001

Število evidentiranega gradiva je v muzeju v Kopru 5119 enot po stanju 31.12.2001, v Piranu pa 5407 enot. V nadaljevanju so prikazani še ostali pomembni podatki o premični kulturni dediščini v muzejih.

Tabela 9: Število inventariziranih predmetov v muzejih

M u z e j	do 31. decembra 2000	leto 2000	leto 2001
Pokrajinski muzej Koper	6 634	436	131
Pomorski muzej Sergej Mašera Piran	19152	1763	138

Vir: Letni poročilo 2000 in Letna poročila muzejev 2001

Pomembna dolžnost muzejev je inventariziranje gradiva. Po ZVKD morajo muzeji voditi inventarne knjige.

Tabela 10: Število konzerviranih ali restavriranih muzejskih predmetov v muzejih

M u z e j	do 31. decembra 2000	leto 2000	leto 2001
Pokrajinski muzej Koper	ni podatka	199	84
Pomorski muzej Sergej Mašera Piran	ni podatka	60	218

Vir: Letni poročilo 2000 in Letna poročila muzejev 2001

Vsa premična dediščina ima po 2. členu ZVKD elemente, s katerimi je dokazana kontinuiteta ali posamezna stopnja kulturnega in civilizacijskega razvoja, ali pa predstavlja kakovosten dosežek ustvarjalnosti. Zato se predmete kulturne dediščine obiskovalci tako radi ogledujejo. Vendar je bilo zaenkrat število obiskovalcev zmerno.

Tabela 11: Število obiskovalcev v muzejih in njihovih dislociranih enotah

M u z e j	muzej + dislocirane enote 2000	muzej + dislocirane enote 2001	dislocirane enote 2001
Pokrajinski muzej Koper	8628	3273	723
Pomorski muzej Sergej Mašera Piran	25500	28832	16905 (3 enote)

Vir: Letni poročilo 2000 in Letna poročila muzejev 2001

Zelo skromen pa je bil pedagoški obseg programa – zgolj en program letno. Prve pomorske zbirke v Piranu so bile postavljene v Mestnem muzeju, ustanovljenem leta 1954, ki je bil leta 1967 preimenovan v Pomorski muzej "Sergej Mašera". Sedež ima v mogočni klasicistični palači Gabrielli ob pristanišču na Cankarjevem nabrežju 3. Takoj po ustanovitvi so v njem začeli preučevati zgodovino slovenskega pomorstva in pomorsko preteklost obalnega območja. Muzej zbira, preučuje in predstavlja pomorsko preteklost obalnega področja in gospodarske panoge, ki so vezane na morje. V njem je arheološka

zbirka o pomorskih poteh in trgovini od prazgodovine do srednjega veka in zbirka naselbinskih ostankov s kopnega in iz morja. Etnološka solinarska zbirka prikazuje postopek pridobivanja soli s pomočjo starih fotografij, maket, orodja in predmetov iz vsakdanjega življenja solinarjev. Etnološko ribiško zbirko bogatijo številni ladijski modeli, orodja in pripomočki za zasebni in industrijski ribolov ter prikazi različnih načinov predelave rib. V osrednji zgodovinski, etnološki in umetnostnozgodovinski zbirki pomorstva od srednjega veka do konca druge svetovne vojne so razstavljeni Gruberjevi ladijski modeli, številni ladijski modeli različnih tipov ladij od galej do velikih jadrnic, instrumenti z ladij, mornarske uniforme, likovna dela slikarjev marinistov, različna ladijska oprema, fotografije z ladij in drugo. Pomorski muzej ima tri stalne zbirke zunaj sedeža: v vili sv. Marka v Portorožu, v Tonini hiši v Sv. Petru in v Sečoveljskih solinah.

Tabela 12: Pedagoško/andragoški program v muzejih v letu 2001

M u z e j	število programov	Število obiskovalcev	Število obiskovalcev - mladina	Število obiskovalcev - odrasli	vsi
Pokrajinski muzej Koper	1	64	1568	436	2068
Pomorski muzej Sergej Mašera Piran	1	0	0	7	7

Vir: Letni poročilo 2000 in Letna poročila muzejev 2001

Podatki o površini depojev, delavnic, prostorov za administracijo in razstavnih prostorov v muzejih pa kažejo, da gre za kar pomembne površine, ki bi jih kazalo kot potencialne izkoristiti v ustrezne namene glede prosvetljevanja obiskovalcev in obiskovanja kulturne dediščine.

Tabela 13: Površina depojev, delavnic, prostorov za administracijo in razstavnih prostorov v muzejih (v kvadratnih metrih) v letu 2001

M u z e j	Depoji	Delavnice	Prostori za administracijo	Razstavni prostori	Skupaj
Pokrajinski muzej Koper	418	169,9	0	1764	2351,9
Pomorski muzej Sergej Mašera Piran	283	80	0	876	1239

Vir: Letni poročilo 2000 in Letna poročila muzejev 2001

Potapljaški muzej v Piranu je nov in je pomemben za ohranitev kulturne dediščine in predstavitev tradicije slovenskega potapljaštva. Muzej pripoveduje številne zgodbe, povezane z morjem in potapljaštvom, in predstavlja slikovito staro potapljaško opremo. V Sloveniji pravzaprav ni uradnega zgodovinarja, ki bi se posebej ukvarjal z zgodovino

potapljanja. Zato je novi piranski muzej svojevrstna »avtoriteta« na tem področju in velika obogatitev piranskega pomorskega muzeja. Med opremo so: »skafandri«, tlačilke za zrak, regulator pritiska stisnjenega zraka iz leta 1880 (morda edini na svetu), telefon iz leta 1820, uniforme podmorničarjev in najrazličnejša potapljaška oprema. Muzej je posebej bogat s fotografijami, dokumenti in številnimi zgodbami: o tem, kako so reševali (ladjo Brigitto Montanari pred Zadrom, Rexa pred Koprom, ...).

Muzej o vlakih Parenzana je v Izoli, od leta 2000. Gre za kulturno dediščino vlaka, za katerega so progo začeli graditi leta 1900, in ki je povezovala Trst s Porečem.

Vir: (Url: <http://www.parenzanamuseum.si/SLO/Glavna%20stran.html>, 20.11.2007)

2.2.2.7 Premična kulturna dediščina (ang. *The Movable Cultural Heritage*)

#14415	Koper - Lokomotiva U-37
--------	-------------------------

Zgodovinski vlak v Kopru propada. Razlog je v tem, da vagoni pravzaprav niso slovenska, ampak bosanska kulturna dediščina. Še preden je leta 1981 nastal železniški muzej v Ljubljani, je tedanje železniško gospodarstvo leta 1979 na postajo postavilo vlak Z lokomotivo so prišli tudi vagoni, ki pa niso takšni, kot so bili na Parenzani, katero pa so si zelo želeli.

2.2.2.8 Obrti

Ulični muzej Izola in Koper skušata skozi oživitve starih obrti in obrtniških ulic v starem mestnem jedru predstaviti obrti, običaje in življenje Istranov kot je bilo nekoč. skozi številne dokumente, fotografije, slike in druge zgodovinske eksponate. Vir: (http://www.izola.si/index.php?page=static&item=421&tree_root=300, 20.11.2007)

Ladjedelstvo je bilo že v davni preteklosti ena najbolj živih panog pomorske dejavnosti na obali od Kopra do Pirana. Obstoje ladjedelnice na slovenskem ozemlju je zabeležen že leta 1441. Zbirka ladijskega modelarstva prikazuje tradicijo lesnega ladjarstva v Istri.

Na obali in Krasu ima dolgo tradicijo tudi kamnoseštvo. Tudi redki in zanimivi poklici privabljajo ljudi in turiste, da se s tem ohranja kulturna dediščina. UNESCO¹³ spodbuja pristop, da povezuje novodobni design in rokodelstvo. To povezavo spodbuja zato, da za obrti zainteresira mlade in hkrati stremi za njihovo večjo kakovost. Za nekatere dediščine,

¹³ UNESCO je razvil različne programe, ki spodbujajo k izobraževanju, proizvodnji in promociji. V tem kontekstu je tudi posebna nagrada (UNESCO Crafts Prize). UNESCO ima celostno vizijo o vlogi ročkovskih umetnosti, organizira "DESIGN 21", tekmovanje za mlade dizajnerje. Vsake dve leti se predstavi nova tema oblikovanja oblek, pohištva in drugih praktičnih predmetov in tako vzpodbuja mlade umetnike z vsega sveta k svetovni prepoznavnosti. UNESCO sodeluje tudi s Svetovnim rokodelskim združenjem (World Crafts Council – WCC), Mednarodnim Centrom za promocijo obrti (International Centre for the Promotion of Crafts – CIPA) in drugimi.

da ne bi izumrle, da bi dopolnjevale pestrost ponudbe, je nujno vzpostaviti most med sedanostjo in preteklostjo ali celo na sedanost aplicirati sestavine dediščine.

Tonina hiša

Piranski statut iz leta 1274, ki ga hrani piranska enota Pokrajinskega arhiva Koper, piše, da so smeli na piranski tržnici prodajati kruh in da je moral biti vsak hlebec žigosan. Prodaja in peka kruha urejeni, da so pobirali davke in imeli nekakšen sanitarni nadzor.

Tudi mesar je moral ponuditi kupcem najprej vse najboljše kose. Kako je potekala prodaja rib, varovanje mesta, kakšni so bili odnosi med ljudmi, medsebojni spori, prepovedi kockanja, prostitucije, preklinjanja, vse je mogoče razbrati. Nadalje, kako so trgovali, sklepali kupoprodajne pogodbe za nepremičnine.

Statut govori tudi o trgovskih združbah. En trgovec ali več trgovcev se je povezalo s prevoznikom, investirali so v posle in odpeljali blago v Aleksandrijo, denimo.

Tu je možno zaslediti tudi začetke zavarovalništva in davčne politike.

Piran je bil najbogatejše mesto v Istri. Predvsem zaradi soli, oljkarstva, vinogradništva in ribištva. V tistem času je prišlo tudi po tisoč martinov krpanov na dan v Koper. K morju so tovorili brusne kamne, kosti, les, pšenico in žitarice, v notranjost pa sol, olje, vino, čezmorsko blago. Med 13. in 16. stoletjem je bilo to bistvo istrske ekonomije.

Nekaj malega so vozili tudi z vozovi, toda ceste so bile slabe, zato so bile najpriročajše mule.

V Sv. Petru je strokovno obnovljena in rekonstruirana oljarna z mlinom in stiskalnico v pritličju. Spomenik je dobil ime po Toni Goreli, premožni kmetici, o kateri še danes živi ustno izročilo.

2.2.2.9 Dokumentirana in digitalna dediščina

EU posveča posebno skrb informatizaciji in digitalizaciji najrazličnejšega gradiva kulturne dediščine, tudi zato, da bi našlo nove in še boljše načine uporabe, predvsem pa doprineslo k novi ustvarjeni vrednosti.

Med dokumentirano dediščino Slovenske Istre velja izpostaviti celo najstarejše krstne knjige na Slovenskem. Te so v Piranu, v cerkvi sv. Jurija. Kapiteljska knjižnica pa se poleg starih knjig in drugih listin postavlja tudi s 500 let starimi krstnimi knjigami, ki so jih v Piranu vodili neprekinjeno, in so zato najstarejše krstne knjige na Slovenskem.

2.2.2.10 Ustno izročilo

Ljudsko pripoved in kroniko razberemo iz starih pripovedi, pesmi, najdemo jo v pregovorih in rekih, šavrinškem jeziku, v nošah (Krkavče Živi muzej) in šegah. Dokumentirani vir in ustno izročilo pa so neizčrpen vir in navdih za snovanje ponudbe produktov kulturnega turizma, dogodkov, aktivnosti, itd., s tem pa številnih možnosti ne le novi poslov in zaposlitev, ampak tudi poklicev – novih in na novo obujenih.

Ko pa se n.pr. snuje produkt kulturnega turizma, je zelo pomembna pestrost ponujenega produkta. Ta - nesnovna kulturna dediščina Slovenske Istre je zelo raznolika in obsega naslednje vidike:

1. Šege in navade: življenjske šege in navade, letne ali koledarske šege in navade, delovne šege in navade.
2. Verovanja: ljudsko verovanje in verske skupnosti.
3. Bajeslovje.
4. Kratke prozne oblike: Pregovori, reki, rekla, sentence, grafiti, uganke, šaljivke ali vici.
5. Branje: Bralne navade, knjige in tiskani mediji.
6. Likovno obzorje.
7. Pesništvo in glasba.
8. Plesna dediščina: Ljudski plesi stare plasti in nove plasti, vloga ljudskega plesa v vsakdanjem in prazničnem življenju in ljudska plesna dediščina danes.
9. Gledališka ustvarjalnost: Ljudsko gledališče, pasijonska igra, mirakel, misterij in lutkarstvo.
10. Prosti čas in zabava: Prosti čas, zbirateljstvo, otroške igre in igre odraslih.
11. Viri znanja.
12. Zdravilstvo: Ljudska medicina, alternativna medicina in ljudska veterina.
13. Znanje o rastlinskem svetu.
14. Znanje o živalskem svetu.
15. Znanje o vremenu.
16. Tehnično znanje: o mlinskih mehanizmih in pogonih, o izrabi vodnih pogonov, o obdelavi kovine in stekla, o vodi, izumiteljstvo, obrtniška znanja in spretnosti, znanja o gradivih ter znanja in izkušnje kot izzivi za sodobno konzervatorstvo.
17. Znanje in vedenje o prostoru.
18. Zgodovinska zavest in geografsko obzorje.

2.2.2.11 Jezik

Jezik zastopa kulturno identiteto in hkrati prenaša naše znanje v naslednje generacije, je prenašalec naše zgodovine in našega znanja. Od 6000 – 7000 različnih svetovnih jezikov, je 3000 izjemno ogroženi. UNESCO leta 1999 ustanovil organizacijo (International

Mother Language Day), ki se ukvarja s promocijo in učenjem jezikov tistih manjšin, ki so ogrožene.

Koprsko učiteljišče, ki je nastalo leta 1872, ima poseben pomen za slovensko Istro, saj je to prva srednja šola, kjer je bil učni jezik tudi slovenščina. Koprsko učiteljišče je bilo ustanovljeno z ministrskim odlokom št. 6157 z dne 19. 9. 1872¹⁴. S tem odlokom je bilo hkrati ukinjeno rovinjsko učiteljišče in preneseno v Koper. S poukom so zaradi neurejenih prostorskih razmer pričeli šele januarja 1873. Ker je učiteljišče vseskozi pestil majhen obisk, je dunajska vlada leta 1875 temeljito reorganizirala učiteljišča: ukinila je učiteljišče v Trstu in ga priključila h koprskemu, moški del goriškega učiteljišča je bil prav tako priključen k koprskemu. V Gorici je ostalo žensko učiteljišče. Tako je v Kopru delovalo edino moško učiteljišče v avstrijskem Primorju. Učiteljišče je takrat dobilo prostore v minoritskem samostanu sv. Frančiška.

Posebnost učiteljišča je bila njegova večjezičnost, saj je imelo italijanski, hrvaški in slovenski oddelek. Pouk je potekal kar v štirih jezikih. V slovenščini so vsa štiri leta poučevali verstvo, slovenščino, prirodoslovje in prirodopis. Matematiko, zgodovino in zemljepis so v slovenščini poučevali le prva tri leta, v četrtem letniku so jih poučevali v nemščini. V nemščini je vsa štiri leta potekal pouk nemščine, risanja, violine in telovadbe ter pouk pedagogike in kmetijstva od drugega letnika naprej. Poleg učiteljišča je delovala slovenska vadnica (osnovna šola), kjer so učiteljiščniki imeli praktični pouk v slovenščini. Pred ukinitvijo leta 1909 je imela petinštirideset otrok. Ravnateljstvo je organiziralo tečaje italijanščine za slovenske in hrvaške dijakke in obratno. Pouk je oviralo pomanjkanje učiteljev, na šoli je delovalo 15 profesorjev primanjkovalo jih je deset. Naj omenim le nekaj znanih profesorjev, ki so poučevali na učiteljišču: starosta slovenskega zgodovinarja Franc Kos, politik in poslanec na Dunaju Vjekoslav Spinčič, pesnik in pisatelj Vladimir Nazor, starosta pedagogike Viktor Bežek, koprski slikar Bartolomeo Gianelli. Verjetno je eden od najbolj znanih dijakov France Bevk. V začetku dvajsetega stoletja je ministrstvo pod političnimi pritiski, dijaškimi stankami in zahtevami po pouku v materinščini izdalo dekret o pouku v materinem jeziku. Hrvaški oddelek se je leta 1906 preselil v Kastav, slovenski leta 1909 v Gorico. Učiteljišče v Kopru je z italijanskim oddelkom

---

¹⁴ Slovenska Istra se je upravno, sodno, režimsko in gospodarsko razvijala drugače od osrednjih slovenskih dežel, saj je bila do leta 1797 del Beneške republike. Zato za razliko od Kranjske, Koroške in Štajerske ni doživela terezijansko-jožefinskih reform, niti »Splošne šolske naredbe« leta 1774. Ko je po propadu Benetk v Slovenski Istri zavladata Avstrija, ni takoj uvedla nobenih reform, niti upravnih, cerkvenih, niti na področju šolstva.

Temeljite reforme je to območje doživelo šele, ko so ga leta 1805 zasedli Francozi. V nasprotju z avstrijsko politiko postopnih in počasnih sprememb, je francoska oblast takoj posegla v sodno, upravno, cerkveno in šolsko upravo. Francoska oblast je šolstvo poddržavila in ga dodelila občinam, vendar zaradi pomanjkanja sredstev ni napredovalo. Leta 1809 so bivši beneški del Istre pripojili k Ilirskim provincam. Leta 1814 je spet celotna Istra prišla pod avstrijsko oblast. Tako se po burnih 17. letih prične stoletje dolgo obdobje avstrijske nadoblasti. Viden napredek na področju šolstva se v Slovenski Istri prične šele po letu 1820, ko pri župniščih zasledimo prve šole, večinoma enorazrednice. Šolski razmah je tako kot drugod prinesel šele tretji osnovnošolski zakon, s katerim so razmah doživela tudi učiteljišča.

delovalo do 1923, ko ga je ukinila Gentilijeva reforma. Poseben pomen učiteljišča je njegova priprava prihodnjih učiteljev na kulturno delovanje. Ob državnih praznikih so pripravljali pestre kulturne programe kar v štirih jezikih. Učili so se poučevanja petja, violine in orgel. Imeli so tamburaški orkester. Leta 1907 so slovenski učiteljiščniki v Kopru ustanovili tamburaško pevsko društvo Zvezda, leto kasneje pa dramsko društvo Istra. Selitev učiteljišča v Gorico je to bogato dejavnost prekinila. Generacije učiteljev, ki so končale koprsko učiteljišče, so slovenski Istri dale vrsto narodnih buditeljev in politikov, ki so s čitalniškim gibanjem po vaseh in mestih spodbudile nastanek pevsko-bralnih društev in knjižnic ter hranilnic. Te institucije so pomagale k izredni hitri gospodarski rasti slovenskega prebivalstva, ki jo je prekinila prva svetovna vojna. Po prvi svetovni vojni so v Julijski krajini ukinili vse slovenske osnovne in srednje šole. Šele 1947 je bilo v Portorožu ponovno ustanovljeno slovensko učiteljišče, leta 1953 se je preselilo v Koper in prenehalo delovati 1968. leta. Od leta 1974 je v Kopru deloval dislociran oddelek Pedagoške akademije v Ljubljani, od 1991 pa oddelek Pedagoške fakultete Ljubljana. Zdaj je tam deluje samostojna Pedagoška fakulteta. Vir: <http://www.ssolski-muzej.si/slo/news.php?item=29> (URL, 19.11.2007)

2.2.2.12 Dogodki in prazniki

- Dogodkov in na novo obujenih praznikov je vse več. Festival istrske kulturne dediščine, imenovan »Istra v srcu« ter Istrski večer v Krkavčah prikazuje šege in tradicijo Istre.
- Ex tempore na temo »Istra v srcu« naj bi zajel značilnosti in posebnosti koprskе arhitekture.
- V Mandraču se je odvijal dogodek, kjer so kazali, kako so nekoč ženske nosile hrano v Trst in druga obalna mesta in s tem preživljale svoje družine. Prikazali so izdelovanje raznih košar (cajn), planjerjev, orodij.
- Nekoč so Istrani kljub težkemu delu zvečer v kompaniji zapeli (zakantali) in zaigrali na preprostih glasbilih, ki so jih sami izdelali, ali na harmoniko (rimoniko triestino), kupljeno v Trstu.
- Etnomuzikolog Marino Kranjac učil izdelovanja nonol (piščali) in igrati nanje.
- V Krkavčah so organizirali ogled živega muzeja – hiše Vrešje. Pripravijo degustacijo oljčnega olja in vina.
- Mednarodni festival Dnevi orgel v Istri, v Koštaboni v cerkvi sv. Kozme in Damijana.
- V piranski cerkvi sv. Jurija na orglah Petra Nakića (iz leta 1746) nastop organista.
- V nekdanjem skladišču soli Libertas v Kopru (ob potniškem terminalu) naj bi postavili stalno zbirko del sodobne slovenske umetnosti.
- Predstavitve starih slik beneških mojstrov, ki jih Italija noče vrniti Slovenski Istri.
- V imenu mojstra Tartinija so izpeljali mednarodna tekmovanja in poletno glasbeno akademijo.
- V Abitantih se odvijajo glasbene delavnice.
- Galerija slovenskega grafika in slikarja Božidarja Jakca v Padni.

2.2.2.13 Literatura

Pomembna dediščina so Izvirnik izolskega, koprškega in piranskega statuta. Beneška vlada je z ukazi v 16. in 17. stoletju sicer centralizirala določena pravna poglavja – predvsem trgovinski, gospodarski in davčni del. Če so hoteli povečevati davke, so morali pisati nove, posebne ukaze. Ta zakonik je bil ustava, zakon in uprava hkrati.

Z vidika kulturne dediščine in njene aplikacije je pomemben zato, ker je iz njega je mogoče razbrati tedanji vrednostni sistem – sistem vrednot odnosov med ljudmi. Koper je bil vojaško in politično središče, Piran gospodarsko pristanišče, Izola ribiško mesto. Rivalstvo med Piranom in Izolo ima svojo zgodovino. Nekateri člani iz statuta na primer prepovedujejo Pirančanom posedovanje nepremičnin. Kupovati so jih smeli samo tisti Pirančani, ki so se preselili v Izolo. Prevzeli so jih lahko tudi z dedovanjem. Izolski statut ne dopušča niti naseljevanja Pirančanom na zahodnem robu občine. Do Kopra pa so bili spoštljivi.

2.2.2.14 Tradicija kulinarike

Tradicija kulinarike vključuje ne le jedi, ampak tudi pripravo jedi, način itn. Zato je pomembna ohranjena celota etnološke dediščine domačije, kako so živeli, itd. Tipična istrska hrana so: pršut, siri, kruh z domačim oljčnim oljem, bobiči (koruzna mineštra), mesni sladki kuhani štruklji, nakldo, krvava polenta, frtalja, divji šparglji, bleki, blečiči, fuži, rižote, morski sadeži v čežani ali brodetu, presenc, pečeni štruklji, kroštrole in fritole. Avtohtona vinska trta je za rdeče vino refošk, za belo pa malvazija.

Med že ohranjenimi velja izpostaviti domačije v naslednjih vaseh podeželja:

- Sv. Peter: Etnološka zbirka Tonina hiša - značilna kamnita istrska hiša s torklo.
- Nova vas: kmečka hiša, etnološka zbirka v izgradnji.
- Črni Kal: Benkova hiša šterna, korito ipd.
- Podpeč: Prkičeva hiša.
- Osp: črna (šiša) kmečka kuhinja.
- Črnotiče: lepo in pretežno ohranjeno kmečko stavbarstvo.

Tudi slovenska morska sol se lahko pohvali z zaščitenim poreklom, podobno kot istrsko oljčno in prekmursko bučno olje, nanoški sir, šebreljski želodec, med. Certifikacijska organizacija je solinam podelila certifikat, ki potrjuje, da v solinah pridobivajo piransko sol z geografskim poreklom.

Na nekdanjih močvirjih okoli izliva Dragonje v morje so domačini najbrž že v 10. stoletju, zanesljivo pa dobra tri stoletja pozneje začeli pridobivati sol. Sprva je bila monopolist beneška država, nato Avstrijci, za njimi Francozi, spet Avstrijci, Italijani in Jugoslovani. Sredi 14. stoletja so se tukaj naučili delati petolo, oblogo solnih bazenov, katere osnova je

utrjen mulj z dna, obdelan s soljo iz izhlapevajoče vode in zelenimi algami, ki se tam razvijajo. Ker se v bazenih nastajajoča sol ne meša z ilovico z dna, požanjejo kot sneg bel pridelek. Predvsem zadnja leta posvetijo še posebno pozornost prvi košnji: kot ima pri žganju posebno vrednost prva tekočina, ki priteče iz kotla, tako imenovani cvet, ki ga na kmetih še zdaj hranijo za zdravilo, jo ima pri soli solni cvet s povsem enakimi kristali, ki jih na začetku žetve skrbno poberejo z vrha.

Pridelovanje soli na zaključenih proizvodnih enotah je odvisno od vremenskih razmer, plime in oseke ter petole na dnu kristalizacijskih bazenov. Slednja preprečuje, da bi se sol mešala z blatom, zato je tako pridelana bela in brez zemeljskih primesi. Petolo, umetno gojeno preprogo iz mikroorganizmov, sadre in zelene alge so v severno jadranskih solinah pričeli gojiti paški solinarji v 14. stoletju. Bela sol iz naših solin je postala nepogrešljiva v trgovanju širom po Evropi.

2.2.2.15 Tradicionalni športi in igre

Pandolo je le eden od tradicionalnih športov Istre. Ustno izročilo pravi, da je to igra, ki so si jo izmislili pastirji v času, ko še niso vedeli, da je Zemlja okrogla. Je del slovenske kulturne dediščine. Tako kot so se selili pastirji, je z njimi potovala tudi igra, s čimer so se spreminjala pravila ter celo njeno ime. Nekateri verjamejo, da se je iz nje razvil celo bejzbol.

Prvi zapiski o igri na Primorskem segajo v 16. stoletje. Običajno jo igrajo na travnikih, ulicah, trgih. Osnovni pripomoček je pol metra dolg lesen ročaj stare metle. Z njim udarjajo enajst centimetrov dolgo paličico, ki se imenuje pandolo. Ta mora biti na obeh koncih ošiljen, in ko ga udarijo po ošiljenem koncu, odskoči v zrak. Takrat ga je treba s palico udariti, da odleti čim dlje. Ekipa, ki pandolo spravi najdlje, igro dobi.

2.3 Analiza stanja

2.3.1 Problematika območja z vidika kulturne dediščine

Razvojni trendi na območju Slovenske Istre so v zadnjih desetih letih dokaj ugodni. Po premostitvi krize na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, je regija, kljub majhnosti, saj spada med manjše slovenske regije, ena od najhitreje razvijajočih regij, ki v zadnjih letih vztrajno izboljšuje svoje rezultate. Uspešnost regije kaže tudi največji porast števila prebivalcev po letu 1981 med vsemi regijami. Povečuje se tudi ekonomska moč prebivalstva, merjena z višino bruto osnove za dohodnino na prebivalca, saj le-ta presega slovensko povprečje in sicer se razlika povečuje. K temu so pripomogli ugodni poslovni rezultati poslovnih subjektov v zadnjih letih. Podjetja v regiji so izvozno usmerjena in so dobičkonosna, saj je neto dobiček na zaposlenega nad slovenskim povprečjem. Regija je tudi dokaj podjetniško aktivna.

Vendar je velika razlika glede dosežene stopnje razvitosti med obalnim območjem in zaledjem. Zato bi kazalo območje Slovenske Istre proučevati s treh vidikov, t.j. treh območij: obalni pas, podeželje, ki se dviga nad morjem in s katerega pozicij ostaja morje še vidno, in oddaljeno zaledje, ki se končuje z verigo utrdb in propadajočih trdnjav in gradov. Tudi predmet nadaljnjega analiziranja in proučevanja je podeželje Slovenske Istre, z vidika njegovih potencialov in nadaljnjih možnosti in izzivov preboja v gospodarsko razvitost, zlasti pa bistven porast konkurenčnosti na trgu ponudbe destinacije Slovenske Istre s produkti kulturnega turizma.

Na podeželju je prisotna problematika opuščanja kmetovanja, zaraščanja krajine, neurejenega lastništva, izseljevanje prebivalstva v gospodarsko razvita mesta, propadanje stavbnega fonda na podeželju, propadanje naravne in kulturne dediščine, neurejene so razmere na infrastrukturnem področju, in razdrobljen je fond kmetijskih zemljišč.

Zaledno območje podeželja ostaja tako gospodarsko, socialno in demografsko nerazvito, z negativnimi stopnjami rasti števila prebivalcev, in pretežno slabo opremljenostjo z infrastrukture (ne le ceste, kanalizacija in vodovod, tudi s široko pasovnim omrežjem). Vse več mlajših prebivalcev in družin ostaja in živi na podeželju, saj je bivanje v mestu drago. Zavest o vrednotah kulturne dediščine je slabo razvita. Čeprav je komunalna infrastruktura zastarela, prometne rešitve pa niso ugodne postaja podeželje zanimivo za ponovno naselitev in za vikende.

To oživljanje pa bi kazalo spodbuditi in sicer tako, da bi:

- Razvili odnos do ohranjanja kulturne krajine, naselbinske dediščine oz. do objektov kulturne dediščine.
- Zaustavili degradacijo in poskrbeli za ustrezno obnovo stavbne dediščine ter se poskrbelo za ustrezno poselitev in posege v kulturno krajino.
- Poskrbeli, da se ne bi spreminjala zunanja podoba in funkcionalna zasnova naselij.

Osnovna gospodarska aktivnost območju podeželja Slovenske Istre ostaja kmetijstvo, čeprav so domačini pretežno zaposleni izven domačega kraja in jim kmetijstvo predstavlja le dopolnilno dejavnost. Gre za tip mešanega delavsko-kmečkega gospodarstva. Pogoji za kmetijsko dejavnost so ugodni za poljedelstvo, živinorejo, vinogradništvo, sadjarstvo (oljkarstvo), pa tudi za zelenjadarstvo. Sicer pa večinoma rabijo zemljišča za precej mešane kulture, še posebno okrog vaških naselij, tudii za samopreskrbo. Kmetijska pridelava je (vinogradništvo, sadjarstvo, poljedelstvo in zelenjadarstvo) ekološko čista, obalna mesta pa so za okoliške kmete velik tržni porabnik za najrazličnejše pridelke kot so sadje, vrtnine, jajca in meso. Hkrati ta mesta ves čas nudijo mnogim prebivalcem iz zaledja delovna mesta ali različne vire zaslužka. Meščani pa vse bolj prihajajo na vas in izlete.

Z izgradnjo osnovne komunalne in prometne infrastrukture so bili prebivalcem na podeželju dani osnovni pogoji za bivanje. Zlasti v zadnjem desetletju pa so novi načini in razvojni programi spodbujanja razvoja podeželja, kot npr. CRPOV, pospešili načrtovanje razvoja posameznih krajev, nastajanje idej in privatnih iniciativ, kar je imelo pozitivne učinke v podeželskih okoljih. Na obravnavanem območju podeželja Slovenske Istre je pokritost s temi programi velika, proti pričakovanju pa je rezultat vseeno premajhen. Nesporno pripomore k temu specifičnost širšega regionalnega prostora in bližina razvitega obalnega območja, državne meje in tradicionalne istrske identitete.

Zaradi celoletne ugodne klime se tukaj srečujejo pohodniki, kolesarji, plezalci in razni športniki, ki se pripravljajo za vrhunske športne podvige.

2.3.2 Trendi gospodarskega razvoja in kulturna dediščina

Razvoj v svetu in njegovo spremljanje z raziskavami kažejo, da je brez dvoma prihodek, ki ga ustvarijo produkti kulturnega turizma in obiskovalci kulturnih znamenitosti celo večji kot je prihodek domicilnih rezidentov. Eno takšnih sistematičnih raziskovanj, ki je trajalo kar trinajst let in je spremljalo kar 13 krajev, ki so bili v mreži povezani na turistični destinaciji je razkrilo, da so k prihodkom od prodaje v območju doprinali obiskovalci kar 63%; seveda le-teh ne bi bilo, ko ne bi poskrbeli za ohranitev dediščine in njeno restavriranje. Na dan je turist potrošil 57 \$, v strukturi izdatkov obiskovalca pa je za hrano in prenočišče 70% proračuna obiskovalca namenjenega izdatkov za turistične namene¹⁵.

Vendar pa, kot je opozorila ta in druge raziskave, je treba skrbno načrtovati, razviti mrežo in spremljati, kako delujejo kapacitete in kako funkcionirajo potenciali. Potenciali kulturne dediščine, sami po sebi, ekonomsko doprinesejo zelo malo. Bistvena je vloga človeka, njegovega znanja, veščin in predvsem, da vsi vključeni v prodajo skupnega produkta res sledijo skupen cilj. To je potrebno zato, ker vsi vključeni ne prejmejo takoj plačila, nekateri z odlogom in nekateri povsem posredno.

Tudi evropske države, n.pr. Norveška¹⁶, OECD, so pričeli sistematično proučevati, kako še razvijati agri turizem in vanj še uspešneje vpletati elemente kulturne dediščine. Kmetijstvo namreč lahko tudi ogroža kulturno dediščino, ali pa nasprotno – postane celo njen skrbnik. Vendar pa je treba v tem primeru pristopiti k aktivnemu kmetovanju in razvijati nove posle oz. aktivnosti, ki so naj vezane. Gre za diverzifikacijo, ki lahko doprinese k rezultatu, da gospodinjstvo ni več mešanega delavsko kmečkega tipa, saj skozi diverzificirano ekonomijo pridobi več kot zaslužke v podjetjih.

---

¹⁵ Strauss, C.H., Lord, B.E.: Case study Economic impacts of heritage tourism system, Journal of retailing and consumer services, št. 8, 2001, str. 199-204

¹⁶ Daugstad, K., Ronningen, K., Skar, B.: Sgriculture as an upholder of cultural heritage? Conceptualizations and value judgements – A Norwegian perspective in international context, Journal of rural studies, št. 22, 2006, str. 67-81

Vendar pa tega sama kmetija ne more narediti. To pa zato, ker je vključiti v ponudbo različne vidike: od fizičnih objektov, do vodenih ogledov in zgodb v kulturni krajini (glej Unesco klasifikacijo vseh vidikov kulturne dediščine) in ne nazadnje, kmečko gospodarstvo mora pridobiti znanja sodobnega managementa naravnih virov. Gre za sistemski – makro in mikro pristop in razumevanje koncepta, tudi z vidika agri turizma, kaj je kulturna dediščina, aktivno kmetovanje in pristop aktivnosti za dodano vrednost. Zato je tudi Komisija EU v letu 2002 v dokumentu Uporaba naravne in kulturne dediščine za razvoj trajnostnega turizma in ne tradicionalnih destinacij turizma¹⁷ izpostavila velik vpliv materialne kulturne dediščine na podeželju. Svet Evrope pa usmerja pozornost vseh partnerjev, da prepoznajo vrednost podeželja, njegov pomen in da participativno sprejemajo prave odločitve. Podeželje, krajina namreč na koncu nosi vse posledice, vendar pa so to območja, ki so del EU in imajo državljani in nacije dolžnost, da skupaj zagotavljajo ne le varovanje in zaščito, ampak tudi management in planiranje¹⁸.

Ekonomski učinki so namreč tisto, zaradi česa so za nadaljnji razvoj agri turizma še posebej zainteresirani vsi, ki delujejo v okviru Lizbonske strategije. Ko je leta 2005 Komisija predlagala nov začetek Lizbonske strategije, pri katerem naj bi se res osredotočili na dve temeljni nalogi – zagotoviti trajno rast ter več in boljših zaposlitev, je pomembno mesto dobila tudi obnovljena turistična politika¹⁹.

Tudi v Slovenski Istri je ekološka oblika kmetovanja mogoča, še bolj pomemben je pravi sodoben agri turizem, pa tudi integrirana pridelava sadja (češnje, oljke, trte), zelo dobra odločitev pa bi bila in pomembno bi lahko razvili različne oblike kulturnega turizma na destinaciji podeželja Slovenske Istre. Na destinaciji pa bi lahko ponujali različne produkte oz. jih snovali v ponudbe po meri. Problem je prenočevanje, saj zaenkrat na kmetijah (osmice, izletniške kmetije, kmetije odprtih vrat, vinotoči, apartmaji in podobno) ni prav veliko kapacitet. Različne oblike kmečkega turizma so ključnega pomena za razvoj podeželja in odpira vrsto možnosti za razvoj posameznih, kot tudi dopolnilnih dejavnosti. Pri tem je glavni problem lastništvo zemljišč in objektov. Ljudje se zaradi teh vzrokov zelo težko odločajo za posamezne investicije.

Stanje prenočitvenih kapacitet in sploh bivanja na podeželju je res kritično ozko grlo, če naj se trendi razvoja preokrenejo. V občini Izola je 3800 ležišč, v Kopru 5000 in v Piranu 13.000. Samo vsaka četrta postelja ni v hotelu. Deduktivna analiza torej pokaže – še z

---

¹⁷ EU Commission: Using natural and cultural heritage for the development of sustainable tourism in non traditional tourist destinations, Brussels, 2002

¹⁸ Daugstad, K., Ronningen, K., Skar, B.: Sgriculture as an upholder of cultural heritage? Conceptualizations and valus judgements – A Norwegian perspective in international contex, Journal of rural studies, št. 22, 2006, str. 73

¹⁹ Komisija EU, sporočilo Komisije, Obnovljena turistična politika EU: Na poti k močnejšemu partnerstvu za evropski turizem, Bruselj, 17.3.2006, COM(2006) 134 konč., str. 2.

upoštevanjem, da je pretežno podeželje v občini Koper – manj kot 2000 ležišč. To pa je glede na potencialnih 2.000.000 obiskovalcev letno odločno premalo. Kar tri četrtine bi želele bivati najmanj tri polne dni.

2.3.3 Ponudba kulturne dediščine Slovenske Istre

Ponudba kulturne dediščine Slovenske Istre združuje razne zanimivosti kulturne dediščine: slikovite vasi podeželja, stavbe, detajle,...Veliko je cerkva, kapelic, itd.

Obiskovalca očarajo primeri atraktivne naravne in kulturne dediščine, slikovitost istrskih vasic, kamnite hiše, vasi, poti, vodnjaki... ki pripovedujejo zgodbe o trdem življenju istrskega človeka. Ta od nekdanj vzgaja zelenjavo na manj rodovitnih kamnitih tleh, goji oljko in vinsko trto. Kmečke žene Šavrinke so v preteklosti dan za dnem nosile zelenjavo in mleko v Trst, kjer so prodajale meščanom; danes pa lahko turist obišče Živi muzej Vrešje in posedi ob izviru, kot nekdanj utrujene Šavrinke....

Solinarstvo je bilo v preteklosti ena glavnih gospodarskih dejavnosti obalnih mest. V dveh edinih ohranjenih solinah, v Sečovljah in Strunjanu, še vedno pridelujejo sol na podoben način kot v preteklosti. Obiskovalci pa lahko že danes več kot opazujejo solinarje pri delu. Celo več - se sprehodijo po označenih poteh med solnimi polji. Soline dajejo poleg soli tudi zdravilno morsko blato in slanico, ki se uporabljata za termalne kopeli, s solinami povezani lastniki, managerji zaposleni, podjetja, agencije, itd. vse bolj skrbijo, da se zgodijo vedno novi dogodki in aktivnosti, ki privedejo obiskovalce.

Med zanimivostmi kulturne dediščine v Slovenski Istri so nadalje za ponudbo pomembne istrske cerkve in njihovo bogastvo srednjeveških fresk. Notranjost podeželskih cerkve skriva dragocene umetniške stvaritve, bogato okrašene oltarje kipe svetnikov. Najbolj znana freska je Mrtvaški ples, cerkev Svete Trojice v Hrastovljah. Koliko obiskovalcev pritegnejo najpomembnejše znamenitosti spremlja tudi uradna statistika, katere podatki so prikazani v naslednji tabeli.

Zaradi primerjave navajamo še podatke za dve pomembni znamenitosti, ki sta v neposredni bližini Slovenske Istre, ki si jih bi obiskovalec nedvomno ogledal, saj podatki kažejo, da se že dandanes povprečni obiskovalec zadrži v Slovenski Istri najmanj tri dni.

Tabela 14: Število obiskovalcev izbrane turistične znamenitosti, muzeji in galerije, Slovenija, 2. četrtletje 2007

	IV-VI	I - VI	Indeks	
			IV-VI 07 / IV-VI 06	I-VI 07 / I-VI 06
Romanska cerkev Sv. Trojice, Hrastovlje				
Število obiskovalcev	7386	8828	94	94
iz Slovenije	4308	5074	87	87
iz tujine	3078	3754	106	105
Akvarij Piran, Piran				
Število obiskovalcev	6984	8579	82	82
iz Slovenije	4344	5694	99	92
iz tujine	2640	2885	64	66
Krajski park, Soline Sečovlje				
Število obiskovalcev	10594	11680	72	72
iz Slovenije	8973	9848	96	91
iz tujine	1621	1832	30	34
Kobilarna Lipica				
Število obiskovalcev	33759	37149	88	89
iz Slovenije	4429	5406	71	76
iz tujine	29330	31743	91	92
Škocjanske jame				
Število obiskovalcev	32943	37276	110	112
iz Slovenije	12238	14320	101	106
iz tujine	20705	22956	115	116

Vir: Statistični urad Republike Slovenije in Geodetska uprava Republike Slovenije

Obiskovalcem Šavrinsko gričevje, Kraški rob in obalni pas ponujata zlasti kot ljubiteljem športa številne možnosti za rekreacijo ali aktivnosti na odprtem (ang. Outdoor activity): od že najbolj priljubljenih na podeželju kolesarjenje (že danes prihajajo številni na enodnevne izlete iz kroga oddaljenosti do 150 km), jahanje, pohodništvo in sprehajanje po označenih poteh, jadranje, veslanje, plavanje, potapljanje, ribarjenje, jamarstvo. Razgiban kraški svet s podzemnimi jamami, spodmoli in prepadnimi stenami ter povsem drugačna flišna Istra privabljajo številne botanike, jamarje in ljubitelje ptic.

Na območju Slovenske Istre se odvijajo številne prireditve, ki so vsekakor nepogrešljivi sestavni del turistične ponudbe:

- Črni Kal: opasilo, poroke že poročenih parov na Valentinovo— cerkev SV. Valentina, pobiranje mladega vina
- Ankaran: Ankaranske noči
- Koper Koprška noč - Rumena noč
- Izola: dnevi oljk, ribiški praznik
- Piran: solinarski praznik
- Strunjan: romanje – 15. avgust, praznik kakijev v novembru
- Cetore: pustovanje, vaška šagra, kmetija Medljan – konjeniške prireditve
- Korte: praznovanje farnega zaščitnika, šavrinski pust, cvetnonedeljska procesija, razstava velikonočnih izdelkov, opasilo, Martinov tek
- Krkavče: ogled jasic in Steljev pohod
- Padna: praznik Sv. Blaža. Opasilo, večer na vasi
- Nova vas: vaški praznik v oktobru, martinovanje v novembru
- Sv. Peter: vaški praznik 29. junija
- Šmarje: opasilo, žive jaslice
- Marežige: praznik refoška, Martinja
- Vršič: kresovanje
- Lopar: šagra, vaški praznik
- Gračišče: praznik špargljev, vaška šagra
- Hrastovlje: šagra, pokušina mladega vina
- Zanimgrad: žegnanje konj
- Rakitovec: pustovanje, odprta meja krajevni praznik S'molj.

Nadalje so vino, oljčno olje in druge dobrote istrske kulinarike nepogrešljivi del turistične ponudbe, lačnega in žejnega obiskovalca. Na istrski zemlji uspeva avtohtona vinska trta, ki daje zelo cenjeno rdeče vino refošk. Značilno belo vino je malvazija. Poskusijo se v vinskih kletah na označeni vinski cesti ali v gostilnah, kjer ponudijo tudi tipično istrsko hrano - pršut, sire, kruh z domačim oljčnim oljem, bobiče (koruzno mineštro), mesne sladke kuhane štruklje, nakl'do, krvavo polento, fritajo z divjimi šparglji, domače testenine (bleke, blečiče in oblikovane fuže), rižote, morske sadeže (v čežani ali brodetu), velikonočne koncane kruhe, presenc, pečene štruklje, kroštrole in fritole.

Aktivira se pohodništvo, razvija kolesarjenje; Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran načrtuje nadaljnji razvoj in nadgradnjo naslednjih desetih tematskih poti (RPP, str. 82):

1. kulturne tematske poti (poti kulturne dediščine)
2. konjeniške poti
3. kolesarske poti

4. romarske, jamarske in druge tematske poti
5. planinske in druge peš poti, pešpoti ob vodnih virih
6. ostale turistično rekreativne poti in naravovarstvene poti
7. učna pot po dolini Dragonje
8. vinske poti
9. oljčna pot, pot šavrinske južine, pot jajčaric
10. gozdna učna pot.

Pri aktivaciji potencialov je v zvezi s kulturno dediščino Slovenske Istre veliko tveganje, da izginejo in se zgubijo sestavine kulturne dediščine zato, ker posamezniki ne razumejo njenega pomena, ker je vse premalo skrbi in sredstev za objekte kulturne dediščine, so primeri nekontrolirane pozidave, urbanistična inšpekcija pa ni dovolj učinkovita. Nadaljnje tveganje je neznanje in veliko nepoznavanje možnosti v zvezi s kulturno dediščino. S tem ostajajo razvojne možnosti neizkoriščene: tako z vidika kulture, kot ekonomsko in finančno.

V ruralnem zaledju Slovenske Istre so problem individualne stanovanjske gradnje. Ne gre, da nastajajo brez reda v prostoru in zanikajo domicilne - endogene zakonitosti stavbnega oblikovanja. Resen problem je nerešeno pravno lastniško stanje stavb in drugih zemljišč. Vse prepogosto zaradi tega niso možne prijave na razpise. To je velika ali celo nepremostljiva ovira za potenciale investitorje. Investitorji se nato odločajo raje za novogradnje. Kulturna dediščina propada ali se celo kulturna dediščina za večno uniči, saj jo izpodrinejo novogradnje.

Stara vaška jedra propadajo tudi zato, ker so zaradi svoje strukture in oblike večinoma zavarovana kot naselbinski spomeniki, vendar večinoma propadajo zaradi neustrezne politike prenove, razdrobljenega lastništva, neprimerne velikosti in gostote zazidave, ki ne ustreza dandanašnjim bivalnim zahtevam.

Ker se je kmalu po drugi svetovni vojni podeželje treh obalnih občin drastično izpraznilo, je to odločilno vplivalo na objekte kulturne dediščine. Živa vez je bila prekinjena, ljudje vzdržujejo premoženje inventarja dediščine, vendar večkrat neprimerno, neustrezno in nekonsistentno glede na koncept časa in prostora kulturne dediščine. Naselja delujejo kot t.i. »spalna« naselja, ker njihovi prebivalci delajo stran od doma, obdelovanje kmetijskih površin ali vse več kmetijskih dopolnilnih aktivnosti, je večini dodatna dejavnost. Je pa slednja bistven zametek in jedro za razvoj kulturno turistične ponudbe zaledja Slovenske Istre. Zlasti za vaška jedra so problem individualne stanovanjske gradnje. Te nastajajo brez reda v prostoru in zanikajo lokalne zakonitosti stavbnega oblikovanja. Proces se iz leta v leto širi od obalnega območja v zaledje. Kmetije bi bilo treba narediti prepoznavne z vidika sporočil kulturne dediščine in jih umestiti v zgodbo, dogodki pa bi jih morali narediti obiskovalcem opazne in zanimive.

Slovenska Istra je zaokrožen geografski prostor, napolnjen s številnimi specifično dragocenimi vsebinami. Od tod izvira potencial ustvarjanja nove in dodane vrednosti, zaradi česar je pomembno, da postane kulturni turizem celo ključna gospodarska dejavnost, naravna in kulturna dediščina pa vzvod razvoja in blaginje. Navedeno je dosledno v skladu z definicijo destinacijskega managementa, po katerem je »cilj destinacijskega managementa je doseganje ekonomskih, družbenih in okoljskih koristi za turiste, turistične ponudnike in prebivalce« (definicija po World Tourism Organisation, WTO). Na rezultate, ki jih daje takšna strategija usmeritev, vplivajo vsi produkti in vse aktivnosti, ki so v to mreženje vključeni.

Tekoči ukrepi aktivacije dediščine bi morali posebno pozornost posvetiti potrebam kulturnega turizma. Kulturno turistična ponudba temelji na domači ponudbi, ki izhaja iz lokalne tradicije (kulinarika, obujanje starih šeg in običajev, izleti v okolico, izdelki drobne obrti, ogled kulturnih in naravnih znamenitosti. Ponuditi bi bilo potrebno celosten produkt.

2.4 Analiza povpraševanje po produktih kulturnega turizma

Povpraševanje po produktih kulturnega turizma v Slovenski Istri obstaja. To povpraševanje potrjujejo naslednji podatki.

Obalna-Kraška regija ima izredno velik delež turistov in njihovih nočitev, hkrati pa je število nočitev glede na število prihodov premajhno, zlasti v Obalno-Kraški regiji, glede na vrsto obiskov, ki niso zgolj poslovnega enodnevnega značaja. Glede na Slovenijo je v Obalno kraški regiji 28,4% ležišč, od vseh turistov jih je 25,8% a delež nočitev je 29,3%.

Tabela 15: Prihodi in nočitve turistov po regijah, 2001

	Delež turističnih ležišč SLO=100	Prihodi turistov SLO=100	Delež nočitev turistov SLO=100
Obalno - kraška	28,4	25,8	29,3
Slovenija	100	100	100

V letu 2003 je v Slovenijo prišlo 2 242 998 turistov, od tega 1 371 582 tujih. Na območju Slovenije je bilo 7 494 561 nočitev, od tega 4 171 956 nočitev tujcev, kar pomeni, da je prenočilo le 55.67% tujih turistov. Ta nizek delež prenočitev glede na število prihodov iz tujine se lahko interpretira kot primanjkljaj ponudbe.

Turizem Slovenske Istre je predvsem razvit v občini Piran. Na obali je turizem pomembna in najvidnejša dejavnost na nacionalnem nivoju in mednarodnem nivoju, saj se tu tretjina vseh nastanitvenih kapacitet slovenske turistične ponudbe. Na območju je 22.289 ležišč, od

tega v piranski občini preko 13.000, v mestni občini Koper nad 5.000, v občini Izola 3.800.

Obstoji tudi povpraševanje po produktih kulturne dediščine slovenske Istre, tudi podeželja. Ker obstoji povpraševanje se vse bolj kaže potreba poznati posamezne vidike povpraševanja zato, ker je treba snovati tako posamezne produkte kot koncept ponudbe kot kulturnega turizma oz. kot optimalno zamisel turistično destinacijo. Trži se destinacija, destinacija Slovenske Istre ima zelo veliko turističnih privlačnosti, kar vedno znova potrjujejo raziskave²⁰. Znotraj nje se tržijo posamezni produkti, pri čemer je bistvena razlika v pristopu sestavine trženja, ki je promocija oz. komuniciranje z javnostjo.

Preglednica 1: Strinjanje anketirancev s trditvijo o značilnostih Istre kot turistične destinacije.

Trditev	N	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Istra ima veliko turističnih privlačnosti	320	4,33	0,715
Dostop do Istre je enostaven	320	4,32	0,784
Istra ima svojo identiteto in je prepoznavna za turiste	319	4,20	0,763
Istra ima raznovrstno turistično ponudbo	317	4,01	0,849

Vir: Raziskava Univerze na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper v okviru projekta INTERREG III A »Srce Istre – Dediščina in umetnost, Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih, str. 35.

Še vedno pa večina – tako domicilnih prebivalcev Istre kot slovenski turisti – obišče obalni del Slovenske Istre. Ugotavlja pa se, da pri obiskovalcih iz Slovenije raste interes za obisk zaledja, vse bolj iščejo domačnost, individualnost in avtentičnosti kraja. So različne vrste ciljnih kupcev ali z drugimi besedami: različne skupine obiskovalcev imajo različne želje in različne preference. Nekateri bi želeli boljše poznati in biti podučeni o kulturni dediščini Slovenske Istre, nekateri o stavbah in vaseh, drugi o cerkvah, tretji bi radi spoznali utrip, četrti bi sami pohajali po pokrajini,... To pa so viri želja in potreb na katerih potem temelje različne vsebine produktov ponudbe. Anketiranci so tudi povedali: »...primerna cena za pol-dnevni izlet z vsebinami kulturne dediščine Istre med 8 in 20 evri« (ibid., str. 53).

Udeleženci Steljevega pohoda (Krkavče-Padna-Nova Vas, 14. Januar) vedno znova izpostavljajo, kako pomembne lastnosti dogodka – produkta kulturnega turizma so domačnost, pristnost in neskomercializiranost, iskrenosti, individualnost, specifičnost in

²⁰ Zadnjo raziskavo je opravila Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper v okviru projekta INTERREG III A »Srce Istre – Dediščina in umetnost, Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih. Avtorji pa v zaključkih še posebej izpostavljajo prepričanost, »da bodo predstavljeni izsledki v pomoč oblikovalcem strategij turističnega razvoja Istre, uporabni pa tudi pri izdelavi oz. pripravi konkretnih turističnih proizvodov z vsebinami kulturne dediščine tega prostora« (Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih, Vloga kulturne dediščine v turistični ponudbi Istre, 2007, str. 54).

izvirnost domačinov, in v tem vedno znova odkrivajo dominantni potencial trženja avtentičnosti Istre kot turistične destinacije – celo na dan pohoda, ko so običajno vremenske razmere res slabe (megla, vlaga). Obiskovalci cenijo naravne privlačnosti, urejenost okolja, kakovost storitev in njihovo dobro organiziranost.

Obiskovalci si ogledajo vsebine na internetu in se dajo vedno znova podučiti o vseh elementih kulturne dediščine Slovenske Istre, ki so: naselbinska dediščina Istre in njeni tipični kraji, naselja, arhitektura, arheološka dediščina Istre, razna najdbišča, sakralna dediščina Istre kot so cerkve, pobožna znamenja, cerkveni predmeti in stavbe, itd. Vendar vse to bogastvo šele oživijo pravi ljudje: s svojim pripovedovanjem, zgodbami, kulinarično in nastanitveno ponudbo.

Zato je pomembno, da se posamezni produkti promovirajo lokalno, tudi in predvsem z osebno prodajo, skratka specifično glede na vrsto produkta.

Za eksterni marketing, ko pa gre za trženje destinacije, pa je bistvenega pomena:

- da se destinacija tudi oglašuje
- da se destinacijo osebno prodaja novinarjem in pomembnim organizatorjem potovanj (npr. izleti za novinarje, agencije)
- da so promocijske publikacije na voljo in v njih vse bistvene informacije
- da je trženje prek interneta interaktivno, vključno z možnostjo rezervacije prenočevanja, bivanja, rezervacije obroka, dogodka in obiskov
- biti mora prilagojen v času in prostoru za razvoj in trženje dogodkov destinacije, vnaprej znani in objavljeni datumi sejmov, da postanejo res široko poznani in tradicionalni, pa tudi direktne akcije turističnih produktov in storitve destinacije morajo biti prepoznavne v kontekstu destinacije in z ozadjem njene kulturne dediščine.

N.pr. Steljev pohod se poslužuje obojega, prihajajo obiskovalci iz kroga 200 km (do Bohinjske Bistrice in zaledja Trsta).

3 GOSPODARSKO OVREDNOTENJE POTENCIALOV KULTURNE DEDIŠČINE IN TURISTIČNIH RAZVOJNIH POTENCIALOV Z VIDIKA ČLOVEŠKIH VIROV

Namen gospodarskega vrednotenja potencialov kulturne dediščine in turističnih razvojnih potencialov z vidika človeških virov je večplasten. Potenciali kulturne dediščine so, so res številni, a vse premalo poznani. Tudi potenciali ponudbe kulturnega turizma so. Tudi potenciali človeških virov so. Obstaja tudi povpraševanje: po produktih kulturne dediščine.

Vendar pa so zgolj potenciali, ponudba in povpraševanje premalo. Potreben je sodoben koncept in pristop strateškega trženja produktov kulturnega turizma na destinaciji Slovenske Istre.

Sodoben koncept pa terja interventno ukrepanje. Pri programiranju aktivnosti, ukrepov in projektov je treba upoštevati temeljna načela kot so : relevantnost, učinkovitost, uspešnost, konsistentnost in trajnost.

Pristop tudi pričakuje dosledno uveljavitev načela partnerstva, pa tudi aktivacijo vseh potencialov, ki so v ljudeh. Na ta način se potenciali kulturne dediščine aktivirajo in v Slovenski Istri postane kulturna dediščina generator razvoja in konkurenčnosti.

Takšen koncept pa je tudi dobra osnova za programiranje ukrepov, aktivnosti in instrumentov razvoja, ki so osnova za sofinanciranje iz EU virov.

3.1 Predmet in kriteriji vrednotenja

Predmet vrednotenja

Kulturna dediščina ima kot gospodarski potencial tri vidike:

1. dediščina je dejavnik družbeno-ekonomskega razvoja ali socialne kohezije družbe;
2. dediščino je treba ohranjati in varovati in
3. če naj postane dediščina dejavnik razvoja in konkurenčnosti, je treba zadovoljiti temeljne predpogoje, t.j. infrastruktura.

Kulturna dediščina je lahko potencial in dejavnik družbeno-ekonomskega razvoja. Investiranje vanjo lahko prinaša dobičke, vendar ob sočasnem varovanju. Kulturna dediščina kot produkt kulturnega turizma pa sinergično povezuje vse njene vidike v najširšem smislu.

Slovenska Istra ima vse potencialne, da skozi njeno kulturno dediščino, ki je dejavnik družbeno-ekonomskega razvoja ali socialne kohezije družbe, kot turistična destinacija za aktivno preživljanje počitnic, s turistično infrastrukturo usklajena z naravno in kulturno dediščino, privlačna in dobro organizirana tudi na podeželju postane več kot pomemben del lokalnega gospodarstva. To pomeni, da so možnosti da za najmanj 4% lokalnega bruto produkta pridobi iz agri turizma, ki pa temelji na trajnostnem turizmu (z njegovimi dopolnilnimi dejavnostmi t.j. raznimi posli in aktivnostmi), da agri turizem razvije organsko kmetijski pridelavi lokalnih kmetijskih izdelkov. Zavarovana območja pa ostajajo v prizadevanjih agriturizma pomemben generator razvoja v regiji, saj so v ruralnem zaledju tudi cilj obiskovalca in se povezujejo vsi partnerji v skupno ponudbo produkta destinacije in z njo povezanih produktov kulturnega turizma.

Za obiskovalce, ki so zahtevni, pokazalo se je, da je tudi nivo izobrazbe obiskovalcev spomenikov kulturne dediščine podeželja višji od povprečnega obiskovalca na obali, pa je pomembna biološka raznovrstnost, naravna in kulturna dediščina, da so nepremičnine ohranjene in obnovljene, naravne vrednote so ustrezno varovane in upravljane.

Da pa bi bila bogata kulturna dediščina res obnovljena in ustrezno zavarovana, prenovljena historična vaška jedra pa nudila razvite turistične storitve, je kot prvo treba na podeželju razviti atraktivne prenočitvene zmogljivosti. Razvija se komunalna infrastruktura za odvajanje in čiščenje odpadnih voda, gospodarjenje z odpadki, oskrba s kvalitetno pitno vodo; uveljavljeni so inovativni načini upravljanja z naravnimi viri in okoljem. Ekološko problematično gospodarsko dejavnost je treba prestrukturirati. Na podeželju ni pravega javnega transporta, čeprav je taxi relativno poceni, ni prijazen za uporabnika.

Interventni ukrepi, ki pa bi lahko doprinesli, da bi kulturna dediščina delovala kot vzvodje razvoja so za programsko obdobje 2007-2013 načrtovani v naslednjih dokumentih:

- Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013
- Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013
- Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007-2013, Strateški in izvedbeni del programa,
- Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007-2013, Izvedbeni načrt za obdobje 2007-2009
- Turistična politika za leto 2007 z usmeritvami za leto 2008 (na osnovi Razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma 2007-2011)
- Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran 2007-2013.

Koncept in pristopi k ukrepanju so v citiranih dokumenti različni: razlike so v vidikih kulturne dediščine (zorni kot s katerega gledajo na dediščino, n.pr. ali je potencial, v katerega je ekonomsko smotrno investirati, n.pr. je premoženje, ki povzroča stroške). Različni so tudi organi oblasti, ki so pristojni za posamezne ukrepe. N.pr. Ministrstvo za gospodarstvo še zlasti podpira aktivacijski vidik kulturne dediščine in izpostavlja pomen kulturnega turizma. Nasprotno pa nekateri le-teh navedenih vidikov še niso prepoznali kot pomembne potenciale aktivacije človeških virov, vključno z novimi poklici, novimi in boljšimi zaposlitvami. Ko naj dediščina doprinese k konkurenčnosti območja (prvi vidik), postane dediščina sredstvo za doseg rezultata (konkurenčnosti), seveda ob njenem hkratnem ohranjanju in varovanju (drugi vidik) in ob izpolnjenih predpogojih (tretji vidik).

Kriteriji

Kriteriji vrednotenja aktivacije kulturne dediščine so relevantnost, učinkovitost, uspešnost, konsistentnost in trajnost. Kulturna dediščina je potencial in sredstvo za doseg razvojnih rezultatov, z vidika človeških virov pa je pričakovati, da lahko doprinese k več in boljšim zaposlitvam. S tega vidika se tudi sledi učinke interventnih ukrepov, ki so financirani s strukturnimi skladi²¹. Velja načelo dobrega programiranja, ukrepe pa mora obvladovati sistemski management.

Za aktivacijo kulturne dediščine kot vzvodja razvoja in konkurenčnosti je treba udejanjiti načela relevantnosti, konsistentnosti, učinkovitosti, uspešnosti in trajnosti.

3.2 Relevantnost

Upoštevanje načela relevantnosti pomeni, da so programirani takšni ukrepi, aktivnosti in instrumenti, da bo financiranje interventnih ukrepov doprineslo h konkretnim koristim regij in ciljnim skupinam²². Rezultati pa bodo nove zaposlitve, ohranjene zaposlitve in usposobljenost, kar je nasledek in rezultat konkurenčnosti.

Relevantnost pomeni ustreznost ukrepov, projektov ali programov in z njimi povezanih aktivnosti za aktivacijo kulturne dediščine. Relevantnost se nanaša na program kot celoto in na relevantnost posameznih aktivnosti programa, pa tudi na dejstvo, ali so aktivnosti povezane na aktivacijo na res ustrezen način.

Udejanjanje načela **relevantnosti** se analizira skozi pridobljene odgovore na naslednja vprašanja:

- Ali so bile identicirane resnične potrebe in problemi v okolju?

---

²¹ Delovni dokument št. 6: Merjenje zaposlitvenih učinkov strukturnih skladov, Working document no. 6: Measuring structural funds employment effects, European Commission, DG Regional Policy, Thematic development, evaluation, additionality and innovative actions, March 2007

²² Delovni dokument št. 6, str. 16 in 14.

- Ali so bile določene ustrezne ciljne skupine?
- Ali so bile ocenjene lokalne možnosti, zanimanje in interes glede lokalnih zmožnosti izpeljave programa?
- Ali so bile izpeljane kakršne koli pripravljalne aktivnosti za program, načrt aktivnosti, preverjena potrebna sredstva?
- Ali so bile opravljene konzultacije z lokalnimi subjekti in partnerji?
- Ali so bili ugotovljeni pogoji za uspešnost ukrepanja?
- Ali so bila predhodno ugotovljena tveganja; in če so bila, ali so bile ugotovitve glede tveganj realne?
- Ali je javnost seznanjena s programom, ali se z njim strinja, ji je všeč?
- Kakšne so institucionalne zmožnosti?

Ključna vprašanja evalvacije rezultatov bodo naslednja²³:

- Ali so bile zaposlitve (nove ali ohranjene) ustvarjene v tistih sektorjih, za katere je bilo ugotovljeno, da so pomembne za regionalni razvoj?
- Kako relevantni so intervencijski ukrepi Evropskega socialnega sklada glede na potrebe ciljnih skupin (za posle in za brezposelne, itd.)?
- Kako so ukrepi umeščeni v okvir ciljev Lizbonske strategije, kako poglobljeno jo upoštevajo, kako so upoštevani tudi druge ključne politike, evropska zaposlitvena strategija in strategija vzdržnega razvoja?

Na presoji načel relevantnosti valorizacija potencialov kulturne dediščine ugotavlja, da so bile identificirane potrebe, da so se v smeri ugotavljanja potencialov ugotovile prave stvari. Obstaja pa tveganja zaradi nekaterih vrzeli v dobrem programiranju, kar se lahko nadaljuje kot tveganje in problem pri udejanjanju ukrepanja.

3.3 Konsistentnost

Konsistentnost pomeni več kot skladnost aktivnosti. Upoštevanje načela konsistentnosti pomeni, da se aktivnosti ujamejo v okvir ukrepanja oz. programa. Pomeni tudi, da ena aktivnost ne sme iti na škodo druge. Optimalno bi bilo, da bi aktivnosti dajale sinergične učinke, ne smejo pa druga druge izničiti. V primeru kulturne dediščine je to še posebnega pomena, ker je treba gledati na kulturno dediščino z vseh treh vidikov:

- dediščina je dejavnik družbeno-ekonomskega razvoja ali socialne kohezije družbe;
- dediščino je treba ohranjati in varovati in
- če naj postane dediščina dejavnik razvoja in konkurenčnosti, je treba zadovoljiti temeljne predpogoje.

---

²³ Delovni dokument št. 6, str. 17.

Nobeden od vidikov ne sme iti na škodo drugega. Obstaja pa tveganje, ker so pristojnosti in odgovornosti za posamezne aktivnosti razpršene. Zato je v okviru EU in izpeljave Lizbonske strategije še posebej izpostavljen pomen načela partnerstva. Partnerstvo lahko zagotavlja konsistentno programiranje ukrepanja, njegovega (so)financiranja, učinkovitega sistemkega managementa in izpeljave interventnega ukrepanja.

V zvezi s konsistentnostjo aktivnosti se presoja ali obstajajo kritični faktorji in ali le-ti kritični faktorji pomembno vplivajo na izpeljavo, učinkovitost in uspešnost projektov, aktivnosti, itd. Pomembno je, kako je vzpostavljen sistem za izpeljavo ukrepanja (akcijskega programa), ne le institucionalno, ampak tudi kot n.pr. timsko in dobrodelno delo, kako je narejen razpored dogodkov, ali je vnaprej programiran konsistenten terminski načrt aktivnosti, ki mora biti usklajen in zapisan. Obstajajo namreč problemi, da ko ni vzpostavljena logika in logistika dogodkov, da le ti niso povezani v celoto programa in ni njihovega spremljanja, ne nadzora na aktivnostmi.

Za analiziranje **konsistentnosti** so pomembna naslednja vprašanja:

- Ali projekt odraža lokalne perspektive, razvojne vizije?
- Če prihaja do sprememb, kakšni so odzivi ciljne skupine in javnosti?
- Kakšne so povezave z zunanjimi sodelavci programa, na projektu in lokalno skupnostjo?
- Finančni vidik, ali bi zadostovala sredstva za izpeljavo aktivnosti?
- Do katerih nepredvidenih dogodkov lahko pride, ki pa bi bili tveganja za aktivnosti ukrepanja?

Da pa bi bilo ukrepanje za dediščino kulturnega turizma konsistentno, pa velja opozoriti na aktivnosti in nujne ukrepe, ki predstavljajo že predpogoj: to so infrastrukturne dejavnosti.

Vzpostavljena infrastruktura je namreč predpogoj funkcioniranja, obnove in razvoja. Vzpostavljena infrastruktura pa je še posebej pomemben predpogoj aktiviranja produktov kulturnega turizma, ker pomeni višji nivo kakovosti in dolgoročno pozicioniranje prav posebne kakovosti v očeh in počutju kupcev..

Pod opremljenost podeželskega prostora z infrastrukturnimi objekti in napravami šteje tako osnovno (primarno) infrastrukturo, ki je za življenje in bivanje ljudi pa tudi dostopnost turistom in novodobne standarde njihovega bivanja neobhodno potrebna, kot npr.: ceste, vodovodno omrežje, telefon, električno omrežje, kanalizacija, kot tudi informacijsko komunikacijska tehnologija in to ne le široko pasovno omrežje, ampak v vseh sodobnih oblikah.

Zaledje Slovenske Istre ima vodovod, elektriko, telefon, denimo, dokaj ustrezno prometno infrastrukturo, vendar brez aktivnih avtobusnih povezav. Ne ustreza pa komunalno (kanalizacijsko) omrežje. To pa ne vpliva zgolj na ponudbo za turiste, ampak celo na dolgoročno negativni trend rasti prebivalstva, ki pa so spet pomemben potencial aktiviranja kulturne dediščine kot vzvodja razvoja. /Zaradi ekonomskih, socialnih in drugih razmer pa je že opaziti, da se trend utegne preokreniti; vse več družin se odloča za stalno naselitev na podeželju, od koder prihajajo iz mest.

Boljša opremljenost podeželja Slovenske Istre z infrastrukturnimi objekti in napravami, izboljšani pogoji življenja prebivalcev in možnosti ekonomskega razvoja so predpogoj turizma na osnovi trženja produktov storitev in zgodb o naravnih in kulturnih značilnosti in razvoja komplementarnih dejavnosti kot so: drobna obrt, kmečka obrt, kmečki turizem, šport in rekreacija, lovstvo, kulinarika,... Slednja ima na gastronomski karti Slovenije prav posebno mesto.

Za območje občine Koper je iz najpomembnejše investicije, ki so planirane v razvojnih projektih občine v obdobju 2004 – 2008 razvidno, katerim predpogojem je še treba zadostiti za nadaljnji razvoj. To so:

- vodovod (višinski): Brageti, na Logu, Olmo, Tinjan – Šanca, Loka, Zazid, Podgorje, Movraški dvori, Kastelec - Socerb, Rakitovec, Mohoreči, Padovani, ostali vodni viri, zazidava nad Dolinsko,
- kanalizacija: Kastelec, Socerb (hišne čistilne naprave), Rakitovec, Hrvatini, Bertoki, Sv. Anton, Šmarje, Kampel, Ankaran (rekonstrukcija), Gažon, Bertoki, Podgorje, Zazid, Loka, Dekani, Škofije.

Niso pa bile uvrščene v investicijski plan, pa z vidika kulturne dediščine predstavljajo pomembno tveganje aktivacije naslednje najpomembnejše infrastrukturne investicije:

- vodovod: Abitanti,
- kanalizacija: Socerb, Črni Kal, Pregara.

Našteti so kraji, ki štejejo res kot pomembni, tudi za aktivacijo dediščine. Gre za dve produkta potencialne aktivacije potencialov dediščine: verige gradov in utrdb na slemenu zaledja Slovenske Istre in produkt destinacije podeželja.

Nerazvita infrastruktura, kanalizacija itd. Pa zavirajo tudi vrsto dopolnilnih dejavnosti, ki so potrebne za snovanje produkta kulturnega turizma: npr. hlevi, klavnice, kmečki turizmi.

Kazalo bi tudi proučiti, kako zaradi konsistentne aktivacije kulturne in naravne dediščine preseči nasprotje interesov med evidentiranimi omejitvami in strogimi kriteriji po Odloku o zaščiti vodnega vira na eni strani, na drugi strani pa, kako pristopiti k aktivnosti, da ti isti viri postanejo n.pr. kraji druženja in dogodkov kulturnega turizma.

Tudi na območju občine Izola na nekaterih področjih opremljenost z infrastrukturo že danes zaostaja za potrebami. Te potrebe so sprožili novi bivanjski standardi in intenzivnejša poselitev v zaledju mesta, tudi iz širšega zaledja Slovenije.

Da bi opremljenost z električnim omrežjem in telefonom ustrezala in konsistentno delovala skupaj z aktivnostmi aktivacije kulturne dediščine, je nujno v naseljih Malijska, Korte-Čedlje, Baredi in Šared postaviti nove transformatorske postaje in ojačiti razvodno omrežje. Brez kanalizacije je Šared z okolico. Ker se v Baredih načrtuje igrišča za golf in še druge naložbe, poleg dejstva da je v teh krajih gradnja in obnova zasebnih hiš v zadnjih letih »eksplozirala«, je kapacitete transformatorja še dodatno preveriti.

Slaba je tudi opremljenost z vodovodom: gradi se vodovod do Medljana, v letu 2008 bo zgrajen do zaselkov Kocina-Grbci. V Šaredu je treba zagotoviti večji pretok, zaradi visoke lege pa je problematičen tudi tlak v omrežju. Zaradi intenziviranja gradnje bo treba preveriti in na novo zgraditi novo primarno omrežje. Za Malijsko, Male Sevo in na Dobravi je treba zgraditi novo sekundarno omrežje. Gornja in Dolnja vas v Kortah morata dobiti svoje kanalizacijsko omrežje, ki bo povezano na čistilno napravo v Čedljah.

Na območju občine Piran je treba sistemsko zaščititi izvire pitne vode. Za prečiščevanje odplak je treba postaviti številne male rastlinskih čistilnih naprav (zaselki – Šterenci, Koščiči, Ivankovec, Sikuri, Pod bando in Nova vas- Kortina). Med zaselki, ki so brez ustreznega čiščenja, so mnogi pomembni v kulturni dediščini in brez čistilne naprave, z greznicami: Slami, Vuki, Kortina pod Novo vasjo (s torklo -oljarna), Ivankovec, Sv. Peter, Goreli - Sv. Peter (deluje muzej dediščine), Špehi, Sikuri, Šterenci, Koščiči in Pod bando (za zaselek z ruševinami je izdelan projekt prenove).

Glede informacijske infrastrukture je bistvenega pomena vzpostaviti hitri prenos podatkov po internetu in povečati dostopnost za mobilne telefone – mobilno telefonsko omrežje namreč pokrivajo pretežno hrvaški operaterji.

3.4 Učinkovitost

Učinkovitost pomeni povezati inpute financiranja z rezultati. Ni vseeno, kakšne bodo koristi za vsak vložen evro v interventne ukrepe²⁴. Cilji projektov morajo biti več in boljše zaposlitve. Štejejo rezultati in zato je učinkovita izpeljava aktivnosti nujna; zahteva tudi vnaprejšnje dobro programiranje – vsebinsko, časovno in prostorsko. Tveganje je, da bi se na zaključku intervencije ugotovilo, da bi lahko za iste rezultate investirali manj, oz. da ko bi dosledno se upoštevalo ugotovitve, njihova pomembnost in tveganja, da bi se doseglo boljše rezultate.

---

²⁴ Delovni dokument št. 6, str. 18.

Zato so pri ugotavljanju učinkovitosti pomembna naslednja vprašanja:

- Ali so cilji opredeljeni, ali so opredeljeni tudi glede na specifične vidike, ki jih želi doseči projekt, program in aktivnosti?
- Ali so morda cilji opredeljeni kot *operativni cilji* t.j. v številkah (output?, rezultat?)?
- Ali so in kako natančno so opredeljene *aktivnosti programa*?
- Ali so bili vnaprej opredeljeni indikatorji outputa, rezultatov in učinkov programa?
- Ali so opredeljene *ciljne skupine*, vse tiste skupine, ki imajo od programa koristi?
- Ali je v programu več različnih ciljnih skupin, ali nekatere ciljne skupine sploh niso opredeljene?
- Ali so bile v načrtovanju projektov programirane vse ključne potrebne sestavine, da gre za kakovosten program: namen, specifični cilji, operativni cilji, aktivnosti, ciljne skupine, pristop in načini izvajanja oz. izpeljave aktivnosti?
- Ali se realnost še vedno ujema z načrtovanim projektom?
- Ali je zajeto ustrezno število oseb, ki so upravičeno vključeni v aktivnosti ukrepanja?

Dobro programirano načrtovanje vsebin programa namreč odločilno vpliva na učinkovito izpeljavo aktivnosti in s tem na njihove izide (t.j. outpute).

3.5 Uspešnost

Uspešnost meri, ali so bili rezultati doseženi in če so bili doseženi na najboljši možni način. Pomembno je razumevanje, pristop, koncept, kontekst dogajanj in aktivnosti. Šele po vsestranski kombinatoriki, dobrem programiranju, itd. lahko pripelje pot do zastavljenih ciljev t.j. rezultatov. Ti cilji so zaposlenost, nove in boljše zaposlitve. Ključna vprašanja pa so:

- Ali so interventna sredstva doprinesla k zaposlitvenim učinkom?
- Če zaposlitveni cilji niso doseženi, zakaj se je to zgodilo: n.pr. so bili cilji preambiciozno zastavljeni ali sam program aktivnosti projekta ni bil ustrezno razvit za izpeljavo in ne učinkovit pri izpeljavi?
- Ali je bilo pri odločanju med različnimi projekti upoštevano, koliko vsak od njih doprinese k zaposlitvenim učinkom?²⁵
- V okolju je lahko pomembno tveganje nerazumevanje, kaj pomeni, da je »projekt ustrezno razvit za izpeljavo in ne učinkovit pri izpeljavi«, za kar obstaja angleški termin »performance«. Zelo pogosti so primeri, da se globlji pomen vsebine, ki stoji za tem terminom izgubi v prevodu.

Da so cilji zaposlenost je izpostavljeno tako v Lizbonski strategiji kot v dokumentih R Slovenije. »Ob povečanju gospodarske razvitosti je povečanje zaposlenosti in ustvarjanje

---

²⁵ Delovni dokument št. 6, str. 17.

kakovostnih delovnih mest osnovni gospodarski razvojni cilj SRS, pa tudi Lizbonske strategije«, je zapisano v SRS, str. 19.

Da je program aktivnosti ustrezno razvit, so najprej pomembni razpoložljivi potenciali – t.j. inputi. Človeški viri, zaposleni, njihova znanja in potencialne storitve pa so njihova pomembna lastnost, ki ustvarja vrednost.

Stopnja zaposlenosti je tako na nivoju R Slovenije kot na območju občin Koper, Izola in Piran dobra. Po starostnih skupinah so v Slovenski Istri zmanjšale stopnje zaposlenosti mladih (15–24 let), kar je tudi povezano z njihovim nadaljnjim vključevanjem v izobraževanje.

Analize Zavoda R Slovenije za zaposlovanje, območna enota Koper, so pokazale, da je v naslednjih letih izobrazba pomemben dejavnik zaposlitvenih možnosti, da raste zaposlenost s stopnjo izobrazbe. Sektorska sestava zaposlenosti se spreminja, vendar bi se storitve lahko razvijale hitreje, potenciali zaposlenosti tako ostajajo neizkoriščeni. Izrazito je povečanje izredno nizke stopnje zaposlenosti starejših (starih 55–64 let). Dolgotrajna brezposelnosti, ki je kazalnik problemov trga dela in socialne povezanosti, je previsoka, še zlasti za starejše. Podatki iz registra brezposelnih kažejo, da se dolgotrajna brezposelnost najpogosteje pojavlja v kombinaciji starost in slaba izobrazba ter pri večjih zaposlitvenih ovirah.

Regionalna razvojna agencija je raziskala²⁶ mnenja podjetnikov območja glede potencialov, ki so ali pa jih v ljudeh ni. Analiza je pokazala, da so za razvoj novih produktov omejena finančna sredstvih in da manjka ustrezen kader in potencial (slika podrobneje prikazuje različna področja, ki so bila raziskana). Ista raziskava pa je tudi izpostavila, da je po mnenju podjetnikov bistven kader, da je izredno malo prijav na tuje razpise (ena), kar morda kaže, da slovenski podjetniki še niso dovolj seznanjeni z možnostmi, ki jih nudijo evropski skladi in programi ali pa da je sistem pridobivanja teh sredstev preveč zapleten. Ne glede na razlog, bi kazalo v okviru Regionalnih razvojnih agencij pripraviti sklop delavnic na katerih bodo lahko podjetniki izvedeli več o evropskih skladih in programih ter kako črpati razpoložljiva sredstva.

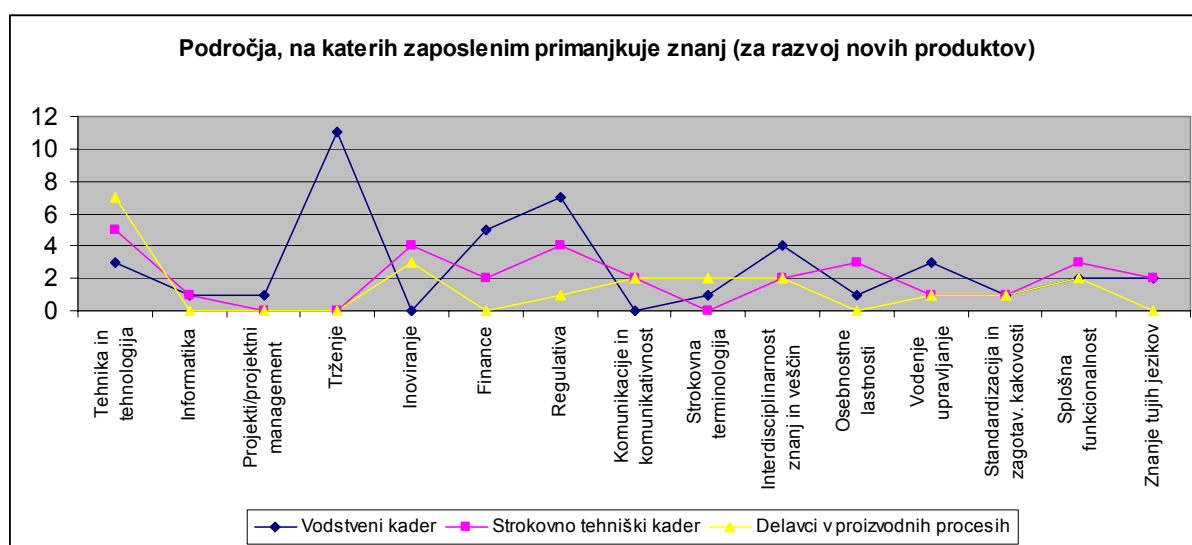
Na vprašanje, katera znanja najbolj primanjkujejo vodstvenemu kadru pri razvoju novih produktov je trženje. Je najbolj kritičen del, razvoja novega produkta, sestava optimalne prodajne strategije, ker je v več primerih (majhna podjetja) vodstveni kader tudi strokovni tehniški kader. Te karakteristike so tiste, ki lahko zelo ogrozijo uspešnost ukrepanja aktivacije kulturne dediščine. Gre za pravilnost pristopa, razumevanja konteksta in koncepta ukrepanja.

---

²⁶ RRA, PPF, str. 6.

Slika 1: Znanja in veščine, ki jih primanjkuje za razvoj novih izdelkov.

Vir: RRA, PPF, str. 6

Nadalje so podjetniki v raziskavi izpostavili, da se pri trženju produktov srečujejo predvsem z omejenimi finančnimi sredstvi (slika). /Anketirana so bila podjetja, ki poslujejo dobro, so umeščena v informacijsko družbo in načrtujejo razvoj novih produktov večinoma na tehnoloških področjih elektronike, informacijske tehnologije in telekomunikacije/.

Za rezultate interventnega ukrepanja pa je pomembna tudi kakovost sodelovanja med raziskovalnimi/izobraževalnimi organizacijami in podjetji. Koordinirane aktivnosti med njimi neposredno vplivajo na učinkovit prenos znanja na proizvode, storitve in postopke (v nadaljevanju je v poglavju 4 izpostavljen dober primer prakse RIS+). Tudi druge izkušnje in dobri primeri prakse aktivacije kulturne dediščine kažejo, kako pomembno se lahko vključijo v ponudbo kulturnega produkta tehnološki center, tehnološki parki, inkubatorji, grozdi, tehnološke mreže in poslovne cone ter raziskovalni centri odličnosti. To so ustanove, ki ustvarjajo okolje, usmerjeno v naložbe (tuje, domače), prenos znanja in razvoj nove tehnologije in inovativnih podjetij. In obratno: konkretno delo ni problemi sprožajo izzive po iskanju novih inovacij in novih inovativnih pristopov trženja.

3.6 Trajnost

Načelo trajnosti z ekonomskega vidika pomeni, kako dolgo še trajajo učinki še potem, ko je ukrepanje zaključeno. Za vsako intervencijsko ukrepanje s strukturnimi skladi pa je ta namen še posebej pomemben zato, ker so ukrepi strukturnih sprememb dolgoročnega značaja in so dolgoročni učinki bistvenega pomena, in ne kratkoročni oz. enkratni. Pomembno je, da se začasne zaposlitve preobračajo v trajne, predvsem pa, da se financira in odpirajo zaposlitve v tistih panogah, kjer bodo možnosti dolgoročne. Zato so

pomembna vprašanja: katere intervencije prinašajo najboljše rezultate in kaj narediti, da bi maksimirali trajnost zaposlitvenih učinkov.

Treba je oceniti temeljno vprašanje, ali naj bi bila turistična industrija sposobna izkoristiti potencialne in priložnosti kulturne dediščine Slovenske Istre. Ali bi iz njenih potencialov ustvarila pomembno dodano vrednost ali ne.

Turistična raba dediščine ponuja družbene in ekonomske priložnosti, toda tudi resna tveganja. Naraščanje turizma ima tako pozitivne kot negativne vidike. Najznačilnejši negativni trend je prevelika koncentracija in obremenitev glavnih spomeniških kompleksov. Uradni spomeniki pomagajo podpirati cvetočo turistično industrijo in so običajno dobro ohranjeni, druge kulturne enote ogrožajo razvojne obremenitve. Zato je treba težiti k propagiranju doslej manj znanih delov kulturne dediščine. Zanimivo je tudi spodbujanje obnove kot alternative novi gradnji. Slabo upravljanje dediščine lahko povzroči onesnaženje, gnečo in negativen družbeni, ekonomski in kulturni vpliv na skupnost. Tudi kvaliteta kulturne dediščine je občutljiva na družbene in ekonomske spremembe. Nenadzorovano širjenje urbanih območij, povečan promet, razvoj komercialnih območij in množični turizem so problemi, ki lahko vodijo k znatnemu razvrednotenju kulturne dediščine.

Povečevanje fonda kulturne dediščine iz gospodarskih razlogov postaja cvetoča dejavnost po vsej Evropi. Turizem, ki je vezan na kulturno dediščino, mora biti dobro razporejen po vsem ozemlju. Ponavadi v najbolj privlačnih krajih prihaja do močne zgostitve, medtem ko imajo druga območja komaj kaj koristi od turizma. Iz tega izhaja potreba po bolj prostorsko uravnovešnem povečevanju turistične rabe kulturne dediščine. Ključna je oskrba z zelo kvalitetno ponudbo, ki vključuje dobro infrastrukturo in dostopnost.

Skrb za zgodovinske spomenike pa mora temeljiti na sodelovanju med državo, občino in zasebnim sektorjem. Nujno je horizontalno sodelovanje (npr. med občinami) in vertikalno sodelovanje med občino, regijo in državo. Varovanje, povečevanje in obnavljanje kulturne dediščine mora potekati v partnerstvu z lokalnimi oblastmi, nevladnimi organizacijami in drugimi javnimi organizacijami.

Inventarizacija je pokazala, da obstaja v Slovenski Istri izredna raznovrstnost kulturne dediščine na destinaciji, premične in nepremične. Da je mogoče iz posameznih sestavin dediščine snovati pomembne in atraktivne produkte prav zaradi priložnosti, ki jih nudi prisotnost kulturne dediščine. Dobro organizirana in zadostno razvita turistična industrija naj bi ta pridobivanja oportunitetnega prihodka tudi uspešno izkoristila. Vendar je za zagotovitev načela trajnosti pomemben koncept in pristop, kot bo prikazano na primerih dobre prakse v 4. delu.

O trajnosti ekonomskih efektov pa ne bi imelo smisla govoriti, ko bi ne bilo poleg ponudbe, na kar kaže inventarizacija, tudi povpraševanja po turizmu oz. njegovem turističnem produktu.

Kulturna identiteta in zgodovinska pripadnost prostora Istre, zlasti pa njeni prebivalci ohranjajo kulturno-zgodovinske karakteristike. Slednje povezujejo duha kulturne dediščine in razvoj. Gre za območje, na katerem so se skozi tisočletja prepletale kulturne, zgodovinske, etnične in jezikovne prvine. Zato je območje raznoliko tako v naravnem, politično-upravnem, gospodarskem, socialnem, etničnem, pa tudi jezikovnem pomenu.

Prebivalstvo vse bolj in vse bolj spontano ozavešča skupno zgodovinsko dediščino območja. Želi spodbuditi trajnostni razvoj, na podeželju in v razvoju povezati obalna mesta in podeželje. V ozadju podeželja je starodavna veriga utrdb in gradov. Vse potenciali – dediščine kulture, zgodovine, narave, tehnik...Poraja se nov pristop do dediščine. Ne gre več zgolj za vprašanje, kako to bogato skupno kulturno dediščino Slovenske Istre ohraniti pozabe in zavarovati. Gre za nov sodoben pristop, ki je v duhu Agende iz Lizbone: kako naj bogata skupna in raznolika dediščina doprinese k novim in še boljšim zaposlitvam, boljšim zaslužkom z novimi turističnimi produkti, itinerariji in destinacijskimi točkami ne le v obalnih mestih, ampak v pisani kulturni dediščini notranjosti istrskega polotoka in podeželja.

Od tovrstnih produktov kulturnega turizma bi imeli koristi vsi: lokalno prebivalstvo kot glavni nosilec in koristnik trajnostnega gospodarskega razvoja, domači in tuji turisti itd. Koristi so tudi neposredne in posredne, takojšnje in dolgoročne.

3.7 Potenciali kulturne dediščine kot turistični potenciali

Turistični potenciali morajo biti dobičkonosni. Za vse partnerje je dobičkonosnost turističnih dejavnosti, aktivnosti, storitev in produktov zelo pomembna. Vendar je istočasno treba pri trženju turističnih produktov zagotoviti varovanje in ohranjanje značilnosti dediščine, hkrati ohraniti realna pričakovanja in ohraniti avtentičnost. Vračanje k avtentičnosti, k dobrim starim časom, je trend. Hkrati pa marketing ne sme biti vprašanje. Nadalje marketing ne sme biti čustveno obarvan, ampak mora biti profesionalen, racionalen in pragmatičen. Bistveno sporočilo partnerjem, ki sodelujejo v marketinškem produktu turizma pa je: biti racionalni, ne ljubosumni (drug na drugega in na zaslužek drugega). Turistični potenciali se preoblikujejo v turistične produkte, produkti kulturnega turizma pa v dolgoročne dobičke le ob profesionalnem pristopu in ob v podrobnosti dorečenem konceptu. To pričajo primeri dobre prakse v poglavju 4.

Turizem se v zadnjem obdobju smatra kot pozitivna sila za ohranjanje naravne in kulturne dediščine, predvsem z ekonomskega vidika. Takšen potencial kot kulturni turistični produkt je lahko Slovenska Istra in njena kulturna dediščina.

Med turisti, ki obišejo Slovensko Istro, je nekoliko več kot polovica tujih turistov. Letno je na območju Slovenske Istre realiziranih okoli 2.000.000 nočitev, največ nočitev je v od junija do septembra. Mnogo je dnevnih obiskovalcev in jih je pričakovati bistveno več. Od 21. Decembra 2007 je prost pretok oseb, blaga in storitev države Slovenije z državami EU.

Sosednje območje Krasa je v primerjavi z Obalo turistično manj razvito, s specifičnimi naravnimi kraškimi pojavi in značilno kraško arhitekturo ter bogato kulturno dediščino in kulinariko pa predstavlja odlično osnovo za oblikovanje edinstvene (»butične«) in raznolike turistične ponudbe. Celotno število ležišč je 930. 47.000 turistov obiše Kras vsako leto, od tega jih je 87 % tujcev. Letno je na območju Krasa realiziranih okoli 85.000 nočitev. Na območju Brkinov je turizem slabo razvit, je manj kot 200 ležišč, turistična ponudba so narava Brkinov in snežniškega pogorja (pohodniški turizem na Snežnik in zimsko-športni center Sviščaki), reka Reka in obvodni turizem ob akumulacijah Klivnik in Mola.

Za povpraševanje po turističnih produktih so lahko pomemben vidik zasebna potovanja. Statistika le-teh po Sloveniji po statističnih regijah in najbolj obiskanih krajih in območjih kaže, da je njihov delež v Obalno-Kraški regiji zelo visok, daljših potovanj pa celo bistveno bolj pomemben kot krajših.

Tabela 16: Zasebna potovanja po Sloveniji po statističnih regijah in najbolj obiskanih krajih in območjih (struktura območij v %), 2005

	Vsa	Krajša	Daljša
Obalno - Kraška	22,2	19,7	30,3
Portorož	8,6	8,8	8,0
Ankaran	2,3	1,8	3,7
Koper	1,8	2,1	-
Piran	1,6	1,2	2,9
Skupaj	100	100	100

Vir: Statistični urad Republike Slovenije in Geodetska uprava Republike Slovenije

Nadalje podatki kažejo na gostitev prenočevanja tako domačih kot tujih gostov v Obalno-Kraški regiji. Hkarti pa je razmerje med domačimi in tujimi gosti v Obalno-Kraški regiji relativno najbolj izenačeno. V sosednjih območjih so prenočitve tujih gostov sicer bistveno večje, vendar pa imajo v strukturi vseh gostov v Sloveniji bistveno manjši delež.

Tabela 17: Struktura prenočitev domačih in tujih turistov po regijah (%), 2005

	Obalno - Kraška	Goriška	Notranjsko - Kraška
Prenočitve domačih gostov	45,9	24,7	5,1
Prenočitve tujih turistov	54,1	75,3	94,9

Vir: Statistični urad Republike Slovenije in Geodetska uprava Republike Slovenije

Glede na državo iz katere prihajajo v Obalno-Kraško regijo, so najpomembnejše države Italija, Avstrija in Nemčija. Med njimi pa so daleč najpomembnejše v strukturi nočitve gostov iz Italije. Vsaj tretji gost iz tujine prihaja namreč iz Italije.

Tabela 18: Turisti po državi iz katere prihajajo v območje Slovenije, 2005, v odstotkih (%)

	Slovenija	Notranjsko - Kraška	Goriška	Obalno - Kraška
Avstrija	13,0	4,0	6,4	16,9
Hrvaška	6,0	1,1	4,0	1,9
Italija	21,8	20,6	46,3	36,3
Nemčija	14,1	13,8	12,3	12,3
Združeno kraljestvo	5,8	2,7	3,2	2,8
druge države	39,3	57,8	27,9	29,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Podatki prikazani v tabelah kažejo na povpraševanje, hkrati pa tudi na relativno večjo razpoložljivost kapacitet v Obalno-Kraški regiji v primerjavi z njenima sosednjima območjema.

Tabela 19: Prenočitve turistov po državni pripadnosti, v odstotkih (%)

	Slovenija	Notranjsko - Kraška	Goriška	Obalno - Kraška
SKUPAJ	100,0	0,5	4,3	26,6
iz Slovenije	41,9	5,1	24,7	45,9
iz tujine	58,1	94,9	75,3	54,1
Avstrija	15,3	3,8	5,8	18,8
Hrvaška	5,9	1,0	4,7	1,1
Italija	19,5	18,0	34,4	30,6
Nemčija	15,8	13,0	19,4	16,3
Združeno kraljestvo	7,2	3,1	4,6	3,3
druge države	36,3	61,0	31,2	29,9

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

DOBER PRIMER STIKOV Z JAVNOSTJO

»V pozni jeseni na morje? Pogledati, kako se z zahoda začne nad Slovenijo jasni ali obratno, oblačiti? Videti od zimskega sonca svoje dolge sence? Zadihati mehki slaničavi zrak? Poiščite jih torej, te strunjanske klife, strme, ponekod navpične stene strunjanskega polotoka, ki padajo naravnost v morje; male, skrivne zalivčke, v katerih ste se poleti morda kdaj samotno kopali. Pri teh nekaj desetih kilometrih istrske obale, ki jo imamo, pri vsem tem prerivanju plaž, solin, lagun, izlivov, cestišč, industrije, pristanišč in naselij je ta naravna obla za Strunjanom pravi čudež, velika učilnica geologije, geomorfologije in botanike, je staro izročilo narave sredi razdivjane urbanizacije« (Željko Kozinc, Strunjanski klif, Globinska slika Istre, Polet, 8.11.2007, str. 49.)

Nadalje podatki kažejo, da je delež ležišč v hotelih v Obalno-kraški regiji dokaj visok, saj so štiri postelje od desetih v hotelu.

Tabela 20: Delež ležišč v hotelih in podobnih nastanitvenih objektih od vseh ležišč, 2005, v odstotkih (%)

	Slovenija	Notranjsko - Kraška	Goriška	Obalno - Kraška
Delež ležišč v hotelih in podobnih nastanitvenih objektih od vseh ležišč	42,0	31,4	36,8	39,6

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

V strategijah evropskih držav je opaziti premik od zagotavljanja bivanja za turiste k dviganju turistične ponudbe na višjo stopnjo. Ponujajo se kompleksni produkti. Pri tem se ponudba kulturne dediščine snuje kot pravi trženjski produkt, kot splet (t.i. marketing miks). Vendar pa je v zvezi s snovanjem produktov že opaziti pomembna tveganja²⁷.

Drugi trend pa išče vedno nove načine, kako povečati ponudbo na račun podaljšanja sezone, z boljšo porazdelitvijo preko letnih časov in območij.

²⁷ Na srečanjih v zvezi z tematiko »program LEADER (n.pr. v Gračiču 15. 12. 2005 idr.), še je izpostavil problem trženja obstoječih proizvodov in storitev, ki so že prisotni na podeželju Slovenske Istre. Poudarili so tudi nezainteresiranost hotelirjev, da bi se vzpostavilo sodelovanje in skupno trženje celotnega istrskega območja, potrebo po skupnem sodelovanju vseh, ki se na podeželju ukvarjajo z različnimi dopolnilnimi dejavnostmi, ki izdelujejo kmetijske proizvode, predvsem tiste, ki so značilni za obravnavano področje.

Da bi kulturna dediščina delovala kot vzvod razvoja je potreben celovit pristop snovanja kulturnega turističnega produkta (n.pr.) destinacija) in dediščino skozi različne dogodke, vsebine, sestavine skozi aktivni pristope med seboj povezanih partnerjev vključiti v razvoj območja.

Med sestavine tržne ponudbe prištevamo *izdelke*, ki se jih ponuja na trgu, *pogoje*, ki jih pri tem ponuja, *poti* prodaje in *promocije* oz. akcije *pospeševanje* prodaje. Slika prikazuje t.i. klasični model *4P* (*product, price, place, promotion*), (Kotler, Armstrong, 2004, str. 56).

Sestavine tržne ponudbe

Vir: Kotler, Armstrong (2004, str. 58).

To pomeni, da je razvojni projekt uspešen le, če se revitalizira kulturna dediščina v okviru novih namembnosti. Trženje produkta kulturnega turizma bo temeljno vodilo. Istočasno pa je tudi temeljno vodilo ohraniti in negovati lokalno specifičnost na vseh področjih: od kulturne krajine z vsemi objekti, ki jih vključuje, do podobe naselij in stavbne dediščine. Treba je izhajati in umeščati najdragocenejše sestavina kulturne dediščine časa in prostora, kulture in narave. Samo s takšnim pristopom in celovitim konceptom je moč razvijati ponudbo turističnih produktov za različne ciljne skupine kupcev.

Z vidika ponudbe podeželje nujno potrebuje aktiviranje številnih aktivnosti, tudi prestrukturiranja in vnašanja novih gospodarskih dejavnosti, vendar izključno tistih, ki jih območje še prenese, z vidika endogenih potencialov. Kmetijstvo se prestrukturira v razvoj podeželja, ki ga morajo dopolnjevati in navdihovati kulturna dediščina, turistična,

rekreativna, obrtne dejavnosti, itd., ki pa živijo kot zgodba, ki je namenjena obiskovalcu v veselje, užitek, oddih in sprostitev, ponudnik pa ima od nje posel in dobiček. Vendar ponudnik ni sam. Je eden od ponudnikov skupnega produkta kulturnega turizma. Zato je dobro partnerstvo nujnost.

Dejavnosti morajo biti kvalitativno in kvantitativno zasnovane tako, da ne bodo degradirale okolja. Upoštevati morajo prostorsko pogojene prednosti in omejitve, (v najtesnejši povezavi z ostalimi razvojnimi faktorji). Prizadevati si morajo ohraniti tradicionalne kulture, zgraditi čim manj novih objektov, le potrebne. (N.pr. v dolini Dragonje je že prišlo do zavrnitev prošenj za tople grede, ker so ekstremno moteč moment v okolju).

Treba je spodbujati ukrepe aktivacije še obstoječih objektov kulturne dediščine, predvsem velike domačije z ograjenimi dvorišči in vseh sestavin zapisanih pod elementi kulturne krajine, ker nudijo vso pestrost možnosti atraktivnih turističnih točk in zadrževanja obiskovalcev. Na objekte pa se veže ponudba gastronomije, vinskih in kolesarskih poti.

Včasih bodo neobhodno potrebne tudi nove gradnje, vendar je treba predhodno skrbno izbrati lokacije, kot tudi natančno določiti gabarite ter stavbno oblikovanje, ki moralo biti v skladu z lokalno stavbno tradicijo. Objekti morajo torej biti res dobro vkomponirani v okolje. Zelo pomembno je, da se ohrani nekdanja parcelacija in v tej zvezi tudi oblika in razpored obdelovalnih površin. Vinogradi, oz. ogled vinogradov, so dober primer turističnega produkta, kar pa ne bi bilo možno, ko ne bi bilo ohranjanja tradicionalnih elementov v pokrajini. Pomembno je nadalje videti, da kjer so se ohranile lesene opore, je vinograd vizualno zlit z okoljem in atraktivno prijazen za ogled. Vendar pa tam, kjer so lesene opore zamenjali z betonskimi, je površina brezosebna in iznakažena.

Kulturna dediščina Slovenske Istre je velikanski potencial in neprecenljiv kapital. Je temelj in izvir idej za številne dogodke, zgodbe, aktivnosti, storitve in produkte. Podeželje ni le rekreativna cona za prebivalce treh obalnih mest. Oživiljene stare poti na podeželju Istre pa je treba nadgraditi z zgodbami in več življenja. Treba jih je še bolj predati kolesarjem, konjenikom, predvsem pa rekreativcem. Poti ne povezujejo zgolj naselij: so nosilci življenja in poslov. Zato so potrebne zgodbe. Za veliko poslov, veliko dobrih zgodb. V ta namen so še zasnovane tematske poti, kot na primer Poti po vodnih virih (zaenkrat na območju Koštabone, Puč, Krkavč in Nove vasi). Stare poti so osnova sodobnim produktom turizma. Potenciali in ideje za zgodbe- posle so lahko: pot zgodovinske meje, protiturška obrambna linija, antične poti, poti po arheoloških najdiščih.....

Produkt, ki se trži, mora biti zelo prepoznaven, za njim morajo stati ljudje, kot fizične in pravne osebe, pristojne in odgovorne za njegov obstoj. Zato je priporočljiva mreža partnerskih povezav. Dobri primeri prakse v tujini so pokazali, kako pomembno je, da se

partnerji poznajo in si zato tudi zaupajo. Pomembno je povezovanje podeželja in njegovih subjektov, fizičnih in pravnih. Partnerstvo - tudi v zaledju obalnih jader je nujno potrebno, če naj bo turistu ponujen dober in vabljev produkt kulturnega turizma. Ker pa gre za male razdalje, v razmerah globalizacije pa čelo za primer vse na enem mestu, je treba takoj prekiniti z razdrobljenostjo ponudbe.

Najbolj neizkoriščeni potenciali zaslužka so sestavine skupnega produkta. Le partnerji pod streho skupnega partnerstva lahko organizirati dogodke, ki so odmevni in pritegnejo reke turistov in te dolgoročno postajajo tradicionalne prireditve in festivali. Celo mesta lahko danes preživijo od festivalov.

Partnerji skupaj tudi laže porazdelijo odgovornost za kakovost prireditev, kot so n.pr.: dnevi odprtih vrat, Šavrska kuhinja istrske kuhinje, dnevi tartufov, trgatev, obiranje oljk, kakihev, fig. Slovenska Istra ima enkratno, zelo staro in avtonomen gastronomski zemljevid: zato je vinske dogodke treba nadgraditi z gastronomskimi. Pa ne le hrano, tudi njeno pripravo, načinom priprave, itd. Že obstoječi prazniki Refoška, martinovanja, Malvazija žlahtni okus Mediterana, šagre in krajevni prazniki pa morajo iskati poti v novo kvaliteto. Odtod potreba po znamkah produktov, tudi blagovnih znamkah, po izdelkih s poreklom, po različnih vrstah certifikacije produktov in znanj, vključno s poklici. Sistem rednega ocenjevanja kakovosti ponudbe produktov kulturnega turizma pa bi lahko bistveno pripomogel k prehodu na višji nivo kakovosti ponudbe produktov kulturnega turizma. Kazalo bi razpisati nagrade, saj spodbujajo tekmovalnega duha (konkurenčnost) in motivirajo partnerje.

Za trženje produkta je bistvena promocija. Treba je skrbeti in sistematično pripravljati informacije in pomočjo preko različnih medijev. Na spletnih straneh je treba centralno in osredotočeno skrbeti za sprotno celovito in interaktivno ponudbo (možnost rezervacij, nakupa paketov, itd.) ažuriranje informacij o ponudbi (kdaj je odprto, kje kupiti oljčno olje,...itd.).

Trženja kulturnega produkta bi morala postati zgodba obiskovalca, ki je doživel Slovensko Istro.

3.8 Kulturna dediščina kot potencial razvoja zaposlenosti in človeških virov

Ekonomsko moč prebivalstva Južne Primorske, merjena z osnovo za dohodnino na prebivalca, presega slovensko povprečje. Pa tudi po bruto domačem proizvodu (BDP) na prebivalca, je Obalno-kraška regija na drugem mestu med statističnimi regijami. Z 12.541 EUR na prebivalca v letu 2003 je presegla slovensko povprečje za 3,4 indeksne točke.

Dobre tri četrtine bruto dodane vrednosti ustvari Obalno-kraška regija v storitvenih dejavnostih, med katerimi so najbolj pomembne: trgovina, promet in nepremičnine, najem ter poslovne storitve.

Ob relativno dobri ekonomski osnovi glede na povprečje v Sloveniji, pa v območju stopnja formalne (registrirane) zaposlenosti narašča, kot tudi število delovnih mest, ki narašča celo hitreje od državnega povprečja. Krepi se zaposlenost v storitvenih dejavnostih (zlasti v obalnih občinah). Pričakovati je hitrejšo rast zaposlenosti v storitvenih in upad v kmetijskih dejavnostih. Strukturna brezposelnost se je po letu 2001 nekoliko zmanjšala. Obalni del ima nekoliko višji delež registrirane brezposelnosti (7,9%) kot kraško zaledje (7,2%). Primanjkuje zaposlitev za visoko izobražene iskalce. Delež brezposelnih, starih nad 40 let, je nadpovprečen.

Pomembno pa je za ustvarjanje novih zaposlitev tudi zagotoviti efektivno povpraševanje, prodajo in plačilo. Več kot neizkoriščene so še možnosti ne le obveščanja prek spletnih strani, ampak tudi trženja, vključno po pristopu B2B /business to business kot pristop sodobnega medorganizacijskega trženja – agencijam in celo z vnaprejšnjo rezervacijo in plačilom.

Ker gre za produkte kulturne dediščine, ki jih ne le vidimo, ampak tudi čutimo in občutimo (in hranimo v spominu) je izredno optimističen podatek za kreiranje poslov, da je za 12,1 % pomembna informacija znancev in sorodnikov²⁸. To je tudi najcenejša reklama, promocija, ki ne stane nič, vendar opozorilo, kako pomembno je dolgoročno zaupanje. V trenutku, ko je to zlorabljeno, lahko postane investiranje v promocijo »jama brez dna«. Pomembno je tudi, da čeprav bivajo turisti v hotelu ali apartmaju, jim je glavni vir informacij še vedno splet ali pa agencija, v domicilnem mestu ali pa v kraju turističnega bivanja, kar pomeni, da je treba okrepiti tovrstne zaposlitve in njihovo celovito dostopnost in kakovost.

Ko pa se trži produkte v okviru destinacije, je kakovost storitve kot sporočanja informacij o lokalni dediščini premalo: treba jo je umestiti v globalni kontekst časa in prostora. Zato je treba ne le dopolniti znanja, ampak celo razviti nekatere nove poklice. Le na ta način bodo porasle dolgoročno res kvalitetne zaposlitve in najbolj kvalificiranih kadrov.

Kazalo bi izrabiti nadaljnje pomembne ugotovitve raziskave, ko je merila percepcije anketirancev glede Istre kot turistične destinacije in sicer: percepcijo atributov turistične privlačnosti Istre, percepcijo temeljnih lastnosti Istre kot turistične destinacije in percepcijo

---

²⁸ Raziskava Univerze na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper v okviru projekta INTERREG III A »Srce Istre – Dediščina in umetnost, Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih, str. 40.

osebnosti Istre (ibid., str. 33). Le-te ugotovitve namreč določajo in pogojujejo celostno kakovost produkta kulturnega turizma in ponudbe turistične destinacije, ki mora temeljiti na kulturni dediščini, slednja pa ima enkratno vrednost in specifično danost, saj je umeščena v naravno dediščino in celo Naturo 2000.

Ker ponudniki kulturno zgodovinskih privlačnosti ne smejo tržiti brez pestre turistične ponudbe, slednji mora biti tuja skomercializiranost, biti mora pristna, ponujena kot dogodki in prireditve, je za boljše in nove zaposlitve lokalnega prebivalstva to neizčrpen vir možnosti, tudi visoko kvalificiranih poklicev, tudi poslov ki niso kmetijski, in tudi poslov, ki so povezani z raziskovanjem in uvažanjem informacijsko komunikacijske tehnologije v vse pore razvoja podeželja.

Prav slednji – dogodki in prireditve pa zahtevajo preobrat od obstoječemu rutinskemu pristopu zaposlitve – vsakodnevnega enoličnega dela, kar je lahko za človeške potenciale velik premik v višji nivo kakovosti. Dogodki so lahko pomembni festivali ali celo znanstvene konference, celo v globalnem okvir, kar pa terja poglobljeno večmesečno delo, pri katerem na videz kar nekaj časa ne bo kaj pokazati. In še več: zaslužek si morajo deliti partnerji, prav tako kot morajo tudi partnerji skupaj snovati inpute, outpute in rezultate aktivnosti.

Za nizko kakovost je samo po sebi razumljivo bo sledilo plačilo nizke vrednosti, visoka kakovost in le-ta prepoznana z očmi kupca – pa tudi njegovih prijateljev, znancev in poslovnih partnerjev -pa za seboj potegne ustrezno plačilo. To dokazuje tudi dejstvo, da ko je ista raziskava ugotavljala pomen tega dejavnika za hrvaški del Istre – le-ta dejavnik ni bil za kupca iz Slovenije na zadnjem mestu. Kupec ve, da ima slovenska Istra kot turistična destinacija potenciale: zato so v raziskavi strinjanja s trditvijo o značilnosti Istre kot turistične destinacije odgovori, da ima Istra veliko turističnih privlačnosti na prvem mestu. Da je na drugem mestu odgovor, da je dostop do Istre enostaven, je komparativna konkurenčna prednost za razvoj novih in boljših zaposlitev. Takšne ugotovitve in potenciale velja izkoristiti, neizkoriščenost pa bi pomenila izgubljen oportunitetni prihodek.

Lokalno prebivalstvo je razkrilo, da »radi živijo v turistično privlačnem kraju, ter da je v Istri treba razvijati predvsem turizem« /ibid., str. 46. pri tem je stopnja strinjanja nad 4, samo prepoznavnost turistične ponudbe pa vidijo domicilni prebivalci slabše kot obiskovalci. Dragocen je izsledek raziskave, ki ga je treba upoštevati pri nadaljnjem aktiviranju potencialu in razvijanju partnerstev in sicer, »da je anketirano prebivalstvo zadovoljno z življenjem v turističnem kraju. Da vidi turizem kot dejavnost, ki jo je treba še naprej razvijati, Istočasno pa ocenjujejo, da sami nimajo dovolj vpliva pri razvoju turizma (ibid., str. 47). So na splošno zainteresirani za vključevanje v turizem, celo osebno so se pripravljene vključevati v turistično ponudbo (aritmetična sredina 3,38 od 5 glede na pet stopenj lestvice), kar 4,11 pa je ocena priložnosti v razvoju turizma za svoje otroke (ibid.,

str. 48) za 297 anketiranih. To so pomembne ugotovitve, da dejanske možnosti za preboj vzvodja, ki je kulturni turizem dejansko obstajajo, človeški viri pa so glavni potencial. To kar obiskovalci pričakujejo pa so tiste aktivnosti, ki jih morajo še profilirati, še pridobiti veščine in dodatna znanja, da bodo ob njihovem ustreznem obsegu celo prerasla v njihov profesionalni poklic. V državah z razvitim agri turizmom (Norveška, Nizozemska, Portugalska, Turčija, Grčija...) to deluje.

Kulturna dediščina lahko postane pomemben potencial razvoja zaposlenosti in človeških virov. Ta potencial pa je še toliko večji vir, če ljudje delujejo sinergično, kot partnerji, ki ponujajo in tržijo destinacijo, s produkti vred. V primeru destinacije, ki je Slovenska Istra pa gre za še dodatno sinergijo – sobivanje z naravno dediščino²⁹, tako življenja kot dela. Osnovna značilnost in pravzaprav največja prednost tradicionalne kulturne krajine je v tem, da se je človek prilagajal danemu okolju. Kontekst pestrosti menjave lastnikov ozemlja Slovenske Istre je vplival na številne sestavine dediščine. Slovenska Istra je pokrajina starih kultur. Njena dediščina prične v časih pozne železne dobe (Krkavški kamen), konec drugega ali prvega stoletja pred našim štetjem. Na samem Kraškem robu, v njegovem celotnem poteku, je večje število prazgodovinskih gradišč; nekatera so bila naseljena do prihoda Rimljanov. Običajno so vsakokratni lastniki tudi načrtno naseljevali izpraznjena, na novo pridobljena območja, še zlasti pa so jih utrjevali in postavljali utrdbe in utrjena področja.

Kulturna dediščina pa je namreč ne le opredmeteno ali neopredmeteno premoženje in vrednost, je individualni in socialni kapital. Zato njeno zaznavanje – obiskovalcev in partnerjev povezuje tri elemente - prostor, čas in spomin (videnje, čutenje in občutenje). Vse pa trajno zaznamuje kulturno dediščino (in rezultate njenega trženja) področja. Zato je kulturna dediščina tako tesno povezana z vsemi njenimi sestavnimi deli. Pri tem je temeljna značilnost »globalne« kulturne dediščine, da je zgodovinsko povezana z življenjem, na pisanih gradivih in stavbni dediščini, je bolj »otipljiva« kot tista v zaledju Slovenske Istre. Slednja temelji na ustni in vizualni tradiciji, kar pomeni večja tveganja za njeno obstoj in vpletanje v produkte trženja kulturnega turizma. Ne nazadnje, ponos

---

²⁹ Za ponudbo turističnega produkta je še posebna dodana vrednot, če se kulturna dediščina umešča hkrati z dediščino narave. To je enkratna konkurenčna prednost Slovenske Istre, s katero je povezan obsežen seznam naravnih vrednot območja zelo majhnega po obsegu merjenega z vidika globalne konkurenčnosti globalnega prostora. V treh obalnih občinah je 224 enot naravnih vrednot. Ti so na območju Kraškega roba, zlasti v občini Koper, posebej zanimivi habitatni tipi. V seznamu ekološko pomembnih območij velja povezovati s produktom bodočnosti zlasti naslednje:

- Kras
- Škocjanski zatok
- dolino Dragonje
- Sečoveljske soline
- Vanganeljsko jezero
- reko Rižano
- Debeli rtič
- Strunjan s solinami
- morsko obalo.

domicilnega prebivalstva in njegovo zavedanje kulturne dediščine pogojujejo pristnost njegovega gostoljubja in s tem kakovosti ponudbe destinacije in produktov kulturne dediščine.

Turistične destinacije ni brez dobre povezanosti partnerjev: turistično gospodarstvo, prebivalci, lastniki opredmetenega in neopredmetenega premoženja kulturne dediščine, lastniki nastanitvenih idr. objektov, oblastni organi (lokalna skupnost, upravne enote, itd.), predstavniki varstva naravne in kulturne dediščine. Vsi med njimi morajo slediti dolgoročne rezultate, slednjim pa kratkoročnost podrežati.

Kakovost partnerstva je usodnega pomena zato, ker morajo partnerji na poti do večje zaposljivosti in večje novo ustvarjene vrednosti s produktom kulturnega turizma poskrbeti, zagotavljati in prevzeti odgovornost za:

- Preskrbo z življenjskimi produkti in prenočitvenimi zmogljivostmi,
- Možnostjo oddiha in rekreacije
- Ustrezno prometno infrastrukturo
- Ustrezno ostalo infrastrukturo, vključno z IKT
- Varnost turistov in partnerjev, od policije do zdravstvenega varstva
- Celostno kakovost managementa: odgovorno vodenje, organiziranje in koordiniranje, optimalno učinkovitost človeških virov in njihovo vključevanje v optimalno izrabo potencialov in trženje produktov
- Varovanje okolja, varovanje naravne in kulturne dediščine ter zagotavljanje njihove dostopnosti.

Partnerji morajo pri ponudbi produkta, ki je kulturni turizem, predstaviti obiskovalca, kaj je oddih, počitnice in rekreacija čim bolj uskladiti s svojim pristopom in produkt s teh vidikov približati in ponuditi potencialnim povpraševalcem ni to še zlasti, ko se trži kot destinacija. Ker se trije od štirih obiskovalcev (ali 73,7%) zadržijo nad 3 dni, 62,2% pa se jih zadrži celo več kot 5 dni, vsaka tretja anketirana oseba pa obišče Istro celo več kot trikrat na leto (ibid., str. 29), morajo partnerji poskrbeti za pestrost ponudbe kulturnega turizma in partnerji skupaj so tisti, ki so odgovorni, da destinacija Slovenske Istre doseže rezultate.

Za kakovost ponudbe produkta je nadalje pomembno upoštevati, da vsak drugi obiskovalec prihaja z družino, vsak tretji v paru in vsak sedmi s prijatelji; 1,5% (ibid., str. 31) je poslovnih obiskov, s poslovnimi partnerji. Za produkt to pomeni kompleksnost ponudbe, prilagojene osebnim karakteristikam in ustreznim podpornim storitvam (n.pr. prevozi, storitve varovanja otrok, da se starši ali starejši v miru posvetijo sporočilom kulturne dediščine). Odtod pa generirajo številne nove storitve, ki dajejo možnost novih poslov in zaposlitev.

R Slovenija je majhna država, Slovenska Istra še manjši del, a na križišču najpomembnejših poti in je zato še posebej ranljiva; s tem v zvezi je strateškega pomena njena vključenost v mednarodne integracije, ki so z vse večjimi in pogostejšimi tveganji v procesih globalizacije in internacionalizacije vse številnejše. Zato postajajo najpomembnejši predmet mednarodne menjave storitve, nadomeščanje pomanjkanja kapitala pa izziv, da se uveljavi znanje, ki je in bo v ljudeh. Pri ponudbi kulturne dediščine slednjo kreirajo in spodbujajo ideje, zamisli in znanje kot storitve ljudi. Biti konkurenčen pomeni za aktivnosti in posle, ki so vezani tudi na kulturno dediščino, da se v pristopu osredotoči na kupca, da se osredotoči tudi na dejstvo, da se s trženjem produkta (zlasti storitev), trži tudi njegovo vrednost, ki izvira iz kulturne dediščine in ima prav zaradi tega še posebno dodatno vrednost. Prav ta dodatna vrednost pa se ne realizira avtomatično, sama po sebi, ampak zahteva poseben pristop, koncept in sistemsko ravnanje.

Vsak projekt mora imeti svojega vodjo, ki je pristojen in odgovoren za program kot celoto. Ne glede ali je management razvit, ali se tako tudi poimenuje ali ne, so vedno s programi povezane naslednje aktivnosti: vodenje, organiziranje in koordiniranje, načrtovanje, timsko delo ali delo in usmerjanje ljudi, ki so vpleteni v izpeljavo programa. Mednarodna vključenost je nepogrešljiva za znanje in vedenjem, kako delati, kako se organizirati; je pogoj družbeno-ekonomskega napredka, zagotavljanja zaposlitev ljudi in tehnično-tehnološkega napredka, tudi v kulturnem turizmu³⁰.

Pri vrednotenju človeških virov je treba izpostaviti, da sicer še vedno obstajajo kadrovske problemi: neprilagojena izobrazbena struktura, pomanjkanje visoko usposobljenih in specialističnih kadrov v turizmu (management), potreba po kadrih iz drugih domačih in tujih regij in sektorjev, nepriljubljenost poklicev v turizmu, sezonska naravnost dela, pa tudi neprožni zaposlitveni modeli kot posledica toge zaposlitvene zakonodaje.

Vendar kot kažejo podatki v spodnji tabeli, prebivalstvo ne le da se izobražuje v rednem šolanju, veliko je tudi najrazličnejših oblik neformalnega izobraževanja: tečajeve, seminarjeve, itd.

---

³⁰ Primer: Firence in uvažanje najnovejše tehnologije zaradi ponudbe umetnostne zgodovine....

Tabela 21: Vzgojno-izobraževalna in kulturno-umetniška dejavnost v regiji in v Sloveniji, 2003/4

	Vzgojno - izobraževalna dejavnost		Kulturno - umetniška dejavnost	
	Število seminarjev, tečajev, predavanj	Število udeležencev	Število prireditev	Število obiskovalcev
Slovenija	834	16.198	8.273	2.052.991
Obalno - Kraška	4	71	486	159.235

Vir: Statistični urad Republike Slovenije in Geodetska uprava Republike Slovenije

Izobrazbena struktura delovno aktivnega prebivalstva se izboljšuje, število študentov pa raste. Obalno-kraška regija ima nadpovprečno število študentov, vključenih v dodiplomski študij, v obdobju od leta 1991 do 2000 pa je bila prav ta regija tista (poleg Notranjsko-kraške), kjer se je delež študentov v generaciji od 20–24 let najhitreje povečeval.

Kaj storiti za potencial razvoja zaposlenosti?

1. organizirati izobraževanja in usposabljanja, njihovo certificiranja in razviti nove potrebne pokliče (delavnice, seminarji, ekskurzije).
2. Vzpostaviti pomoč in svetovanje pri urejanju stavb in okolice.
3. Nuditi administrativno pomoč pri snovanju projektov in prijavljanju na razpise za pridobivanje razvojnih sredstev.
4. Nuditi managerska znanja.
5. Nuditi znanja računovodenja.
6. Skrbeti za označevanja, n.pr. vinske ceste bi bilo potrebno postopoma izpopolnjevati in izboljševati, aktivnosti pripravo in razpošiljanja promocijskega materiala.

»Ob povečanju gospodarske razvitosti je povečanje zaposlenosti in ustvarjanje kakovostnih delovnih mest osnovni gospodarski razvojni cilj SRS, pa tudi Lizbonske strategije«, SRS, str. 19.

4 IDENTIFIKACIJA IN ANALIZA DOBRIH PRAKS

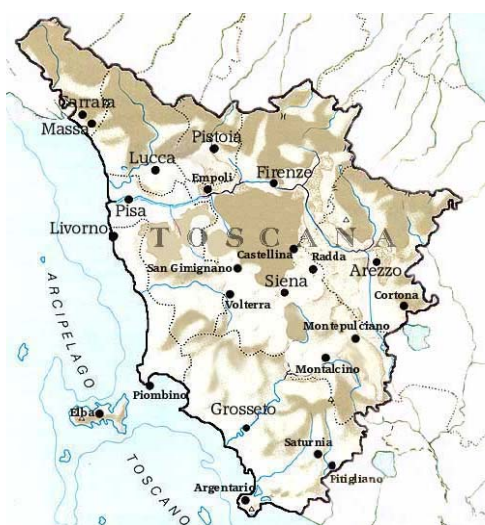
4.1 Identifikacija dobrih praks

DESTINANCIJA TOSKANA

Primer: Abitare La Storia

Prenovljeni gradovi in hiše z zgodovino v Italiji

»Abitare la Storia« ali prevedeno »Bivati v zgodovini« je združenje zasebnih, a vrhunskih stavb historičnega pomena v Italiji, osnovano leta 1995. Locirani so na podežlju in v mestih po celotnem ozemlju Italije. Tržijo celotni produkt in življenjske stile preteklih obdobj, tradicionalno italijansko gostoljubnost in izjemno kulturno dediščino. Objekti Abitare la Storia so hoteli ali samo restavracije, zgodovinske rezidence ali kongresni centri. Vsem je skupna karakteristika in del celostne podobe prepoznavnosti njihovega pozicioniranja, da so umeščeni v objektih izjemne arhitekture in lepote.

Goste osebno sprejema lastnik in upravnik hotela, ki predano ohranjata kulturno dediščino in to izkazuje tudi gostu s pristno gostoljubnostjo in osebnim prizadevanjem. Obnovljene objekte kulturne dediščine spremlja izjemna regionalna in tradicionalna italijanska kulinarika in enološka ponudba. Vsaka hiša nudi enkratno izkušnjo pristne dobrodošlice; lastnik je navdušen nad prihodom gosta. Na razpolago je več itinerarijev, do različnih lastnikov, skratka odkrivanju vsega novega. Starinske stavbe se opremljajo s starinsko opremo, ohranja se tipična arhitekturna dediščina, ki se prilagaja potrebam sodobnih turistov (bazeni, igrišča, sodobne kopalnice), vendar je celotna zunanja podoba modernih elementov turistične infrastrukture prilagojena avtentičnosti osnovnega objekta. Objekte je možno tudi najeti, vključno z osebjem.

Zgodovinski hoteli Italije oz. Abitare la Storia je član združenje zasebnih, vrhunskih prenočitvenih zmogljivosti v zgodovinskih stavbah Italije, Historic Hotels Of Europe Association, <http://www.historichotelsfofeurope.com/>. Hoteli predstavljajo življenjske stile italijanske preteklosti in tradicionalno italijansko gostoljubnost ter izjemno kulturno dediščino Italije. Projekt obnove zgodovinskih stavb kulturne dediščine Italije je pred leti

zasnovala država in spodbudila prenovo starih propadajočih objektov v znamenitih italijanskih pokrajinah, ki so tako, kot je primer Toskane, pred tem zelo razvojno zaostajale. Danes sta Toskana kot Umbrija kulturni turistični destinaciji Italije.

Restavriranje stavb z zgodovinskim poreklom so spomeniško-varstvene standarde prilagodili potrebam sodobnih turistov, vzpostavljena je sinergija med sodobnim in zgodovinskim. Pri tem se npr. velikost bivalnih enot prilagaja potrebam turistov. V kolikor je bivalna enota namenjena več kot trem osebam, sta obvezni najmanj dve kopalnici, od tega vsaj ena s kopalno kadjo. Velika večina historyčnih kompleksov ima lastne bazene in športna igrišča (največkrat tenis). Veliko jih ima konjušnice, z možnostjo jahanja in opazovanja konjev ali igrišča za golf. V dnevni sobah so kamini in številni pokriti prostori za zabave ob ognju na prostem. Zaradi ohranjanja zgodovinske stavbe kot celote ter udobnosti gostov je v večini objektov omejeno število oseb, ki smejo hkrati bivati v objektu. Notranji ambientni so opremljeni z dragocenim starinskim pohištvom. Kuhinje so sodobne, a so tudi starinska ognjišča s kotli. Lokalne gospodinje pogosto pred očmi gostov pripravijo lokalne specialitete.

Promocijo, trženje, rezervacije produktov in objektov komunicirajo prek internetnih portalov. »Welcome Tuscany« je še posebej iskana tržna znamka za Toskano, saj sta deželi Toskana in Umbrija najbolj uspešni v Italiji. Regionalne oblasti v skladu z nacionalno kulturno in turistično politiko že vrsto let sistematično spodbujajo prenavljanje starih kmetij, kmečkih poslopij, vil, konjušnic, gradov, meščanskih hiš in palač za turistične prenočitvene in gostinske dejavnosti. Italijanska turistična statistika beleži izjemno rast povpraševanja po zgodovinskih objektih.

Skrb, pristojnosti in financiranje ohranjanja in varovanje kulturne dediščine je porazdeljena na nacionalni kot regionalni in lokalni ravni. Kulturna dediščina je pod nadzorom države, Ministrstvo za kulturne dejavnosti in dediščino, ki preskrbi 10% sredstev in še loterije, namenjene izključno zbiranju sredstev za obnovo in ohranjanje kulturne dediščine. Predvsem pa financira zasebni kapital. Italija zelo spodbuja javno-zasebno partnerstvo. Regija ima ustanovljeno posebno agencijo javno-zasebnega partnerstva. So davčne olajšave za zasebne lastnike in investitorje, financirajo pa celovito regionalno razvojno shemo, ki vključuje tudi obnovo in revitalizacijo objektov stavbne dediščine. Tako področje kulturne dediščine in turizma ni nikoli ločeno od drugih razvojnih strategij in politik razvoja regije, temveč je vedno njen osrednji del, turizem in kulturna dediščina pa sredstvo za doseg rezultata – profitabilnosti poslova in zaposlitev.

Turistični razvojni projekti ohranjajo pestro stavbno dediščino regij, hkrati z njimi pa se razvijajo in tržijo res raznovrstni produkti kulturnega turizma. Lastnikom pogosto praznih in

propadajočih tradicionalnih podeželskih stavb ter zaraščajočih zemljišč, mestnih vil, gradov in graščin, dvorcev ter drugih objektov arhitekturne dediščine, ponudijo državno in deželno pomoč, v obliki ugodnih kreditov in celo nepovratnih sredstev. Morajo pa temeljito prenoviti objekte in vzpostaviti turistične dejavnosti, produkte in storitve v teh objektih, skladno z lokalnimi in regionalnimi razvojnimi shemami in projekti na področju ohranjanja obnove kulturne dediščine. Biti morajo v skladu s strateškimi turističnimi razvojnimi cilji, vezanimi na celovite regionalne razvojne programe.

Obnovljeni objekti so sprožili številna nova delovna mesta. Vzpostavila se je nastanitvena ponudba visoke kakovosti, ki je povezana v zanimive turistične poti. Te povezujejo turistične objekte in zanimivosti, možnost trženja in prodaje produktov in storitev kulturnega turizma: gastronomijo, od kulinarike do vina, izdelke domače in umetne obrti, prireditve in dogodke.

Področje kulturne dediščine in turizma ni nikoli ločeno od drugih razvojnih strategij in politik razvoja regije. Agencija (d.o.o. kot organiziranost zato, ker ne deluje pod obveznostjo oddaje javnih naročil, zato poteka obnovitev hitreje) ima pod nadzorom financiranje in možnosti financiranja projektov ter njihovo kreditno sposobnost. Poskrbi za podporo ukrepom in projektom. Agencija, podjetje, ki jo ustanovi regionalna agencija ustanovi, tehnično izpelje financiranje projektov in nadzira izpeljavo projektov.

Pobuda za investicije in posamezne projekte dajejo fizične in pravne osebe. Regija z uredbo regulira pogoje in sredstva namenjena specifičnim projektom obnove kulturne dediščine, v okviru razvojnih shem, ki so v interesu politike regije na področju turizma in kulture. Finančni instrumenti financiranja teh projektov so lahko:

- sofinanciranja obresti za kredite bank,
- kapitalski vložek javnih sredstev v projekt,
- garancije in poročstva, regije ali,
- nepovratna sredstva,
- pomoč v obliki strokovnega svetovanja pri pripravi projekta,
- strokovna pomoč pri obnovitvenih delih
- svetovanje pri za vodenju projekta in management.

Za kateri instrument se odloči, je odvisno od vrste in vsebine projekta, proceduralni postopki so za vse enaki: za zasebni in javni sektor, za fizične in pravne osebe. Zagotavljanje kulturno-varstvenih standardov je bistveni predpogoj.

Toskana in Umbrija sta že pred leti spoznali, kako s turističnimi razvojnimi projekti ohraniti izjemno pestro stavbno dediščino. Lastnikom pogosto praznih in propadajočih tradicionalnih podeželskih stavb ter zaraščajočih zemljišč, mestnih vil, gradov in graščin, dvorcev ter drugih objektov arhitekturne dediščine, so ponudili državno in deželno pomoč, v obliki ugodnih kreditov ter celo nepovratnih sredstev. V obnovljenih objektih so se odprla številna nova delovna mesta. Vzpostavila se je nastanitvena ponudba visoke kakovosti, ki je povezana v zanimive turistične poti, ki so vzpostavljene med temi turističnimi objekti in drugimi zanimivostmi regije, generirala potrošnjo ostalih turističnih proizvodov regije, od izvrstne regionalne kulinarike do vina, izdelkov domače in umetne obrti, prireditev in regionalnih običajev. Zelo veliko lastnikov zgodovinskih objektov je tujcev. Tudi ti so pričeli ustvarjati dobički iz turistične dejavnosti, vendar dajatve ostanejo in se investirajo naprej v Toskani oz. Umbriji.

DESTINACIJA TOSKANA

Primer: Tuscany Destination

Toskano prek interneta prodajata pravzaprav dva Američana. S trženjem sta začela pred domicilnimi prebivalci in posel je stekel. Slogan »Tuscan Dream, the ancient soul of Italian art, fashion and culture« je znamka za res številne rezervacije kapacitet prek interneta: privatnih vil, B&B, kmetij in gostiln. Informacije so transparentne, dostopnost enostavna. Ponujajo pa tudi številne druge produkte: storitve in izlete; nane vnaprej ali po naročilu. Ponudba je razdeljena sodobno trženjsko, iz »čevljev« potreb kupca:

1. vinske ture
2. gastronomija in vino
3. kultura
4. aktivnosti rekreacije
5. aktivnosti za otroke
6. storitve za lepoto
7. nakupovalne ture
8. posebni dogodki
9. storitve prevoza

DESTINACIJA TOSKANA

Primer: RIS+ Toscana

Tehnološke inovacije za ohranitev kulturne dediščine

"RIS+ Toscana" je projekt financiran in Evropskega sklada za regionalni razvoj, ki je prinesel kulturni dediščini in njenim dobrinam velike koristi. Pri uporabi sodobne tehnologije so pristopili k kulturni dediščini s treh vidikov: kulturni kapital regije, lokalna prisotnost

nacionalno znanih raziskovalnih inštitutov in MSP, mala in srednja podjetja, ki so se specializirala v diagnostično raziskovanje in ohranjanje dediščine. Cilj projekta je bil zasnovati inovativne produkte in storitve, osnovati skupine podjetnikov in raziskovalne centre. To pa bi tudi utrdilo položaj strokovnjakov Toskane v svetu.

Tehnološke inovacije so lahko zelo uporabne za ohranitev kulturne dediščine. V sklopu širokega partnerstva se v ta namen zbira niz znanj, delujejo svetovno znane skupine raziskovalcev in podjetij. Odtod odločitev, da se vzpostavi mreža sodelovanja s ciljem, da postane kultura dejavnik regionalne konkurenčnosti, saj je zlata doba Renesanse zapustila Toskani umetniško in arhitekturno dediščino izjemnega bogastva in raznolikosti. Temeljna ideja je bil z najnovejšimi t.i. optoelektronskimi tehnologijami, ki so zmožne natančno slediti starodavnemu čopiču ali pa graverskemu dletcu, pričarati novo »renesanso«. Torej - posvetna dela postopoma restavrirati ali obnavljati.

Prvi korak je bilo iskanje partnerjev. Potencialnih ni bilo nič manj kot 60, vključno z raziskovalnimi centri in laboratoriji, univerzami in institucijami ter podjetji povezanimi s kulturno dediščino. Naslednji korak je bil zajeti tehnologijo t.i. optoelektronike uporabne za umetniška dela in razviti nova visoko-účinkovita orodja. Izdelali so štiri demonstracijske prototipe, ki so bili nato testirani kot del raziskovalnih in restavracijskih operacij na pilotnih krajih v Pizi in Firencah kot tudi v Toledu v Španiji. Lotili so se tudi glavne bibliografske in dokumentacijske naloge ter organizacije tečajev šolanja, da bi predstavili uporabo te opreme tako študentom kot profesionalcem, specializiranim za ohranjanje dediščine. Konference, strokovni mednarodni trgovski sejmi v Italiji in drugje, strokovne delavnice, publikacije itn. so zagotovile širjenje rezultatov in skupaj s tržno raziskavo omogočile postopek osnivanja kontaktov po državi kakor tudi v Španiji, Franciji in še posebej Nemčiji.

Kot osrednji del projekta so bili razviti štirje prototipi novih naprav. Prvi je bil skener za tridimenzionalne predmete. Zasnovan je bil na obstoječi tehnologiji elektronskega skeniranja, dovršen v zahvalo inovativnemu zbiranju podatkov in vizualni predstavitveni programski opremi. Prvotna značilnost optično testirane enote za analizo dvodimenzionalnih slik je bila njena sposobnost sestaviti običajne barve slikovnih tehnik z infrardečo reflektografijo. To je omogočilo odkrivanje pod površinsko plastjo in sicer prvotnih sklic in predhodnih različic slikanja ali odkrivanje prvotnega dela. To je bilo kasneje poslikano na novo. Naslednji, t.i. neodimium laser, je bil oblikovan za čiščenje umetniških del iz kovine ali kamna in fasad. Njegova prednost je bila, da je natančno postavil zagonski impulz in se s takšnim načinom izogibal poškodbam površja. Naprava s katero so nadzorovali pogoje okolja v muzejih, pa je vključevala senzor, ki je zelo občutljiv na svetlobo, kakor tudi spektrometer. To je pripeljalo do inovacije analiziranja učinka razsvetljave na slike.

Številni postopki so bili izvedeni na pilotskih krajih. V Pisi je bila očiščena fasada cerkve San Frediano in narejena študija o podzemnih ostankih nekdanje krstilnice Piazza dei Miracoli. V Firenzah, v »Salone del Cinquecento«, v palači "Vecchio", so naredili številne podrobne raziskave z vidika rekonstrukcije, s pomočjo virtualnih rekonstrukcij, številnih faz zgodovine teh krajev, še posebej z namenom, da bi našli sledove starodavnih fresk Michelangela in Leonarda de Vinci. Ostale raziskave so bile narejene na slikovno-grafičnih tehnikah Masaccia in Masolinija. V Španiji so se osredotočili na katedralo v Toledu in na vzroke drsenja konstrukcije ter na nastajanje žepa vlage.

Poleg koristi za kulturno dediščino, nove tehnične izvedbe in tržnih izhodišč projekta, je projekt »L'elettronica per i beni culturali« jasno prikazal pomen partnerstva med nacionalnimi in regionalnimi javnimi institucijami, raziskovalnimi telesi in privatnimi podjetji. Proračun projekta to odseva, saj je bilo financiranje enakopravno razdeljeno med EU, regijo, raziskovalnim sektorjem in privatnim sektorjem; vsak je prispeval 250.000 Evrov.

Število in raznolikost sklenjenih pogodb in interes, ki ga je sprožil pobudnik, je preseglo pričakovanja. Učinkovitost Regije kot koordinatorja, aktivna vpletenost parterjev na različnih nivojih odgovornosti, tesno sodelovanje med javnim in privatnim sektorjem, vključitev številnih dodatnih znanj, ki so segala preko tradicionalnih srečanj in vzpostavljena široka mreža sodelujočih so naredili izjemen projekt, ki bo zagotovo pustil močan vtis. Regionalni program za inovativne akcije za Toskano v letih 2000-2006 vključuje razvoj mreže prenosa tehnologij, ne samo za kulturno dediščino s projektom »Optocantieri«, ampak tudi na področju informacij in komunikacij, biotehnologij, kmetijske industrije, varovanje okolja, tekstilij in oblačil itn. RIS+ Toskana je STOA (Scientific and Technological Options Assessment) v Evropskem parlamentu označila zaprimer "dobre prakse".

DESTINACIJA PORTUGALSKA

Primer: Paradores hoteli

Leta 1910 so vlada in kralj pristopili k novemu konceptu hotelske infrastrukture, ki je bil potrebne za nov zagon razvoja turizma in da bi privabil tuje goste. Treba je bilo izboljšati ugled in prepoznavnost Španije v tujini. Leta 1926 je zaživel kot prvi grad-hotel na gorovju Gredos. Ta je nerazvito območje prvič približalo turistom in prve goste sprejel leta 1928. Sledil ne nov zagon leta 1950; vzpostavljen je bil velik nacionalni projekt, ciljno usmerjene obnove in revitalizacije objektov zgodovinske dediščine, z vrhunsko namestitvijo in gostinsko turistično ponudbo.

Danes ima veriga 87 t.i. Paradorjev, gostoljubnost in kulturno identiteto. Regionalni razvoj je harmonično povezan z obnavljanjem starih gradov, palač, samostanov, predvsem pa rešen pred propadanjem in sproža vedno nove potrebne zaposlitve. Španski Paradorji so luksuzni hoteli na Iberskem polotoku, Kanarskih otokih in španskih mestih severne Afrike. Omogočajo razvoj obrti, kmetijstva in vinarstva, le-te pa številna delovna mesta lokalnemu prebivalstvu. Zaposlitve dajejo tudi vrhunsko urejena okolica, vrtovi, parki, objekti v čudovitih naravnih krajinah, prizori in prireditve z dogodki v življenju, navade in običaji lokalnih prebivalcev, slednjim se posveča posebna pozornost. Z objekti je treba gospodariti, vzdrževati objekte, snovati, pripravljati, ponujati in izpeljevati specifične turistične storitve, dogodke in vsebine, kar zahteva veliko najrazličnejših znanj, od klasičnih obrtniških do strokovnih. Tako obnovljeni in oživljeni objekti spodbujajo razvoj poslov, podjetništva in obrti, ohranitev domače in umetnostne obrti, umetnosti, običajev in navad, kmetijstva in vrtnarstva, vinarstva, sirarstva in drugih specifičnih znanj značilnih za regijo in potrebnih za celovito turistično ponudbo objektov historičnega pomena.

Ko ohranjajo visoke kulturno-varstvene standarde, se pri načrtih obnove dopušča tudi sorazmerne modifikacije in prilagoditev objektov potrebam sodobnih gostov, ki se standardom bivanja 21. stoletja ter kakovosti storitve ne želijo odreči. Bivanje v njih je občutenje doživljati in spoznavati preteklost ob sodobnih pridobitvah ugodja vrhunska kakovost storitve v teh objektih. Zato je dana pomembna skrb kadrom in njihovem širšem znanju. Ne le ožjega strokovnega področja, ampak tudi zgodovine, kulture, umetnosti, navad in običajev, gastronomije zato, da lahko zaposleni v Paradorjih ustrezno sledijo vprašanjem in potrebam zelo zahtevnih in izobraženih gostov.

Objekti so v javni lasti in niso privatizirani. Red de Paradores Slc, je družba z omejeno odgovornostjo, ki jo je ustanovila Vlada, in je v 100 % lasti države. Red de Paradores Slc. naj bi spoštovali visoke kulturno-varstvene standarde obnove, trajno zagotavljali ohranitev in izjemno kulturno vrednost. Družba obvladuje sodobne pristope trženja in management, pri načrtovanju obnove objektov sodeluje z Nacionalno družbo za kulturno dediščino, je odgovorna za vzdrževanje objektov, upravljanje in managiranje poslovanja in razvoj trženja produktov (agresivno in internetna prodaja, on line trgovina/polo majice z znamko Paradores po ceni 33 EUR), izdajo štiri številke lastnega časopisa letno). Nadalje se uprava odloča o podeljevanju koncesij. Podjetje je profitabilno, z vzpostavljenimi trajnimi viri financiranja, neodvisno od državnega proračuna. Del dobička se vplačuje v državni sklad kulturne dediščine Španije Patrimonio del Estado. Ta ima v lasti vse državne objekte kulturne dediščine Španije in financira obnovo in vzdrževanje stavbne dediščine Španije.

Podjetje Red de Paradores ima velik vpliv na državni sekretariat za trgovino in turizem, na oblikovanje temeljnih strateških razvojnih usmeritev in ciljev kulturne, turistične, okoljske

politike države. Nenehno snuje vabljive produkte po sodobnih marketinških zapovedih (n.pr. paket »Parador, tisoč in ena zgodba: kralji, plemiči in legende Vas pričakujejo...«).

Organizirajo vedno nove dogodke; samo koledar gastronomskih užitkov jih obsega v novembru in decembru čez 40.

Paradorji so po celotnem ozemlju Španije; 86 Paradorjev obsega 9000 objektov, 14 hotelov je v srednjeveških gradovih, 12 hotelov v samostanih, 7 hotelov v palačah, štirje so v starodavnih aristokratskih domovih, trije so v starih trdnjavah. 46 hotelov je zgrajenih na zgodovinskih območjih posebnega pomena na novo, vendar upoštevajoč zgodovinsko in arhitekturno izročilo preteklosti.

Paradorji so najrepreszentativnejša ponudba produkta kulturnega turizma, na katere vežejo vedno nove domišljene, kreativne in inovativne produkte – a vedno s sledljivostjo dediščine Španije in gonilo razvoja zaledja, ki je razvojno zaostajalo.

Poslanstvo Paradores je udejanjiti cilje, ki so:

- Razviti kakovosten turističen produkt, ki bo ponesel v tujino imidž španskega hotelirstva in ki je hkrati instrument družbe politike turizma.
- Doprinesiti k ohranjanju zgodovinske dediščine za namene turizma, s tem da je konzervatorstvo in vzdrževanje zgradb v uk in užitek sedanji in generacijam v prihodnosti.
- Potisniti turizem na področja, kjer ni ekonomskih aktivnosti in premalo turistov, spodbujati trajnostni razvoj, spoštovati okolje, pa tudi služiti zasebni iniciativi.
- Spodbujati in promovirati lokalno tradicionalno kuhinjo, raziskovati in znova odkrivati recepte in način priprave jedi, ter spodbujati potrošnjo kakovostnih lokalnih produktov.
- Da bi obiskovalci prepoznali destinacije kulturne in naravne dediščine, s tem pa pripomogli k diverzifikaciji ponudbe španskega turizma in prispeva k obogatitvi imidža Španije očeh turistov.

Seveda so zainteresirani kot delničarji, da jim ugled blagovne znamke raste, tako zaradi potencialnih delničarjev, kot zaposlenih kot družbe kot celote.

Čeprav v lasti države, sodoben management sledi sodobne kriterije poslovnosti in trženja ter učinkovitosti, uvaja vedno nove inovativne pristope trženja in produkte turistične industrije. To po njihovem mnenju, ne le privede do finančnih rezultatov, ampak tudi udejanja vse cilje, ki jih imajo zastavljen v okviru svojega poslanstva,

Paradores' so poslovno usmerjeni v rast dobičkonosnosti poslov in produktov kulturnega turizma. Pri tem sledijo naslednjim strategijam:

1. Porast in še večja diverzifikaciji ponudbe produktov in storitev v mreži.
2. Izboljšanje sistema kakovosti prav v vseh področjih družbe.
3. Modernizirati mrežo - Paradores Network.

4. Vpeljati najbolj sodobne tehnologije in inovativni management, ki bo doprinesel k večji učinkovitosti procesov.
5. Razvoj trženjskega načrtovanja, ker utrjuje ugled blagovne znamke v očeh kupca in garantira njegovo zvestobo.
6. Vzpostaviti raziskovanje in razvoj, nenehno inoviranje snovanja storitev in produktov, vključevanja le-teh, njihovo izboljševanje in snovanje sestavin, ki doprinesejo k rezultatu, da se kupec v Paradores tudi zadrži.

DESTINACIJA PORTUGALSKA

Primer: Pausadas hoteli

Mreža hotelov Pausadas tvori 40 objektov kulturne dediščine Portugalske, ki so restavrirani in obnovljeni portugalski srednjeveški gradovi, utrdbe, samostani – vsi na izjemnih regionalnih lokacijah. Pousadas nudi vrhunsko kulinariko, regionalne specialitete in kulinarčne tradicije, regionalna portugalska vina, sire, sadje, itn. Pousadas hoteli so član združenja evropskih zgodovinskih hotelov, združenja zgodovinske in kulturne dediščine hotelov evropskih držav in je vključen v širšo globalno mrežo Pestine, ki ima destinacije v Afriki in Južni Ameriki.

»Pousadas de Portugal« so blagovna znamka vrhunske kulturno-turistične ponudbe, ohranjajo predvsem nacionalno kulturno dediščino: zgodovino, tradicijo, regionalne navade in običaje. So nasledek šestih desetletij izkušenj poslovanja hotelske dejavnosti.

Pousadas de Portugal so namenjeni različnim ciljnim skupinam. Odtod usmeritev za Zgodovinski Pousadas in Regionalni Pousadas. Zgodovinski Pousadas umeščeni v gradovih, utrdbah, samostanih, Regionalni Pousadas na območjih naravne dediščine, v naravnih in regionalnih parkih. Strategija trženja je še diverzificirala turistično ponudbo, jo prilagodila temeljnim željam in pričakovanjem kupcev in jo poimenovala za: Zgodovinski Pousadas, Zgodovinski Design Pousadas, Eco Pousadas ter Šarm Pousadas.

Pousadas so v državni lasti in umeščeni v objekte grajske arhitekture. Skupina Pousadas (holding) je državno podjetje, člani uprave so javni uslužbenci. Pristop trženja je

koncesionarstvo in franšizing, za hotelske in gostinske aktivnosti. Portugalska vlada spodbuja razvoj t.i. «intimnega turizma», ki omogoča obiskovalcem tesnejši in neposreden stik z lokalnimi prebivalci, z njihovim načinom življenja, navadami, običaji in kulturo, saj je kulturna dediščina sredstvo za preboj turizma. Zato produkti ponudbe v in ob Pausadas hotelih vključujejo širok spekter različnosti regionalne tradicije, izražajo izjemno portugalsko gostoljubnost in nudijo vrhunske storitve. Namen je predvsem ohraniti in obvarovati izjemno bogato stavbno dediščino države. Prihodki od turistične gospodarske dejavnosti se usmerjajo nazaj v vzdrževanje in nove investicije. Ti objekti so običajno locirani v razvojno zaostalih regijah. Z njihovo oživitvijo vlada spodbuja regionalni razvoj, pospešuje zaposlovanje in preusmerja turistične tokove, iz klasičnih turističnih destinacij ob obali, v notranjost države.

Vsak Pousadas objekt mora nuditi vrhunsko kulinariko, ki je sestavljena iz najboljših regionalnih specialitet in kulinarične tradicije, ob obvezujoči spremljavi regionalnih portugalskih vin, sirov in sadja ter ostalih regionalnih produktov, kar ponudijo v restavriranih in obnovljenih portugalskih srednjeveških gradovih, utrdbah, samostanih, na izjemnih regionalnih lokacijah.

Z več kot 800-timi gradovi, graščinami, dvorci, samostani, palačami, kmetijami, meščanskimi hišami, vilami, družinskimi hišami, **Historični hoteli Evrope** (Historic Hotels of Europe) v največji možni meri izražajo širino, šarm, raznolikost, zapeljivost ter resničnost starega kontinenta, ki daje celotnemu svetu svojevrstno dušo in kultiviranost. Hoteli se še nadalje razlikujejo, in sicer v hotele s šarmom, butične hotele, grajske hotele, romantične hotele in dediščinske hotele. Najpomembnejši nacionalni člani te družine so Abitare la Storia hoteli iz Italije, Chateaux & Hotels de France, švedski Countryside hotels, De historiske hotel ba Norveška, Estancias de Espana, Pousadas Portugalska, Irska Blue book linija podeželskih hiš, Pride of Britain hoteli iz Velike Britanije, hoteli gradovi iz Švice in Nemčije ter avstrijski Schloss hoteli. Slovenija kot tudi druge države vzhodne Evrope, ki so že članice EU v tej eminentni družini, svojih historičnih hotelskih objektov še nimamo, kar z vidika Slovenije, zagotovo pomeni manjšo konkurenčnost slovenske turistične in kulturne ponudbe na evropskih in svetovnih trgih.

DESTINACIJA PORTUGALSKA

Primer: Solares de Portugal Solares Rural

TURIHAB ali Hiše z značajem

TURIHAB ali Hiše z značajem predstavljajo združenje tradicionalnih portugalsko družinskih domov. Hiše z značajem so navadno locirane v regijah in krajih, kjer ni druge turistične hotelske infrastrukture. Čeprav gostom gostitelj ob prenočevanju ponudi še vso ostalo zasebno infrastrukturo, ki jo poseduje, od teniških igrišč, do konjev za ježo ali zasebni

bazen, je ključna za uvrstitev v združenje le arhitektura hiše in gostoljubnost lastnika. Hiša mora biti stara in imeti mora svoj poseben značaj, plemiškega izvora ali tipično kmečki.

TURIHAB oziroma Solares de Portugal je član evropskega konzorcija ponudnikov družinskih domov in turističnih objektov, Europe of traditions. Je projekt v okviru programa Ecos-Ouverture. Konzorcij širi mrežo v države EU, tudi v Slovenijo, za tipično kmečke hiše. Hiše s tradicijo, projekt v Sloveniji še ne daje navedenih učinkov. Vključile so se posamezne turistične kmetije v Sloveniji.

TURIHAB ali Hiše z značajem dobijo naziv tiste hiše, ki so arhitekturno posebne, imajo zgodovinski značaj ali značaj tradicionalne arhitekture podeželja, vezane na kulturno dediščino. Ta pristop je močno spodbudil razvoj družinskega turizma na podeželju, v regijah in območjih, kjer sicer turistov zaradi neizgrajene turistične hotelske infrastrukture ne bi bilo. Spodbudila je razvoj v večinoma razvojno zaostalih regijah, saj so se lastniki brez velikih investicijskih vložkov lahko pričeli ukvarjati s turizmom in prodajati svoje lokalne produkte.

Solares de Portugal, veriga zasebnih plemiških počitniških hiš in drugih tipičnih družinskih domov, vključno s kmečkimi hišami (Solares Rural), nudijo prenočevanje z zajtrkom in večerjo. Večinoma se nahajajo v krajih, kjer ni druge turistične hotelske infrastrukture. Gostitelj je vedno lastnik sam, tesno mora biti povezan z območjem, kjer živi. Čeprav gostom gostitelj ob prenočevanju ponudi še vso ostalo zasebno infrastrukturo, ki jo poseduje, od teniških igrišč, do konjev za ježo ali zasebni bazen, je ključna za uvrstitev v združenje le arhitektura hiše in gostoljubnost lastnika.

Edini pogoj, ki ga predpisuje portugalska zakonodaja je, da je lahko v družinskih domovih za turiste največ 10 družinskih sob in da ima vsaka soba svojo kopalnico. Z zakonodajo, da je tudi družinska hiša turistični objekt, je portugalska vlada močno spodbudila razvoj družinskega turizma na podeželju, v večinoma razvojno zaostalih regijah, saj so se lastniki brez velikih investicijskih vložkov lahko pričeli ukvarjati s turizmom in prodajati svoje lokalne produkte. Prihodke od turizma lastniki usmerjajo nazaj v obnovo in vzdrževanje objektov tradicionalne arhitekture. S tem ne ohranjajo le stavbne dediščine, imajo posel in zaposlitev, zaradi dodatnih prihodkov od turizma se ohranja tudi poseljenost podeželja.

Da bi turistični potrošniki še lažje razlikovali med njimi in med njihovo diverzificirano turistično ponudbo, so jih razdelili še na dodatne kategorije, ki že s svojim poimenovanjem izražajo temeljni slogan in ponudbo, ki jo gostje v teh objektih lahko pričakujejo.

DESTINACIJA GRČIJA

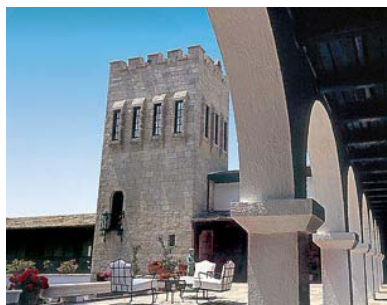
Primer: grške hiše, vasi s tradicijo in Yades historični hoteli

Tradicionalne stanovanjske hiše v tipičnih grških vaseh, naseljih in v zgodovinskih centrih mest skoraj vseh grških regij so temeljni elementi grške tradicionalne arhitekture in kulturne dediščine. Bogastvo in raznolikost grške arhitekturne dediščine je izražena v več kot 650-ohranjenih tradicionalnih naselbinah/vaseh. Imajo številne gostinsko-nastanitvene možnosti

za turiste, v starih, obnovljenih družinskih hišah, graščinah, v fevdalnih utrdah, samostanih, ki so sestavni del teh naselbin. Ohranjanje, oživetev in promocija arhitekturne dediščine Grčije, je ključni element mehkega trajnostnega razvojnega koncepta grškega turizma, kjer postaja kulturni turizem prioriteta pred klasičnim počitniškim turizmom masovnega značaja.

»Yades« zgodovinski hoteli Grčije so prestižna verigo in združenje zasebnih visoko kakovostnih hotelov. Predstavljajo in ohranjajo grško kulturo, dediščino in regionalne posebnosti. Bogastvo in raznolikost grške arhitekturne dediščine je izpostavljena v 650-ohranjenih tradicionalnih naselbinah/vaseh. Nudijo številne gostinsko-nastanitvene možnosti za turiste, v starih, a obnovljenih družinskih hišah, graščinah, v fevdalnih utrdah, samostanih. Vsi pa so sestavni del naselbin.

Ohranjanje, oživetev in promocija arhitekturne dediščine Grčije je ključni element mehkega trajnostnega razvojnega koncepta grškega turizma. Kulturni turizem je prioriteta pred klasičnim počitniškim turizmom masovnega značaja. Imajo številne gostinsko-nastanitvene možnosti za turiste, v starih, obnovljenih družinskih hišah, graščinah, v fevdalnih utrdah, samostanih, ki so sestavni del teh naselbin. Stara mestna jedra in celotne vasi so na novo oživele po obnovi in oživitvi stavbne dediščine ter ponovno postale zanimive tako za lokalno prebivalstvo kot za turiste.

Turistični objekti, med njimi tudi objekti tradicionalne grške arhitekture, graščine, palače, celotne tradicionalne vasi in drugi objekti arhitekturne dediščine Grčije, so preoblikovani v hotele in druge turistično-gostinske ter namestitvene zmogljivosti. Večina je v državni lasti. Za stavbno kulturno dediščino, obnovo objektov, revitalizacijo tradicionalnih objektov z novimi turističnimi vsebinami, načrtovanje gospodarskih turističnih dejavnosti v teh objektih ter vzdrževanje objektov v državni lasti, je zadolženo Ministrstvo za kulturo.

DESTINACIJA FRANCIJA, ŠPANIJA, ITALIJA, ČEŠKA REPUBLIKA IN MADŽARSKA

Primer: Projekt Magisthere (Médiation Animation Gestion Interprétation des Sites et Territoires, **HER**itage **E**uropéen)

Projekt MAGISTHERE (Posredovanje, animacija, upravljanje, tolmačenje zgodovinsko pomembnih mest in območij evropske dediščine) se nanaša na profesionalizacijo strok v zvezi s kulturno in naravno dediščino. Z njim je pričelo mesto Tours, ki je tudi njegov glavni koordinator, in je osnovan na partnerstvu mesto-univerza. V projektu je pet držav partnerjev: Francija, Španija, Italija, Češka republika in Madžarska.

Projekt je nastal ob spoznanju, da se dediščina ne omejuje zgolj na spomenike, ki jih obiskujemo, in na zgodovinsko pomembna mesta, ki jih lahko raziskujemo, temveč ima obenem tudi socialni, kulturni in ekonomski pomen in se tako v celoti vključuje v razvoj območij.

Projekt se je razvijal v dveh fazah. Najprej so mesta definirala svoje potrebe v smislu valorizacije dediščine. S katerimi znanji si želijo pomagati pri poudarjanju vrednosti svoje dediščine. Mesta so torej definirala seznam znanj, strokovne profile. Na osnovi teh profilov so nato partnerske univerze pripravile izobraževanja, ki naj bi zadostila potrebam mest.

Tako torej obstaja, zahvaljujoč se sodelovanju mesto-univerza, skladnost med potrebami lokalnih skupnosti v smislu valorizacije njihove kulturne in naravne dediščine - in ponudbo, torej univerzitetnimi izobraževanji in njihovimi študenti. Te študente bodo po končanem izobraževanju zaposlile lokalne skupnosti. Projekt MAGISTHERE si je zastavil naslednje cilje :

- Odgovoriti na potrebe evropskih lokalnih skupnosti v smislu valorizacije dediščine.
- Uskladiti potrebe skupnosti z izobraževanji, ki jih predlagajo partnerske univerze .
- Izdelati homogene izobraževalne vsebine med državami.
- Prispevati k mobilnosti strokovnjakov za dediščino v Evropi z oblikovanjem skupne diplome.

Dejansko je končni cilj uvedba evropske skupne diplome z naslovom « Posredovanje in upravljanje dediščine v Evropi ». To bo dalo diplomu še bolj evropsko konotacijo in bo omogočilo bodočim strokovnjakom razvijanje njihovih znanj v več-kulturnem okolju.

Vsako od nacionalnih izobraževanj je bilo izdelano ob upoštevanju dejanskih potreb skupnosti v smislu valorizacije dediščine, kar jamči za kakovost izobraževanj, prav tako pa tudi zagotavlja strokovno prihodnost za bodoče diplomirance, ki se bodo sposobni odzvati na potrebe institucij. Vel informacij - E-mail : m.molinie@ville-tours.fr ali mb.amirault-deiss@ville-tours.fr

4.2 Analiza

Prikazani primeri izpostavljajo, da je kulturna dediščina sredstvo za dobičkonostnost turističnih destinacij. Dobičkonosne lahko postanejo tudi tiste regije, ki niso turistične in območja, ki v razvoju zaostajajo, če upoštevajo pravi pristop, strategijo trženjskega načrtovanja kulturnega produkta, ponuditi produkte in storitve, ki so umeščeni v kulturno dediščino, da razumejo in znajo uporabljati trženjske instrumente in vzpostavijo management: dobro vodenje, načrtovanje, organiziranje in koordiniranje, poskrbijo za izobraževanje in usposabljanje kadrov, predvsem pa mora imeti prvi organizator (prvi manager) v regiji aktivnosti pod kontrolo. Predpogoj umestitve sodobnih kulturnih produktov v kulturno dediščino, je zavarovanje in ohranjanje kulturne dediščine.

Vprašanja, ki jih je treba nenehno reševati so:

- Kje in komu prodajati?
- Kako tržiti in na kakšen način?
- Prodaja pod lastno blagovno znamko.
- Kakšno sodobno opremo se uporablja?
- Človeški viri (ang. Human Resource Management, HRM), načrtovano delo in storitve osebja pri trženju.
- Pristop in koncept snovanja produkta (in vzdrževanje njegove celostne kakovosti).
- Pristop in koncept prodaje in komuniciranja z javnostjo.

Produkt, ki se trži, mora biti v kontekstu endogene domicilne dediščine zelo prepoznaven, za njim morajo stati ljudje, kot fizične in pravne osebe, pristojne in odgovorne za njegov obstoj, trajnost in relevantno uresničljivost.

Ker je vključenih cela vrsta subjektov, fizičnih in pravnih, iz vseh treh sektorjev: javnega, privatnega oz. poslovnega in sektorja civilne družbe, je priporočljivo vzpostaviti mrežo partnerskih povezav. Dobri primeri prakse v tujini so pokazali, kako pomembno je, da se partnerji poznajo, ali pa poskrbijo, da se spoznajo in si tudi zaupajo. Nujno je povezovanje podeželja in njegovih subjektov, fizičnih in pravnih. Mesta in vasi, obale, zaledja in linije gradov povezujejo najrazličnejše poti. Povezujejo jih tudi dogodki in prireditve. Zato je nujno turistu ponuditi koristne, dobre in vabljive produkte in storitve.

Model Toskana deluje kot celota, ker vse aktivnosti potekajo pod nadziranjem skupne agencije. Njena glavna aktivnost je preskrbeti sredstva financiranja kulturne dediščine zato, da postanejo sredstvo in generator kulturnega razvoja. Nadalje je prikazano, kako celo tuja firma uspešno trži domicilne produkte. Kakor koli – njihov model je uspešen, ker je sodobno trženjsko naravnan in izhaja iz potreb in želja trga. Je lahko dostopen in

uporablja res ključne besede ko potencialni kupci klikajo na internet. Internetna prodaja je tudi prvi način trženja in prodaje.

Kar kažejo vsi primeri: ni ohranjanja dediščine, če ni njenega trženja. Trženja pa ni, če ni ponudbe kulturnega turizma: produktov in storitev. Le vse skupaj je generator razvoja in kreira vedno nove in boljše zaposlitve.

Primeri kažejo, kako je rezultat storitve v največji meri odvisen od človeka. Zato je pri trženju storitev pomembno: **notranje trženje**, ki pomeni usposabljanje in motiviranje zaposlenih, kontaktnega osebja, izvajalcev storitve, pri čemer naj bi imel vsak zaposleni pred seboj zadovoljstvo kupca. Pomeni, zadovoljstvo kupca, da se storitve ponudijo na pravi način.

- **zunanje trženje**, ki pomeni usmerjenost k ponudbi pravih storitev. Treba je pripraviti pravočasno, jih razglasiti in napraviti dostopne na internetu: trženjske aktivnosti, oblikovati storitve, določiti cene, kraj ponudbe, izpeljati komuniciranja in posredovati storitve.
- **odzivno trženje**, kar pomeni, da je treba razviti ustrezne mehanizme odzivnosti, da so informacije pravočasne in vedno tudi objavljane na internetu.

Kot kažejo primeri sodobno trženje tudi uporablja razširjeni trženjski splet, ki ga sestavljajo naslednje prvine:

- **produkti** in storitve so številni
- **cena** in prodajni pogoji so jasni
- **tržne poti** se nenehno razvijajo glede na želje kupca
- **tržno komuniciranje**—izstopa način osebne prodaje, zelo pomemben je internet in njegovo dnevno ažurno dopolnjevanje
- **udeleženci** so vsi partnerji, ki jih povezuje destinacijski kulturni turizem, zaposleni in porabniki storitev
- **fizični dokazi** uspešnosti terjajo osebno vpletenost v zgodbe kulturne dediščine sicer trženje ponudbe kulturne dediščine ne privede do rezultata - vključuje videz, opremo, vzdušje, fizično pojavnost osebe, ki izvaja storitev
- **postopki** - so aktivnosti, učinkovit management, ki uspešno izpelje storitve, dosega konkurenčne prednosti.
- **kakovost**.

Ponudba je razdeljena sodobno trženjsko, iz »čevljev« potreb kupca:

- vinske ture
- gastronomija in vino
- kultura
- aktivnosti rekreacije
- aktivnosti za otroke

- storitve za lepoto
- nakupovalne ture
- posebni dogodki
- storitve prevoza.

Čeprav bi na videz dejali »že poznamo«, ob ponovni proučitvi ponudbe vidimo, da ni tako. Ponujati turistu **vinske ture** ni isto, kot ponujati mu vinske ceste. Prvi je sodobni trženjski pristop, z vključenimi zgodbami, produkti in storitvami; drugi ni tržno učinkovit zato, ker imajo turisti probleme z dostopnostjo (ni javnih prevozov, ali pa ni vino pospremljeno z zgodbo, pripovedjo ali storitvami). Vinske ture pomenijo degustirati, tudi gastronomijo, se nekaj naučiti o slavnem vinu. Nekateri vinarji, tudi v Slovenski Istri so že uvedli ta pristop trženja produkta kulturnega turizma, ki je zgodba. Res pa je, da v Slovenski Istri ni pogost običaj, da bi turisti obiskali tudi vinograd. Somelierji pa so s svojimi opažanji in pripovedmi vse pogostejši.

Gastronomija obsega **učne ure kuhanja za turiste**; obstajajo celo studii za kuhanje. Zelo popularna je gastronomska tura. Za Slovensko Istro je na voljo aplikacija gastronomskega zemljevida dr. Bogataja, ki je kot celoto ni apliciral še nihče. »Poskusite vino in sir s profesionalnim sommelierom«, je nadalje naslov zelo iskanega paketa. Turisti so zahtevnejšega ranga, radi imajo aktivni oddih, poskusijo nekaj novega, še zlasti se radi kaj koristnega tudi naučijo.

Sklop kultura pomeni, da se odpravijo s podeželja, kjer bivajo v mesto (v Slovenski Istri bi se na Obalo) in obišejo rojstna mesta renesanse (v Kopru, n.pr.: antike, renesanse, gotike, itd.), skratka vse kar sodi v neposredno inventarizacijo dediščine mest in z njo povezane prvine. Ker pa mora turist tudi jesti, piti in kupiti spominke, pa tudi opraviti nakupovanje, potegne tak kulturni izlet celo vrsto možnih storitev in produktov. Pa tudi odpre vprašanje prevoza – **mobilnosti turista**.

Lahko se turist odpravi **raziskovati kulturo sam**: v tem primeru zemljevid ni dovolj, potrebne so kontaktne točke itd. Predvsem pa na mestih samih zelo jasne in transparentne označbe, usmeritve, razlage, pojasnila, itd.

Zunanje ali rekreativne aktivnosti

V Toskani ponujajo: polete z baloni, jahanje konj, vožnje s kočijo, golf, streljanje glinastih golobov, kolesarjenje in vodene izlete s kolesi (turisti – tudi iz Slovenije puščajo kolesa doma, ker se cenovno ne splača voziti koles), ki so spremljani s kombiji, da klanci ne postanejo prestrmi, sprehajanje, jadranje, ribolov in potapljanje.

Aktivnosti za otroke

Aktivnosti otrok niso le varovanje otrok in specializirani vrtci, ampak tudi organizirane prav posebne »Ture kulture za otroke« in organizirani posebni dogodki na določeno temo, ki je prikazana na otrokom privlačen način.

Storitve za lepoto so obiskane, tudi tiste terapevtske. Na **nakupovalnih turah** se propagira kupovati ceneje v Factory Outlets. Zanimivi so še **posebni dogodki**, ki naj bi bili za Toskano nekaj svojvrstnega. To so: Ferrari izkušnja, Ognjemetni spektakel, Renesanci banket, Misterij igre, Spektakel kavbojev v Maremmi (to je prilagoditev zaradi navala Amerikancev) in surfanje na morju. Organizirajo tudi privatne jet polete, izposojajo helikopterja in izposojajo jaht.

Modela Toskane je neposredno uporabljen na primeru Slovenske Istre. Zelo pomembna je funkcija agencije, ki bi bila v pomoč pri preskrbi finančnih sredstev in v pomoč pri vodenju projektov in managementa. Najmanj toliko pomembna pa je tudi centralizirana funkcija trženja kulturne dediščine storitev in produktov Slovenske Istre z enega mesta. Ta ista agencija bi morala takoj vzpostaviti dobro internetno spletno stran in nanjo vezati vse posamične primere. To komuniciranje pa bi moralo potekati dvostransko, ker je treba še spodbujati in organizirati obstoječe kapacitete v Slovenski Istri. »Mrtve« poti pa mora oživiti ponudba zgodb, dogodkov in storitev. Ker pa gre za male razdalje je treba preseči razdrobljenost ponudbe.

Navedeni *PRIMERI DOBRE PRAKSE AKTIVIRANJA POTENCIALOV DEDIŠČINE ZA RAZVOJ* kažejo, do kako dobrih rezultatov pozitivnih sil ohranjanja dediščine lahko prihaja, ne nazadnje, in zlasti z ekonomskega vidika. Hkrati pa je ustvarjen dobiček od rabe dediščine lahko izkoriščen kot sredstvo za ohranjanje dediščine, izobraževanje, razvoj poslov in novih zaposlitev.

Koristi imajo vsi: oblasti, lokalno prebivalstvo kot glavni nosilec in koristnik trajnostnega gospodarskega razvoja, domači in tuji turisti itd. Aktivno postane sodelovanje med znanstvenimi ustanovami, lokalnimi skupnostmi in prebivalstvom. Oblikujejo se vedno nove pobude trajnostnega in regionalnega razvoja, razvija se znanje in potenciali v ljudeh ustvarjajo vse več nove in dodane vrednosti. Primeri so pokazali, kako učinkovito lahko funkcionira kulturna dediščina kot ekonomska kategorija in prinaša dobiček. Odtod tudi v primerih kot poslanstvo izpostavljena odgovornost družb za njeno uspešno upravljanje (kot lastninska razmerja in ohranjanje) in učinkovito managementiranje (vedenje poslov vezanih na kulturno dediščino, načrtovanje aktivnosti, organiziranje in koordiniranje, nadziranje, izobraževanje, usposabljanje in vodenje ljudi).

Nadalje so primeri izpostavili, kako je za učinkovitost ukrepanja še posebej pomemben dober management, stroka, zaposleni in lokalno prebivalstvo. Primeri celo napotujejo na

sklep, da lastništvo ni pomembno. Pač pa je zelo pomembno obravnavati in se pravočasno in ustrezno odzivati na naslednja vprašanja:

- Kaj sta vrednost in zadovoljstvo v očeh kupca?
- Kako naj se subjekti organizirajo za ponudbo kulturnega turizma, da lahko zasnujejo in posredujejo kupcem visoko vrednost in zadovoljstvo?
- Kako lahko podjetja pritegnejo turiste, obiskovalce in jih tudi obdržijo kot kupce?
- Kako lahko izpeljejo celovito trženje kakovosti ponudbe kulturnega turizma?

Sam proces ustvarjanja vrednosti časovno prične še preden pride n.pr. do kulturnega dogodka: določiti je treba ciljnega kupca, kateremu bo storitev namenjena; določi se trg in pozicionira vrednost. V fazi ustvarjanja vrednosti se produkt razvija, razvijajo se storitve, določajo se cene, viri, pristop, koncept in način ponudbe, izpeljave, način distribucije in način trženja z reklamiranjem vred.. Ker je vse več tveganj, posle sledi vse več institucij: od državnih (ministrstva), poslovnih (gospodarska združenja, zbornice...), do bank in zavarovalnic. Njihovo sodelovanje pripomore k sklenitvi poslov, da se utirajo poti, da se sklepajo pravi in dobri posli, ne nazadnje pa se med udeležence tudi porazdeljujejo tveganja

Dediščina je koncept, ki ima vlogo dejavnika razvoja in aktivira potenciale: človeške, materialne in finančne. Zato pa mora biti ukrepanje skupno in vsi skupaj zasnovati partnerstva, na skupnem interesu tako, da se spodbudi vpetost sestavin kulturne dediščine v posamezne ukrepe, instrumente, aktivnosti (programov) in operacije (t.j. projekte), z njimi pa poveže strategijo trženja rezultatov aktivnosti in projektov ter trženjske spletke produktov kulturnega turizma. Partnerstvo pomeni delovanje po odprti metodi koordinacije, iskanje optimalnih rešitev pa tudi zbiranje sredstev za sofinanciranje skupnega projekta. Partnerstvo ima **skupne razvojne vizije**. Ta pa temelji na ohranjanju in trženju naravnih in kulturnih vrednot, krepitvi identitete prostora in prebivalcev podeželja Istre.

Primeri kažejo, da območje v Španiji, Portugalski, Toskana in Grčija niso zgolj geografska, ampak prostori skupne kulturne dediščine. Da so skupne značilnosti zaradi kulturne dediščine specifične in edinstvene, kar sproža radovednost. Pozorna skrb in varovanje vseh vrst dediščine pa je temelj njene razpoznavnosti in njenega ugleda v očeh kupcev – t.j. znamke, ki se trži. Hkrati pa se vrednost vrednot, ki je kulturna dediščina, povečuje hkrati z znanjem in vedenjem o njej. Tega znanja in vedenja o domicilni dediščini pa je vedno premalo. Zato vsi spodbujajo dogodke, spominjanja, pišejo knjige, pripovedujejo, itd.

Ponudbo bistveno obogatijo dediščina gastronomije, kulinarika in vino. Zato se pospešuje ekološko kmetovanje z dopolnilnimi dejavnostmi, obrtjo in turizmom, ohranja, revitalizira se in obnavlja posamezne propadajoče vasi itd.

Zato so ciljne skupine, ki so jim ukrepi namenjeni: kmečka gospodinjstva, s.p., MSP in podjetja, nosilci obrti, turistične kmetije, turistična društva, kulturna in druga društva, potencialni investitorji, strokovnjaki in svetovalci.

Ugotovitve analize bi lahko strnili v predlog, da bi lahko bilo poslanstvo sledeče.

Poslanstvo Slovenske Istre je udejanjiti cilje, ki so:

- Razviti se kot destinacija kulturnega turizma. Ponujati kakovostne turistične produkte, aktivnosti in storitve, ki bodo ponesli v svet imidž destinacije dediščine, bisera narave in dragulja zgodovine kulture.
- Kulturna dediščina postane instrument politike turizma (in ne zgolj strošek ohranjanja dediščine). Odtod vzrok po nujnem interventnem ukrepanju, ker bo prinesel nove in boljše zaposlitve, pa tudi dodatna sredstva iz dobičkonosnih poslov za celovito restavracijo vseh objektov na območju Slovenske Istre.
- Doprinesiti k ohranjanju zgodovinske dediščine za namene turizma, s tem da je konzervatorstvo in vzdrževanje zgradb v uk in užitek sedanjim in generacijam v prihodnosti.
- Potisniti turizem na področja, kjer ni aktivnosti in je premalo turistov, spodbujati trajnostni razvoj, spoštovati okolje, pa tudi poslužiti zasebni inicijativi, da se okrepi, po znanju in premoženju.
- Spodbujati in promovirati endogena znanja, pozabljena in na novo obujena, lokalno tradicionalno kuhinjo, raziskovati in znova odkrivati recepte in način priprave jedi, vino, sadje in zelenjavo, ter spodbujati potrošnjo kakovostnih lokalnih produktov.
- Da bi obiskovalci prepoznali destinacije kulturne in naravne dediščine, s tem pa pripomogli k diverzifikaciji ponudbe produktov kulturnega turizma in da bi obiskovalcem vtisnili v spomin željo, vrniti se.

ZAKLJUČEK

Valorizacija kulturne dediščine z vidika povpraševanja je pokazala, da obstoji povpraševanje. Pokazala je, da je treba snovati tako posamezne produkte kot koncept ponudbe kot kulturno turistično destinacijo, s pravim managementom vred. Turistična destinacija ima tri sklope: obalo, podeželje in visoka slemena, vse z bogato zgodovinsko kulturno in naravno dediščino.

Primeri tudi kažejo, da dobri rezultati ne pridejo sami po sebi in ne čez noč. Potrebna je tudi vzpostavljena infrastruktura. To ni le opremljenost z infrastrukturo, ki je za življenje in bivanje ljudi neobhodno potrebna, kot npr.: ceste, vodovodno omrežje, telefon, električno omrežje, kanalizacija, ampak tudi »spremljajoča« infrastruktura, t.i. turistična infrastruktura. To so: vse vrste tematskih poti - konjeniške, pohodniške, sprehajalne, kolesarske, kulturne, vinske. Nadalje so pomembne razgledne točke, počivališča, razgledišča, dostopni in obnovljeni kulturni in naravni spomeniki, info točke. Vse in vsi zaokrožajo opremljenost območja in so platforma ponudbe krajev. Primeri kažejo, da pa je osrednjega pomena obnove in razvoj objektov, hiš, gradov, vasi, njihova ureditev (fizična in vsebinska obnova). To pa zato, ker so nosilci živega družbenega in kulturnega dogajanja. Objekti sami ali poti - brez človeka - so mrtvi.

Vitalnost pa dajejo vaškim aglomeracijam kmetije in vinogradi, oljkarstvo, zelenjavarstvo in mediteransko sadje. Slovenske Istre tudi višinske lege na slemenih, grebenih, terasah, kraških poljih in vrhovih, slikovite lege, z bližino spomeniško zaščiteni arhitekturami. Primeri kažejo na veliko podobnost s Slovensko Istro. Zato je možen isti koncept pristopa, ki upošteva uravnotežen preplet naravnih in urbanih struktur, uravnotežen preplet z okoljskimi zmogljivostmi in pravo mero oblikovalske pestrosti v urejanju naravnega in čim bolj prepoznavnem redu lokalnega prostora v zaledju obalnih mest Slovenske Istre.

Tudi Razvojni program podeželja (str. 73) je izpostavil, da »je jasna morfološka zgradba celotne verige od Debelega rtiča do Pirana kot velika amfiteatralna zgradba in je lahko tudi cilj planiranja. /.../Tak zaokrožen svet daje tudi občutek varnosti in je lahko končno tudi glavna hrbtenica prostorskega koncepta«. Predlagani sklenjen koridor po slemenskih vedutnih točkah, ki jih povezuje prastara Istrska tovarna pot, je lahko več kot osnova večnamenskih prekrivanj programov pohodništva, (Evropska pot E6, kolesarjenja, konjeniških poti, poti od osmice do osmice). Gre za verigo utrd in gradov, za katero je smotno začeti iskati investitorje, namen pa vmestiti v načrte. Izrazito izpostavljene slemenske točke je smotno bolj vsaj označiti z lokalno kulturno dediščino, ki je tu bila od vedno in ne gre le za slikovito lego, zato je treba dodati zgodbo in dogodke, obuditi pripovedi o krajini in arhitekturi v njej.

Slovenska Istra je zaokrožen geografski prostor napolnjen s številnimi specifično dragocenimi vsebinami. Od tod izvira potencial ustvarjanja nove in dodane vrednosti, zaradi česar je pomembno, da postane kulturni turizem celo ključna gospodarska dejavnost, naravna in kulturna dediščina pa vzvodje razvoja in blaginje. Navedeno je dosledno v skladu z definicijo destinacijskega managementa, po katerem je »cilj destinacijskega managementa doseganje ekonomskih, družbenih in okoljskih koristi za turiste, turistične ponudnike in prebivalce« (definicija po WTO, World Tourism Organisation). Na rezultate pa, ki jih daje takšna strategija usmeritev, vplivajo vsi produkti in vse aktivnosti, ki so v to mreženje vključeni.

Trži se destinacija, tržijo se znotraj nje – posamezni produkti, pri čemer je bistvena razlika v pristopu sestavine trženja, ki je promocija oz. komuniciranje z javnostjo. Medtem ko se posamezni produkti promovirajo lokalno, z osebno prodajo, skratka specifično glede na vrsto produkta, pa je v za eksterni marketing destinacije bistvenega pomena, da se destinacija tudi oglašuje, da se osebno prodaja destinacijo novinarjem in pomembnim organizatorjem potovanj (n.pr. izleti za novinarje, agencije), da so promocijske publikacije na voljo in v njih vse bistvene informacije), da je trženje prek interneta interaktivno, vključno z možnostjo rezervacije prenočevanja, bivanja, rezervacije obroka, dogodka in obiskov. Nadalje mora biti programiran v času in prostoru razvoj in trženje dogodkov destinacije, znani datumi sejmov, da postanejo res široko poznani in tradicionalni, pa tudi direktne akcije turističnih produktov in storitve destinacije morajo biti prepoznavne v kontekstu destinacije in z ozadjem njene kulturne dediščine.

Podeželje je enakovreden in v kontekstu razvoja R Slovenije več kot enakovreden, celo ključen element v razvojnem kontekstu. Nikakor ni le področje ruralnega značaja in pomembno za kmetijsko pridelavo. Slovenska Istra in njeno zaledje ponuja s svojimi potenciali – naravnimi in kulturno dediščino premoženje družbe za trženje destinacije, razvoj in revitalizacijo, celostno kakovost ekonomike območja, boljše in nove zaposlitve, socialno kohezijo pa tudi večjo socialno vključenost ranljivih skupin.

IZHODIŠČA ZA ŠTUDIJO IZVEDLJIVOSTI

Zaledje obale t.j. Slovenska Istra predstavlja skupaj z obalo enovit krajinski prostor ter neizkoriščen gospodarski potencial. Celó več, lahko bi celo trdili, da Slovenska Istra predstavlja **komplementarni prostor** obale ter obratno.

Večino problemov obale in njenega naravnega zaledja se skuša »**projicirati**« in **reševati ob obalni črti**, zato se v tem prostoru pojavljajo številni družbeni, gospodarski, prometni in ekološki problemi. Slovenska obala je v številnih primerih **preobremenjena** ali **nepravilno valorizirana**, včasih celo predmet ozkih privatnih in kapitalskih interesov namesto širših družbenih in javnih.

V tem smislu, bi bilo potrebno strokovno neoporečno in interdisciplinarno prostor Slovenske Istre inventarizirati in ovrednotiti zlasti v cilju **trajnostnega razvoja turizma** širše obalne regije.

Vizualni prostor zaledja obale od koder je možen pogled na obalo in morje predstavlja še neizkoriščen potencial tudi za bolj **intenzivno turistično izrabo**.

Zapuščene vasi v Slovenski Istri predstavljajo v smislu turistične izrabe in ponudbe **elementov identitete** izjemen turistični potencial.

Elementi identitete Slovenske Istre se nanašajo predvsem na neizkoriščene naravne in kulturne potenciale v najširšem pomenu besede.

Sorazmerno velik problem pri celovitem reševanju krajev in zaselkov v Slovenski Istri predstavljajo **neurejeni lastniški odnosi**, pomanjkljiva historična in fizična valorizacija prostora in objektov, neurejena prometna in komunalna opremljenost prostora, problemi oskrbe s pitno vodo, problem zbiranja in čiščenja fekalij, slaba fizična struktura objektov, neizdelani prostorski dokumenti in prostorski izvedbeni akti idr.

Kulturna dediščina predstavlja poleg naravne dediščine temeljni element identitete in prepoznavnosti določenega prostora, kraja, regije in države oz. njenih državljanov. Zaradi svoje enkratnosti in neponovljivosti predstavlja vir zanimanja in občudovanja ter s tem povezano izjemno turistično atrakcijo in posledično ekonomsko kategorijo.

Temeljne vrednote kulturne dediščine so kategorizirane glede na njihovo kvaliteto in pomen. Posebno vrednost imajo tisti primerki kulturne dediščine, ki so izvirni in enkratni in nimajo podobnih ponovitev v ožjem in širšem okolju. Če so elementi kulturne dediščine med seboj podobni in razširjeni v širšem prostoru predstavljajo element identitete omenjenega okolja. Slovenska Istra ima vsekakor veliko elementov kulturne dediščine, ki so prepoznavni kot identiteta prostora, žal so v slabem fizičnem stanju in slabo dostopni.

Trajnostni oz. vzdržni razvoj naj bi koristil ciljem smotrne izrabe in zaščite kulturne dediščine. Eden izmed temeljnih problemov kulturne dediščine je, da sčasoma propada in izginja, ter da jo je nemogoče ponoviti oz. replicirati. Zato je takojšnja fizična zaščita ob sočasnem iskanju njene smotrne predstavitve in izrabe temeljni pogoj za njeno ohranitev.

Vzdržni razvoj v maksimalni meri upošteva kulturno dediščino kot eno izmed razvojnih možnosti. Tki. imenovani »mehki turizem« odklanja množičen obisk kulturne dediščine zaradi devastacije slednje. Ob tem je zlasti pomembno spomeniku ustrezna obremenitev okolja. Slednje je upoštevati v smislu disperzije turističnih migracij na različne kulturne in naravne atrakcije.

Zato je v bodoče oblike množičnega turizma razvijati predvsem v sedaj deloma devastiranih območjih, bolj sofisticirane oblike turizma, vključno z obiskom kulturne dediščine pa na enkratnih atrakcijah.

Suhogradnja kot element arhitekturne identitete in pokrajinske slike Slovenske Istre ali zid kot arhitekturni element ima pomembno sporočilno in simbolno vrednost ter različne pomene in funkcije ter ga je treba celo pozicionirati kot enega najpomembnejših elementov specifičnosti kulturne dediščine Slovenske Istre in te večplastno.

Ena izmed opredelitev pojma zid je »kadar ga imaš potem si miren«. V tem pomenu zid predstavlja ločitev med javnim in zasebnim, je simbolni element varnosti in lastništva. Na zidu, zidcu se sedi in druži. Na zidcu je vedno prostora za vse. Zid nas varuje od negativnih atmosferskih vplivov kot so sonce, veter, dež, neurje, varuje na tudi od pretirane svetlobe in teme.

Zid ob hiši ali v naselju ima deloma drugačno funkcijo od zidu v naravi. Zid v kulturni krajini ima več funkcij:

- opredeljuje lastništvo;
- nastane s čiščenjem parcele ter omogoča zemlji da rodi;
- predstavlja pomemben požarni sektor;
- preprečuje erozijo terena;
- omogoča kmetijsko izrabo na zelo nagnjenem terenu.

Na simbolni ravni zidovi v kulturni krajini menjajo pejsaž, omehčajo kruto naravo (erozija) ter so spomeniki vztrajnosti, žilavosti in preživetja generacij, ki so živela v sožitju z naravo. Suhozidovi v Slovenski Istri so praviloma iz kamna, ki ga je možno najti v bližini. Tki. istrski kamen, sivkasti lapor podoben kamen imenovan fliš. V teh krajih se je razvilo stavbarstvo, zidarstvo, kamnoseštvo in klesarstvo. V ta namen so bili odprti številni kamnolomi in peskokopi. Žal nekatere navedene obrti zlasti kamnoseštvo in klesarstvo izumirajo prav

tako so opuščeni številni kamnolomi. Številni suhozidovi propadajo in bi jih bilo potrebno obnoviti. So predpogoj črpanja potencialov, udejanjeni potenciali kulturne dediščine Slovenske Istre pa spet v obratni smeri lahko postanejo res pomemben vir finančnih sredstev njihove obnove in revitalizacije.

LITERATURA, ZAKONODAJA IN VIRI

LITERATURA

- Antončič, B.: Primeri iz podjetništva: ustanovitev, zagon in rast podjetja, DZS, 2005.
- Avbelj, P. et al., Vodnik po slovenskih muzejih : 252 muzejev in galerij. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije : Mladinska knjiga, 2001.
- Berliri, C., 'Employment Impact of ESF Training Interventions on Particular Target Groups', a first draft, ISFOL, presented at the Fifth European Conference on Evaluation of the Structural Funds, Budapest 2003.
- Bogataj, J.: Domače obrti na Slovenskem. DZS. Ljubljana, 1989.
- Bogataj, J.: Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba, 1992.
- Bondonio D., Università del Piemonte Orientale, 'Evaluating the Employment Impact of Business Incentive Programs in EU Disadvantaged Areas. A case from Northern Italy', 2002.
- Božičnik, A.: Študija možnosti ponudbe visokega turizma v objektih kulturne dediščine Slovenije, RS, ministrstvo za kulturo, 2006.
Černe, T., Kovačec-Naglič, K., Molek, L., Mrvič, S., Petrič, M., Pirković, J in Zupan, G.: Analiza stanja na področju varstva kulturne dediščine in arhivskega gradiva, Ljubljana, 2005.
- D. D. Rypkema, Evropski forum za kulturno dediščino, Kulturna dediščina v Evropi nekaj velja, Europa Nostra, Bruselj, Belgija 7. december 2005.
- Darovec, D.: Pregled zgodovine Istre, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper: Primorske novice, 1992.
- Daugstad, K., Ronningen, K., Skar, B.: Sgriculture as an upholder of cultural heritage? Conceptualizations and value judgements – A Norwegian perspective in international context, Journal of rural studies, št. 22, 2006, str. 67-81.
- Diskin, S.: ZAPS, Posvet Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije, Ljubljana, 13. november 2007.
- Drummond, S.: Critical success factors for the organization. Drummond Siobhan and Ian Yeoman eds.: Quality Issues in Heritage Visitor Attractions. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2001, str. 16-27.
- Fister P.: Umetnost stavbarstva na Slovenskem. Cankarjeva založba, Ljubljana 1986.
- Geografija Slovenije. Slovenska matica v Ljubljani, Ljubljana, 1998.
- Grilc P. et al.: Ureditev institucij Evropske unije in njenega pravnega sistema, Ljubljana, Upravna akademija, 2003.
- Gutierrez C., članica EU Parlamenta, EU research for sustainable urban development and land use cultural heritage, New technologies for the future of our past, Konferenca, 6th, Framework programme, Brussels, 2003.

- Hauc, A.: Projektni management, Ljubljana, GV Založba, 2007.
- Humer, J.: Naravna in kulturna dediščina ter njeno varovanje v Sloveniji. Ljubljana: Uradni list SR Slovenije, 1989.
- Hunter, L.C., Webster, E., Wyatt, A.: Measuring Intangible Investment, Working paper no. 15/05, Melbourne Institute Working Paper S, str. 10).
- International cultural tourism charter: ICOMOS 12th general assembly, Mexico, 1999.
- Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji - zbornik. Biotehniška fakulteta v Ljubljani. Ljubljana, 1995.
- Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2004.
- Konvencija UNESCO: The Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, 2001.
- Kotler, Ph., Haider Donald H., Rein, I.: Marketing places – Attracting Investment, Industry, and Tourism to Cities, States, and Nations. New York: The Free Press, 1993. 388 str.
- Kučan, A.: Krajina kot nacionalni simbol. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1998. 224 str.
- Listina mednarodnega združenja za turizem ICOMOC (International cultural tourism charte).
- Makovec Brenčič M., Hrastelj, T.: Mednarodno trženje, GV Založba, Ljubljana, 2003.
- Martin, V.: Managing projects in human resources, training and development, Kogan Page, London and Philadelphia, 2006.
- MEANS handbooks 'Measuring the Employment Effects of Community Structural Interventions' (1995) and 'Evaluating the Contribution of the Structural Funds to Employment' (1996).
- Measuring the Role of Tourism in OECD Economies - The OECD Manual on Tourism Measuring the results of English Heritage Regeneration, 1999.
- Modeli dostopnosti in razvojnih možnosti kulturne dediščine, končno poročilo Ciljni raziskovalni program »Konkurenčnost Slovenije 2001-2006«, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana, 2004.
- Moškon, D. 1992: Kako graditi lepšo hišo na Slovenskem. Založba obzorja, Maribor.
- Mrak, M. et al.: From Yugoslavia to the European Union, Ljubljana, GV Založba, 2004.
- Mrak, M.: Mednarodne finance, Ljubljana, GV Založba, 2002.
- Nesnovna kulturna dediščina, Dnevi evropske kulturne dediščine, Ljubljana, MK, 1995.
- Petkoš, M.: Pridobivanje nepovratnih sredstev EU na področju kmetijstva, Ljubljana, Ekonomska fakulteta, 2006.
- Plut, D., povzeto po Razvojni program podeželja RP, (str. 11).
- Podeželje - vrt prihodnosti. Glavarjeva družba. Komenda, 1993.
- Potočnik, V.: Trženje storitev, GV Založba, Ljubljana, 2004.
- Prihodnost slovenskega podeželja - zbornik. Dolenjska založba, Novo mesto, 1991.

- Pristop k razvoju podeželja. Zbornik - zvezek 1 in 2. Družba za razvoj podeželja. Ljubljana 1992.
- Raziskava Vloga kulturne dediščine v turistični ponudbi Istre, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Turistica – Visoka šola za turizem Portorož, projekt INTERREG III A »Srce Istre – Dedščina in umetnost, Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih.
- Raziskava Vloga kulturne dediščine v turistični ponudbi Istre, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Turistica – Visoka šola za turizem Portorož, projekt INTERREG III A »Srce Istre – Dedščina in umetnost, Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih«.
- Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih, Vloga kulturne dediščine v turistični ponudbi Istre, 2007.
- Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran, »Po poteh dedščine brez meja«, projekt, Regionalni razvojni center Koper, 2003/2004.
- RRC (Regionalni in razvojni center Koper), KGZS – NG Kmetijska svetovalna služba Koper, Biotehniška fakulteta Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dedščine: Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran, RRC, Koper, 2005.
- Ryan Chris: Equity, management, power, sharing and sustainability – issues of the »new tourism«. Tourism Management, 23 (2002), str. 17-26.
- Satellite Accounts and Employment, OECD, OECD Publishing, Paris, 2006.
- Sedej I.: Sto najlepših hiš na Slovenskem. Prešernova družba, Ljubljana, 1998.
- Selected Academic references Calmfors L., 'Active Labour Market Policy and Unemployment - A Framework for the Analysis of Crucial Design Features', OECD Economic Studies No. 22 (1994).
- Slovenija - pokrajina in ljudje. Mladinska knjiga, Ljubljana 1998.
- Slovenija v Evropski uniji, Ljubljana, Urad Vlade RS za komuniciranje, 2007.
- Smith Valene L.: Tourism Changes and Impacts. Smith Valene L., Brent Maryann eds.: Hosts and Guests Revisited: Tourism Issues of the 21st Century. New York: Cognizant Communication Corporation, 2001a, str. 107-121.
- Srce Istre – Dedščina in umetnost, Razvoj čezmejnih turističnih itinerarijev v urbanih in ruralnih območjih , Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper v okviru projekta INTERREG III A.
- Stoehr, T., Managing e-business projects: 99 key success factors. Berlin: Springer, 2002.
- Strauss, C.H., Lord, B.E.: Case study Ekonomic impacts of heritage tourism system, Journal of retailong and consumer services, št. 8, 2001, str. 199-204.
- Stražišar B. et al.: Od ideje do uspešnega podjetja, Ljubljana, JAPTl, 2005.
- Stupica M.: Denar, denar, denar, Ljubljana, Založba Cangura, 2005.
- Štern B.: Projektno vodenje evropskih projektov, skripta, 2004.

- Urbanistični institut Republike Slovenije, modeli dostopnosti in razvojnih možnosti kulturne dediščine, Ciljni raziskovalni program "Konkurenčnost Slovenije 2001-2006", Ljubljana, september 2004.
- Verhovnik, J.: Pridobitev nepovratnih sredstev iz strukturnih skladov EU, Ljubljana, Forum Media, 2007.
- Vodič za izvajanje strukturnih skladov v Sloveniji v programskem obdobju 2004–2006, Ljubljana, Organ upravljanja EPD, 2005.
- Vodnik po spomenikih, Dnevi evropske kulturne dediščine, Ljubljana, MK, 1995.
- Vršaj, E.: Slovenija v Evropski Uniji, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2002.
- World Tourism Organization Technical Manuals: Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics. Madrid, 1995.
- Wostner, P.: Kako do denarja EU, Ljubljana, GV Založba, 2005.
- Zakrajšek, F.: (2003). Zasnova registra premične kulturne dediščine, Urbanistični institut, Ljubljana, 2003.
- Zakrajšek, F.: Informacijska podpora varstvu kulturne dediščine v okviru novega zakona o varstvu kulturne dediščine, Urbanistični inštitut R Slovenije, Ljubljana, 2005.
- ZAPS: Posvet Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije, Ljubljana, 13. November 2007.
- Zelena knjiga, Komisija Evropskih skupnosti, 4.4.2007
- Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji, Dnevi evropske kulturne dediščine, Ljubljana, MK, 1995.

ZAKONODAJA EVROPSKE UNIJE in delovna gradiva

- Centre for Strategy & Evaluation Services, 'Ex Post Evaluation of the 1994-99 Objective 2 Programmes', June 2003.
- Cohesion Policy in support of growth and jobs, Community Strategic Guidelines, 2007-2013.
- Core Data Index to Historic Buildings and Monuments of the architectural Heritage. Recommendation No. R(95)3 of the Committee of Ministers to member states on co-ordinating documentation methods and systems related to historic buildings and monuments of the architectural heritage. Strasbourg: Council of Europe, 1995.
- Core Data Standard for Archaeological Monuments and Sites. Strasbourg : Council of Europe, 1999. CC-PAT (98) 23.
- Council of Europe Guidance on inventory and documentation of cultural heritage. Pravilnik o določitvi zvrsti predmetov kulturne dediščine, Uradni list RS, št. 73/2000.
- Council of Europe, Council for Cultural Cooperation. Draft recommendation on coordinating documentation methods and systems related to historic buildings and monuments of the architectural heritage, Strasbourg, 25-27 January 1994.

- Delovni dokument št. 6: Merjenje zaposlitvenih učinkov strukturnih skladov, Working document no. 6: Measuring structural funds employment effects, European Commission , DG Regional Policy, Thematic development, evaluation, additionality and innovative actions, March 2007.
- Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje.
- Direktiva 2004/718/EC Evropskega parlamenta in Sveta z dne 31. marca 2004 o usklajevanju postopkov za oddajo javnih naročil gradenj, blaga in storitev.
- e-Europe 2003: A co-operative effort to implement the Information Society in Europe, Action Plan prepared by the Candidate Countries with the assistance of the European Commission, June 2001.
- eEurope 2005: An information society for all: An Action Plan to be presented
- EU Commission: Using natural and cultural heritage for the development of sustainable tourism in non traditional tourist destinations, Brussels, 2002C. Gutierrez Cortines, članica EU Parlamenta, EU research for sustainable urban development and land use cultural heritage, New technologies for the future of our past, 6th, Framework programme, Brussels, 2003.
- Evropska strategija trajnostnega razvoja za obdobje 2005–2010. Glej: http://europa.eu.int/comm/sustainable/sds2005-2010/index_en.htm
- Evropske smernice za izvajanje mednarodnih revizijskih standardov INTOSAI, Revizor, SIR, št. 7-8, 1999.
- GHK, 'Thematic Evaluation of the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development', December 2002.
- Innovation and Growth in Tourism: OECD, OECD Publishing, Paris, 2006.
- Komisija EU, sporočilo Komisije, Obnovljena turistična politika EU: Na poti k močnejšemu partnerstvu za evropski turizem, Bruselj, 17.3.2006, COM(2006) 134 konč.
- Komisija Evropskih skupnosti; COM(2005) 0299 Sporočilo Komisije: Kohezijska politika za podporo rasti in novim delovnim mestom: Strateške smernice Skupnosti, 2007–2013.
- Measuring the Role of Tourism in OECD Economies - The OECD Manual on Tourism Satellite Accounts and Employment, OECD, OECD Publishing, Paris, 2006.
- Pogodba o ustanovitvi EU, (Treaty) – Temeljni akti Evropskih skupnosti, Amsterdamska pogodba in prečiščeni besedili Maastrichtske pogodbe in Rimske pogodbe, Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve, Uradni list R Slovenije, 2002. Sevilla European Council, 21/22 June 2002, , Brussels, 28 May 2002, COM(2002) 263 final.
- Structural Fund Evaluation Studies Danish Technology Institute, 'Thematic Evaluation of Structural Funds' Contribution to the Lisbon Strategy', February 2005.
- Technopolis, 'Thematic Evaluation of Information Society', October 2002.

- University of Limerick, Kingston University, Aston University, 'Evaluating the Net Additionality of Industrial Development Assistance in Ireland', 2003.
- Uredba Komisije (ES) št. 1828/2006 z dne 8. decembra 2006 o pravilih za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 1083/2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu ter Uredbe (ES) št. 1080/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o Evropskem skladu za regionalni razvoj.
- Uredba Sveta (ES) št. 1080/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5.7.2006 o Evropskem skladu za regionalni razvoj in razveljavitvi uredbe (ES) št. 1783/1999.
- Uredba Sveta (ES) št. 1081/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5.7.2006 o Evropskem socialnem skladu in razveljavitvi uredbe (ES) št. 1784/1999.
- Uredba sveta (ES) št. 1083/2006 z dne 11.7.2006 o splošnih določbah o ESRR, ESS in kohezijskem skladu in razveljavitvi uredbe (ES) št. 1260/1999.
- Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007 – 2013.

ZAKONODAJA REPUBLIKE SLOVENIJE

- Deklaracijo o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v letu 2005 z objavo v Ur.l. št. 39/2005.
- Operativni program Evropskega sklada za regionalni razvoj (OP ESRR).
- Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013.
- Pravilnik o določitvi zvrsti predmetov kulturne dediščine, Uradni list RS, št. 73-3424/2000.
- Pravilnik o postopku za izdajo dovoljenj za izvoz kulturne dediščine, Uradni list RS, št. 19-880/1995.
- Pravilnik o ravnanju z zasebnim arhivskim gradivom, Uradni list RS, št. 59-2816/1999.
- Pravilnik o registru nepremične kulturne dediščine, Uradni list Republike Slovenije, št. 25/2002.
- Pravilnik o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva, Uradni list RS, št. 59-2812/1999.
- Pravilnik o uporabi javnega arhivskega gradiva v arhivih, Uradni list RS, št. 59-815/1999.
- Republika Slovenija, Služba Vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko: Osnutek Državnega razvojnega programa Republike Slovenije za obdobje 2007 – 2013, Ljubljana, 29. maj 2006.
- Republika Slovenija, Služba Vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko: Nacionalni strateški referenčni okvir, Delovno gradivo, Ljubljana, 20. maj 2006.

- Republika Slovenija, Služba Vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko: Operativni program Evropskega sklada za regionalni razvoj za obdobje 2007 – 2013, Osnutek, Delovno gradivo!, Ljubljana, 20. maj 2006.
- Republika Slovenija, Služba Vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko: Operativni program razvoja človeških virov 2007-2013, kot podlaga za črpanje sredstev Evropskega socialnega sklada (v nadaljevanju OP ESS), Osnutek št. 1, Delovno gradivo, Ljubljana, 21. maj 2006.
- Republika Slovenija, Služba Vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko: Operativni program razvoja okoljske, transportne infrastrukture, Osnutek št. 1, Delovno gradivo, Ljubljana, 12. junij 2006.
- Resolucija o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010 (Ur.l. RS, št. 3/2006).
- Uredba o enotni metodologiji za pripravo in obravnavo investicijske dokumentacije na področju javnih financ (Ur.l. RS, št. 60/2006).
- Uredba o izvajanju postopkov pri porabi sredstev kohezijske politike v Republiki Sloveniji v programskem obdobju 2007-2013 (Uradni list RS, št. 41/07).
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (Ur. l. RS št. 49/04, 110/04).
- Uredba o vzpostavitvi muzejske mreže za izvajanje javne službe na področju varstva premične kulturne dediščine in določitvi državnih muzejev, Uradni list RS, št. 97-4071/2000.
- Uredba o vzpostavitvi muzejske mreže za izvajanje javne službe na področju varstva,
- Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (ZAGA), Uradni list RS, št. 20-1140/1997.
- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah - uradno prečiščeno besedilo. (2004).
- Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ). V: Uradni list RS, št. 24-900/2003.
- Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu (ZEPEP), junij 2000.
- Zakon o javno-zasebnem partnerstvu, Uradni list RS, št. 127/2006.
- Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1), Uradni list RS, št. 87-4446/2001.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD), Ur. l. RS, št. 7/1999.
- Regionalni razvojni program Južne Primorske 2007-2013 Strateški in izvedbeni del programa, Koper, 2006.
- CAMP, Strategija trajnostnega razvoja turizma Južne Primorske
- Deklaracija o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v letu 2005 z objavo v Ur.l. št. 39/2005
- Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2001

SPLETNE STRANI (dostopne novembra in decembra 2007)

- Po poteh dediščine brez meja, projekt, Regionalni razvojni center Koper, 2003/2004.
- Program upravljanja z obalnim območjem (Coastal Area Management Programme ali skrajšano CAMP)
- Razvojni program podeželja za območje občin Koper, Izola in Piran, 2006
- Regionalni razvojni program Južne Primorske v obdobju 2002-2006
- Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007 – 2013
- Zakon o varstvu kulturne dediščine, ZVKD (sprejet na 131. seji Vlada RS 19.7. 2007)
- Geodetska uprava Republike Slovenije
http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=sl&numdoc=31985L0337&model=guichett
- Okvir gospodarskih in socialnih reform:
<http://www.vlada.si/index.php?vie=ctl&gr1=vbmOgl&gr2=&gr3=&lng=slo&id=2005100623424037>
- Resolucija o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010 (Ur.l. RS, št. 3/2006)
- Statistični urad Republike Slovenije - <http://www.stat.si/>
- Strategija razvoja Slovenije -
<http://www.umar.gov.si/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf>
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000 -
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED283.html
- Uredba o vrstah posegov v okolje, za katere je obvezna presoja vplivov na okolje
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_URED115.html
- Zakon o ohranjanju narave
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO1600.html
- Zakon o varstvu okolja - http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO1545.html
- Okvir gospodarskih in socialnih reform:
<http://www.vlada.si/index.php?vie=ctl&gr1=vbmOgl&gr2=&gr3=&lng=slo&id=2005100623424037>
- Strategija razvoja Slovenije;
<http://www.umar.gov.si/projekti/srs/StrategijarazvojaSlovenije.pdf>
- INFOREGIO website 'Evaluating Socio Economic Development'-
<http://www.evaled.info>
- <http://ec.europa.eu>
- <http://www.delo.si>
- <http://www.e-uprava.gov.si>
- <http://www.euskladi.gov.si>
- <http://www.evropa.gov.si>

- <http://www.gzs.si>
- <http://www.infosvet.si>
- <http://www.japti.si>
- <http://www.pososki-rc.si>
- <http://www.svez.gov.si>
- http://www.svez.gov.si/si/aktualne_teme/lizbonska_strategija/
- http://www.svez.gov.si/si/predsedovanje_eu/predstavitev/www.svez.gov.si).
- http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/drzavni_razvojni_program/
- http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/podrocje_evropske_kohezijske_politike/
- <http://www.unesco.org>

VALORIZACIJA KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENSKE ISTRE

I. FAZA: Inventarizacija potencialov s področja kulturne dediščine slovenske Istre in turističnih razvojnih potencialov z vidika človeških virov, njuno gospodarsko ovrednotenje in

II. FAZA: Analiza dobrih poslovnih praks pri ohranjanju kulturne dediščine in identifikacija dobrih praks

Pripravila: dr. Neva Maher, dr. Boris Leskovec, mag. Mojca Maher Pirc

Izdal: Društvo za razvoj management in znanja

Fotografije: arhiv društva in navedeni viri v literaturi

Ljubljana, november 2007

Za vsebino odgovarja Društvo za razvoj managementa in znanja

Denarna sredstva za financiranje tega projekta so bila zagotovljena v okviru Tehnične pomoči Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013 ter Proračuna Republike Slovenije za leto 2007 in 2008 na proračunskih postavkah Službe Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko in sicer: - postavki 6940 tehnična pomoč – 07-13 – Strukturni skladi – EU (85%) - postavki 6964 tehnična pomoč – 07-13 – Strukturni skladi – slovenska udeležba.